

THEODOR FONTANE
JENNY TREIBEL
STINE

KÉT KISREGÉNY

FORDÍTOTTA
PÓKA ENDRE
RÁKOSI ZOLTÁN

A LÁBJEGYZETEK WALKÓ GYÖRGY JEGYZETEINEK
FELHASZNÁLÁSÁVAL KÉSZÜLTEK

JENNY TREIBEL

ELSŐ FEJEZET

Május végének egyik nyárianan meleg napján egy landauer¹ kanyarodott be lehajtott tetőkkel a Spittelmarkt felől a Kurstrasséra, majd az Adlerstrasséra, hogy egy elég tekintélyes, régi divatú, ötablakos ház elé hajtson; a friss, sárgásbarna olajfestéstől az épület kicsit tisztább lett ugyan, de ez nem fokozta szépségét, inkább rontott rajta. A hátsó ülésen két hölgy és egy pincsi ült, a kutya, úgy látszott, élvezi a tűző nap melegét. A baloldalt ülő, harmincasnak látszó hölgy, nyilván nevelőnő vagy társalkodónő, helyéről fölemelkedve először kinyitotta a hintó ajtaját, aztán lesegítette a másik, ízléssel és gonddal öltözött hölgyet, aki bár jócskán elmúlt ötvenéves, még mindig nagyon jól festett. Azután a társalkodónő ismét visszaült a helyére, az idősebb hölgy egy lépcsőfeljárat felé indult, felment rajta, s belépett a ház tornácára. Innen - amennyire testessége engedte - megindult felfelé a kitaposott, alul sötét, feljebb pedig sűrű levegőjű falépcsőn, ahol kétféle szag is keveredett. Fenn, a lépcső tetején, nézőkével ellátott bejárati ajtó, rajta zöld, horpadt bádogtábla, melyen alig olvashatóan „Wilibald Schmidt professzor” neve állott. A némileg asztmás hölgy szükségét érezte, hogy előbb egy kissé kifújja magát, közben elnézte a régóta ismerős folyosót, a négy sárgára festett falat a sok akasztóval, fogassal, polccal, köztük egy, a kabátok kiporolására és kefélésére szolgáló, félhold formájú faállvánnyal. Mindehhez egy hátrafelé nyíló folyosó felől konyhaszag keveredett, megadván az atmoszféra jellegét, ez - ha nem tévedett - tört krumpli és karaj illata volt, de némi szappangőz is vegyült közé.

- Szóval kismosás - mondta halkan maga elé a tekintélyes hölgy, akit furcsán érintett mindez, s régmúlt napokra emlékezett, mikor ő maga is itt, az Adlerstrassén lakott, s kisegített apja épp szemben levő gyarmatáruboltjában, ahol a két kávézsákra fektetett deszkán kisebb-nagyobb zacskókat ragasztott, „százanként két pfennigért”.

- Ez tulajdonképpen túl sok is, Jenny - szokta volt az öreg mondani -, de meg kell tanulnod a pénzzel bánni.

Micsoda idők voltak azok! Mikor elütötte a delet, s asztalhoz ültek, ő Mielke úr, a segéd és Louis, az inas között ült, akik bármennyire különböztek is egymástól, az üstökük ugyanúgy meredezett, s a kezük is ugyanolyan fagyos volt. Louis meg időnként lopva rápillantott, de mindig zavarba jött, ha észrevették a pillantását, hisz túlságosan is alacsony sorból, egy spregassei gyümölcsöspincéből származott. Igen, mindez újra felmerült lelki szeme előtt, amint körülnézett a folyosón, hogy aztán végül megrántsa a csengőt. A girbegurba drót zörgött is, csak épp a csengő nem szólalt meg; így aztán még egyszer megragadta a fogantyút, s jó erősen megrántotta. Most már fel is hangzott a csengő a konyha felől, kihallatszott a folyosóra, s néhány pillanat múlva látni lehetett, hogy a kémlelőnyílást fedő falemezkét félretolták. Valószínűleg a professzor házvezetőnője lesett ki figyelőállásából, hogy barát vagy ellenség közeledik-e, s mikor a leskelődés eredménye „jóbarátra” vallott, elég zajosan hátrahatólt az ajtó reteszét, s a negyvenes évek végén járó, természetes asszonyosság nagy főkötő-épitménnyel a fején, a tűzhely melegétől kipirult arccal ott állt előtte.

- Ó, Treibelné asszony, kereskedelmi tanácsosné asszony... micsoda megtiszteltetés...

¹ Négyülékes, nyitott hintó. 1713-ban, Landau ostrománál állítólag ilyen hintóban jelent meg a császár.

- Jó napot, kedves Schmolke asszony. Mit csinál a professzor? És mit csinál Corinna kisasszony? Itthon van?

- Hogyne, épp az imént tért vissza a filharmóniából. Hogy fog örülni.

Ezzel Schmolke asszony félrehúzódott, hogy utat engedjen a két utcai szobához vezető egyablakos, keskeny vászon-futószőnyeges előszobába. De mielőtt még a kereskedelmi tanácsosné beléphetett volna, Corinna kisasszony már jött is a fogadására, s „anyai barátnőjét” - ahogy a tanácsosné szerette magát nevezni - bevezette a jobb oldali utcai szobába.

Magas mennyezetű, csinos helyiség volt, a zsálugáterek behúzva, a befelé nyíló ablakok kitarva, egyik ablak előtt virágállvány sárga téli violákkal meg jácintokkal. A dívány melletti asztalon egy üvegtál, tele narancssal, s a falon a professzor szüleinek portréja, Schmidt számtanácsos a heraldikai osztályról és neje, született Schwerin épp az üvegtálra néztek - az öreg számtanácsos frakkban a vörös sasrenddel, neje, született Schwerin, erős arccsontjával meg pisze orrával, hangsúlyozott polgári mivolta ellenére mégis inkább e híres név pomerániai-uckermarki² viselőire emlékeztetett, mint a későbbi, vagy ha akarjuk, sokkal korábbi, poseni ágára a családnak.

- Kedves Corinna, milyen szépen el tudsz rendezni mindent, s milyen csinos itt nálatok, milyen hűvös, milyen friss a levegő... és ezek a gyönyörű jácintok. Persze a narancsokhoz nem nagyon illenek, de nem tesz semmit, azért nagyon jól fest az egész... S most még a dívány-párnát is eligazítod nekem, csupa gondosságból! De bocsáss meg, nem szívesen ülök a díványra; mindig olyan puha, s az ember oly mélyen belesüpped. Inkább ide a karosszékre ülök, s felnézek ezekre a kedves öreg arcokra. Micsoda férfi volt az öreg, akár az apád, csak a számtanácsos talán még előzékenyebb modorú; egyesek mondták is, hogy a berlini hugenotta kolóniából származik. S ez így is volt. Hisz a nagynyja, de ezt te bizonyára nálam jobban tudod, Charpentier lány volt, a Stralauer Strasséről.

Miközben ezt mondta, a kereskedelmi tanácsosné helyet foglalt egy magas támlájú karosszéken, s lornyonján keresztül a „kedves arcokat” nézte, amelyekről épp az imént oly kegyelettel emlékezett meg. Corinna megkérdezte, nem kínálhatná-e meg egy kis moseli borral és selters-vízzel, hisz oly nagy a meleg.

- Nem, Corinna, épp löncsről jövök, s a selters-víz mindig úgy a fejembe száll. Furcsa, a sherryt bírom, meg a portóit is, ha sokáig állt a pincében, de a moseli meg a selters-víz, az úgy elbutít... Igen, gyermekem, látod, ezt a szobát itt már több mint negyven esztendeje ismerem, még abból az időből, mikor serdülő lányka voltam, gesztenyebarna fürtökkel, ezeket anyám, akármennyire el volt is foglalva, mindig megható gondossággal csavarta be. Mert akkor, kedves Corinnám, a vörössesszőke még nem volt olyan divat, mint most, annál inkább a gesztenyebarna, különösen a bodros fürtök, az emberek meg is bámultak érte. Az apád is. Egyetemi hallgató volt, s verseket írt. El se tudod képzelni, milyen bájos és megható volt ez akkor, mert a gyerekek el se akarják hinni, hogy szüleik is fiatalok, csinosak voltak egyszer, s megvoltak a maguk képességei. Néhány verset írt hozzám, a mai napig megőriztem őket, s ha nehéz a szívem, előveszem az egykor kék fedeles kis könyvet (most zöld szattyánbőrbe kötöttem), odaülök az ablakhoz, elnézem a kertünket, s csendesen kisirom magam, egész csendesen, hogy senki se lássa, a legkevésbé Treibel vagy a gyerekek. Ó, a fiatalság! Édes Corinnám, nem is tudod, milyen kincs az, s örökké megmaradnak azok a tiszta, rideg fuvallatoktól meg nem érintett érzéseink, melyek a legértékesebbek voltak bennük, és azok is maradnak.

² *Uckermark* - Brandenburg tartomány Pomerániával határos, Berlintől északra elterülő része. Fontane ezen a vidéken töltötte gyerekkorát.

- Úgy van - nevetett Corinna -, jó dolog az ifjúság. De kereskedelmi tanácsosnénak lenni is jó dolog, talán még jobb is. Én landauer-párti vagyok, villát szeretnék, melyet kert vesz körül. S ha húsvét volna, s vendégek jönnének, persze jó sokan, akkor húsvéti tojásokat rejtenék minden bokorba, minden tojás egy kis díszdoboz volna tele Hövell és Kranzler³ nyalánkságaival, vagy egy kis neszesszer is lenne bennük. S ha már minden vendég megtalálta az ajándékát, minden úr asztalhoz vezetné a maga hölgyét. Nagyon szeretem az ifjúságot, de csak úgy, ha együtt jár a jó móddal meg a kedves társasággal.

- Ezt örömmel hallom, Corinna, különösen most; mert azért vagyok itt, hogy meghívjalak, mégpedig holnapra; olyan hirtelen adódott az egész. Otto Treibelékhez ugyanis megérkezett az ifjú Mr. Nelson (persze nem náluk lakik), a liverpooli Nelson & Co. egyik fia, akivel Otto fiam szoros üzleti kapcsolatban van. Helene is ismeri. Ez olyan hamburgi dolog, ők minden angolt ismernek, vagy ha nem, legalább úgy tesznek, mintha ismernék. Ez számomra érthetetlen. Tehát Mr. Nelson, aki holnapután már el is utazik, róla van szó; kedves üzletbarát, akit Ottóéknak feltétlenül meg kellett hívniuk. Erre azonban nem kerülhetett sor, mert Helenénél megint vasalás van, ami szerinte mindennél előbbre való, még az üzletnél is. Tehát mi vállaltuk a meghívást, őszintén szólva, nem nagyon szívesen, de nem is tiltakoztunk ellene. Hisz Otto angliai utazása idején hetekig vendégeskedett Nelsonéknál. Ebből láthatod, hogy áll a dolog, s mennyire ragaszkodom ahhoz, hogy eljőjj; te beszélsz angolul, mindent elolvastál, s a múlt télen Mr. Booth⁴ is láttad Hamlet szerepében. Jól emlékszem, mennyire rajongtál érte. S persze értesz az angol történelemhez meg az angol politikához is, hiszen az apád lánya vagy.

- Nem sokat értek hozzá, csak épp valamicskét. Már amennyit fölszed az ember.

- De igen, édes Corinna. Jó dolgod volt, s most mindenkinek jó dolga van. Az én időmben bezzeg másként volt, s ha az ég - nem győzők érte eleget hálálkodni - szívemet nem fordítja a költészet felé, amit, ha egyszer már benne van az emberben, ki sem lehet irtani belőle, semmit se tanultam volna, s most nem is tudnék semmit. De hál' istennek, verseken nevelődtem, s ha az ember sokat tud belőlük könyv nélkül, akkor már sok mindent tud. S hogy így van, azt Isten után, aki a lelkembe ültette, apádnak köszönhetem. Ő nevelte ezt a kis virágot nagyra, különben odaát a szatócsüzlet prózai emberei között - el se tudod képzelni, mennyire prózaiak voltak - elsorvadtnak volna... Hogy van édesapád? Már jó három hónapja nem láttam, február tizenegyediké, Otto születésnapja óta, de akkor is olyan hamar otthagyt minket, mert annyit énekeltünk.

- Igen, azt nem nagyon szereti. Különösen akkor nem, ha váratlanul lepik meg vele. Ez egyébként egyik gyengéje, vannak, akik modortalanságnak tartják.

- Ugyan, Corinna, ne mondj ilyeneket, nem szabad. Édesapád csak eredeti ember. Boldogtalan vagyok, hogy olyan ritkán láthatom. Holnapra is szívesen meghívtam volna, de kétlem, hogy Mr. Nelson érdekelhetné, nem is szólva a többiekről; barátunk, Krola, bizonyára megint énekelni fog, és Goldammer fogalmazó is ismét előáll a rendőrhistóriáival, s előadja a bűvészmutatványát a kalappal meg a két tallérral.

- Ó, ennek nagyon örülök. Persze, papa nem szívesen kapható rá, jobban szereti a pipáját meg a kényelmét az angol fiatalembernél, aki talán már háromszor is körüljárta a világot. Papa nagyon jó ember, de egyoldalú és makacs.

³ Két híres, régi berlini cukrászda; a *Kranzler* a legutóbbi időkig fennállott.

⁴ Edwin Booth (1833-1893) híres amerikai Shakespeare-színész. 1882-ben lépett fel utoljára Berlinben.

- Ebben nem osztom a nézetedet. Édesapád valóságos kincs, ezt én tudom a legjobban.
- Minden külsőséget lenéz, nem becsül se pénzt, se vagyont, se semmit, ami díszít vagy szépít.
- Ne, Corinna, ne mondd ezt. Az életet a jobbik oldaláról szemléli; tudja, hogy a pénz csak teher, s hogy a boldogság máshol keresendő. - Elhallgatott, s halkán felsóhajtott. De aztán folytatta:

- Kedves Corinnám, hidd el, egyedül csak a szerény körülmények tehetnek boldoggá.

Corinna mosolygott.

- Ezt mondja mindenki, aki fölötte áll, s nem ismeri a szerény körülményeket.

- Én ismerem őket, Corinna.

- Persze, régebből. De már túl van rajtuk, megfedkezett róluk, talán a messzeség meg is szépítette őket. De az igazság az, hogy mindenki gazdag szeretne lenni, s ezt senkitől se veszem rossz néven. Papa persze még a teve meg a tű foka történetére esküszik. De a fiatalok világa...

- ...sajnos más. Nagyon igaz. De bármennyire így van is, mégse áll a dolog olyan rosszul, ahogy te gondolod. Nagyon szomorú is volna, ha az ideálokra való hajlam kiveszne, főleg az ifjúságból. S az ifjúság közt még meg is van. Itt van például az unokabátyád, Marcell, akivel holnap ugyancsak találkozatsz (biztosra ígérte, hogy eljön), s akin csak azt kifogásolom, hogy Wedderkopznak hívják, ami ugye berbécsfejet jelent. Hogy lehet ilyen finom embernek ilyen otromba neve! De akárhogy van is, mindig szívesen elbeszélgetek vele, ha Ottóéknál találkozunk. S vajon miért? Csak azért, mert úgy gondolkodik, ahogy kell. Még a mi derék Krolánk is azt mondta róla a minap, hogy Marcell alapjában véve etikus természet, amit még a morálisnál is többre becsül; amiben - miután némi magyarázattal szolgált - egyet kellett vele értenem. Nem, Corinna, ne add fel a törekvéseket, melyek onnan fentről várják az üdvösséget. Nekem csak két fiam van, üzletemberek, az apjuk útját követik, s ebbe bele kell törődnöm; de ha Isten megáldott volna egy lánnyal, az csak az enyém lett volna, szellemében is, s ha szíve szegény, de nemes ember felé fordulna, mondjuk olyan felé, mint Marcell Wedderkopp...

- ...akkor egy pár lett volna belőlük - nevetett Corinna. - Szegény Marcell! Megcsinálhatta volna a szerencsáját, s pont ez a lány hiányzik hozzá.

A kereskedelmi tanácsosné bólintott.

- Különben is kár, hogy a dolgok csak ilyen ritkán vágnak s illenek össze - folytatta Corinna. - De hál' istennek legkegyelmesebb asszonyomnak még ott van Leopold fia, fiatal még s nőtlen, s ha olyan nagy rajta a hatalma, legalábbis így mondja ő maga, bátyja, Otto is így vélekedik, s mindenki ugyanezt mondja, ha már az ideális vőre nincs mód, legalább ideális menyét hozhatna a házához, bájos, fiatal teremtet, talán egy színésznőt...

- Nem szeretem a színésznőket...

- Vagy egy festőnőt, paplányt, vagy valamelyik professzor lányát...

Az utolsó szónál a kereskedelmi tanácsosné meghökkent, s ha futólag is, éles pillantást vetett Corinnára. De mikor látta, milyen vidám és elfogulatlan, félelemrohama épp olyan gyorsan elmúlt, ahogy elfogta.

- Igen, Leopold - mondta -, ő még megmaradt nekem. De Leopold még gyerek, s a házassága még nagyon messze van. Ha azonban elem állna... - s a kereskedelmi tanácsosné, talán azért, mert „oly messze levő dologról” volt szó, már-már teljes komolysággal eszményi menyé képeinek szentelte volna magát, de erre nem kerülhetett sor, mert ebben a pillanatban lépett a

szobába a professzor, aki épp a hatodik osztályban tartott órájáról jött, s barátnőjét, a tanácsosnét, nagyon udvariasan üdvözölte.

- Zavarok?

- Ugyan, a saját otthonában? Már hogy zavarhatna; különben se tudna soha senkit se zavarni. Önnel mindig a fény lép be. S ma is olyan, mint rég, nem változott semmit. De Corinnával nem vagyok megelégedve. Olyan modernül beszél, és megtagadja az apját, aki pedig mindig a szép gondolatok világában élt...

- Hát igen - szólalt meg a professzor -, így is lehet mondani. De azt hiszem, visszatalál megint. Persze, azért megmarad benne a modernségnek egy kis árnyalata. Másképp volt, mikor mi voltunk fiatalok, akkor még a képzelet s a költészet világában éltünk...

Ezt úgy mondta, olyan pátozzsal, mintha tanítványainak kellett volna Horatiusnak vagy a Parsifalnak egyik különösen szép részletét bemutatnia (hiszen egyszerre volt klasszikus és romantikus). Pátosza azonban színpadiasra sikerült, némi irónia is vegyült belé, s a kereskedelmi tanácsosné elég okos volt ahhoz, hogy ki is hallja belőle. Mégis úgy vélte, jobb, ha jóindulatot tanúsít, csak bólintott, s azt mondta:

- Bizony, azok a soha vissza nem térő szép napok.

- Nem - mondta egy főinkvizítor komolyságával a szerepét tovább játszó Wilibald. - Elmúlt, vége; de azért tovább kell élnünk.

Majdnem zavart csend állt be, melyet az utca felől éles ostorpattogás szakított meg.

- Ez nekem szól, figyelmeztető jel - vetette közbe a kereskedelmi tanácsosné, aki örült a megszakításnak. - Johann lenn türelmetlenkedik. S kinek lenne rá bátorsága, hogy egy ilyen hatalmassággal kikezdjen?

- Senkinek - válaszolta Schmidt. - Életünk boldogsága függ a környezetünk jó hangulatától, egy miniszter kevesebbet nyom nálam a latban, de Schmolke asszony...

- Mindig fején találja a szöveget, kedves barátom.

S e szavak közben a kereskedelmi tanácsosné felemelkedett, Corinnát homlokon csókolta, s kezét nyújtott Wilibaldnak.

- Köztünk, kedves professzorom, minden a régiben marad, rendületlenül. - És elhagyta a szobát; Corinna a folyosón át az utcára kísérte.

- Rendületlenül - ismételte Wilibald, mikor egyedül maradt. - Pompás divatszó, s már a Treibel-villába is eljutott... Tulajdonképpen az én Jenny barátnőm még mindig olyan, mint negyven évvel ezelőtt, mikor gesztenyebarna fűrtjeit lobogtatta. Az érzelgősséget már akkor is szerette, de már akkor is többre becsülte az udvarlást meg a tejszínhabot. Mostanra aztán kikerekedett, s majdnem műveltté is lett, már amit ma általában műveltségnek mondanak, és Adolar Krola a *Lohengrin*-ből meg a *Tannhäuser*-ből áriákat ad elő neki. Mert gondolom, ezek a kedvenc operái. Ó, az édesanyja, a jóságos Bürstenbinderné, aki úgy fel tudta cicomázni a kis babát odaát a szatócsboltban, a maga asszonyi bölcsességében már akkor jól számított. A kisbabából kereskedelmi tanácsosné lett, és mindent megengedhet magának, még az idealizmust is, s még hozzá „rendületlenül”. Valóságos mintapéldánya a polgárasszonynak.

Az ablakhoz lépett, megemelte a zsalugátért, s látta, hogy csapja be a hintó ajtaját Corinna, miután a kereskedelmi tanácsosné ismét elfoglalta helyét az ülésen. Még egy kölcsönös üdvözlés, melyben kesernyés képével a társalkodónő is részt vett, aztán elindultak a Spree felőli utcakanyar felé, mert a szűk Adlerstrassén bajos lett volna megfordulni.

Mikor Corinna visszaért, azt kérdezte:

- Ugye papa, nincs ellene kifogásod? Holnapra Treibelékhez hívtak vacsorára. Marcell is ott lesz, meg egy angol fiatalember, akit még hozzá Nelsonnak hívnak.
- Még hogy nekem volna kifogásom? Isten őrizz. Hogy lehetne kifogásom ellene, ha valaki szórakozni akar? Remélem, jól mulatsz majd.
- Biztosan jó mulatság lesz. Végre valami más. Amit Distelkamp meg Rindfleisch meg a kis Friedeberg mond, azt már mind könyv nélkül tudom. De amit Nelson mond majd, gondold csak el, egy Nelson, azt még nem tudhatom.
- Sok okos dolog aligha lesz benne.
- Nem baj, néha vágyom az oktalanságra is.
- Igazad van, Corinna.

MÁSODIK FEJEZET

Treibelék villája nagy telken állott, ez mélyen lenyúlt a Köpenickerstrasséről a Spree-partig. Azelőtt a folyó közvetlen közelében csak gyárépületek álltak, melyekben évente számtalan sok mázsa vérlúgsót, később meg, mikor kibővítették a gyárat, alig kisebb mennyiségű berlini kéket gyártottak. Mikor azonban a hetvenes háború után a milliárdok beáramlottak az országba, s még a legjózanabb elemeket is elfogta az alapító kedv, Treibel kereskedelmi tanácsos is kezdte úgy érezni, hogy a Régi Jakobstrasse-i háza, bár Gontard,⁵ sőt egyesek szerint még maga Knobelsdorff építette, már nem elég modern, s már nem felel meg a rangjának, ezért aztán a gyár területén modern villát épített magának, kis előkerttel meg parkszerű hátsó kerttel. Magasföldszintes épület volt, melyre emeletet is húztak, de ez, alacsony ablakai miatt, inkább mezzanin benyomását keltette, mint emeletét. Treibel már tizenhat éve lakott itt, s el se tudta képzelni, hogy egy állítólag Nagy Frigyes korabeli építész kedvéért hogy tudott olyan sokáig megmaradni az egyáltalában nem előkelő, friss levegőtől elzárt Régi Jakobstrassén; ezeket az érzéseit Jenny asszony is csak helyeselni tudta. A gyár közelsége kedvezőtlen széljárás esetén ugyan sok kellemetlenséggel is járt; de a gyár gomolygó füstjét odaterelő északi szél csak nagyon ritkán fűjt, s miért kellett volna a fogadásokat épp északi szélben rendezni. Treibel egyébként minden évben feljebb húzatta a kéményeket, s így egyre inkább megszüntette a kezdeti fogyatékoságát.

A diner-t hat órára tűzték ki; de már egy órával előtte, kerek meg négyszögletű kosarakkal megrakott szállítókocsik álltak meg a rácsos kapu előtt, a leghíresebb csemegéstől, Hustertől hozták a megrendelést. A kereskedelmi tanácsosné már teljes díszben figyelte budoárja ablakából az előkészületeket, s ma is, nem ok nélkül, megint megbotráncozott rajtuk.

- Miért nem gondoskodott Treibel mellékbejáratról! Ha csak négy lábnyit megvett volna a szomszéd telekből, most az ilyen népség számára külön bejáratunk volna, így pedig minden kukta végigsétál az előkerten, egyenesen a ház felé, mintha ő is meg lenne híva. Ez nemcsak nevetséges, hanem szemet is szúr. Miért kell az egész Köpenickerstrassénak tudomást

⁵ Karl Gontard (1731-1791) és Georg Knobelsdorff (1699-1753) II. (Nagy) Frigyes porosz király híres építészei; Knobelsdorff alkotása a potsdami Sanssouci-palota, és a berlini opera épülete.

szereznie arról, hogy Treibelék ma diner-t adnak? Meg aztán nem helyénvaló felkelteni az emberek irigységét, s felesleges tápot adni holmi szociáldemokrata érzelmeknek.

Ezt egészen komolyan mondta magában, még jó, hogy a szerencsések közé tartozott, akik semmit se vesznek túlságosan a szívükre, így aztán az ablaktól ismét visszafordult a toalett-asztalkájához, hogy még egyet-mást rendbe hozzon, meg hogy a tükörtől kérjen tanácsot, vajon megállja-e a helyét a hamburgi menyé mellett. Helene persze alig feleannyi idős volt, mint ő; de a kereskedelmi tanácsosné nagyon jól tudta, hogy az évek nem számítanak, s hogy a társalgás meg a szemek beszéde a lényeg, no meg a „formák világa”, mégpedig mind a két értelemben, sőt, a „másik” értelemben talán még inkább. S bizony ebben az értelemben a már az elhízás határán levő kereskedelmi tanácsosné feltétlenül túltett a menyén.

A budoárral egybenyíló homlokzati terem túloldalán Treibel kereskedelmi tanácsos ült a saját szobájában, s a *Berliner Tageblatt*-ot olvasta. Épp az *Ulk*⁶ vicclap-melléklettel bővített szám volt. Treibel az utolsó képen mulatott, aztán elolvasta Nunne néhány filozófiai elmélkedését.

- Kitűnő... nagyon jó... de mégis félre kell raknom ezt az újságot, vagy legalább rá kell borítanom a *Deutsches Tageblatt*-ot.⁷ Különbözik Vogelsang még megtagad. Pedig ahogy az ügyeim most állnak, nem nélkülözhetem, annyira nem, hogy mára meg is kellett hívnom. Különös társaság lesz ma együtt! Először is itt van ez a Mr. Nelson, akit Helene lerázott a nyakáról, mert a cselédei ismét ott állnak a vasalódeszka mellett, és e mellé a Nelson mellé ez a Vogelsang, ez a szolgálaton kívüli hadnagy és agent provocateur⁸ a választási ügyekben. Érti ám a mesterségét, legalább mind azt mondják, s el is kell hinnem. Mindenesetre bizonyosnak látszik: ha sikerült engem behoznia Teupitz-Zossenben⁹ meg a vend Spree¹⁰ partján, akkor itt is sikerül. S ez a fő. Hiszen az egész arra megy, hogy ha eljött az ideje, itt Berlinben ezt a Singert, vagy akárki vele egyívásút kibuktassam. A napokban a Buggenhagenben¹¹ tartott kortespróbán kiderült, hogy kilátásom van a győzelemre, ezért kell melegen tartanom ezt az embert. Úgy pereg a nyelve, hogy magam is megirigyelhetném, bár én sem trappista kolostorban születtem, s nem is ott nevelkedtem. De Vogelsanghoz képest? Nulla vagyok. S nem is lehet másképp, mert ha jól megnézzük, ennek a fickónak csak három dala van a verklíjében, lenyekergeti egyiket a másik után, s ha vége, újra kezdi, így áll a dolog vele, s ebben rejlik a hatalma: gutta cavat lapidem;¹² örülne az öreg Wilibald Schmidt, ha hallaná, ahogy ilyeneket idézek, már feltéve, hogy helyesen teszem. De talán fordítva is így van, ha ejtek benne vagy három hibát, még jobban elszórakozik rajta; a tudósok már ilyenek... De azt meg kell hagyni, hogy ebben a Vogelsangban van valami, ami fontosabb még az örökös ismételtetésnél is, megvan a hite saját magában, s különben is igazi fanatikus. Vajon így van ez minden fanatikussal? Nagyon valószínű. Valamennyire is okos egyénből sohase lesz fanatikus. Aki csak egyetlen útban, egyetlen ügyben hisz, az nyomorult alak, s ha még hozzá csak önmagában hisz, közveszélyessé válik, és megérett a dalldorfi bolondokházára.

⁶ *Ulk* - a *Berliner Tageblatt* (baloldali liberális napilap) heti humoros melléklete.

⁷ *Deutsches Tageblatt* - konzervatív-nacionalista hetilap.

⁸ Beugrató kém, rendőrspicli.

⁹ Két brandenburgi városka Berlintől délre. Nyilván közös választókerületet alkottak.

¹⁰ A Spree mellékfolyója; a Poroszországban elszórtan élő szlávok: a vendek lakta területeken folyik keresztül.

¹¹ Divatos berlini söröző.

¹² Szó szerint: csepp vájja ki a követ; lassú víz partot mos (Ovidius-idézet).

S az az ember, akinek a tiszteletére - már ha eltekintek Nelsontól - a mai diner-t adom, melyre két kékvérű nemes hölgyet is meghívtam, pedig itt a Köpenickerstrassén nincsenek is nemes hölgyek, s azért Berlin Westből¹³ kellett elhozatom őket, illetve félig-meddig Charlottenburgból.¹⁴ Ó, Vogelsang! Tulajdonképpen a hátam borsózik ettől az alaktól. De mit meg nem tesz az ember, ha polgár és hazafi!

Közben Treibel egy pillantást vetett a gomblyukai közt feszülő kis láncra, melyen három miniatűr kitüntetés fityegett, köztük a román volt a legértékesebb, felsóhajtott, s el is nevette magát. Románia, azelőtt Moldva meg Havasalföld. Ez nekem igazán túl kevés.

Az első batár, mely a ház elé hajtott, idősebb fiáé, Ottóé volt, aki önállósította magát, s a Köpenickerstrasse legvégén, az utászlaktanyához tartozó pontonház és a Schlesischer Tor között fatelepet létesített, persze nem közönségeset, mert csak festékfával, braziliai vörösfával meg berzsenyfával kereskedett. Nyolc éve meg is nősült. Ahogy a kocsí megállt, lesegítette fiatal feleségét, előzékenyen karját nyújtotta neki, s az előkerten keresztül a lépcsőfeljáró felé indult, mely az atyai villa verandaszerű előépítményéhez vezetett. Az öreg kereskedelmi tanácsos már az üveges ajtónál állt, s a gyerekeket a rá jellemző jovialis modorral fogadta. Mindjárt megjelent a kereskedelmi tanácsosné is, hisz szobáját a nagy szalontól csak egy függöny választotta el, s arcát nyújtotta a menyének, miközben a fia kezét csókolt.

- Jó, hogy eljöttél, Helene - szólalt meg a közvetlenséget az iróniával ügyesen keverő hangon, melynek, ha akarta, valóságos mestere volt. - Már, attól félttem, hogy te is akadályozva leszel.

- Bocsáss meg, mama... nemcsak a vasalás miatt volt; a szakácsnőnk június elsejére felmondott, s ez a népség, ha már nem fűződik érdeke hozzá, megbízhatatlanná válik; Elisabeth pedig egyáltalán nem lehet megbízni. Olyan ügyetlen, hogy az már valóságos illetlenség, a tálakat úgy tartja a vendégek, különösen a férfiak válla fölé, mintha épp pihenni készülné...

A kereskedelmi tanácsosné már-már megbékélten mosolygott, mert az effélet szerette hallani.

- Elhalasztani pedig - folytatta Helene - nem lehetett. Ahogy te is tudod, holnap este Mr. Nelson már visszautazik. Különböztet helyes fiatalember, nektek is tetszeni fog. Kicsit szófukar, talán azért, mert nem tudja, hogy angolul vagy németül beszéljen-e; de amit mond, az mindig helyes és jó, s olyan higgadt és jólnevelt, mint az angolok általában; s amellet mindig olyan, mintha skatulyából vették volna ki. Soha olyan mandzsettákat még nem láttam, valósággal nyomasztóan hat rám, ha utána azt nézem, mivel kell szegény Ottónak megelégednie, csak azért, mert lehetetlen megfelelő személyzetet szerezni. S amilyen ragyogó a mandzsettája, olyan tiszta rajta minden, mármint Mr. Nelsont értem rajta, a feje meg a haja is. Valószínűleg Honey-waterrel¹⁵ keféli, de az is lehet, hogy csak a shampooing¹⁶ teszi.

Épp az így feldicsért volt a következő vendég, aki a rácsos kapuban megjelent, s a kereskedelmi tanácsosnét már pusztán közeledtével csodálkozásra készítette. Hisz menyé leírása alapján az elegancia megtestesülésére készült fel; helyette pedig olyan emberfia közeledett, akin a fiatal Treibelné dicsérte mandzsettakülönlegességén kívül tulajdonképpen minden

¹³ Berlin nyugati, előkelő városrésze.

¹⁴ Valaha önálló város, ma Berlin egyik negyede.

¹⁵ Angol hajszesz.

¹⁶ Hajmosás.

kihívta a bírálatot. Keféletlen cilinderével a tarkóján, sárga-barna kockás útiöltönyében himbálódzva jött fel a lépcsőn, s az öntudat és zavar közismert angol keverékével köszöntötte a háziakat. Otto elébe ment, hogy a szüleinek bemutassa.

- Mr. Nelson from Liverpool...¹⁷ ugyanaz, kedves papa, akit...

- Á, Mr. Nelson. A fiam még ma is gyakran emlegeti a liverpooli boldog napokat, meg a közös kirándulást önnel Dublinba, s ha jól tudom, Glasgow-ba. Ennek már kilencedik esztendeje; akkor ön még nagyon fiatal lehetett.

- Ó, már nem nagyon fiatal, Mr. Treibel, about sixteen...¹⁸

- Azt hiszem, tizenhat volt, ugye...

- Ó, tizenhat év már nem nagyon fiatal... legalábbis nálunk nem.

Ez a bizonygatás annál komikusabban hatott, mivel Mr. Nelson még most is tejfölösszájú kisfiúnak látszott. De erről további elmélkedésre nem volt mód, mert épp most érkezett egy másodosztályú konflis, s magas, sovány, egyenruhás férfi szállt ki belőle. Úgy látszik, ellentéte támadt a kocsissal, de vita közben irigylésre méltóan határozott tartást őrzött meg, aztán igazított egyet a zubbonyán, majd becsapta a rácsos kaput. Sisakosan, kardosan jelent meg; de még mielőtt a váll-lapján a „cafrang” láthatóvá vált volna, aki csak valamit is értett a katonai dolgokhoz, megállapíthatta, hogy legalább harminc éve van már szolgálaton kívül. Mert a méltóság, mellyel közeledett, inkább valami régi, egész ritka szektához tartozó tőzeg- vagy sóhivatali ellenőr merevségére vallott, mint egy katonatiszt testtartására. Úgy mozgott, akár valami automata, s még hegyesre pödört fekete bajsza sem csupán festettnak látszott - persze festve is volt -, hanem úgy hatott, mintha odaragasztották volna. Ugyanígy a kecskeszakálla. S hozzá még kiálló pofacsontja árnyékot vetett az arca alsó részére. Egész lényét jellemző nyugalommal jött most felfelé a lépcsőn, s a tanácsosnéhoz lépett.

- Nagyságos asszonyom, parancsára megjelentem...

- Nagyon örvendek, hadnagy úr...

Az öreg Treibel is odalépett, s azt mondta:

- Kedves Vogelsang, engedje meg, hogy megismertessem az uraságokkal; Otto fiamat már ismeri, de nem ismeri a feleségét, az én kedves menyemet... hamburgi nő, ahogy már bizonyára meg is állapította... Ez itt pedig - s közben Mr. Nelson felé lépett, aki, mit sem törődve a társaság többi részével, barátságos beszélgetésbe merült a közben hozzájuk csatlakozott Leopold Treibellel -, ez itt pedig házunk ifjú barátja, Mr. Nelson from Liverpool.

Vogelsang a „Nelson” név hallatán összerezett, s egy pillanatra úgy látszott, azt hiszi, tréfát űznek vele, mivel sose tudott szabadulni attól a félelemtől, hogy kigúnyolják. De a komoly arcok láttán megnyugodott, így hát udvariasan meghajtva magát megszólította az angol fiatalembert:

- Nelson. Nagy név. Nagyon örvendek, Mr. Nelson.

Ő pedig a pöffeszkedően előtte feszítő vén hadnagnak gátlástalanul az arcába nevetett, mert ilyen komikus alakkal még sose találkozott. Persze, annyi önismerete már nem volt, hogy belássa, mennyire komikusan hat az ő külleme is. Vogelsang az ajkába harapott, s e találkozás

¹⁷ Liverpoolból.

¹⁸ Tizenhat körül.

hatására csak erősödött benne az angol nemzet impertinenciájáról már régóta táplált elképzelése. Különben most jött el az a pillanat, mikor az egyre sűrűbben érkező vendégek minden efféle mérlegelésről elterelték a figyelmet, s feledtették az angol furcsaságát.

Vogelsang még mindig ott veszteglő konflisát gyorsan, majdnem erőszakosan kiszorították a köpenickerstrassebeli gyártulajdonos barátok nyitott tetejű csézái; aztán megjött Corinna az unokabátyjával, Marcell Wedderkopp-pal (gyalog), végre előhajtott Johann is, Treibel kereskedelmi tanácsos kocsisa a kék atlással bevont landauerével, melyen tegnap a kereskedelmi tanácsosné ment Corinna látogatására - két idős hölgy szállt ki belőle, s Johann választékos, szinte meglepő tisztességtudással bánt velük. Ennek az volt a magyarázata, hogy a mintegy harmadfél éve kezdődött, Treibel számára igen fontos ismeretség lelegején azt mondta a kocsisának:

- Johann, egyszer s mindenkorra jegyezd meg, hogy ezekkel a hölgyekkel mindenkor csakis a legnagyobb udvariassággal viselkedsz. A többi az én dolgom, megértetted! - Ezáltal Johann udvarias modora biztosítva volt.

Treibel egész az előkert közepéig a két idős hölgy elébe ment, aztán sűrű udvariaskodás közepette, melyben a kereskedelmi tanácsosné is részt vett, felvonultak a kerti lépcsőn, majd a veranda felől a nagyszalonba léptek; mivel a szép idő mindenkit a friss levegőre csábított, itt eddig csak kevesen tartózkodtak. Előző diner-ekről már majdnem mindenki ismerte egymást; csak Vogelsang és Nelson volt idegen, ami ismét a részleges bemutatkozás aktusához vezetett.

- Engedjék meg - fordult Treibel az imént érkezett két idős hölgyhöz -, hogy bemutassam önöknek a két urat, aki ma először tisztelt meg jelenlétével: Vogelsang hadnagy, a választási bizottságunk elnöke, és Mr. Nelson from Liverpool. - Kölcsönösen meghajoltak. Aztán Treibel karon fogta Vogelsangot, s hogy némileg tájékoztassa, odasúgta neki:

- Két udvarhölgy, a nagyon is telt idomú von Ziegenhals őrnagyné, ami ugyan igencsak ösztövéret jelent, s a meglehetősen ösztövér (ebben nyilván osztja a véleményemet) Edwine von Bomst kisasszony, akinek a neve pedig épp az ellenkezőjét jelenti.

- Furcsa - mondta Vogelsang. - Az igazat megvallva...

- Helyénvalónak találná a névcserét. Ebben igaza van, Vogelsang. S örülök, hogy van szeme az effélére. Ez azt bizonyítja, hogy még mindig ficáncol magában valami a régi hadnagyból. Igen, ez a Ziegenhals, mellbősege van vagy egy méter, s erről aztán mondhatnánk egyet-mást, és annak idején bizonyára mondtak is. Különben ezek a tréfás ellentmondások teszik vidámmá az életet. Klopstock¹⁹ ugye költő volt, s a másikat, akit személyesen is ismertem, Griepenkerl-nek hívták, pedig ugye az egyik csépet, a másik pedig valami zsákos-fickófélét jelent... Úgy alakult, hogy mind a két hölgy nagy szolgálatokat tehet nekünk.

- Már miért tehetnének?

- Ziegenhals asszony a zosseni főgondnok édes unokatestvére, Bomst kisasszonynak pedig egyik fivére a Storkow környékén szolgáló pap lányát vette el. Félig-meddig rangon aluli házasság, de ezt nem vehetjük tudomásul, hiszen hasznot húzunk belőle. Az ember, akár Bismarck,²⁰ egyszerre egy tucat vasat is tartson a tűzben... Na, hál' istennek. Johann végre zubbonyt váltott, s már jelzi, hogy asztalhoz ülhetünk. Legfőbb ideje... Egy negyedórás

¹⁹ Friedrich Gottlieb Klopstock (1724-1803) a 18. századi német irodalom egyik úttörője.

²⁰ Otto von Bismarck (1815-1898) kancellár, a német egység megteremtője; célját bonyolult szövetségi rendszerrel próbálta biztosítani.

várakozás megjárja, de még tíz perc ráadásul már sok... Nem kell épp hallgatóznom hozzá, hogy meghalljam a horkantást, mellyel gyomromban a szarvas a híves patakra vágyik. Vogel-sang, kérem, vezesse a feleségemet asztalhoz... Kedves Corinna, kerítse Nelsont a hatalmába... Victory and Westminster Abbey,²¹ a hajó megcsáklázása most az ön feladata lesz. Nos, hölgyeim... szabad a karjukat... őrnagyné asszony?... és az önét is, nagyságos kisasszonyom?

És Ziegenhalsszal a jobbján, Bomsttal a balján, megindult a szárnyas ajtó felé, mely közben méltóságteljes lassúsággal kinyílt előtte.

HARMADIK FEJEZET

Az ebédlő teljesen megfelelt az előtte fekvő nagy szalonnak, csak a hátsó, parkszerű kertre nyílt, ahol a ház közvetlen közelében szökőkút csobogott; egy kis golyó táncolt le s fel a vízsugár tetején, egy oldalt elhelyezett rúd keresztfáján egy kakadu ült, s a tőle megszokott mélabús tekintettel hol a vízsugáron egyensúlyozó golyót, hol meg az ebédlőt nézte. Ennek felső tolóablakát a szellőzés végett kissé megnyitották. A csillár már égett, de a lecsavart lánggocskák a délutáni nap fényében alig látszottak, s gyengécske előéletüket csak azért tengették, mert a kereskedelmi tanácsos - hogy az ő szavával éljünk - nem szerette, ha „gázlánggyújtási stílusban végrehajtott manipulációkkal” megzavarták a vacsora hangulatát. Az ilyen alkalmak-kor hallható kis pukkanás, melyet előszeretettel „hangfogós üdvölvésnek” szokott nevezni, sem változtatott semmit az ebben a kérdésben kialakult véleményén. Az ebédlő a maga egyszerűségével nagyon szép volt: sárga stukkóba ágyazott néhány dombormű díszítette, Franz professzor²² elragadó műve volt. Mikor a díszítés került szóba, a kereskedelmi tanácsosné Reinhold Begast²³ javasolta, de Treibel ezt elutasította, mivel meghaladta társadalmi pozícióját.

- Majd eljön annak is az ideje, ha kineveznek főkonzulnak...

- Majd sohanapján - válaszolta rá Jenny.

- Már hogyne kerülne rá sor, Jenny, hiszen Teupitz-Zossen az első lépés. - Tudta, milyen kétséggel fogadja a felesége az egész választási agitációját, s ezzel kapcsolatos minden reménykedését, ezért aztán szívesen célozgatott rá, hogy politikája fájáról az asszonyi hiúságnak is szed majd aranyalmát.

A vízsugár kinn folytatta játékát. De benn a teremben, az asztal kellős közepén, melyet az óriási orgonával meg aranyesővel tömött váza helyett ezúttal virágfüzér díszített, az öreg Treibel ült, mellette a két nemes hölgy foglalt helyet, vele szemben, Vogelsang és Adolar Krola, az egykori operaénekes között, a felesége. Krola tizenöt év óta volt a ház barátja, s erre három okból is igényt tarthatott: jó megjelenése, jó hangja és jó módja miatt. Közvetlenül mielőtt megvált volna a színpadtól, elvette egy milliomos lányát. Általános vélemény szerint igen szeretetreméltó ember volt, ami sok egykori kollégájától éppúgy megkülönböztette, mint a több mint biztonságos pénzügyi helyzete.

²¹ Victory - Nelson angol tengernagy vezérhajója a trafalgari csatában (1805). Westminster Abbey - londoni apátság. Anglia nagyjainak temetkezési helye.

²² Julius Franz (1824-1887) szobrász.

²³ Reinhold Begas (1831-1911) nagynevű berlini szobrász.

Jenny asszony teljes pompájában tündökölt, az adlerstrassei szatócsboltból való származásának még a nyoma se látszott meg rajta. Gazdagon, elegánsan hatott minden, amit csak viselt; de meg kell jegyeznünk, hogy ezt nemcsak az ibolyaszínű brokátruháját díszítő csipkének köszönhetette, nem is a briliáns-fülbevalónak, mely minden mozdulatára megcsillant; nem, ami mindennél előkelőbben hatott, az a biztos nyugalom volt, mellyel ott trónolt a vendégei között. Izgatottságnak semmi jelét nem mutatta; persze oka sem lett volna rá. Tudta, mit jelent egy gazdag, a reprezentációra felkészült háztartásban a használható személyzet, és mindenkit, aki megállta a helyét, magas bérrel meg jó bánásmóddal igyekezett megtartani. Ezért aztán minden olyan simán ment, ahogy csak kellett, ma is; Jenny a pillantásával dirigált mindenkit. Ehhez persze hozzájárult a székére tett felfújható párna is, ez uralkodó helyzetet kölcsönzött neki, ami igencsak illett hozzá. Határozott biztonságérzete mellett maga volt a megtestesült szeretetreméltóság. Nem kellett attól tartania, hogy a háztartásában fennakadás támad, így aztán a barátságos társalgás kötelezettségének szentelhette magát, s mivel - az első üdvözlést kivéve - zavarta, hogy még egyetlen barátságos szót se váltott a nemes hölgyekkel, az asztalon át Bomst kisasszonyhoz fordult, s színlelt, de talán valóságos érdeklődéssel is megkérdezte:

- Nagyságos kisasszonyom, hallott-e valamit az utóbbi időben Anisettchen hercegnőről? Mindig élénken érdeklődtem ez iránt a fiatal hercegnő iránt, sőt a családnak ez iránt az egész ága iránt. Azt mondják, férjhez ment, s a házassága boldog. Oly szívesen hallgatom a jó házasságokról szóló híreket, különösen a társadalom felső rétegéből, s csak annyit szeretnék megjegyezni, hogy az a vélemény, mely szerint az emberiség legfelsőbb köreiből lehetetlen lenne a családi boldogság, csak buta feltételezés.

- Nyilván - szakította félbe Treibel pajzánul -, lemondani a legfőbb jóról...

- Kedves Treibel - folytatta a tanácsosné -, én von Bomst kisasszonyhoz fordultam a kérdéssel, aki, tisztelet a te mindentudásodnak egyéb téren, az „udvari” ügyekben mégiscsak sokkal illetékesebb nálad.

- Kétségtelenül - mondta Treibel. És Bomst kisasszony, aki ezt a családi intermezzót látható élvezettel kísérte, most megszólalt, és mesélt a hercegnőről, aki szakasztott a nagyanyja, ugyanaz az arcszín, s főleg ugyanaz a kedély. Ezt elmondhatja, és talán még annyit, senki nála jobban nem tudhatja, hiszen abban a kitüntetésben részesült, hogy a megboldogult hercegnő keze alatt - aki valóságos angyal volt - kezdhette meg életét az udvarnál, amikor is módja volt tapasztalni azt az igazságot, hogy a természetesség nemcsak a legjobb, hanem egyúttal a legelőkelőbb dolog is.

- Úgy van - mondta Treibel -, a legjobb és a legelőkelőbb. Nos, Jenny, ezt most olyasvalakitől hallod, már bocsásson meg, kedves kisasszony, akit épp az imént neveztél a „legilletékesebbnek”.

Most Ziegenhals asszony is bekapcsolódott a társalgásba, s a kereskedelmi tanácsosné érdeklődése, aki, mint minden Berlinben született nő, rajongott az udvarért és a hercegnőért, egyre inkább a két szemben ülő hölgy felé fordult, mikor Treibel a szeme villanásával értésére adta, hogy mások is ülnek az asztalnál, s hogy itt az a szokás, hogy - már ami a társalgást illeti - inkább a jobb és bal szomszédot kell szóval tartani, mint a szemben ülőket. A kereskedelmi tanácsosné nagyon megijedt, mikor rájött, mennyire igaza van Treibelnek, aki csendes, tréfás intésével szemrehányást tett neki. Pótolni akarta mulasztását, de ezzel újabb, még súlyosabb hibát követett el. Bal oldali szomszédja, Krola - ez még hagyján, hisz a ház barátja volt, jóindulatú, elnéző természetű. De Vogelsang! Egyszerre tudatára ébredt, hogy a hercegnőről folytatott beszélgetés egész ideje alatt jobb oldalról folyton szúrós tekintet érte. Persze, Vogelsang volt, Vogelsang, ez a szörnyű ember, ez a Mefisztó a kakastollával meg a lólábával, ha nem látszik is belőlük semmi. Ellenszenvesnek találta, mégis társalognia kellett vele; legfőbb ideje volt.

- Hadnagy úr, hallottam, hogy a mi kedves Mark-Brandenburgunkba készül, s hogy a vend Spree partjáig akar eljutni, sőt még tovább is. Nagyon érdekes vidék, ahogy Treibeltől hallottam, mindenféle vend istenekkel, akikben a sötétfejű lakosság a mai napig babonásan hisz.

- Erről semmit se tudok, nagyságos asszonyom.

- Így például Storkow városkában, melynek polgármestere, ha jól tudom, az a Tschech²⁴ volt, a politikai igazságnak az a fanatikusa, aki rálőtt IV. Frigyes Vilmos királyra, nem törődve a mellette álló királynéval. Azóta jó idő eltelt, mégis minden részletre úgy emlékszem, mintha tegnap történt volna; még arra a furcsa dalra is, amit erről az esetről írtak.

- Igen - mondta Vogelsang -, szánalmas útszéli nóta, az a frivol szellem kísért benne, mely az egész akkori lírán eluralkodott. Az akkori líra, különösen pedig a szóban forgó költemény, semmi más, csak látszat, hamisság meg hazugság. „A királyra vár a halál, ha a golyó célba talál.” Ebben van az egész hamisság. Hisz lojálisan hangzik, sőt, bizonyos körülmények közt a visszavonulást is fedezi, de szemérmetlenebb és szégyenteljesebb mindannál, amit az a hazug kor csak felmutatni képes, s nem kivétel ez alól a nagy főbűnös sem. Természetesen Herweghre, Georg Herweghre²⁵ gondolok.

- Ó, hadnagy úr, ezzel, ha akaratlanul is, nagyon érzékeny ponton érintett. Herwegh ugyanis a negyvenes évek derekán, amikor konfirmáltam, kedvenc költőm volt. Erősen protestáns érzelmű voltam, s valósággal rajongtam az *Átok Rómára* című verséért, s talán ebben ön is egyetért velem. Másik versét is, melyben mindnyájunkat felszólít, tépjünk ki minden keresztet a földből, ugyanilyen elragadtatással olvastam. Persze meg kell vallanom, hogy ezek nem éppen konfirmáló kislánynak való olvasmányok. De anyám azt mondta: „Olvasd csak, Jenny; maga a király is elolvasta, még fogadta is Herweghet Charlottenburgban, s a jobb körök mind ezt olvassák.” Édesanyám, s ezért a síron túl is hálával tartozom neki, mindig a jobb körök pártján volt. És így kéne tennie minden anyának, mert ez határozza meg életünk útját. Akkor nem ér fel hozzánk semmi alacsonyrendű, hanem elmarad mögöttünk.

Vogelsang összevonta szemöldökét, s aki eddig csak sejtette ördögi mivoltát, erre az arcjátékra bizony a lópatát kereste. De a kereskedelmi tanácsosné folytatta:

- Különben meg kell vallanom, hogy azok a hazafias elvek, melyekről a nagy költő prédikált, nagyon is támadhatók. Ahogy nem mindig az a helyes, ami a mindenki által járt úton elérhető...

Vogelsang, aki büszke volt rá, hogy mindig a mellékutakon jár, helyeslően bólogatott.

- ...De hagyjuk a politikát, hadnagy úr. Kiszolgáltatom önnek Herweghet, a politikai költőt, hiszen a politika csupán egyetlen csepp idegen vér az ereiben. Ezzel szemben nagy, ha csak költő. Emlékszik? „Bár elmúlhatnék, mint az alkonyat, mint a nap végső izzása az égen...”

- „Elvéreznék az öröklét ölében...”, igen, ezt én is ismerem, nagyságos asszonyom, ezt annak idején én is utána imádkoztam. De aki, épp mikor kellett volna, a legkisebb hajlandóságot se mutatta az elvérésre, az épp maga a költő volt. De örökké így lesz. Ez az üresen kongó szavak eredménye, meg a rímkeresgélésé. Higgyc el, tanácsosné asszony, ez már túlhaladott álláspont. A világ csak a prózáé.

²⁴ Heinrich Ludwig Tschech, jogász. 1841-ig Storkow polgármestere, személyi okból 1844. jún. 26-án a berlini kastély előtt két revolverlövést adott le IV. Frigyes Vilmosra, de a golyók célt tévesztettek. Halálra ítélték, és 1844. dec. 14-én a spandaui börtönben kivégezték. A merényletről gúnydalt írtak.

²⁵ Georg Herwegh (1817-1875) antiklerikális, a zsarnokságot gyűlölő jelentős német költő.

- Ki-ki a maga ízlésének megfelelően, Vogelsang hadnagy úr - mondta Jenny, akit az utolsó szavak sértettek. - Hogy ön a prózát jobban szeresse, ebben nem tudom megakadályozni. De számomra csak a költészet világa létezik, s szeretem a formát is, ahogy a költészet ősidők óta kifejezi a mondanivalóját. Csak ezért érdemes élni. Minden csak hívság; a leghívságosabb az, amire a világ oly mohón vágyik: a vagyon, a birtoklás, az arany. „Az arany csak kiméra”, ezt mondja a nagy ember, a művész, Meyerbeerről²⁶ beszélek, aki a szerencse adományai tekintetében igazán volt abban a helyzetben, hogy különbséget tudjon tenni az örökkévaló s a mulandó között. Én a magam részéről megmaradok az ideálok mellett, s erről sohasem mondok le. A legtisztábban az ideálisat a dalban érzem, a dalban, melyet elénekelnék. Mert a muzsika az egészet még magasabb régiókba emeli. Igazam van-e, kedves Krola?

Krola jóságos zavarodottsággal mosolygott maga elé, mert egyszerre volt tenor és milliomos, tehát két lovat ült meg egyszerre. Végre azonban megfogta barátnője kezét, s azt mondta:

- Jenny, mikor *nem* volt magának valaha is igaza?

Közben a kereskedelmi tanácsos teljesen von Ziegenhals örnagyné felé fordult, akinek „udvari szereplése” még régebben kezdődött, mint a Bomst kisasszonyé. Treibelnek ez persze mindegy volt. Mert bármennyire tetszett is neki az a fény, melyet a két, bár már levitézlett udvarhölgy a társaságának kölcsönzött, mégis fölötte állt már mindennek, s ezt az álláspontját a két hölgy nemhogy kifogásolta volna, inkább a javára írta. Főleg az asztal örömeit élvező Ziegenhals asszony nem vett semmit zokon kereskedelmi tanácsos barátjától; a legkevésbé se bosszantotta, ha Treibel az arisztokráciával és a származással kapcsolatos históriákon kívül mindenféle erkölcsi problémát is felvetett, s ezek megoldására, valódi berlini lévén, különös elhivatottságot is érzett. Ilyenkor az örnagyné megbökte, s odasúgott neki valamit, ami negyven évvel ezelőtt kényes ügy lett volna, most azonban - mindketten folyton a korukkal hozakodtak elő - csak vidámságot keltett. Többnyire szállóigéket vagy Büchmann²⁷ ártalmatlan szentenciáit idézték, melyeket csak a tónus, melyen elmondták őket, tett sikamlóssá.

- Mondja csak, cher²⁸ Treibel - kezdte Ziegenhals asszony -, honnan szedte ezt a kísértetet itt velünk szemben? Hisz ez még negyvennyolc előtti; az volt a különös hadnagyok aranykora, de ez itt túlzásba viszi. Karikatúra tetőtől talpig. Talán emlékszik még egy abból az időből származó képre, Don Quijotét ábrázolta, hosszú lándzsával, körülötte vastag könyvekkel. Hát ez itt a szakasztott mása. - Treibel bal mutatóujjával nyakkendője szegélyét simogatta, s azt mondta:

- Hát. hogy hogy jutottam hozzá, nagyságos asszonyom? Inkább a szükség vitt rá, nem saját elhatározásomból szereztem. Társadalmi érdemei ugyan vajmi csekélyek, s emberi tulajdonságai se állnak magasabb szinten. De politikus.

- De hisz ez lehetetlen. Csak intő, elrettentő példaként állhat azok elé az elvek elé, melyeknek az a szerencsétlenségük, hogy ő képviseli őket. Különben is, kereskedelmi tanácsosom, miért keveredik maga a politikába? Mi lehet ennek a vége? Elrontja jó erkölcsét, jó jellemét és jó társaságát. Hallom, hogy Teupitz-Zossenben akar fellépni. Tőlem ugyan megteheti, de minek? Hagyja ezt az egészet. Van bájos, érzelmes és a költészetért rajongó felesége, van egy villája, melyben éppen most esszük ezt a pártját ritkító ragout fínt,²⁹ van odakint kertje, szökőkútja

²⁶ Giacomo Meyerbeer (1791-1864) német zeneszerző, az idézet *Ördög Róbert* című operájából való, melynek szövegét Eugène Scribe (1791-1861) írta. *Kiméra* - szörnyeteg a görög mitológiából.

²⁷ Georg Büchmann (1822-1884) a *Geflügelte Worte* című, máig népszerű szállóige- és idézetgyűjtemény szerkesztője.

²⁸ Kedves.

²⁹ Húspástétom.

meg egy kakaduja, ezt még irigylem is magától, mert az enyém, a zöld, épp vedlik, s olyan, akár a szűk esztendő. Mit akar a politikától? Mit akar Teupitz-Zossentől? Sőt, hogy bebizonyítsam, mennyire mentes vagyok minden előítélettől, mondja, egyáltalán mit akar a konzervativizmusával? Maga nagyiparos, a Köpenickerstrassén lakik. Hagyja meg ezt az egész környéket Singernek vagy Ludwig Löwének,³⁰ vagy akárkinek, akinek előnye van mással szemben. Minden társadalmi helyzetnek bizonyos politikai alapelvek felelnek meg. A hitbizományok urai agrár beállítottságúak, a professzorok nemzeti közéletűek, a nagyiparosok meg haladók. Legyen maga is haladó. Mit akar a koronarenddel? Ha én volnék a maga helyében, a városi körzetekre vetném magam, s a polgárkoronáért³¹ harcolnék.

Treibel, aki nyugtalan lett, ha valaki sokáig beszélt - ezt csak saját magának engedélyezte olyan bőségesen -, ezúttal figyelmesen hallgatott, aztán odaintette az egyik szolgát, hogy töltsön az őrnagynak egy második pohár chablis-t.³² A hölgy el is fogadta, Treibel is, koccintottak, s Treibel felköszöntötte:

- Jó barátságunkra, hogy még tíz évig így legyen, mint ma! De amit a haladásról meg a polgárkoronáról mondott, arra mit válaszolhatnék, asszonyom? Tudja, a magunkfajta számol, egyre csak számol, ki se látszik már a hármasszabályból, mely szerint: „Ha ez meg ez ennyit hoz, mennyit hoz az meg az.” És látja, kedves jóakaróm és barátnőm, ugyanezen az alapon számoltam ki a haladást meg a konzervativizmust is, s rájöttem, hogy a konzervativizmus ugyan nem hoz többet, ezt helytelen volna állítani, de jobban illik hozzám, jobban öltöztet. Különösen azóta, hogy kereskedelmi tanácsos lettem, ez csak átmeneti jellegű cím, s kiteljesedésre vár.

- Ó, akkor értem.

- Látja, l'appetit vient en mangeant,³³ s aki Á-t mond, mondjon B-t is. Különben a bölcsek feladatát főleg az úgynevezett harmónia megteremtésében látom, s ez a harmónia, a dolgok jelenlegi állása szerint, vagy talán úgy is mondhatnám, hogy a jelek szerint, az én különleges esetemben a haladás polgárkoronáját úgyszólván kizárja.

- Ezt komolyan gondolja?

- A legkomolyabban, asszonyom. A gyárak általában a polgárkorona felé hajlanak, de egyes gyárak, és az enyém kifejezetten ezek közé tartozik, kivételt képeznek. A pillantása bizonyítást vár. Hát rajta, akkor megpróbálom. Kérdezem, el tudna-e képzelni egy kertészt, aki, mondjuk a lichtenbergi vagy a rummelsburgi határban, búzavirágot termel nagyban, búzavirágot, a porosz királyi gondolkodás szimbólumát, s aki ugyanakkor gyűjtogató és merénylő szabotőr? Ugye rázza a fejét, s nemet mond rá. S azt is megkérdezem, hogy mit számít a világ minden búzavirága egy berliniek-gyárhoz képest? Hiszen a berlini kékben a porosz szimbólumot úgyszólván a legfelsőbb hatványon kapja, s mentől biztosabb és megtámadhatatlanabb ez a jelkép, annál inkább meg kell maradnom a konzervativizmus talaján. Az én különleges esetemben a kereskedelmi tanácsosság továbbfejlesztése természetes adottság... mindenestre több a polgárkoronánál.

Ziegenhals asszony nevetve megadta magát, Krola pedig, aki fél füllel odafigyelt, helyeslően bólintott.

³⁰ Nagyiparosok; varrógépgyárak voltak.

³¹ Az ókori Rómában azt tüntették ki vele, aki római polgár életét mentette meg.

³² Fehér burgundi bor.

³³ Evés közben jön meg az étvágy.

Így folyt a társalgás az asztal közepén. Még vidámabb volt azonban a hangulat az asztal végén, ahol a fiatal Treibelné meg Corinna ült szemben egymással, az ifiasszony Marcell Wedderkopp és Enghaus fogalmazó, Corinna pedig Mr. Nelson és Leopold Treibel, a ház fiatalabbik fia között. Az asztal keskenyebbik oldalán, háttal a kertre nyíló széles ablaknak, a társalkodónő ült, Honig kisasszony, akinek keserű vonásai valóságos tiltakozást fejeztek ki a mézet jelentő neve ellen. Mentől inkább igyekezett mosolyogni, annál láthatóbbá vált rajta az emésztő irigység, mely jobbra a csinos hamburgi nő, balra pedig még határozottabban Corinna ellen irányult, ez ellen a félig-meddig kolléga ellen, aki mégis olyan biztonsággal viselkedett, mintha legalábbis von Ziegenhals örnagyné vagy von Bomst kisasszony lett volna.

A fiatal Treibelné nagyon jól festett a szőkeségével s ragyogó nyugalmával. Mind a két szomszédja csapta neki a szelet, Marcell persze csak színlelt igyekezettel, mert Corinnát figyelte, aki nem tudni, mi okból, úgy látszik, a fiatal angolt akarta meghódítani. Kacérkodása közben olyan élénken és hangosan beszélt, mintha azon igyekezett volna, hogy a környezete is megértse minden szót, különösen Marcell unokabátyja.

- Olyan szép nevet visel - fordult Mr. Nelsonhoz -, olyan szépet és híreset, hogy meg is kérdezhetném, nem vágyott-e arra, hogy...

- O, yes, yes...³⁴

- ...a braziliai vörösfát meg a berzsenyfát, hisz tudtommal ebben a szakmában dolgozik, örökre otthagyja? Világosan érzem, ha engem Nelsonnak hívnának, egyetlen órát se nyugodnék, míg meg nem vívtam a magam battle at the Nile-jét.³⁵ Maga nyilván ismeri a csata minden részletét...

- O, to be sure.³⁶

- Akkor, mert errefelé senki semmi okosat nem tud erről, végre eljutottam az igazi forráshoz. Mondja, Mr. Nelson, hogy is volt az a csatarend ötletével? Nemrég Walter Scottnál³⁷ olvastam ennek a leírását, s azóta folyton kétségeim vannak, hogy mi volt ott a döntő, inkább a zseniális csatarend, vagy inkább a hősiesség bátorság...

- I should rather think, a heroical courage... British oaks and british hearts...³⁸

- Örülök, hogy ezt a kérdést ön tisztázta, mégpedig úgy, ahogy az az én érzelmeimnek megfelel. Mert én a hősiességet szeretem, hisz oly ritkán fordul elő. De feltételezem, hogy ehhez a zseniális hadvezetés is...

- Certainly, Miss Corinna, no doubt... „England expects that every man will do his duty...”³⁹

- Bizony, ezek fenséges szavak, különben eddig mindig azt hittem, hogy Trafalgarnál hangzottak el. De miért ne mondták volna őket Abukirnál is? Ami jó, azt kétszer is el lehet mondani. Aztán meg... tulajdonképpen egyik csata olyan, mint a másik, különösen a tengeri csaták... egy dörrenés, egy tűzoszlop, s minden a levegőbe repül. Egyébként mindenki számára, aki nézheti, nagyszerű, elragadó lehet; csodálatos látvány.

³⁴ Hogyne, hogyne.

³⁵ A nílusi csata, célzás Nelson tengernagy győzelmére a Nílus torkolatában, Abukirnál(1798).

³⁶ Ó, természetesen.

³⁷ Walter Scott (1771-1832) angol romantikus regényíró Napóleon-életrajzában Nelsonról is ír.

³⁸ Inkább azt hinném, a hősiesség bátorság... Brit tölgyek és brit szívek.

³⁹ Bizonyára, Corinna kisasszony. Kétségtelenül... „Anglia elvárja, hogy mindenki tegye meg a kötelességét...” (Nelson szavai a trafalgari csata előtt.)

- O, splendid...⁴⁰

- Nos, Leopold - folytatta Corinna, hirtelen a másik asztalszomszédja felé fordulva -, maga csak ül itt és mosolyog. És vajon miért mosolyog? Mert a mosolya mögé rejti a zavarát. Magában éppen ez a heroical courage⁴¹ nincs meg, melyet a dear⁴² Mr. Nelson olyan hévvel vall a magáénak. Pont fordítva. Maga az apja gyarából, mely, ha csak üzletileg is persze, mégis a vas és vér elméletét képviseli, és az imént úgy vélem, épp erről beszélt a kedves papája von Ziegenhals őrnagynénak, szóval az apja gyarából, mondom, a vérlúgsó-udvarból, ahol maradnia kellett volna, Otto bátyja fatelepére vonult vissza. Ez pedig akkor sem jó, ha berzsenyfáról van is szó. Nézze az unokabátyámat, Marcellt, az asztal túlsó oldalán; minden- nap, mikor a súlyzóit emelgeti, esküszik rá, hogy a nyújtón meg a tornán múlik mindaz, amit általában hősi mivoltának mondanak, s hogy Jahn papa⁴³ többet ér még Nelsonnál is.

Marcell félig komolyan, félig tréfásan megfenyegette Corinnát az ujjával, s azt mondta:

- Húgocskám, ne felejtsd el, hogy egy másik nemzet képviselője ül melletted, s hogy bizonyos mértékben kötelességed a német nőiességet védelmezni.

- O, no, no⁴⁴ - mondta Nelson. - Csak semmi nőiesség; always quick and clever...⁴⁵ ezt szeretjük a német nőkben. Corinna kisasszony is quite in the right way.⁴⁶

- Nesze neked, Marcell. Mr. Nelson, akiért oly gonddal szállsz síkra, nehogy téves képekkel térjen vissza tengermosta Albionjába, Mr. Nelson cserbenhagy, s azt hiszem, Treibelné is cserbenhagy, sőt Enghaus úr és Leopold is. Így hát bizakodom, s csak Honig kisasszony van hátra...

Honig kisasszony meghajolt, s azt mondta:

- Megszoktam, hogy a többség útját járjam - s egész keserősége benne volt ebben a helyeslésben.

- Azért unokabátyám intését mégis meg kell szívlelnem - folytatta Corinna. - Kissé elbizakodott vagyok, s különben is társasághoz szokott famíliából származom.

- Just what I like, Miss Corinna.⁴⁷ „A társalgó ember - jó ember”, mondjuk mi, angolok.

- Ezt mondom én is, Mr. Nelson. El tudna képzelni egy társalgó bűnözőt?

- Oh, no; certainly not...⁴⁸

- És annak jeléül, hogy örökös fecsegésem ellenére mégis igazi nőies természet és igazi német lány vagyok, hadd tudja meg tőlem, Mr. Nelson, hogy főzni, varrni, vasalni is tudok, s hogy a

⁴⁰ Ó, nagyszerű.

⁴¹ Hősies bátorság.

⁴² Kedves.

⁴³ Friedrich Ludwig Jahn (1778-1852) a német ifjúsági sportmozgalom elindítója, a torna apostola.

⁴⁴ Ó, nem, nem.

⁴⁵ Mindig gyorsak és okosak.

⁴⁶ A legjobb úton van.

⁴⁷ Épp ez az, amit szeretek.

⁴⁸ Ó, nem, bizonyára nem.

Lette-szövetségben⁴⁹ a műstoppolást is megtanultam. Látja, Mr. Nelson, ez vagyok én. Teljesen német vagyok, és teljesen nőies, tehát egyetlen kérdés marad: tudja-e, mi a Lette-szövetség, és tudja-e, mi az a műstoppolás?

- No, Corinna kisasszony, neither the one nor the other.⁵⁰

- Nos, dear Mr. Nelson, a Lette-szövetség egy egyesület vagy intézmény vagy iskola, ahol női kézimunkát tanítanak. Sőt, azt hiszem, angol mintára, ami még külön is csak előnyére válhat.

- Not at all; German schools are always to be preferred.⁵¹

- Ki tudhatja, ezt nem merném ilyen élesen megfogalmazni. De hagyjuk ezt, inkább foglalkozzunk egy sokkal fontosabb kérdéssel, a műstoppolással. Az már valami. Kérem, először mondja utánam a szót...

Mr. Nelson csak mosolygott maga elé.

- Nos, látom, ez nehézséget okoz önnek. De ez a nehézség semmi a műstoppoláshoz képest. Látja, itt van az én Leopold barátom, aki kifogástalan, dupla soros zakót visel, és még be is gombolja, ahogy ez egy gentlemanhez és egy berlini kereskedelmi tanácsos fiához illik. Ezt a zakót legalább száz márkára becsülöm.

- Túlértékeli.

- Ki tudja, Marcell. Elfelejtet, hogy ezen a téren is vannak fokozatok, egy a tanárok, egy másik pedig a kereskedelmi tanácsosok részére. De hagyjuk az árkérdést. Mindenesetre kitűnő kabát, első osztályú minőség. Aztán, ha most felállunk, Mr. Nelson, és körbekínálják a szivart, azt hiszem, Mr. Nelson, maga is dohányzik, majd elkérem a szivarját, s lyukat égetek vele Leopold barátom kabátjába, épp ide, ahol a szíve van; aztán egy konflison magammal viszem a kabátot haza, s holnap, ugyanebben az időben találkozunk itt a kertben, a medence köré székeket rakunk, akár egy előadáson. A kakadu is ott maradhat. Aztán majd én következem; fellépek, mint valami művésznő, különben tényleg az is vagyok, és körbejárok a kabáttal; ha pedig maga, dear Mr. Nelson, meg tudja mutatni, hol volt rajt a lyuk, akkor adok magának egy csókot, és a rabszolgájaként követem Liverpoolba. De erre nem kerülhet sor. Mondjam azt, hogy sajnós? Két érmet is szereztem műstoppolásból, s a lyuk helyét bizonyára nem tudja megtalálni.

- De megtalálom, no doubt, I will find it⁵² - válaszolta csillogó szemmel Mr. Nelson, s mivel egyre növekvő csodálatának, illik, nem illik, valahogy kifejezést akart adni, rövid felkiáltásokkal dicshimnusz zengett a berlini nőkről, a végén pedig azt bizonygatta, hogy mind decidedly clever.⁵³

Leopold meg a fogalmazó csatlakoztak a dicsőítéshez, még Honig kisasszony is mosolygott, úgy érezte, rá is hárul valami a dicsőségből, hiszen ő is földi. Csak a fiatal Treibelné szemén látszott némi lehangolódás, hogy egy berlini nőt, még hozzá egy professzorlányt így ünnepeljenek. Marcell, az unokabáty, bármennyire helyeselt is, elégedetlennek látszott, mert abból indult ki, hogy unokahúgának ilyen sürgés-forgásra, ilyen színpadiasan szem-elé-kerülésre

⁴⁹ Wilhelm Adolf Lette (1790-1868) alapította, asszonyok és lányok képzésére.

⁵⁰ Nem, sem az egyiket, sem a másikat.

⁵¹ Egyáltalán nem; a német iskolákat mindig többre becsülik.

⁵² Kétségtelenül meg fogom találni.

⁵³ Határozottan ügyes.

semmi szüksége sincs; úgy érezte, nem méltó hozzá ez a szerep. Corinna is látta, mi megy végbe benne, de külön örült neki, hogy ezzel még tovább ingerelheti; ha a kereskedelmi tanácsos nem épp ebben a percben kocogtatta volna meg a poharát - éppen a fagyaltot szolgálták fel -, s nem állt volna fel, hogy tósztot mondjon:

- Hölgyeim és uraim, Ladies and Gentlemen...

- Ez magának szól - súgta Corinna Mr. Nelsonnak.

- Megvártam - folytatta Treibel -, míg elfogyasztottuk az ürügerincet, s ezt a viszonylag kései időpontot választottam a pohárköszöntőm elmondására... ez olyan újítás, mely persze felveti a kérdést, vajon mi a rosszabb: a szétolvadt piros és fehér gyümölcsfagyalt, vagy a megmeredt és kihűlt ürügerinc...

- O, wonderfully good...⁵⁴

- De akárhogy áll is a dolog, itt csak egyetlen mód kínálkozik arra, hogy a már megesett bajt a legkisebbre szorítsam le, s ez a rövidség. Engedjék hát meg, kedves hölgyeim és uraim, hogy megjelenésükért mindnyájuknak köszönetet mondjak, engedjék meg továbbá, hogy különös tekintettel arra a két vendégünkre, akit először van alkalmam házamnál üdvözölni, pohárköszöntőmet egy, az angoloknál már szinte szentesített szólással fejezzem ki: „On our army and navy”,⁵⁵ tehát hadseregünkre és flottánkra emeljem poharam, hiszen az a szerencse ért, hogy itt, ennél az asztalnál mindkettőt, egyrészt foglalkozása és társadalmi állása révén (itt meghajolt Vogelsang felé), másrészt (meghajlással Nelson felé) egy világhírű hősi név révén, képviselve lássuk. Tehát: „Our army and navy!” Éljen Vogelsang hadnagy, éljen Mr. Nelson!

A pohárköszöntő általános tetszést aratott, s Nelsont elfogta az ideges nyugtalanság, azonnal fel akart állni, hogy köszönetet mondjon. De Corinna azzal tartotta vissza, hogy Vogelsang az idősebb, s talán mindkettőjük nevében kifejezi köszönetét.

- Oh, no, no. Corinna kisasszony, not he... not such an ugly old fellow... please, look at him⁵⁶ - s a hősi név izgó-mozgó rokona ismételt kísérletet tett, hogy felálljon s beszéljen. De Vogelsang mégis megelőzte, s miután szakállát az asztalkendővel megtisztította, s ideges nyugtalanságában a zubbonyát először ki-, majd ismét begombolta, a nevetségesség határát súroló méltósággal megszólalt:

- Uraim! Szeretetre méltó házigazdánk éltette a hadsereget, s az én nevemmel hozta kapcsolatba. Igen, uraim, katona vagyok...

- Oh, for shame⁵⁷ - morogta az ismételt „uraimra” s az ugyanakkor következetesen elsikkasztott „hölgyeim” miatt felháborodott Mr. Nelson -, oh, for shame - mire mindenki kuncogni kezdett, míg a szónok egyre vészjóslóbb szemforgatásával helyre nem állította a templomi csendet. Csak akkor folytatta: - Igen, uraim, katona vagyok... de ennél több is, egy eszme szolgálatában álló harcos is vagyok. Két nagy hatalomnak szolgállok: a népnek meg a királyságnak. Minden más csak zavar, árt, összekuszál. Anglia arisztokráciája, mely eltekintve az elveimtől, nekem személyesen is ellenszenves, jó példa erre a károsodásra, zűrzavarra; undorodom a közbeeső lépcsőktől s az egész feudális piramistól. Ez mind a középkort idézi. Eszményképem egyetlen szint, egyetlen kiemelkedő csúccsal.

⁵⁴ Ó, csodálatosan jó.

⁵⁵ Hadseregünkre és flottánkra.

⁵⁶ Ó, nem, nem... nem ő... nem egy ilyen csúf öreg legény... kérem, nézzen rá.

⁵⁷ Szégyellje magát!

Ziegenhals asszony összenézett Treibellel.

- Minden a nép kegyelméből legyen, föl addig, ahol már az isteni kegyelem kezdődik. Emellett legyenek szigorúan elválasztva a hatalmi jogok. A közönségeset, a tömeget határozza meg a tömeg, a rendkívülit, a nagyot pedig a nagyság. Ez a trón meg a korona. Az én politikai meggyőződése az, hogy minden javítási lehetőség csak a királyi demokráciából fakadhat, s ennek híve, ha jól tudom, a mi kereskedelmi tanácsosunk is. S ezzel a minket egyesítő érzéssel emelem poharamat, hogy a mélyen tisztelt házigazdánkra, a mi zászlóvivő gonfalonierénkre⁵⁸ üritsem, kérem, kövessék példámat. Éljen Treibel, a mi kereskedelmi tanácsosunk!

Mindenki felállt, hogy Vogelsanggal koccintson, s a királyi demokrácia felfedezőjeként üdvözlje. Egyesek valósággal rajongani látszottak, különösen a „gonfaloniere” szó hatására, mások csendesen mosolyogtak befelé, s csak hárman voltak határozottan elégedetlenek: Treibel, mert Vogelsang elveitől nem sokat várt, a kereskedelmi tanácsosné, mert nem találta elég előkelőnek, harmadikként pedig Mr. Nelson, mert az angol arisztokrácia ellen elhangzott mondat miatt még jobban megutálta Vogelsangot:

- Stuff and nonsense! What does he know of our aristocracy? To be sure, he doesn't belong to it - that's all.⁵⁹

- Nem is tudom - nevetett Corinna -, hát nem olyan, mint valami Peer of Realm?⁶⁰

Nelsonnak, ahogy ezt elképzelte, majdnem minden haragja elpárolgott, s épp egy mandulát vett egyik talpas tálról, hogy babica játékot ajánljon fel Corinnának, amikor a kereskedelmi tanácsosné felállt, s asztalt bontott. Kinyíltak a szárnyas ajtók, s ugyanabban a sorrendben, ahogy asztalhoz vonultak, elindultak a közben kiszellőztetett homlokzati terem felé, ahol az urak, élükön Treibellel, az idősebb hölgyeknek és néhány fiatalabbnak tisztelettel kezét csókoltak.

Csak Mr. Nelson mondott le erről, mert a kereskedelmi tanácsosnét a little pompousnak,⁶¹ a két udvarhölgyet pedig a little ridiculousnak⁶² találta, s Corinnához lépve meglegedett egy erőteljes shaking handsszel.⁶³

NEGYPEDIK FEJEZET

Nyitva volt a lépcsőfeljáróhoz vezető üvegajtó, mégis fülledt volt a levegő, s ezért a kávé egyesek inkább kint, a verandán itták meg, a többiek pedig lenn, az előkertben, ahol az asztal-szomszédok kis csoportokban ismét összeverődtek, és tovább csevegtek. Ezt a rosszmájúsággal alaposan megfűszerezett beszélgetést csak akkor szakították meg, amikor a két udvarhölgy elbúcsúzott a társaságtól, aztán egy darabig néztek a landauer után, mely végighajtott a

⁵⁸ Itt: zászlóvivő.

⁵⁹ Ostoba fecsegés! Mit tud ő a mi arisztokráciánkról? Az biztos, hogy nem tartozik közéjük - ennyi az egész.

⁶⁰ Az angol főnemesség tagja.

⁶¹ Kissé nagyképű.

⁶² Kissé nevetséges.

⁶³ Kézfogással.

Köpenickerstrassén először von Ziegenhals őrnagyné lakása elé, a Marschallbrücke közvetlen közelébe, hogy utána kivigye von Bomst kisasszonyt Charlottenburgba, ahol már harmincöt éve lakott a kastély egyik oldalszárnyában, s abban látta élete boldogságát, meg arra volt a legbüszkébb, hogy az első időben a legfelségesebb, Istenben megboldogult király öfelségével,⁶⁴ utána a királyi özvegygel, utoljára pedig a meiningeni uraságokkal⁶⁵ ugyanazt a levegőt szívhatta. Mindettől valahogy átszellemült, ami illett is hozzá.

Treibel, aki a hölgyeket a kocsi ajtajáig kísérte, az úttestről ismét felért a verandára, ahol Vogelsang kicsit elhagyatottan, de méltóságából mit sem veszítve, tartotta a frontot.

- Csak egy szóra, hadnagy úr, de nem itt, hanem négyszemközt; gondolom, olyan dohányt szívunk majd, mely nem minden bokorban terem. - Azzal karon fogta Vogelsangot, s a szívesen engedelmeskedőt a szalon melletti dolgozószobájába vezette, ahol a jól nevelt inas, aki régóta tudta, melyik a gazdája legkedvesebb pillanata a vendégség során, már mindent előkészített: a szivarosdobozt, a likőrös szekrénykét s a jeges vízzel töltött, csiszolt üvegpalackot. De az inas iskolázottsága nem korlátozódott ezekre az előkészületekre, hanem mire az urak helyet foglaltak, már ott is állt a tálcával, s felszolgált a kávét.

- Jól van, Friedrich, mindent kedvemre rendeztél el; de inkább a másik dobozt add ide, a laposat. S utána mondd meg Otto fiamnak, hogy kéretem... Ugye nincs ellene kifogása, Vogelsang? Ha esetleg Ottót nem találod, hívd a rendőrfogalmazót, őt kéretem, inkább őt, hisz jobban érti a csíziót. Érdekes, aki a Molkenmarkt⁶⁶ levegőjében nőtt fel, komoly fölénybe kerül az emberiség többi részével szemben. Ennek a Goldammernek meg az az előnye is megvan, hogy igazi papfiú, ami minden anekdotájának érdekesen pikáns mellékszövegét kölcsönöz. - Közben Treibel kinyitotta a szekrénykét, s megkérdezte:

- Konyakot vagy köménypálinkát? Vagy vegyünk az egyiket, s ne hagyjuk a másikat se?

Vogelsang csak mosolygott, a szivarvágót tüntetően félretolta, s a szemfogával harapta le a szivar végét. Aztán a gyufa után nyúlt. Egyébként úgy látszott, megvárja, mivel hozakodik elő Treibel. A tanácsos nem is váratta sokáig:

- Eh bien,⁶⁷ Vogelsang, hogy tetszik önnek a két idős hölgy? Finom népség, ugye? Különösen a Bomst. A feleségem azt mondaná: éterikus. Nos, átlátszónak elég átlátszó. De őszintén megvallva, Ziegenhals asszonyt jobban szeretem, jó kiállású fehérnép, feszül rajta minden, a maga idejében sok ostromnak lehetett kitéve. Nem fért a bőrébe, s ha igaz, amit hallottam, sokat térült-fordult egyik kis hercegségből a másikba. Lady Milford,⁶⁸ csak kevésbé szentimentális kiadásban. Mindez persze régi história, minden már a múlté, majdnem azt mondhatnám, kár. Nyaranta rendszeresen Kraczkinskyéknál van, a zosseni környéken; az ördög tudja, honnan kerül elő az utóbbi időben ez a sok lengyel név. De végeredményben mindegy. Mit szólna hozzá, ha Ziegenhals asszonyt megpróbálnám rávenni, hogy ezeken a Kraczkinskyékon keresztül legyen segítségünkre céljaink elérésében?

- Az semmire se volna jó.

⁶⁴ IV. Frigyes Vilmos.

⁶⁵ 1878-ban Charlottenburgban tartották Charlotte hercegnő, II. Vilmos császár húga, és Bernhard szász-meiningeni trónörökös esküvőjét.

⁶⁶ Itt volt a berlini városi fogház.

⁶⁷ Nos?

⁶⁸ Schiller *Ármány és szerelem* című drámájában az uralkodó herceg kedvese.

- Ugyan miért nem? Hisz a helyes álláspontot képviseli.

- Kénytelen vagyok kijelenteni, hogy inkább *nem* a helyeset.

- Hogyhogy?

- Roppant korlátolt álláspontot képvisel, s ha ezt a kifejezést használnom, még elég lovagias is vagyok. Különböztetve ezzel a „lovagiassággal” egyre többször, mondhatnám szörnyen visszaélnék; én ugyanis nem hiszem, hogy a mi lovagjaink nagyon lovagiasak voltak, azaz lovagiasak a szó udvarias, lekötelező értelmében. S ami ezt a Ziegenhals asszonyt illeti, akit, ahogy ön mondta, felkérhetnénk ügyünk támogatására, ő nyilván a feudalizmus álláspontját képviseli, a piramisét. Hogy az udvar pártján áll, az jó, ez az, ami velünk összefüzi; de ez nem elég. Az olyanok, mint ez az örnagyné, s persze az egész arisztokráta pereputtya, akár lengyel, akár német eredetű is, többé-kevésbé zagyva, önhitt elképzelésekben él, akarom mondani középkori rendi előítéletek közt, ez pedig kizárja, hogy egy úton járjunk velük, még ha a királyi zászlót közösen visszük is. Ez a közösködés nem szolgál javunkra, inkább árt. Ha azt kiáltjuk: „Éljen a király!”, ezt mi minden önzéstől mentesen tesszük, csak azért, hogy egy nagy elvuralmát biztosítsuk; ebben a tekintetben jótállok magamért, s remélem, hogy ezt önért is...

- Minden bizonnyal, okvetlenül, Vogelsang.

- De ha ez a Ziegenhals asszony, s attól félek, nagyon is igaza van abban, hogy utalt azokra a hál' istennek már elmúlt lázadásaira az erkölcs s a morál ellen, szóval ha ez a Ziegenhals asszony meg a hozzá hasonlókat kiáltják: Éljen a király! - ez mindig csak annyit jelent, hogy éljen az, aki gondoskodik rólunk, éljen a mi eltartónk: csak önös érdekeiket látják. Nem adatott meg nekik, hogy egy eszmében feloldódjanak, s ha mi olyanokra támaszkodunk, akik csak a saját érdeküket ismerik, akár fel is adhatjuk ügyünket. A mi ügyünk nemcsak azt jelenti, hogy le kell küzdenünk a haladás sárkányát, azt is értjük rajta, hogy le kell küzdenünk ezt a vámpír-arisztokráciát, mely csak szipolyoz, egyre csak szipolyoz. Le az egész érdekpolitikával! A teljes önzetlenség jegyében kell győzedelmeskednünk, s ehhez a népre van szükségünk, nem a Quitzowokra,⁶⁹ akik akár a hasonló nevű színdarabban, megint felülkerekedtek, s meg szeretnék ragadni a gyeplőt. Nem, kedves tanácsosom, nem kérek az alkonzervativizmusból, helytelen alapokon álló királyság nem kell; ha a királyságot meg akarjuk őrizni, szilárdabb alapokra kell felépítenünk, mint ez a Ziegenhals meg ez a Bomst.

- Hallgasson ide, Vogelsang, Ziegenhals asszony legalább...

S úgy látszott, hogy Treibel ezt a neki tetsző vonalat komolyan tovább akarja követni. De mielőtt erre sor kerülhetett volna, a szalon felől belépett a rendőrfogalmazó, a kis meissenai feketéscsészét még a kezében tartotta, s helyet foglalt Treibel és Vogelsang között. Rögtön utána megjelent Otto is, talán Friedrich értesítette, talán önszántából jött, mert már régen tudta, hogy Goldammer, likőr és cigaretta mellett, hamar rákezd pajzán történeteire, kár tehát minden késedelemért.

Ezt az öreg Treibel természetesen még sokkal jobban tudta, mégis azon igyekezett, hogy gyorsabban a tárgyra térjenek, ezért kertelés nélkül elkezdte:

- Mondja, Goldammer, mi újság? Hogy áll a Lützowplatz ügye? Feltöltik a Pankét, vagy, ami ezzel egyet jelent, megtisztítják erkölcsileg a Friedrichstrassét? Nyíltan bevallom, attól félek, hogy ezzel legpikánsabb közlekedési főútvonalunk nem sokat nyer; valamivel erkölcsösebb lesz ugyan, de sokkal unalmasabb is. Mivel kívül vagyunk feleségem hallótávolságán, efféle

⁶⁹ A Quitzow fivérek a 15. század híres porosz rablólovagjai. Róluk szól Ernst von Wildenbruch 1888-ban bemutatott színműve.

is nyugodtan szóba hozhatunk; különben az egész kérdezősködésemmel semmiféle korlátokat se akarok szabni önnek. Mentől szabadszajúbb, annál jobb. Elég sokat éltem ahhoz, hogy tudjam: ami egy rendőr száján kijön, az mindig érdekes, friss szél, persze néha sirokkóvá erősödik, vagy éppen számum lesz belőle. Mondjuk, hogy számum. Nos, mit hoz a szél?

- Egy új szubrettet.

- Remek. Látja, Goldammer, minden művészeti irány jó, mert mind az ideálisat tartja szem előtt. S az ideális a fődolog, ennyit már megtanultam a feleségemtől. De a legideálisabb mégis egy szubrett. A neve?

- Grabillon. Nádszál alak, kicsit nagy száj, anyajegy.

- Az istenért, Goldammer, ez úgy hangzik, mint egy körözőlevél. Különben az anyajegy nagyon bájos; a nagy száj meg ízlés dolga. És ki futtatja?

Goldammer hallgatott.

- Értem, szóval felső réteg. Mentől feljebb, annál közelebb az ideálshoz. Különben, ha már a felső réteg került szóba, mi van azzal a köszönés-históriával? Mondja, tényleg nem köszönt az illető? S igaz-e, hogy ezért aztán szabadságra kellett mennie? Talán ez volna a legjobb, mert ez mellékesen szakítást jelentene az egész katolicizmussal, úgyszólván két légy egy csapásra.

Goldammer, a titkos haladó, de nyílt katolikusellenes csak megvonta a vállát, s azt mondta:

- Sajnos, ilyen jól azért nem áll az ügy, de nem is állhat. Túl nagy az ellenáramlat hatalma. Az, aki a köszönést megtagadta, ha úgy akarják, a szituáció Tell Vilmosa, túl erős háttérrel rendelkezik. Hol? Ezt hagyjuk. Bizonyos dolgokat nem nevezhetünk a nevükön, s mielőtt az ismert hidra fejét szét nem tapossuk, vagy ami ugyanazt jelenti, nem segítjük győzelemre az öreg Fritz „Écrasez l'infame”-ját...⁷⁰

Ebben a pillanatban a szomszéd szobából ének hangzott fel, egy ismert szerzemény, és Treibel, aki épp új szivarra akart gyújtani, visszadobta a dobozba, s azt mondta:

- Nyugalmam oda...⁷¹ És az önké se áll sokkal jobban. Azt hiszem, ismét meg kell jelennünk a hölgyek közt, hogy részt vehessünk az Adolar Krola-korszakon. Mert most ez kezdődik.

Ezzel felálltak mind a négyen, s Treibellel az élen visszamentek a terembe, ahol Krola valóban ott ült már a zongoránál, s a három főszámát énekelte; gyors egymásutánban szokott túladni rajtuk, tökéletes virtuozitással ugyan, de bizonyos szándékolt reszketegséggel. A három szám *A rémkirály*,⁷² *Madarász Henrik*⁷³ és a *Speyeri harangok*⁷⁴ volt. Az utolsó száma, a titokzatos harangszó bimbamjával volt a leghatásosabb, s még Treibelt is arra készítette, hogy nyugodtan hallgassa. Meg is szólalt utána fensőbbiségesen:

- Loewe írta ezt, ex ungue leonem,⁷⁵ azaz Karl Loewe, mert Ludwig nem komponál.

⁷⁰ Irtsd ki a gázt. Voltaire gyakori mondása az egyházra vonatkozik: Nagy Frigyes írta le először egy Voltaire-hez intézett levelében.

⁷¹ Így kezdődik Margit dala a rokkánál Goethe *Faust*-jában.

⁷² Goethe híres balladája (*Der Erlkönig*).

⁷³ Johann Nepomuk Vogl (1802-1866) *Heinrich der Vogler* című balladája.

⁷⁴ Max von Oer (1806-1846) *Die Glocken zu Speyer* című balladája.

⁷⁵ Körméről ismerni meg az oroszlánt - szójáték a Löwe (oroszlán) névvel, azaz a varrógépgyáros Ludwig Löwe, és a három balladát megzenésítő Karl Löwe (1796-1869) nevével.

A kertben vagy a verandán kávézó társaság nagy része ugyancsak odagyűlt a szalonba, mikor Krola énekelni kezdett, hogy meghallgassa, a többi azonban már húsz Treibel-féle diner-ről ismerte a három balladát, s inkább a szabadban maradt, tovább sétálgatott a kertben, köztük Mr. Nelson is, aki telivér angol létére gyenge lábon állt a zenével, s kereken kijelentette, hogy sokkal kedvesebb neki egy nigger a nagydobbal a lába közt:

- I can't see, what it means; music is nonsense.⁷⁶ - Így aztán Corinnával sétált fel s alá, Leopold a lány másik oldalán, Marcell pedig a fiatal Treibel-nével kissé hátramaradva követte őket, s mind a ketten, hol bosszankodva, hol derűsen figyelték Nelsont és Leopoldot, akik, akár az asztalnál, nem tágitottak Corinna mellől.

Pompás este volt, a benti fülledtségnek semmi nyoma, s ferdén a magas nyárfák fölött, melyek a hátsó kertet a gyár területétől elválasztották, fenn volt a hold sarlója; a kakadu komoran, rossz hangulatban gubbasztott a rúdján, mert elfelejtették idejében visszavinni a kalitkájába, csak a vízsugár szökkent éppoly vidáman a magasba, mint előtte.

- Üljünk le - mondta Corinna -, már Isten tudja, mióta sétálunk - s minden további nélkül leereszkedett a szökőkút kávjára.

- Take a seat,⁷⁷ Mr. Nelson. Nézze a kakadut, milyen morcosnak látszik. Dühös, hogy senki se törődik vele.

- To be sure, és éppen olyan, mint Sangevogel hadnagy. Doesn't he?⁷⁸

- Mi általában Vogelsangnak hívjuk, de semmi kifogásom az átkeresztelés ellen. Persze, sokat nem segít rajta.

- No, no, there's no help for him;⁷⁹ Vogelsang nagyon csúf madár, nem énekesmadár, no finch, no trussel.⁸⁰

- Nem, ő csak egy kakadu, pontosan ahogy mondja.

De alig hangzott el ez a megjegyzés, nemcsak a kakadu kezdett hangos rikácsolásba a rúdján, mintha tiltakozott volna a hasonlat ellen, hanem Corinna is hangosan felkiáltott, hogy aztán ugyanabban a percben hangos nevetésre fakadjon, melyhez Leopold és Mr. Nelson is azonnal csatlakozott. Egy hirtelen jött szélroham ugyanis pont arra a helyre fújta a vízsugarat, ahol ültek, s mindnyájukat jól lefröcskölte a madárral együtt. Rázták magukról a vizet, lelevergették, ebben a kakadu is részt vett, csak neki nem lett tőle jobb kedve.

Odabenn Krola befejezte műsorát, és felállt, hogy átadja a helyet másoknak is. Semmi sem rosszabb, mint egy ilyen művészeti monopólium; aztán meg ne felejtsük el, hogy a világ az ifjúságé. Krola hódolattal meghajolt néhány ifjú hölgy felé, akiknek a családjában éppúgy otthon volt, akár Treibeléknél. A kereskedelmi tanácsosné azonban ezt az ifjúság iránti hódolatot érthetőbb nyelvre fordította le, s a két Felgentreu lányt felszólította, adjanak elő valamit azok közül a bájos dolgok közül, melyeket legutóbb, mikor Stoeckenius miniszteri osztályfőnök járt náluk, otthon olyan szépen elénekeltek. - Krola barátom lesz olyan szíves, hogy elvállalja a hölgyek zongorakíséretét. - Krola, aki nagyon örült, hogy a máskor

⁷⁶ Nem értem, mit jelent, a zene ostobaság.

⁷⁷ Foglaljon helyet.

⁷⁸ Csakugyan... ugye?

⁷⁹ Nem, nem, nem segít rajta.

⁸⁰ Se pinty, se rigó.

megkövetelt ráadást megúsza, azonnal beleegyezett, s visszaült az imént elhagyott helyére, anélkül, hogy a két Felgentreu lány igenjét vagy nemjét beárta volna. Egész lényéből a jóakarát meg az irónia keveréke áradt. Sikereinek napjai rég elmúltak már; de mentől inkább a múltba veszték, annál nagyobbak lettek művészi igényei, mivel pedig teljesen kizárt volt a kielégítésük, tökéletesen mindegy volt neki, mit adnak elő, s ki merészkedik a jégre. Részéről műélvezetről szó sem lehetett, legfeljebb szórakozásról; mivel pedig hajlamos volt a vidámságra, szórakozása akkor ért tetőpontjára, mikor barátnője, Jenny Treibel, néhány dal előadásával feltette a koronát a zenei estére, pedig ezt nagyon szívesen tette. Ez még azonban a jövő méhében szunnyadt. Egyelőre a két Felgentreu lány következett, s az idősebbik, „a sokkal tehetségesebb”, ahogy Krola örökös gaudiumára mondani szokták, rá is kezdett a „Patakocska, ne csobogj...” kezdetű dalra. Utána a „Minden fa kérgébe bevésném...” következett, ez volt a kedvenc szám, de a kert felől, a kereskedelmi tanácsosné nagy bosszúságára - bár nem tette szóvá - indiszkrét hangok is kísérték. Utána a befejező szám következett, egy duett a *Figaro házasságá*-ból. Mindenki el volt ragadtatva, s Treibel odaszólt Vogelsangnak, hogy a Milanollo nővérek⁸¹ ideje óta ilyen bájos testvérpárt se nem látott, se nem hallott, aztán meggondolatlanul megkérdezte: vajon emlékszik-e Vogelsang a két Milanollóra?

- Nem - felelte ez nyersen, megsemmisítő pillantással.

- Nos, akkor bocsánatot kérek.

Szünet következett, s néhány kocsi, köztük a Felgentreuéké is előállt; mégis haboztak az indulással, mert hiányzott még az ünnepség vége. A kereskedelmi tanácsosné ugyanis még nem énekelt, sőt, hallatlan dolog történt, még fel se kérték valamelyik dala előadására - ezen pedig sürgősen változtatni kellett. Ezt senki se látta tisztában, mint Adolar Krola, aki félrevonta a rendőrfogalmazót, s megmagyarázta neki, hogy itt valaminek sürgősen történnie kell, jóvá kell tenni a mulasztást.

- Ha erre Jennyt nem kéri fel, akkor mindnyájan elbúcsúzhatunk Treibelék diner-itől, ami pedig valamennyiünknek nagy veszteséget jelentene...

- Ennek feltétlenül elejét kell venni, bizza csak rám. - Azzal Goldammer kézen fogta a két Felgentreu lányt, s gyors elhatározással a kereskedelmi tanácsosné felé indult, hogy, ahogy kifejezte magát, a ház választott szószólójaként egy dalt kérjen tőle. A kereskedelmi tanácsosné, aki nyilván észrevette, hogy az egész dolgot csak megjátszottak, habozott a vágya s a bosszúság közt; de az ajánlattevő ékesszólása végül mégis meggyőzte; Krola ismét elfoglalta helyét a zongoránál, s néhány pillanat múlva felcsendült Jenny vékony, a teltségével éles ellentétben álló hangja, szétáradt a szalonban, s hallani lehetett az ebben a körben jól ismert dalszöveget:

*Bármit kínál a szerencse,
egyetlen sors kell nekem.
Mi az arany? Más keresse,
én a rózsát szeretem.*

*Zúg az erdő, hallga, hallga,
a pántlikád hogy libeg -
hadd látlak egy pillanatra,
hadd érintem a kezed.*

⁸¹ Teresa (1827-1904) és Maria (1832-1848) Milanollo olasz hegedűművésznők.

*Adni, kapni - szép hajadnak
fürtivel szél játszik el,
ennyi, mit az élet adhat:
hogyan két szív egymásra lel.*

Azt mondani sem kell, hogy óriási tetszés fogadta, s az öreg Felgentreu megjegyezte, hogy az akkori dalok (nem mondta, mikoriak) mégiscsak szebbek voltak, bensőségebbek; ez olyan megjegyzés volt, melyre a véleménynyilvánításra felszólított Krola csak mosolyogva helyeselni tudott.

Mr. Nelson a verandáról hallgatta a dalt, s most így szólt Corinnához:

- Wonderfully good. Oh, these Germans, they know everything... even such an old lady.⁸²

Corinna ujját Nelson ajkára szorította.

Rövid idő múlva mindenki eltávozott, üres lett a ház, a park, csak azt lehetett még hallani, ahogy szorgos kezek a kihúzható asztalt ismét összetolták az ebédlőben, meg kinn a kertben a vízsugár csobogását, ahogy visszahullt a medencébe.

ÖTÖDIK FEJEZET

Az utolsók közt, akik elhagyták a kereskedelmi tanácsos házat, volt Marcell és Corinna. A lány még mindig nem fért a bőrébe, beszélt, beszélt, s ezzel csak fokozta unokabátyja rosszkedvét, amit elég nehezen tudott palástolni. A végén mind a ketten elhallgattak.

Már öt perce mentek így egymás mellett, míg csak Corinna, aki nagyon jól tudta, mi megy végbe Marcell lelkében, meg nem szólalt újra.

- Nos, barátocskám, mi van?

- Semmi.

- Semmi?

- Ugyan, minek is tagadnám, rosszkedvű vagyok.

- Miért?

- Miattad. Miattad, mert szívtelen vagy.

- Még hogy én? Tudd meg, hogy...

- Mert szívtelen vagy, mondom, hiányzik belőled a családi érzés, még az apádat se...

- Sőt, még Marcell unokabátyámat se...

- Nem, őt hagyd ki a játékból, nem róla van szó. Velem tehetsz, amit akarsz. De az apáddal! Otthagyd egyedül, magára ezt az öregembert, s jóformán semmivel se törődsz. Azt hiszem, azt se tudod, otthon van-e vagy sem?

- Persze hogy otthon van, hiszen ma van az „estje”; s ha nem mind jönnek is el, néhányan a magas Olümposzról csak lesznek nála.

- Te pedig társaságba mész, s mindent a jó öreg Schmolke asszonyra bízol.

⁸² Csodálatos. Ó, ezek a németek mindent tudnak, még egy ilyen öreg hölgy is.

- Mert nyugodtan rá is bízhatom. Te éppen olyan jól tudod, mint én; minden úgy megy, mintha megolajozták volna, s ebben a pillanatban valószínűleg épp az oderai ráknál tartanak, s moselit isznak hozzá. Persze nem Treibel-félét, hanem Schmidt professzorfélét, melyről papa azt állítja, hogy ez az egyetlen tiszta bor Berlinben. Nos, meg vagy elégedve?

- Nem.

- Akkor folytasd.

- Corinna, te mindent olyan könnyen veszel, s azt hiszed, ha könnyen veszed, már nincs is, nem létezik. De ez mégse sikerül neked. A dolgok csak olyanok maradnak, amilyenek. Figyeltelek az asztalnál...

- Ez lehetetlen, hisz egész idő alatt hevesen csaptad a szelet a fiatal Treibelnek, néhányszor még el is pirult.

- Szóval figyeltelek az asztalnál, s láttam, mekkora adag kacérsággal, hisz ebből neked sose elég, igyekezted elcsavarni a szegény Leopold fiú fejét...

Épp a térszerű kiszélesedéshez értek, mely a Köpenickerstrassét az Inselbrücke felé lezárja; itt kicsi a forgalom, a tér majdnem néptelen. Corinna elengedte unokabátyja karját, s az utca másik oldalára mutatva azt mondta:

- Látod, Marcell, ha most nem állna ott az a magányos rendőr, összefont karral eléd plántálnám magam, s öt percig nevetnék rajtad. Mit jelentsen az, hogy azon fáradoztam, hogy szegény fiúnak, Leopoldnak elcsavarjam a fejét? Ha nem merültél volna teljesen el a Helene iránti hódolatban, észre kellett volna vened, hogy alig váltottam vele pár szót. Csak Mr. Nelsonnal beszélgettem, néhányszor meg hosszasan veled is.

- Corinna, te ezt csak úgy mondod, s jól tudod, mennyire nem így van. Nézd, te nagyon okos vagy, s ezt tudod is; mégis megvan az a hibád, ami sok okos emberre jellemző, hogy másokat kevésbé okosnak tartasz magadnál, így hát azt hiszed, elhitethetsz velem akármit, s ha akarsz, a fehéret is feketének látom. De másnak is van szeme, van füle, megfelelően fel van hát szerelve, hogy halljon is, meg lásson is.

- No, és mi az, amit a doktor úr látni és hallani kegyeskedett?

- A doktor úr kegyeskedett látni és hallani, hogy zúdította Corinna kisasszony szavainak árját a szerencsétlen Mr. Nelsonra...

- Rendkívül hízelgő...

- S hogy ez a hölgy - ha elvetem a szóáradat-hasonlatot, s más képpel helyettesítem -, szóval két óra hosszat hiúsága pávatollait hol az állán, hol az ajkán egyensúlyozta, s egyébként is, ami az akrobataművészetet illeti, valósággal remekelt. S mindezt kinek? Talán Mr. Nelsonnak? Dehogyan. A jó öreg Nelson csak a trapéz volt, melyen a mutatványait bemutatta, akiért ez az egész történet, azt Leopold Treibelnek hívják, s jól láttam, mennyire bevált az én kis unokahúgom számítása; mert nem emlékszem, hogy láttam valaha életemben valakit, aki - bocsáss meg a kifejezésért - annyira odalett volna, mint ez a Leopold.

- Azt hiszed?

- Persze hogy azt hiszem.

- Na, erről még beszélhetnénk... de nézd csak...

Azzal megállt, s az előttük kitáruló bűbajos képre mutatott - épp a Fischerbrückén mentek át -, a folyón túlra. Könnyű ködök feküdtek meg a vizet, de nem nyeltek el minden fénytükrozdést, ami jobbról-balról a víz felületét érte, fenn a kék égen meg ott volt a hold sarlója, alig kéttenyérynire a plébániatemplom kissé zömök tornyától, melynek árnyképe világosan kirajzolódott a túlsó parton.

- Nézd csak - ismételte Corinna -, még soha ilyen élesen nem láttam a zenélőórás tornyot, de hogy szépnek találjam, ahogy az utóbbi időben divattá vált, arra képtelen vagyok; van benne valami félbemaradott, valami elkészületlen, mintha felfelé törekedtében elfogyott volna az ereje. Akkor már jobban szeretem a hegyes, zsindelytetős tornyokat, azok csak magasak akarnak lenni, hogy az égbe mutassanak.

S alighogy ezt Corinna kimondta, odaát a toronyban megszólalt a harangjáték.

- Ó - mondta Marcell -, ne mondj ilyeneket a toronyról, hogy szép vagy nem szép. Nekem is, neked is mindegy; tisztázzák ezt a szakemberek egymás közt. S mindezt csak azért mondom, hogy másról beszélj, ne a témáról. De inkább arra figyelj, mit játszanak odaát a harangocskák. Azt hiszem, azt, hogy „Mindhalálig híven élj”.⁸³

- Lehet, csak az a kár, hogy Seume híres költeményéből⁸⁴ nem játsszák azt a sokat idézett részt a kanadairól, aki még nem ismerte Európa megjátszott áludvariasságát. Sajnos, az ilyen jól sikerült verseket nem zenésítik meg, talán nem is lehet. De mondd csak, barátom, mit jelentsen az a „Mindhalálig híven élj”? Valóban azt hiszed, hogy nem így élek? Ki ellen vétettem a hűtlenséggel? Talán ellened. De tettem-e fogadalmakat? Ígértem-e neked valamit, hogy aztán ne tartsam meg?

Marcell hallgatott.

- Hallgatsz, mert nincs mit mondanod. De majd mondok neked még mást is, amiből magad döntheted el, hű vagyok-e és egyenes, vagy legalábbis őszinte, ami körülbelül egyre megy.

- Corinna...

- Nem, most én beszélek, nagyon barátságosan, de nagyon komolyan is. Hű mindhalálig. Nos, jól tudom, hogy az vagy, ami ugyan nem sokat mond; a magam részéről csak azt állítom, hogy én is az vagyok.

- S mégis állandóan komédiázol.

- Nem, nem ezt teszem. S ha megteszem is, úgy csinálom, hogy mindenki láthassa. Sok gondolkodás után egyetlen célt tűztem magam elé, s ha nem jelentem ki szárazon, hogy „ez az én célom”, csak azért nem teszem, mert egy lányhoz nem illik, hogy ilyen tervekkel álljon elő. Hála a nevelésemnek, nagy szabadságot élvezek, egyesek talán az emancipációt emlegetnék, mégsem vagyok emancipált fehérszínű. Ellenkezőleg, eszemben sincs fellázadni a régi hagyományok ellen, a jó öreg elvek ellen, melyek közül az egyik azt mondja: Egy lány nem kérhet meg senkit, a lányt kell hogy megkérjék.

- Jó, jó, mindez természetes...

- Persze ősi, még Éva anyánktól örökölt jogunk, hogy minden tőlünk telhetőt elkövessünk, mindent megtegyünk azért, amiért tulajdonképpen vagyunk, más szóval, hogy megkérjék a kezünket. Minden ezt a célt szolgálja. Persze, ezt aszerint, hogy milyen hangulatban vagy,

⁸³ A harangjáték Mozart-dallamot játszott. Az idézett sor Ludwig Höltz (1748-1776) verséből való.

⁸⁴ Johann Gottfried Seume (1763-1810) művére. A *vadember*-re utalnak a beszélgetésben.

tűzijátéknak vagy komédiának nevezed, néha még intrikának is, és folyton, egyre csak kacérságnak.

Marcell megrázta a fejét.

- Nézd, Corinna, erről ne tarts nekem előadást, s ne beszélj velem úgy, mintha tegnap óta lennék ezen a világon. Igaz, gyakran beszéltem komédiázásról, s még gyakrabban kacérkodásról. Mi mindenről nem beszél az ember! S közben nyilván ellentmondásba is keveredünk, s amit az imént még kifogásoltunk, azt a következő pillanatban dicsérettel illetjük. Nyíltan kijelentem: komédiázz, amennyit csak akarsz, kacérkodjál is kedved szerint, nem vagyok olyan ostoba, hogy meg akarjam változtatni az asszonyok világát, s a világot általában, még akkor sem változtatnám meg, ha képes volnék rá. Csak egyet szeretnék a lelkedre kötni, hogy a minden tőled telhetőt - ahogy az elébb mondtad - olyan emberek előtt kövesd el, akik előtt kell, illik, érdemes, tehát a megfelelő emberek előtt. Bűvészmutatványaidat azonban nem a megfelelő helyre címezed, hiszen egy pillanatig se juthatott komolyan eszedbe, hogy ehhez a Leopold Treibelhez akarj férjhez menni.

- Miért ne? Talán túl fiatal hozzám? Dehogyan. Ő januári, én meg szeptemberi; tehát ő nyolc hónappal idősebb.

- Corinna, te pontosan tudod, hogy állnak a dolgok, s hogy ő egyszerűen nem illik hozzád, túlságosan jelentéktelen. Te rendkívüli egyéniség vagy, talán túlságosan is az, ő meg alig éri el az átlagot. Nagyon jó ember, azt meg kell hagyni, jószívű, lágyszívű, nem kő van a szíve helyén, mint ezeknek a pénzembereknek itt általában, túrhetően csiszolt, világfias modorú, s talán még egy Dürer-metszetet is meg tud különböztetni egy kivágós képtől, de te halálra unnáad magad mellette. Te apád lánya létedre, hisz talán még az öregnél is okosabb vagy, csak nem dobod el életed boldogságát kizárólag azért, hogy villában lakhass, meg hogy landauered legyen, melyet néhanapján elküldhetsz néhány öreg udvarhölgyért, vagy hogy Adolar Krola ramponált tenorján minden két hétben elénekelje neked *A rémkirály*-t. Ez lehetetlen, Corinna; Mammonnak ezekért a hitvány ajándékaiért csak nem akarsz egy jelentéktelen ember nyakába borulni?

- Nem, Marcell, bizonyára nem, különösen az utóbbit nem; nem vagyok híve a tolakodásnak. De ha Leopold holnap megjelenik apámnál - mert attól tartok, ő még azokhoz tartozik, akik a főszemély helyett először a mellékszemélyek jóindulatát biztosítják -, tehát, ha holnap odalép apám elé, és megkéri a te Corinna unokahúgod jobb kezét, akkor Corinna igent mond, s úgy érzi magát, akár *Corinne au Capitole*.⁸⁵

- Ez lehetetlen, önmagadat csalod meg, csak játszol ezzel. Ábrándokat kergetsz.

- Nem, Marcell, te tévedsz, nem én; ezt a legkomolyabban gondolom, annyira komolyan, hogy magam is egy kicsit megijedek tőle.

- Ez a lelkiismereted szava.

- Talán, de talán nem. Annyit mindenesetre elismerek, hogy amiért a Jóisten megteremtett, annak semmi köze a Treibel-féle gyárüzemhez, se a fatelephez s a legkevésbé a hamburgi sógorasszonyhoz. De a jólét utáni vágy, mely most mindenkit elfogott, elkapott engem is, éppúgy, mint mindenki mást, s bármilyen nevetségesnek és megvetendőnek hangzik is mindez a te tanári füled számára, inkább Bonwitt-tal és Littauerrel, a nagy berlini divatházzal tartok,

⁸⁵ Corinna a Capitoliumon. Célzás Mme de Staël francia írónyé, melyben a hősnőt a római Capitoliumon költővé koronázzák.

mint a kis házivarrónővel, aki már reggel nyolckor beállít a furcsa hátsó udvari és cseléd-szobai atmoszférájával együtt, kolbászos kenyeret kap tízórára, s talán még egy korty Gilkát⁸⁶ is. Mindez a legnagyobb mértékben visszataszító számomra; mentől kevesebbet látok belőle, annál jobb. Roppant bájosnak találom, ahogy a kis gyémántok megcsillannak a fülbevalón, mint például a reménybeli anyósomé... „Húzd össze magad”, ezt az örökösen hangoztatott nótát én is jól ismerem, ezt prédikálják örökké nekem is, de ha néha papánál leporolom azokat a vastag könyveket - senki soha beléjük se néz, még ő maga sem -, s ha utána este Schmolke asszony odatelepszik az ágyamra, s mesél a boldogult uráról, a rendőrrel, hogy, ha még élne, körzete volna, mert Madai nagyon sokra tartotta, s ha a végén aztán kijelenti: „Corinna, még meg se kérdeztem, hogy mit főzök holnap...? A teltowi répa már mind rossz, megkukacosodott, helyette inkább disznóhúst csinálnék kalarábéval, azt Schmolke is úgy szerette...” Igen, Marcell, ilyenkor mindig furcsa hangulat fog el, s Leopold egyszerre a reménység horgonyaként jelenik meg előttem, vagy, ha akarod, mint a derékvitorla, melyet arra szántak, hogy jó széllel távoli, boldog partokra vigyen.

- Vagy ha vihar kerekedik, zátonyra juttassa az életed boldogságát.

- Várjuk meg a végét, Marcell.

S e szavak közben a Régi Leipzigerstrasse felől bekanyarodtak a Raule-udvarra, ahonnan egy kis köz az Adlerstrasséra vezetett.

HATODIK FEJEZET

Ugyanabban az órában, mikor Treibeléknél asztalt bontottak, kezdődött Schmidt professzor „estje”. Ez az „est”, melyet baráti összejövetelnek is lehetett volna nevezni, ha teljes létszámmal mindenki megjelent, egy kerek asztal és egy vörös ernyős moderatórlámpa köré hét gimnáziumi tanárt gyűjtött, akik közül a legtöbben már a professzori címet viselték. Schmidt barátunkon kívül a következők foglaltak itt helyet: Friedrich Distelkamp, kiérdemesült gimnáziumi igazgató, a kör szeniorja; meg a két professzor, Rindfleisch és Hannibal Kuh, a két utóbbihoz még Immanuel Schultze tanár csatlakozott, mind a Nagy Választófejedelem Gimnáziumból. A kört dr. Charles Étienne, Marcell barátja és évfolyamtársa, egy előkelő leánynevelő intézet franciatanára, s végül Friedeberg, a rajztanár zárta be, aki alig pár éve - senki se tudta, honnan és miért - megkapta a kör többségét kitüntető professzori címet, csak úgy az ölébe hullt, bár tekintélyét nem növelte. Sőt, még annyiba se vették, mint azelőtt, s egy ideig meglehetősen komolyan arról is szó esett, fő ellenfele, Immanuel Schultze javasolta, hogy „utálják ki” a körből, de ezt a mi Wilibald Schmidtünk azzal a megjegyzéssel támadta meg, hogy Friedeberg, bár nem tartozik a tudomány emberei közé, „estjükön” nem lebecsülendő jelentőségre tett szert.

- Nézzétek, kedves barátaim - körülbelül így fejezte ki magát -, ha magunk közt vagyunk, egymás magyarázatát csak illendőségből meg tapintatból követjük, s többé-kevésbé abban a meggyőződésben élünk, hogy amit a másik mondott, azt mi sokkal jobban, vagy ha szerények vagyunk, legalább olyan jól elmondhattuk volna. Ez pedig mindig megbénít. Én a magam részéről nyíltan elismerem, hogy ha az előadással rám került a sor, bizonyos rossz érzést, néha nagyfokú szorongást éreztem, s ettől nem tudtam szabadulni. S az ilyen szorongatott pillanatban aztán meglátom a mindig későn érkező Friedeberget, ahogy zavart mosolyával épp belép,

⁸⁶ Népszerű likőrmárka volt.

s tüstént érzem, hogy a lelkem ismét szárnyakat kap; szabadabban, intuitívabban szólok, világosabban, mert újra van közönségem, ha még oly kicsi is. Egy áhítatos hallgató látszólag kevés, de mégis valami, sőt néha nagyon is sok.

Wilibald Schmidtnek erre a meleg védőbeszédére Friedeberg a kör tagja maradhatott. Különben is Schmidt e baráti kör lelkének tekinthette magát, hisz az elnevezése is tőle származott, így hangzott: „Görögország hét árvája”.⁸⁷ A többnyire ellenzékieskedő Immanuel Schultze, aki melleleg Gottfried Keller-rajongó is volt, a maga részéről *A hét igazak zászlaja*⁸⁸ elnevezést javasolta, de nem érvényesült vele, mert ahogy Schmidt hangsúlyozta, ez plágium lett volna. Persze „A hét árva” se hangzott teljesen eredetinek, de ez csak érzéki csalódás, félrehallás; hiszen az egy betűnyi különbség, pedig ezen van a hangsúly, nemcsak megváltoztatja egy csapásra a helyzetet, hanem egyúttal az elképzelhető legmagasabb álláspontot is kifejezi, mégpedig az öngúnyét.

Mint minden ilyen egyesülés, magától értetődően ez is majdnem annyi pártra oszlott, mint ahány tagot számlált, s csupán az a körülmény, hogy a nagy választófejedelem gimnáziumbeliek nemcsak közös testülethez tartoztak, hanem rokonságban-sógorságban is álltak egymással (Kuh Rindfleisch sógora, Immanuel Schultze pedig a veje volt), tehát csupán ez a körülmény okozta, hogy a többi négy, mégpedig valamilyen önfenntartási ösztöntől hajtva szintén csoportosult, s határozathozataloknál többnyire összetartott. Schmidt és Distelkamp esetében ezen nem lehetett csodálkozni, hisz régi barátok voltak; de Friedeberg és Étienne között többnyire mély szakadék tátongott, ami mind külső megjelenésükben, mind pedig szöges ellentétben álló szokásaikban kifejezésre jutott. A nagyon elegáns Étienne sose mulasztotta el, hogy a nagyvakáció alatt pótszabadsággal Párizsba utazzék, míg Friedeberg, állítólag festőtanulmányai miatt a woltersdorfi zsiliphez vonult vissza, erre a hasonlíthatatlan szépségű tájra. Persze mindez csak ürügy volt. Az igazi ok abban rejlett, hogy meglehetősen szűkös anyagi körülményei miatt a legkönnyebben elérhető választotta, s különben is főleg azért hagyta el Berlint, hogy néhány hétre megszabaduljon a feleségétől - akitől már évek óta válófélben volt. Más körben, ahol a tagoknak nemcsak a szavait, hanem a tetteit is vizsgálták, ez a csel szükségszerűen bosszúságot okozhatott volna; „A hét árva” egymás közti érintkezésében azonban a nyílt és őszinte magatartás nem volt épp a legjellemzőbb vonás, sőt. Így például mindenki bizonygatta, hogy az „est” nélkül élni se tudna, ami a valóságban nem zárta ki, hogy csak azok jöjjenek el, akiknek nem akadt ennél jobb elfoglaltsága; a színház meg a kártya előbbre való volt, s ennek volt köszönhető, hogy az összejöveteleket a hiányos létszám jellemezte, s már fel se tűnt senkinek.

Hanem ma a dolog a szokásosnál is rosszabbnak látszott. Schmidték faliórája, még nagyapai örökség, már elütötte a felet, fél kilencet, s Étienne-en kívül, aki Marcell-lal együtt a ház bizalmas barátjának számított, s alig lehetett vendégnek tekinteni, még senki se jött el.

- Mondd, Étienne - fordult hozzá Schmidt -, mit szölsz ehhez a késedelmeskedéshez? Hol marad Distelkamp? *A Douglasek mindig hívek*⁸⁹ - ha már benne se lehet megbízni? így szétzüllik az „estünk”, s még belőlem is pesszimista lesz, öreg napjaimra még előszedem Schopenhauert meg Eduard von Hartmann.⁹⁰

⁸⁷ Lefordíthatatlan szójáték: Weise = bölcs. Waise = árva.

⁸⁸ Gottfried Keller (1819-1890) nagy svájci író novellája.

⁸⁹ Szállóige egy skót népballadából. Fontane is írt balladát a Douglasekről.

⁹⁰ Eduard von Hartmann (1842-1906) pesszimista filozófus, néhány kérdésben Arthur Schopenhauer (1788-1860) felfogását fejlesztette tovább.

Kinn épp ekkor megszólalt a csengő, és egy pillanat múlva belépett Distelkamp.

- Bocsáss meg, Schmidt, elkéstem. A részletekkel se téged, se Étienne barátunkat nem akarom untatni. A mentegetőzés, hogy ki miért késett el, még ha igaz is, semmivel se jobb, mint ha a betegségeinkre panaszkodunk. Tehát hagyjuk. Nagyon meglep, hogy bár elkéstem, tulajdonképpen mégis az első vagyok. Hisz Étienne jóformán a családhoz tartozik. De a nagy választófejedelembeliek! Hol vannak? Kuht és Immanuel barátunkat nem is kértem, hiszen ők csak sógoruk meg apósuk kliensei. De hol marad maga Rindfleisch?

- Rindfleisch kimentette magát, ma a „görögösöknél” van.

- Ugyan, ez butaság. Mit akarhatna a görögösöktől? „A hét árva” előbbre való. Itt igazán többen talál.

- Hát, ezt csak te állítod, Distelkamp. A dolog nyilván másképpen van. Rindfleischnek ugyanis megint rossz a lelkiismerete.

- Úgy még inkább itt a helye; itt mindent meggyónhat. De tulajdonképpen miről is van szó? Miért nincs itt?

- Már megint bakot lőtt, azt hiszem, Phrünikhoszt, a tragédiaköltőt összetévesztette a vígjátékíró Phrünikhossal. Nem így volt, Étienne? - (az bólintott) -, és a hatodikosok nagy hőzöngések közt verset faragtak rá...

- És?

- Most pedig arról van szó, hogy amennyire lehet, kiköszörülje a csorbát, s ehhez a „görögösök”, meg az egész hókuszpókusz, ami körülveszi őket, a legjobb alkalmat nyújtják.

Distelkamp, aki közben rágyújtott a tajtékipipájára, s a dívány sarkába telepedett, jóízűen mosolygott a bajsza alá az egész história hallatán, aztán azt mondta:

- Ez mind csak locsogás. Te elhiszed? Mert én nem. S még ha igaz volna is, nem sok értelme van az egésznek; ilyen baklövést bárki elkövethet, mindenkivel előfordulhat. Most elmondok neked valamit, Schmidt, ami nagy hatással volt rám valaha, mikor még fiatal voltam, s az elsősöknek brandenburgi történelmet kellett előadnom.

- Halljuk, mi történt?

- Hát, hogy is volt csak. Őszintén szólva a tudományom, már ami a mi jó brandenburgi választófejedelemségünket illeti, nem volt valami híres, még ma se mondhatnám, hogy az; hát, ahogy ott üldögélek otthon, s úgy-ahogy készülgetek, mindenféle életrajzi dolgot összeolvastam - épp első királyunknál tartottunk -, kezembe került valami az öreg Barfus generálisról is, aki, akár a többiek az idő tájt, nem találta fel a puskaport, egyébként azonban nagyon derék férfiú volt. Nos, ez a Barfus Bonn ostrománál egy hadbíróság elnöke volt, s épp egy fiatal tisztet kellett elítélnie.

- Úgy, úgy, hát aztán hogy volt tovább?

- A fiatal vádlott, enyhén szólva, nem valami hősiesen viselkedett, s mindenki az agyonlövésére szavazott, mert bűnösnek találták. De az öreg Barfus hallani se akart erről, s azt mondta: „Uraim, hunyják be a fél szemüket. Harminc csatában vettem részt, s meg kell önöknek mondanom, hogy az egyik nap nem olyan, mint a másik, az ember se mindig egyforma, meg a szíve se, a bátorsága pedig éppen nem az. Sokszor én is gyávának éreztem magam. Tanúsítsunk engedékenységet, amennyire csak lehet; bármelyikünk rászorulhat alkalomadtán.”

- Hallod, Distelkamp, ez jó történet - mondta Schmidt -, köszönet érte, s akármilyen öreg vagyok is, ezt jól az emlékezetembe vésem. Mert Isten tudja, én is blamáltam már magam, s bár a fiúknak nem tűnt fel, legalábbis nem vettem észre semmit, én magam mégis rájöttem, s nagyon bosszankodtam, és szégyelltem magam utána. Ugye, Étienne, ez mindig sorsszerű; vagy a franciában talán nem fordulhat elő, különösen akkor nem, ha az ember minden júliusban Párizsba utazik, s onnan mindig újabb kötet Maupassant-nal tér vissza? Ez most bizonyára a legdivatosabb. Bocsáss meg a kis malíciáért. Rindfleisch különben igen derék, jóra való ember, bár a neve marhahúst jelent, nomen est omen,⁹¹ s talán ő köztünk a legderekből, jobb Kuhnál, és főleg jobb a barátunknál, Immanuel Schultzenál. Annak jócskán van a füle mögött, és sunyi fráter. Folyton csak vigyorog, és úgy tesz, mintha valamiképpen sikerült volna a Szaisz-szobor⁹² fátyla alá bepillantania, s megokosodnia tőle, pedig ettől igen messze jár. Még saját feleségének a rejtélyét se képes megoldani, akin sokkal több a fátyol, vagy állítólag sokkal kevesebb, mint ami neki, a férjeurának kedvére lehetne.

- Schmidt, ma ismét rajtad van a rossznyelvűség. Épp az imént mentettem ki szegény Rindfleisch a karmaid közül, még javulást is ígértél, és máris ráveted magad a szerencsétlen vejére. Különben ha valamit is kifogásolnék Immanuelen, az egészen más volna.

- Mégpedig mi?

- Hogy nincs tekintélye. Hogy otthon nincs, az elég szomorú, de ehhez semmi közünk. De hogy mindazok után, amit hallottam, az osztályban sincsen, az már baj. Lásd, Schmidt, öreg napjaim legnagyobb szomorúsága és bánata, hogy a kategorikus imperatívuszt egyre jobban eltűnni látom. Ha ilyenkor aztán eszembe jut az öreg Weber! Róla azt mondják, hogy ha az osztályba lépett, hallatszott a homokszemek pergése a homokórában, s egyetlen nyolcadikosnak se jutott eszébe, hogy sűgjon. S az ő hangján, mármint a Weberén kívül csak a papírzörgést lehetett hallani, mikor a Horatiusban lapoztak. Azok voltak ám a szép idők, Schmidt barátom, akkor még érdemes volt tanárnak vagy direktornak lenni. Most a gyerekek a cukrászdában odalépnek az emberhez, s azt mondják: „Direktor úr, ha már elolvasta, szabad lesz...”

Schmidt csak nevetett.

- Bizony, Distelkamp, most ilyenek, más időket élünk. De képtelen vagyok ezen sanyarogni. Mert ha közelebbről megvizsgáljuk, milyenek is voltak ezek a magas méltóságok a dupla tokájukkal meg a borvirágos orrukkal? Haspókok voltak, akik a burgundi bort jobban ismerték, mint Homéroszt. Mindig a régi jó időket emlegetik, mesebeszéd! Ahogy elnézem képeiket az aulában, hát szemmel látható, hogy szívesen felöntöttek a garatra. Persze, meg kell hagyni, öntudatuk az volt, s volt kikeményített, méltóságteljes megjelenésük. De mi volt ezen túl?

- Jobb volt, mint ma.

- Ezt nem hinném, Distelkamp. Mikor még én felügyeltem az iskolai könyvtárban - hál' istennek már semmi dolgom vele -, többször belepillantottam az iskolai tanmenetekbe, a disszertációkba, meg az úgynevezett aktusokba, ezekbe az ünnepélyes alkalmakkor tartott előadásokba, ahogy azelőtt divatban voltak. Nos, jól tudom, minden kor azt hiszi, hogy különlegeset tud, s hadd ne vessenek rajtunk azok is, akik majd utánunk következnek; de nézd csak, Distelkamp, mai tudásunk szempontjából, vagy inkább úgy mondom, a mi ízlésünk szerint, végül mégsem hallgathatjuk el, hogy ez a parókás tudálékosság, ez az elképzelhetetlen

⁹¹ A név intő jel.

⁹² A görög monda szerint lefátyolozott istenszobor. Szaisz - óegyiptomi szent hely.

fontoskodás, ahogy előadtak, ez borzalmas volt, mi legfeljebb derülhetnénk rajta. Nem tudom, ki alatt is történt, azt hiszem, Rodegast idején, divat lett - mivel neki a Rosenthali-kapun túl kertje volt -, hogy a nyilvános beszédek meg az effélék témáját a kertészet tudományának köréből válasszák, s lám, olvastam disszertációkat a Paradicsom hortikultúrájáról,⁹³ a Getsemáné-kert⁹⁴ természetéről meg Arimathiai József⁹⁵ kertjének feltehető beosztásáról. Csak kert, egyre csak kert. Nos, ehhez mit szólsz?

- Tudod, Schmidt, veled nehéz megvívni. Mindig volt szemed rá, hogy észre vedd a nevetségeset. Ezt aztán kiragadod, gombostűhegyre tűzöd, s felmutatod a világnak. De ami mellette volt, s ami talán jobb és sokkal fontosabb, azt bezzeg otthagyd. Nagyon helyesen hangsúlyoztad, hogy a mi furcsaságainkat is kinevetik majd, de ki kezeskedik arról, hogy nem keveredünk-e naponta olyan vizsgálatokba, melyek még a Paradicsom kertészeti tanulmányozásánál is kergébb dolgok. Kedves Schmidt barátom, a lényeg mindig a jellem marad, nem a hiúság, hanem a becsületes jó hit önmagunkban. Bona fide⁹⁶ kell eljárunk, de az örökös kritikánkkal, sőt néha még az önkritikánkkal is, mindig a mala fidesbe⁹⁷ jutunk, s önmagunk iránt is bizalmatlanokká válunk, s abban sem bízunk, amit mondanunk kell. Márpedig a saját ügyünkbe vetett hit nélkül nincs se megnyugvásunk, se örömünk, áldás sincs a munkánkon, s tekintélyünk van a legkevésbé. S ez az, amire panaszkodom. Mert ahogy hadsereg nem lehet meg fegyelem nélkül, úgy iskola se állhat fenn tekintély nélkül. Úgy vagyunk ezzel, mint a hittel. Nem az a fontos, hogy a helyeset higgyük, hanem az, hogy egyáltalán higgyünk valami-ben, ezen múlik minden. Minden hitben titokzatos erők rejlenek, s éppígy a tekintélyben is.

Schmidt mosolygott.

- Distelkamp, itt nem tudlak követni. Elméletben elfogadom, de a gyakorlatban ez már nem érvényes. Persze hogy fontos a tekintély a diákok előtt. Csak abban térünk el egymástól, hogy miből következék ez a tekintély. Te mindent a jellemből vezetsz le, s azt hiszed, ha nem mondd is ki: „Bízzál magadban, és mindjárt tiéd az élet.”⁹⁸ De drága barátom, épp ezt vitatom. Pusztán önbizalommal, vagy, ha megbocsátod a kifejezést, a dagályos fontoskodással, a túlzott nagyképűséggel manapság már semmire se jutsz. Ennek az elavult hatalomnak a helyébe a valódi tudás, az igazi képesség hatalma lépett. Csak körül kell nézned, s megláthatod akár mindennap, hogy Hammerstein professzor, aki ott volt Spichern⁹⁹ ostrománál, s máig megmaradt benne valami főhadnagyi vonás, hogy ez a Hammerstein professzor, mondom, nem ura az osztályának, míg a mi Agathon Knurzelunk, aki olyan, mint Mr. Punch,¹⁰⁰ csak még dupla púpja is van hozzá, persze dupla sütnivalója is, a kis ragadozómadár-arcával az osztályt ugyancsak megtartja az Úr tiszteletében. S nem is akárkiket, hanem a mi berlini fiainkat, akik rögtön megszagolják, ki mennyit ér. Ha valaki a régiek közül kiszállna a sírjából, s büszkén és fenségesen az Édenkert hortikulturális magyarázatát követelné tőlük,

⁹³ Kertkultúra.

⁹⁴ Bibliai kert Jeruzsálem mellett, az Olajfák hegyén.

⁹⁵ A biblia szerint saját kertjében temette el Jézus holttestét.

⁹⁶ Jóhiszeműen.

⁹⁷ Rosszhiszeműség.

⁹⁸ Mephistopheles szavai Goethe *Faust*-jának első részében. (Sárközi György fordítása.)

⁹⁹ A német-francia háború egyik, sok véráldozatot kívánó csatája. (1870. augusztus 6.)

¹⁰⁰ A híres angol vicclap púpos címlapfigurája.

ugyan megjárhatná a méltóságával együtt. Három nap múlva benne lenne a *Kladderadatsch*-ban,¹⁰¹ s maguk a gyerekek faragnák rá a verset.

- Pedig, Schmidt, mégis a régi iskola hagyományain áll vagy bukik a magasabb tudomány.

- Ezt nem hiszem. De ha így volna is, ha az emelkedettebb világnézet, már amit általában ezen értünk, elbuknék is, csak hadd bukják. Már Attinghausen is megmondta, pedig öreg volt már: „A régi omlik, fordul az idő.”¹⁰² És most épp egy ilyen fordulat előtt állunk, azaz már tanúi is vagyunk. Vagy talán kell-e arra emlékeztetnem, hogy valamikor az egyházi ügyek csak az egyházi férfiakat illették? Vajon így van-e ma is? Nincs így. Vesztett vele a világ? Semmit. Vége a régi formáknak, s ez alól a mi tudományunk sem lesz kivétel. Ide nézz - s azzal az egyik kisasztalról hatalmas, pompás könyvet cipelt oda - ...ezt nézd meg. Ma érkezett, de megveszem, akármi az ára. Heinrich Schliemann műkénéi ásatásairól¹⁰³ szól. Mondd, Distelkamp, hogy állsz te ezzel a dologgal?

- Kétes ügynek tartom.

- Gondolhattam volna. Hisz nem tudsz szabadulni a régi felfogástól. El se tudod képzelni, hogy valaki, aki zacskót ragasztott meg mazsolát árult, kikaparja az öreg Priamoszt,¹⁰⁴ ha meg Agamemnón¹⁰⁵ közelébe férkőzik, s a beszakadt koponyákon Aigiszthosz¹⁰⁶ fegyvere nyomát keresi, akkor rettenetesen felháborodsz. De hiába, nincs igazad. Persze ehhez aztán teljesítmény is kell; hic Rhodus hic salta;¹⁰⁷ de aki tud ugrani, az ugrik, akár a Georgia Augustában, akár valamelyik kisiskolában tanulta. Különben abba is hagyom; semmi kedvem rá, hogy Schliemann-nal felbosszantsalak, hisz kezdettől fogva tiltakoztál ellene. Ezek a könyvek különben is csak Friedeberg miatt hevernek itt, mert a véleményét szeretném hallani a rajzmellékletekről. Fel nem foghatom, miért nem jön, azaz pontosabban, hogy miért nincs még itt. Mert hogy eljön, az bizonyos, különben kimentette volna magát levélben, amilyen rendes ember.

- Valóban az - szólalt meg Étienne -, ezt még zsidó őseitől hozta magával.

- Nagyon is igaz - folytatta Schmidt -, de hogy honnan örökölte, az végeredményben mindegy. Néha, ősgermán létemre, sajnálom is egy kicsit, hogy nekünk nincs ilyen forrásunk, melyből egy kis jó modort meg udvariasságot meríthetnénk, ha nem is feltétlenül ugyanabból. Az a szörnyű rokonság a teutoburgi erdő és a gorombaság közt néha nagyon zavar. Friedeberg olyan ember, aki, akárcsak Max Piccolomini¹⁰⁸ - pedig nem éppen a példaképe még a szerelemben sem -, a „szelíd erkölcsöt” gyakorolta mindig, s tulajdonképpen csak sajnálkozni lehet rajta, hogy diákjainak erre nincs megfelelő érzéke. Más szavakkal, a feje tetején táncolnak...

¹⁰¹ 1848-ban alapított berlini politikai vicclap.

¹⁰² Idézet Schiller *Tell Vilmos*-ából (Vas István fordítása).

¹⁰³ Heinrich Schliemann (1822-1890) német régész, Homérosz nyomán végzett ásatásokat, többek közt a trójai háború színterén és Mükénében gazdag leletet hozva napvilágra.

¹⁰⁴ A görög monda szerint Trója utolsó királya.

¹⁰⁵ Mükéné királya, a trójai háború egyik vezére.

¹⁰⁶ Agamemnón feleségének, Klütaimnéztrának szeretője. A monda szerint megölte a háborúból hazatérő királyt.

¹⁰⁷ Itt van Rodosz, itt ugorj - most mutasd meg, mit tudsz.

¹⁰⁸ Drámahős Schiller *Wallenstein*-trilógiájában.

- Ez a szépírá- és rajztanárok ősi sorsa...

- Persze, s végül így is mennie kell a dolgoknak, s mennek is. De hagyjuk ezt a kényes kérdést. Hadd térjek vissza inkább ismét Mükénére, mondd, mi a véleményed az aranymaszkokról? Meg vagyok győződve róla, hogy itt valami egészen különlegesről van szó, a leglényegesebbéről. Akárkit nyilván nem temettek el aranymaszkkal, csak fejedelmeket, tehát minden valószínűség szerint Oresztész és Iphigeneia¹⁰⁹ közvetlen őseit. S ha elképzelem, hogy ezeket az aranymaszkokat pontosan az arcra formázták, úgy, ahogy ma a gipsz- vagy viaszmaszkok készülnek, akkor repes a szívem attól a legalábbis feltételezhető gondolattól, hogy ez itt és a könyv egyik nyitott lapjára bökött -, hogy ez itt Atreusz¹¹⁰ arca, vagy apjáié, talán a nagybátyjáié...

- Mondjuk, hogy a nagybátyjáié.

- Persze, te megint csak gúnyolódsz, Distelkamp, bár nekem megtiltottad. És mindezt csak azért teszed, mert gyanakszol, és nem tudod elfelejteni, hogy ő - természetesen Schliemannra gondolok - tanulóéveiben nem jutott messzebb Strelitznél és Fürstenbergnél. De olvasd csak el, mit ír róla Virchow. És Virchowot talán te is elismered.

Ebben a pillanatban kinn megszólalt a csengő.

- Na, lupus in fabula.¹¹¹ Ez ő. Tudtam, hogy nem hagy cserben...

S alig mondta ezt el Schmidt, már lépett is be Friedeberg meg egy gyönyörű fekete uszkar; vörös nyelve a sebes futástól messze kilógott, felugrált a két öregúrra, s hol Schmidtet, hol Distelkampot hízelegte körül. De Étienne-hez, aki túl elegáns volt neki, nem merészkedett oda.

- Az ördögbe is, Friedeberg, hol késett ilyen soká?

- Bizony, bizony, nagyon sajnálom. De miket el nem követ ez a Fips, túl messze megy irántam való szeretetében, ha ugyan szeretet dolgában erről egyáltalán szó lehet. Azt hittem, bezártam, s még idejében elindultam. Erre képzeljék, mi történt? Mikor ide érkeztem, mit gondolnak, ki várt rám? Fips. Hazaviszem s átadom a házmesternek, jó barátomnak - tulajdonképpen itt Berlinben úgy kéne mondanom, hogy jóakarómnak. De mi az eredménye minden fáradozásomnak s a szép szónak? Alig érek ide, itt van Fips is. Mit tehettem hát? Kénytelen-kelletlen magammal hoztam, s most helyette és a magam nevében bocsánatot kérek.

- Semmi baj - mondta Schmidt, s barátságosan játszott a kutyával. - Gyönyörű állat, s olyan bizalommal van, meg oly vidám. Mondja csak, Friedeberg, hogy kell írni a nevét, f-fel vagy ph-val? Phips, ph-val angolul van, tehát előkelőbben hangzik. Különben akármelyik helyesírás szerint írjuk is, ma estére szívesen látom és kedves vendégemnek tekintem, feltéve, ha nincs ellene kifogása, hogy a konyhában a macskaasztalnál foglaljon helyet. A drága Schmolke asszonyért kezeskedem. Imádja az uszkárokat, s ha még a húségükről is hall...

- Aligha tagad meg tőle néhány jó falatot - vetette közbe Distelkamp.

- Bizonyára nem. S szívből egyetérték a jó Schmolke asszonnyal. Mert a ma mindenki által emlegetett húség a valóságban egyre ritkább portéka, s Fips hiába prédikál róla a maga kerületében.

¹⁰⁹ Agamemnón gyermekei.

¹¹⁰ Agamemnón király apja. Leszármazottai az átreidák.

¹¹¹ Farkast emlegetnek, s megjelenik. (Szó szerint: farkas a mesében.)

Schmidt tréfásan odavetett könnyed megjegyzése elég komolyan Friedeberg ellen irányult, bár éppen ő pártolta leginkább, mert városszerte ismert szerencsétlen házassága épp a hitvesi hűség hiánya miatt romlott meg; különösen a woltersdorfi zsilipnél, a festő- és tájképtanulmányok idején rúgott ki a hámból. Friedeberg érezte a szúrást, s valami Schmidtnek címzett nyájassággal akarta elütni, de nem jutott hozzá, mert épp belépett Schmolke asszony, meghajolt az urak előtt, s odasúgta gazdájának, hogy „tálalva van”.

- Nos, kedves barátaim, akkor kérem... - azzal karon fogta Distelkampot, s az előszobán át a nappali felé indult, ahol várta őket a megterített vacsoraasztal. Külön ebédlő a lakásban nem volt. Friedeberg és Étienne követte őket.

HETEDIK FEJEZET

Ugyanaz a szoba volt, melyben tegnap Corinna a kereskedelmi tanácsosnét fogadta. A négy személyre terített, gyertyákkal meg borosüvegekkel megrakott asztal a szoba közepén állt. Fölötte lámpa függött. Schmidt háttal az ablakpillérnek foglalt helyet, szemben Friedeberg barátja ült, s a tükörbe látott. A fényes sárgaréz gyertyatartók között két bazáron nyert porcelán váza állt, s félig fogazott, félig hullámos szájukból - dentatus et undulatus,¹¹² mondta Schmidt - kis, piaci sárga violák meg nefelejcsokrok nőttek ki. A borosüvegek előtt hosszúkás, köménymagos cipók feküdtek; mint minden ételnek, melyben köménymag is volt, a házigazda ezeknek is különösen sok egészséges hatást tulajdonított.

A fő fogás még hiányzott, és Schmidt, miután a szabályzatnak megfelelően előírt trarbachiból kétszer megtöltötte poharát, s köményes cipójának mind a két ropogós gyürkét letörte, már ott tartott, hogy elfogja a türelmetlenség s a rossz hangulat, mikor végre kitárult az előszoba felé nyíló ajtó, és Schmolke asszony vörösen az izgalomtól meg a tűzhely paraszától, hatalmas, oderai rákokkal tele tállal a kezében belépett.

- Hál' istennek - mondta Schmidt -, már azt hittem, hogy minden ráklépésben halad - ez pedig könnyelmű megjegyzés volt, s csak fokozta Schmolke asszony vértolulását, jó hangulatát viszont annál lejjebb szállította. Schmidt elég bölcs hadvezér volt ahhoz, hogy belátva hibáját, néhány nyájas szóval mindjárt jóvá is tegye. Persze csak félsikerrel.

Mikor ismét magukra maradtak, Schmidt haladéktalanul a jó házigazda szerepét vállalta. Persze ezt is a maga módján.

- Nézd, Distelkamp, az a tied. Egyik ollója kicsi, a másik nagy, s mindig ezek a legjobbak. Vannak a természetnek olyan játéka, melyek többek a játéknál, s a bölcsnek valósággal útmutatóul szolgálnak; ilyen a vérnarancs meg a borstorfi alma, na egyetlen ragyapötty van rajta. Pedig azt tartják, mennél több a pötty, annál szebb... Ami előttünk van, az oderai rák, ha jól tudom, Küstrin vidékéről. Úgy látszik, hogy az Odera meg a Warthe házasságából különösen jó eredmények születtek. Különben, Friedeberg, nem ezen a vidéken van maga otthon? Félig neumarkti, félig meg oderbruchi. - Friedeberg helyeslően bólintott. - Tudtam, a memóriám ritkán csal. Most pedig mondja meg, hogy az ön személyes tapasztalatai szerint ez a rák szigorúan helyi terméknek tekinthető-e, vagy velük is úgy van, mint a werderi cseresznyével, mert ennek termelési területe lassan egész Brandenburgra kiterjed?

¹¹² Fogazott és hullámos.

- Azt hiszem, mégis helyi termék - mondta Friedeberg, miközben ügyes, mesterre valló villafordítással egy fehérén és rózsaszínűen csillogó rákfarkat emelt ki a páncéljából -, mégis azt hiszem, hogy itt hiteles hazai lobogó alatt vitorlázunk, s hogy ezen a tálon valódi oderai rák van előttünk, a legeslegeredetibb áru, nemcsak a neve szerint, hanem de facto¹¹³ is.

- De facto - ismételte a Friedeberg latin tudásába beavatott Schmidt kuncogva.

De Friedeberg folytatta: - Küstrin körül még mindig tömegesen fogják őket, bár már nem úgy, mint régen. Magam is valóságos csodákat láttam ezzel kapcsolatban, de az mind semmi ahhoz képest, amit a régiek mesélnek. Akkor, száz éve vagy talán még régebben, annyi volt a rák, hogy végig az egész mocsáron, mikor májusban a tavaszi áradás visszahúzódott, a fákról rázták le őket százezrével.

- Örül ilyenkor az ember szíve - mondta Étienne, aki nagy ínyenc volt.

- Persze, itt, ennél az asztalnál. De azon a vidéken bizony nem örültek neki. A rák valóságos csapás volt, teljesen értéktelen, s a béreseket, akiket ezzel akartak jóllakítani, annyira utálták, a gyomruk is kifordult már tőle, hogy tilos volt a cselédeknek heti három alkalomnál többször rákot adni. Öt tucatot adtak egy pfennigért.

- Még szerencse, hogy Schmolke asszony nem hallja - vetette közbe Schmidt -, mert ez másodszor is elrontaná a kedvét. Igazi berlini asszony, folyton spórolni akar, s azt hiszem, nem bocsátana meg magának, hogy azt az időt elmulasztotta, mikor „öt tucatját egy pfennigért” mérték.

- Ezért nem szabad gúnyolódnod, Schmidt - mondta Distelkamp -, a takarékoság erény, s a modern világ egyebek közt erről is egyre inkább megfeledkezik.

- Ebben, azt hiszem, igazad van. De az én derék gazdasszonyomnak ezen a téren is megvannak még les défauts de ses vertus.¹¹⁴ Ugye jól mondtam, Étienne?

- Jól - válaszolta Étienne. - George Sandtól való, s majdnem azt mondhatnók, hogy a „les défauts de ses vertus” és a „comprendre c’est pardonner”,¹¹⁵ tulajdonképpen az a két mondat, amiért élt.

- No meg Alfred de Musset-t se hagyjuk azért ki - lódította Schmidt, aki, klasszicitás ide, klasszicitás oda, azért egyetlen alkalmat se mulasztott el, hogy a modern irodalom szakértőjének szerepében tetszelegjen.

- Persze, ha úgy tetszik, Alfred de Musset-ért is élt. De ezek mind olyan dolgok, melyekkel az irodalomtörténet szerencsére nem törődik.

- Ne mondd azt, Étienne, hogy szerencsére, mondd azt, hogy sajnós. A történelem majdnem sohasem törődik azzal, amit leginkább kéne rögzítenie. Például, hogy az öreg Fritz¹¹⁶ élete végén mankóját a főtörvényszék akkori elnökének fejéhez vágta, a nevére már nem emlékszem, és, ami még fontosabb számomra, hogy mindenáron azt akarta, temessék a kutyái közé, mert az embereket, ezt a méchante rasse-t¹¹⁷ annyira megvetette, látod, barátom, ez nekem

¹¹³ Valóban.

¹¹⁴ Erényeinek hibái.

¹¹⁵ Megérteni annyi, mint megbocsátani.

¹¹⁶ Nagy Frigyeset emlegetik így.

¹¹⁷ Gonosz fajzat.

legalább annyit ér, mint Leuthen vagy Hohenfriedberg. Meg a híres torgau¹¹⁸ felfortyanása: „Kutyák, hát örökké akartok élni”, ez is többet jelent nekem, mint az egész torgau ütközet.

Distelkamp mosolygott:

- Ezek olyan schmidtíadák. Téged mindig az anekdotikus érdekelt, a zsánerszerű. Számomra a történelemben csak a nagy dolgok fontosak, az apró-cseprők, a mellékesek nem érdekelnek.

- Igen is, meg nem is, Distelkamp. Persze a mellékes, igaz, semmit sem ér, ha csupán mellékes, ha nincs benne semmi. De ha van benne valami, akkor ez a fődolog, mert ez ad bepillantást az emberi vonásokba.

- A költészet szempontjából talán igazad van.

- A költészetnek, már feltéve, hogy az ember mást ért rajta, mint Jenny Treibel barátnőm, a költészetnek mindig igaza van; fölébe nő a történelemnek...

Ez Schmidt egyik kedvenc témája volt, itt az öreg romantikus, hiszen mindenekelőtt mégiscsak az volt, mindig előtérbe került; de ma mégsem sikerült meglovagolnia vesszőparipáját, mert mielőtt még belekezdhetett volna lendületes magyarázatába, az előszoba felől hangok hallatszottak, s a következő pillanatban belépett Marcell meg Corinna, Marcell elfogódottan, rossz hangulatban, Corinna meg jókedvűen, mint mindig. A lány Distelkamphoz lépett, hogy üdvözlje, keresztapja volt, s mindig kedves volt hozzá, utána kezet nyújtott Friedebergnek és Étienne-nek, s az üdvözlést az apjával fejezte be, akinek - miután felszólította, hogy a szélesen maga elé kötött asztalkendőjével törölje meg a száját - cuppanós csókot adott.

- Na, gyermekeim, mi jó hírt hoztok? Telepedjete ide, hely bőven van. Rindfleisch lemondta... görög társaság... a két másik meg sallangjaként persze nem jött el. De hagyjuk a feddő szót, hisz javulást ígértem, s meg is akarom tartani. Hát akkor, Corinna, te ülj oda szembe, Distelkamp mellé, te meg, Marcell, gyere ide Étienne és közém. Terítéket Schmolke asszony bizonyára hoz... Úgy; mennyivel jobb így, mindjárt más az egész! Ha ilyen hézagok tátonganak, mindig azt gondolom, hogy még megjelenik Banquo¹¹⁹ szelleme. De hál' istennek benned, Marcell, nem sok van Banquóból, s ha talán mégis akad valami, akkor el tudod rejteni sebeidet. Most pedig halljuk, gyerekek. Hogy van Treibel? Hogy van Jenny barátnőm? Megint énekelt? Fogadok, hogy az örök dalt, az én dalomat énekelte, ezt a nevezetes részt, ahol „két szív egymásra lel”, és Adolar Krola kísérte. Csak egyszer olvashatnék ilyenkor Krola lelkében. De talán mégis elnézőbb, emberibb iránta. Aki mindennap két diner-re hivatalos, s másfélre el is megy... de kérlek, Corinna, csengess.

- Nem, papa, inkább magam megyek. Schmolke asszony nem nagyon szereti, ha csengetnek neki; megvannak az elképzelései arról, mivel is tartozik szegény halott urának. És hogy visszajövk-e, alig hiszem, az urak majd megbocsátanak. Ha az ember egy ilyen Treibel-féle nap után van, a legszebb az egészben, ha elgondolkozhat rajta, hogy is volt minden, s mi mindent mondtak nekem. Hisz Marcell beszámolhat helyettem. Csak annyit még az egészről, hogy egy nagyon érdekes angol volt az asztalszomszédom, s aki talán nem akarja elhinni, milyen érdekes volt, annak elég, ha megmondom a nevét, mert Nelsonnak hívták. És most Isten áldja magukat.

Ezzel Corinna elbúcsúzott.

¹¹⁸ Hohenfriedberg, Leuthen, Torgau - a hétéves háború híres ütközeteinek színhelyei.

¹¹⁹ Shakespeare *Macbeth* című tragédiájában meggyilkolt hadvezér.

Behozták Marcell terítékét, s mikor egy kis kóstolót kért a rákból, hogy nagybátyja hangulatát el ne rontsa, Schmidt azt mondta:

- Csak láss hozzá. Articsókát meg rákot mindig lehet enni, még ha az ember a Treibelék diner-jéről jön is. Hogy a homárral is így áll-e a dolog, azt nem tudom. Nekem ugyan a homár is mindig jólesett. Érdekes, hogy az efféle kérdésekből nem lehet kinőni, csak változnak az életünk folyamán. Míg az ember fiatal, az a kérdés, „szép vagy csúnya”, „barna vagy szőke”, s ha már ezen túljutott, előtte áll a talán még fontosabb kérdés, „homárt vagy rákot”. Erről különben szavazhatnánk. Másrészt viszont el kell ismernem, hogy a szavazás oly halott dolog, sablonos, meg nem is nagyon tetszik nekem; szívesen belevonnám ugyanis Marcellt a társalgásba, hisz úgy ül itt, mint akinek elverte a jég a termését. Tehát válasszuk inkább a kérdés megbeszélését, a vitát. Mondd, Marcell, neked melyik ízlik jobban?

- Természetesen a homár.

- Hamar kész a felelettel az ifjúság. Első nekifutásra, kevés kivétellel, mindenki a homár mellett van, már csak azért is, mert Vilmos császárra is hivatkozhat. De ilyen egyszerűen ezt az ügyet mégsem lehet elintézni. Persze ha egy ilyen homár felszeletelve ott van az ember előtt, s csodálatos vörös ikrája az áldás és termékenység képét idézi, s arról is meggyőző - egyebek közt -, hogy „homár mindig lesz”, örökkéig ugyanúgy, mint most...

Distelkamp a szeme sarkából ránézett Schmidt barátjára.

- ...tehát azt bizonygatja, hogy az emberek örökké örülhetnek ennek a mennyei adománynak, akkor, ha a végtelenség érzése tölt el, barátaim, akkor valóban a benne rejlő humanitárius lényeg a homárnak csak javára válik, s javára válik a minket hozzáfűző viszonynak is. Mert minden emberbaráti rezdülésünk, s ezért az emberbarátságot már csak önös érdekből is művelni kéne, csak fokozza az egészséges s ugyanakkor kifinomult étvágyat. Minden jó önmagában hordja jutalmát is, ez elvitathatatlan.

- De...

- Mégis történt gondoskodás róla itt is, hogy a fák ne nőjenek az égig, s ami nagy, a mellett a kicsinek is megvan a létjogosultsága, sőt, még az előnye is. Persze a rákból ez meg az hiányzik, „nem üti meg a mértéket”, ami ilyen katonaállamban, mint Poroszország, már jelent valamit, de ettől függetlenül ő mégis elmondhatja: nemhiába éltem. S ha azután ez a rák petrezselymes vajban megfőrgatva legkívánatosabb alakjában elénk áll, akkor vannak pillanatok, mikor igazi fölénybe kerül, főleg, hogy a legjavát nem is esszük, hanem kiszürcsöljük, kiszívjuk. S ki akarná kétségbe vonni, hogy épp ez szerzett neki az élvezetek világában különös érdemeket. Úgy is mondhatnók, hogy ez természeti adottsága. Mert itt van például a szopós gyerek, akinek a szopás úgyszólván az életet jelenti. De még a magasabb korcsoportokban is...

- Hagyd már abba, Schmidt - szakította félbe Distelkamp. - Csak azt nem értem, hogy Homérosz, sőt Schliemann mellett, ilyen előszeretettel foglalkozol szakácskönyvbe való, tisztán étlapra tartozó kérdésekkel, mintha bankár vagy pénzmágnás lennél, akiről minden további nélkül feltételezem, hogy szeret jól enni...

- Ez nyilván így is van.

- Nos, lásd be, Schmidt, hogy a fináncoligarchiának ezek az urai, akármibe fogadok, még félakkora élvezettel és mohósággal se beszélnek egy teknősbékalevesről, mint te.

- Helyes, Distelkamp, és természetes is. Lásd, bennem megvan a frissesség, s azon múlik minden: a frisségen. Az adja meg az embernek az élvezetet, a mohóságot, az érdeklődést, s ahol hiányzik a frissesség, ott semmi sincsen. A legnyomorúságosabb élet, amit csak ember élhet, a petit crevé¹²⁰ élete. Csupa fickándozás, izgás-mozgás, mögötte meg semmi. Igazam van-e, Étienne?

Étienne pedig, akihez minden párizsias dologban mint szaktekintélyhez fordultak, helyeslően bólintott, Distelkamp meg elejtette a vitás kérdést, vagy elég ügyes volt ahhoz, hogy új irányba terelje; mert a konyhaművészetről annak egyes híres élvezőire tért át. Először Rumohr bárót hozta szóba, majd közvetlenül utána Pückler-Muskau herceget, akihez személyes barátság fűzte. Distelkamp különösen az utóbbiért rajongott. Ha a modern arisztokratizmust egyszer történelmi személyen akarnák bemutatni, példának mindig Pückler herceget hozhatnák fel. Mindig szeretetre méltó volt, bár kissé hiú, öntelt és szeszélyes, alapjában véve azonban jóságos. Kár, hogy az ilyen emberek kihalnak. S e bevezető mondatok után Pücklerről és Branitzról kezdett mesélni, ahol azelőtt napokig vendégeskedett, és „Semilasso világutazásai”-ról Németországba került mesebeli abesszíniai nővel a távoli s közeli dolgokról társalgott.

Schmidt az ilyen élményekről szóló beszámolót hallgatta a legszívesebben, pláne ha Distelkamp mesélt, akinek tudása és jelleme iránt őszinte tisztelettel viseltetett.

Marcell is ugyanúgy szerette az öreg direktort, tisztelte is, s bár született berlini volt, még jól és érdeklődéssel hallgatni is tudott; ma mégis kérdést kérdésre halmozott, ez pedig szórakozottságát bizonyította. Nyilván mással volt elfoglalva.

Így jött el a tizenegy óra, s mikor elütötte - Schmidt mondatát épp kettébe vágta -, felemelkedtek, a nappaliból az előszobába vonultak, ahol Schmolke asszony már előkészítette tavaszikabátjukat kalapostul, botostul. Ki-ki a magáé után nyúlt, csak Marcell vonta félre egy pillanatra a nagybátyját, s azt mondta:

- Bátyám, szívesen szólnék veled még néhány szót - a bácsi pedig joviálisan és szívélyesen, mint mindig, most is hozzájárult a dologhoz. Utána Schmolke asszonnyal az élen, aki baljával magasan a feje fölé tartotta a sárgaréz gyertyatartót, Distelkamp, Friedeberg és Étienne lementek a lépcsőn, s kiléptek az áporodott levegőjű, fülledt Adlerstrasséra. Fenn pedig Schmidt karon fogta unokaöccsét, s elindult vele a dolgozószobája felé.

- Nos, Marcell, mi újság? Rágyújtani nem fogsz, ahhoz túl borús a hangulatod, de bocsáss meg, én előbb megtömöm a pipámat. - Közben a dohányosládikót maga elé húzta, s letelepedett a dívány sarkába.

- Így, Marcell... És most fogj egy székot, ülj le, s kezd el. Mi történt?

- A régi nóta.

- Corinna?

- Ő.

- Tudod, Marcell, ne vedd rossz néven, de nem jó udvarló az, akinek folyton atyai segítség kell, hogy előbbre juthasson. Tudod, én támogatlak. Titeket egymásnak teremtetek. De Corinna keresztülnéz rajtad, egyébként mindnyájunkon. A Schmidt-jelleg benne nemcsak törekszik a tökéletességre, hanem ezt meg kell mondanom, még ha az apja vagyok is, célját

¹²⁰ Gigerli, piperkőc.

erősen meg is közelíti. Ezt nem minden család képes elviselni. De a Schmidt-jelleg olyan alkotóelemekből tevődik össze, hogy a tökéletesség, amiről beszélek, sohasem válik nyomasztóvá. És miért nem? Mert az önirónia, ebben pedig, azt hiszem, nagyok vagyunk, mindig megkérdőjelezi ezt a tökéletességet. Ez annak a lényege, amit én Schmidt-jellegnek nevezek. Tudsz követni?

- Persze, bátyám, csak folytasd.

- Nos, Marcell, ti ketten tökéletesen összeilletek. Ő a zseniálisabb, mindenben eligazodik, de az életben nem ez biztosítja a fölényt. Sőt. A zseniálisak mindig félig gyerekek maradnak, hiúak, mindig az intuícióna bízzák magukat, a bon sens-ra,¹²¹ a sentiment-ra,¹²² vagy hogy a csudába mondják ezt a franciák. De magyarul is megmondhatjuk: a jó ötletekre bízzák magukat. Hanem ez elsülhet így is, meg úgy is; néha persze fél óráig vagy még tovább is villámlik, ez előfordul; de a feszültség aztán pillanatok alatt ellobban, s akkor nemcsak az esprit¹²³ marad, akár a víz a pocsolyában, hanem a józan, egészséges, emberi értelem is. Az elsősorban. S így áll a helyzet Corinnával is. Hozzáértő vezetésre szorul, azaz művelt, jellemes férj kell mellé. Ez pedig te vagy. Benned mindez megvan. Áldásom rád; de minden további a te dolgod.

- Igen, bátyám, te mindig ezt mondod. De hogy kezdjek hozzá? Lángoló szenvedélyt nem ébreszthetek benne. Talán erre nem is képes. De ha megvolna is benne, hogy tudjon egy unokabáty az unokahúgában szenvedélyt ébresztetni? Ez nem szokott előfordulni. A szenvedély hirtelen tör rá az emberre, de ha az ember öt éves korától mindig együtt játszott, s ha számtalanszor, órákra bújta el, mondjuk egy boltos káposztáshordói mögé, vagy a tözege-meg a fászínce mélyén, mindig együtt, és mindig boldogan, hogy Richard vagy Arthur - pedig ott voltak körülöttünk - nem tudott megtalálni, akkor, kedves bátyám, villámcsapásról, a szenvedély előfeltételéről, szó sem lehet.

Schmidt nevetett.

- Ezt jól mondtad, Marcell, jobban, mint ami kitelik tőled. Ettől csak jobban szeretlek. A Schmidt-jelleg benned is megvan, csak a makacs Wedderkopp-vér elnyomja. De annyit azért mondhatok, ha ebben a hangnemben folytatod Corinnával, akkor boldogulsz, akkor bizonyosan megkapod.

- Ugyan, bácsikám, ne hidd, félreismered Corinnát. Egyik oldaláról nagyon jól ismered, a másikról azonban semmit se tudsz. Mindent meglátsz benne, ami okos, derék, s főleg ami szellemes, de ami külsőséges s modern rajta, azt nem látod. Nem mondom, hogy megvan benne az a tetszeni vágyás, amivel mindenkit meg akar hódítani, bárki legyen is az; ilyen kacérság nincs benne. Hanem egy embert vesz célba kíméletlenül, akit mindenáron meg akar hódítani, s nem is hiszed, milyen kegyetlen következetességgel, micsoda infernális virtuozitással tudja behálózni kiszemelt áldozatát.

- Azt hiszed?

- Azt, bácsikám. Ma Treibeléknél ismét ízelítőt kaptunk belőle. Leopold Treibel és egy angol úr között ült, a nevét már hallottad, bizonyos Mr. Nelson mellett, akiben, mint minden jó házból való angolban, van valami naiv báj, ezen túl azonban jelentéktelen emberke. Látnod kellett volna Corinnát. Látszólag senki mással nem foglalkozott, mint ezzel az Albionból jött

¹²¹ Józan ész.

¹²² Érzelem.

¹²³ Szellem.

fiúval, és sikerült is elbűvölnie. De ne hidd, hogy egy szikrányit is törődött ezzel a lenszőke Mr. Nelsonnal; egyedül csakis Leopold Treibel izgatta, akivel talán közvetlenül egyetlen szót se váltott, vagy legalábbis nagyon keveset, de neki szólt ez az egész franciás komédia, a kis drámai jelenet, amit előadott. S biztosíthatlak felőle, hogy teljes sikert aratott. Ez a szerencsétlen Leopold már régen csügg a lányod ajkán, s szívja az édes mérget, de ilyennek, mint ma, még sose láttam. Tetőtől talpig csupa csodálat volt, s minden gesztusával azt igyekezett kifejezni: „Milyen unalmas ez a Helene (aki, bizonyára emlékszel rá, a bátyja felesége), és milyen csodálatos ez a Corinna.”

- Jó, jó, Marcell, de ezt én nem látom olyan tragikusnak. Miért ne szórakoztatná a lányom a jobb oldali szomszédját azzal a céllal, hogy a bal oldalit is meghódítsa? Ilyen mindennap előfordul, ezek csak afféle kis szeszélyek, amilyenekkel tele van az asszonyi természet.

- Bácsikám, te ezt szeszélynek nevezed? Jó volna, ha csak erről lenne szó! De nem így van. Ezt mind számításból teszi: férjhez akar menni Leopoldhoz.

- Butaság, hisz Leopold még gyerek.

- Dehogy gyerek. Huszonöt éves, ugyanannyi, mint Corinna. De még ha csak gyerek volna is, ezt Corinna a fejébe vette, és keresztül is viszi.

- Ez lehetetlen.

- Dehogy lehetetlen. Nemcsak lehetséges, hanem egészen bizonyos. Mikor felelősségre vontam, a szemembe mondta. Leopold Treibel felesége akar lenni, és ha az öreg jobblétre szenderül, amire pedig a lányod szerint legfeljebb tíz éven belül sor kerül, de, ha a zosseni választókerületbe beválasztják, talán már öt éven belül is, akkor a te Corinnád bevonul a villába, s ahogy én ismerem, a kakadu mellé még egy pávakakast is beszerez.

- Ugyan, Marcell, képzelődsz.

- Képzelődik a lányod, de nem én. Mert ezek az ő saját szavai. Hallanod kellett volna, milyen gúnyosan emlegette a „szerény viszonyokat”, bátyám, s hogy milyen színekkel ecsetelte a szűkös életformát, mert ő nem erre született; a szalonna meg a karórépa meg minden efféle, nem az ő esete... és csak hallottad volna, milyen hangon mondta mindezt, nem csak úgy felületesen, hanem keserűséggel, s legnagyobb fájdalommal látnom kellett, mennyire a külsőségekben él, s mennyire rabja lett ennek az átkozott új világnak.

- Hm - hűmmögött Schmidt -, ez bizony nem tetszik nekem, különösen az nem, amit a karórépáról mondott. De mindez csak buta előkelősködés, és kulinárisan is ostobaság; mert minden étel, melyet I. Frigyes Vilmos¹²⁴ szeretett, pl. a fejes káposzta báránnyal, vagy a compó kapormártással, mondd, kedves Marcell, van-e valami is, ami ezekkel vetekedhet? Ez ellen lázadni pedig egyszerűen esztelenség. De, hidd el nekem, Corinna nem is lázadozik, ahhoz túlságosan is az apja lánya, s ha tetszelgett is abban, hogy veled a modernségről társalogjon, s hogy valamilyen párizsi kalaptűt vagy nyári kabátkát, amin minden csupa sikk meg szépség, az értékek netovábbjaként írt le előttem, akkor ez mind csak tűzijáték, a képzelet csapongása, jeu d'esprit,¹²⁵ és ha holnap kedve kerekedik, hogy egy teológust írjon le neked a jázminlugasban, aki boldogan pihen Lottchen karjai közt, ezt ugyanazzal a magabiztossággal s virtuozitással tenné. Ezt nevezem én Schmidt-jellegnek. Nem, Marcell, emiatt nem kell ősz hajszálakat növesztened; ezt nem komolyan gondolja.

¹²⁴ Az első porosz király.

¹²⁵ Szellemesség.

- De komolyan gondolja...

- És ha komolyan gondolja, ezt azonban eleve nem hiszem, mert Corinna különös teremtés, akkor ez a komolyság sem segít rajta, semmit az égvilágon, és ebből semmi se lesz. Ebben bízhat, Marcell. Mert a házassághoz két ember kell.

- Igaz, bátyám, de Leopold még inkább akarja, mint Corinna...

- Ez semmit se jelent. Mert hadd mondjam el neked - s ezzel kimondom a döntő szót: a kereskedelmi tanácsosné nem akarja.

- Olyan bizonyos vagy ebben?

- Meghiszem azt.

- S milyen jelekből ítélsz így?

- Nemcsak jelekből, Marcell, bizonyítékom is van rá. Mégpedig olyan jel és bizonyíték, amit megtestesülve látsz itt magad előtt: Wilibald Schmidt, a nagybátyád...

- Hogyhogy?

- Bizony, barátom, testet öltve látod magad előtt. Mert abban a boldogságban részesülhettem, hogy Jenny barátnőm lényét magamon, e boldogság tárgyán és áldozatán tanulmányozhassam. Jenny Bürstenbinder, ami ugye kefekötőt jelent, ez a családneve, ahogy talán tudod is, a polgárasszony típusa. Aprócska korától már megvolt rá a tehetsége, mikor még odaát, apja boltjában, ha az öreg nem nézett oda, pákosztoskodott a mazsolából; már akkor is éppolyan volt, mint ma: szavalta *A bűvár*-t meg a *Vashámor*¹²⁶ című balladát, s más apró dalocskát, és ha nagyon megható volt a vers, szeme már akkor is könnybe lábadt, mikor pedig egy szép napon megírtam híres versemet, tudod, azt a szerencsétlen dolgot, amit azóta is mindig énekel, talán ma is elénekelte, akkor rám borult, s azt mondta: „Wilibald, egyetlenem, ez Istentől jött.” Dadogtam valamit zavartan az érzéseimről, érzelmeimről, de csak azt hajtogatta, hogy ez Istentől jött, s annyira zokogott, hogy akármennyire hízelgett is hiúságomnak, s akármennyire boldoggá tett is, az érzelmeknek ez a hatalma megijesztett. Szóval, Marcell, ez volt a mi csendes eljegyzésünk, nagyon csendes, de mégiscsak eljegyzés; legalábbis én annak tekintettem, s óriási erőfeszítéssel igyekeztem tanulmányaimat befejezni, hogy letehessem a vizsgát. Sikerült is minden, kitűnően. De amikor megjöttem, hogy véglegesítsem az eljegyzést, akkor az orromnál fogva vezetett, hol bizalmas volt, hol ismét teljesen idegen, s miközben tovább énekelte a dalt, az én dalomat, mindenkivel, aki csak megfordult a háznál, addig szemezett, míg végre megjelent Treibel, aki nem tudott ellenállni gesztenyebarna fürtjeinek, érzelmességének még kevésbé. Mert Treibel akkoriban még nem az volt, aki ma, másnap aztán megkaptam az eljegyzési kártyát. Furcsa história, amin, azt hiszem, minden más barátság zátonyra futott volna. De nem vagyok ünneprontó, és semmit sem veszek rossz néven, a dalban pedig, melyben, mint tudod, „két szív egymásra lel”, ez a mennyei közhely úgy hozzáillik Jenny Treibelhez, szóval ebben a dalban tovább él a mi barátságunk, mintha mi sem történt volna. És végül is, miért ne? Én magam rég túljutottam rajta, Jenny Treibelnek meg van rá tehetsége, hogy mindent elfelejtsen, amit el akar felejtetni. Veszélyes fehérnép, és annál veszélyesebb, mert nem is tud róla, s őszintén azt képzei, hogy jó szíve van, s főleg olyan szíve, mely a „magasabb rendű” felé vonzza. De szívét csak a kézzelfogható dolgok érdeklik, csak az, ami komolyan latba esik, és kamatokat hoz, és egy félmilliónál kevesebbért nem adja Leopold fiát, akárhonnán jön is az a félmillió. Te is tudod, hogy szegény Leopold

¹²⁶ Schiller balladái.

nem ágaskodó természet, s Gretna-Greenbe¹²⁷ se szökteti meg a lányomat. Én mondom neked, Marcell, hogy Brücknernél alább Treibelék nem adják, és Koegel¹²⁸ még jobban tetszenék nekik. Mert minél inkább érződik „az udvar levegője”, annál jobb. Folyton szabadelvűsködni meg érzelmeskedni, ez azonban mind csak látszat; de ha színt kell vallani, akkor az arany a tromf, és semmi más nem számít.

- Azt hiszem, alábecsülöd Leopoldot.

- Inkább attól félek, hogy túlbecsülöm. Még ötödikes korától ismerem. Tovább nem jutott fel; de minek is? Jó ember, közepesen jó, a jelleme pedig átlagon aluli.

- Talán beszélhetnél Corinnával.

- Nincs szükség rá, Marcell. Rábeszéléssel csak megzavarjuk a dolgok természetes folyását. Akárhogy inog is minden, s akármilyen bizonytalan is, egy dolog bizonyos: Jenny barátnőm jelleme. Itt vannak a te erősséged gyökerei. S akármilyen buk fenceket vet is Corinna hóbertjában, hagyd; tudom, mi lesz a dolog vége. Azt akarom, hogy a lányom a tied legyen, és meg is kapod, talán hamarabb is, mint ahogy gondolod.

NYOLCADIK FEJEZET

Treibel korán kelő volt, legalábbis kereskedelmi tanácsos létére, és soha nyolc óránál később nem lépett a dolgozószobájába, mindig tetőtől talpig felöltözve; mintha skatulyából vették volna ki. Mindjárt átnézte a magánleveleket, vetett egy pillantást az újságokba, s várta a feleségét, hogy aztán vele együtt reggelizzék. A tanácsosné általában hamarosan megjelent, de ma késett, s mivel csak néhány levél érkezett, az újságokban pedig alig volt valami - már kísértett bennük az uborkaszegzon -, Treibel lassan türelmetlenkedni kezdett, hirtelen felállt kis bőrdíványáról, végigsétált a két szomszédos nagy helyiségen, melyekben tegnap a vendégség zajlott. Az ebédlő és szalon kert felőli tolóablaka teljesen le volt eresztve, úgy, hogy rákönyökölhettek, s kényelmesen kinézhetett a kertre. Itt a tegnapi kép fogadta, csak a kakadu hiányzott még, helyette Honig kisasszonyt lehetett látni, amint a kereskedelmi tanácsosné pincsijét pórázon sétáltatta a szökőkút körül. Ez minden reggel így volt, s minden alkalommal addig tartott, míg a kakadu el nem foglalta helyét a rúdon, vagy nem tették ki fényes kalitkástul a szabadba, mire aztán Honig kisasszony a pincsivel vissza is vonult, hogy a ház két egyformán kényeztetett kedvence közt megelőzze a háborúskodás kitörését. De ez ma még mind hátravolt. A mindig udvarias Treibel megfigyelőhelyéről, az ablakból először a kisasszony hogyléte iránt érdeklődött - amit a kereskedelmi tanácsosné, ha meghallotta, mindig teljesen feleslegesnek tartott -, s miután megnyugtató választ kapott kérdésére, megkérdezte, milyennek találta a kisasszony Mr. Nelson angol kiejtését, abból a meggyőződésből kiindulva, hogy minden nevelőnő számára, akit valamelyik berlini tanár levizsgáztatott, az efféle dolgok megállapítása semmiség. Honig kisasszony, aki Treibelt nem akarta megingatni ebben a hitében, arra szorítkozott, hogy kétségbe vonja Mr. Nelson *a*-jának helyességét, s hogy ezt az *a*-t az angol és a skót kiejtés közti nem egészen helyes köztes állásúnak minősítse; Treibel a megjegyzést komolyan vette, s épp tovább szeretne volna fűzni beszédük fonalát, ha épp ebben a pillanatban nem hallotta volna meg, hogy egyik elülső ajtó halkán becsapódik,

¹²⁷ Skóciai helység, ahol szülői beleegyezés nélkül lehetett házasságot kötni.

¹²⁸ Bruckner, Koegel - tekintélyes berlini evangélikus lelkészek.

tehát feltehetően a kereskedelmi tanácsosné közeledik. Ennek a nesznek a hatására Treibel jobbnak látta, ha elbúcsúzik Honig kisasszonytól, és megindul dolgozószobája felé, melybe a kereskedelmi tanácsosné valóban épp akkor lépett be. A tálcán szépen elrendezett reggeli már várta őket.

- Jó reggelt, Jenny... hogy aludtál?

- Épp hogy csak. Ez a Vogelsang lidércnyomásként telepedett rám.

- Ezt a képszerű hasonlatot, épp ezt, azért igyekezném elkerülni. De ahogy gondolod... Különböznék inkább kinn reggelizzünk?

S miután Jenny egyetértett, s megnyomta a csengő gombját, ismét megjelent az inas, hogy a tálcát kivigye a verandán álló egyik kisasztalra.

- Jól van, Friedrich - mondta Treibel, és saját kezűleg tolt oda egy lábzsámolyt, először, hogy felesége kényelmesebben ülhessen, másodsor pedig, hogy lehetőleg a maga kényelmét is szolgálja. Mert Jenny igényt tartott az efféle hódolatra ahhoz, hogy jókedvű maradjon.

Ma sem maradt el a hatás. Jenny mosolygott, közelebb húzta a cukortartót, s miközben ápolt kezét a kockára tört süveg-cukor-darabok fölé nyújtotta, megkérdezte:

- Egyet, vagy kettőt?

- Kettőt, Jenny, ha szabad kérnem. Nem látom be, miért ne használjam én is ki vígan az olcsó cukor szezonját, bár hál' istennek, semmi közöm a répához.

Jenny egyetértett, beletette a cukrot, aztán odanyújtotta férjének az aranycsíki teletöltött csészét, s megkérdezte:

- Átnézted már az újságokat? Mi van Gladstone-nal?¹²⁹

Treibel szokatlanul jóízűt nevetett.

- Ha te is úgy gondolod, Jenny, maradjunk egyelőre inkább a Csatorna innenső oldalán, mondjuk, Hamburgban vagy a hamburgiak világában, és a Gladstone hogyléte iránti érdeklődésünket vigyük át inkább arra a kérdésre, hogy mi van Helenével, a menyünkkel. Tegnap nagyon lehangoltnak látszott, s csak azon töprengtem, szerinte mi volt a hiba. Talán az, hogy nem megfelelő helyre ültettük az asztalnál, vagy talán az, hogy Mr. Nelsont, a jóságosan nekünk átengedett, vagy berliniesen szólva, nyakunkba varrt díszvendégét csak úgy, egyszerűen Corinna és Honig közé ültettük?

- Te csak nevetsz, Treibel, hogy Gladstone-t kérdeztem, pedig nem kellett volna, mert mi, asszonyok, ilyen dolgokat is kérdezhetünk, ha egész másra gondolunk is; de ti, férfiak, azért ne akarjatok bennünket utánozni. Már csak azért sem, mert ez nektek nem sikerülhet, legalábbis kevésbé, mint nekünk. Mert annyit talán te is tudsz, és nem kerülhette el a figyelmedet, hogy nem láttam még olyan elragadtatott embert, mint ez a derék Mr. Nelson; tehát Helenének alig lehet ellene kifogása, hogy védencét úgy helyeztük el, ahogy elhelyeztük. S ha Corinna és közte örökös is a féltékenység, mert ez a lány Helene szerint túl sokat enged meg magának...

- ...se nem elég nőies, se nem elég hamburgias, ami menyünk szerint körülbelül ugyanazt jelenti...

¹²⁹ William Gladstone (1809-1898) angol államférfi.

- ...akkor ezt tegnap - folytatta Jenny ügyet se vetve a megjegyzésre - nyilván életében először megbocsátotta neki, mert neki is kapóra jött, illetve vendéglátói szerepének, amelyből, sajnos, eddig oly keveset tapasztaltunk. Nem, Treibel, nem Mr. Nelson helye miatt volt lehangolt. Helene azért orról ránk, mert azt a rengeteg célzását nem akarjuk megérteni, s még mindig nem hívtuk meg Hildegardot, a húgát. Különben Hildegard nevetséges név egy hamburgi lánynak. Hildegardnak valamelyik kastélyban hívják az embert, ahol ott vannak az ősök képei, vagy ahol fehér asszony kísért. Helene azért orról ránk, mert Hildegard dolgában nagyot-hallunk.

- De ebben igaza is van.

- Szerintem pedig nincs igaza. Ez olyan jogtalan igény, ami a szemtelenséget súrolja. Mit jelentsen ez? Talán csak azért vagyunk itt, hogy lessük, mivel tisztelhetjük meg a fatelepet? Csak azért vagyunk, hogy Helene meg a szülei terveit szolgáljuk? Ha a drága menyünk mindenáron meg akarja játszani a szíves vendéglátó testvért, ám tessék, hisz akár mindennap levelet írhat neki Hamburgba, meghívhatja, s aztán rábízhatja erre az elkényeztetett kis majomra, hogy eldöntse, mi szebb: az Alster Uhlenhorstnál vagy a Spree Treptownál. De mi közünk nekünk ehhez? Ottónak éppúgy megvan a fatelepe, mint neked a gyárad, villáját pedig sokan a miénknél is szebbnek tartják, és igazuk is van. A mienk majdhogynem régimódi, és túl kicsi is, hogy néha azt se tudom, mit csináljak. Legalább két szobával kisebb a kelleténél. Nem akarok erre sok szót fecsérelni, de hogy jövünk mi hozzá, hogy meghívjuk Hildegardot, mintha mi fektetnénk súlyt arra, hogy a két család kapcsolatát buzgón ápolgassuk, s mintha egyéb vágyunk se volna, mint hogy még több hamburgi vér kerüljön a családukba...

- Ugyan, Jenny...

- Csak semmi „ugyan”, Treibel. Az ilyen dolgokhoz ti semmit se értetek, mert nincs hozzá szemetek. Állítom neked, hogy ilyen terveken törik a fejüket, s ezért fontos, hogy mi legyünk a vendéglátók. Mert, ha Helene hívja meg, az semmit se ér, s még a borra valóért is kár, nem is szólva az új toalettekről. Mert mi a jelentősége annak, ha két testvér viszontlátja egymást? Semmi az ég világon, hisz nem is férnek meg, folyton csak gyötrik egymást; de ha mi hívjuk meg Hildegardot, ez azt jelenti, hogy Treibelék végtelenül el vannak ragadtatva első hamburgi menyüktől, s nagy szerencsének és megtiszteltetésnek éreznék, ha ezt a szerencsét meg lehet-ne újítani, megkettőzni, ha Hildegard Munk kisasszony szíveskednék hozzámenni Leopold Treibelhez. Hát erről van szó, kedves barátom. Ezt jól megkártyázták. Leopold vegye el Hildegardot, vagy inkább Hildegard főzze meg Leopoldot; hiszen Leopold passzív ember, egyéb kötelessége sincs, mint hogy engedelmeskedjék. Ezt akarják Munkék, ezt akarja Helene, s ezt kell szegény Ottónknak, akinek Isten tudja, nem sok szava van, végül is akarnia. Mivel pedig mi habozunk, s nem nagyon akarunk kirukkolni ezzel a meghívással, azért orról ránk, azért haragszik ránk Helene, és ezért játssza a tartózkodót, a sértettet, s még aznap sem adja fel ezt a szerepét, mikor nagy szívességet teszek neki, s meghívom ide a Mr. Nelsonját, csak hogy ki ne hüljenek a vasalói.

Treibel még hátrább dőlt a székén, s ügyes karikákat fűjt a levegőbe.

- Azt hiszem, nincs igazad. De ha igazad lenne is, az se jelentene sokat. Otto nyolc éve él boldog házasságban Helenével, ami természetes is; hisz nem emlékszem olyan ismerősre, aki boldogtalan házasságban élt volna hamburgi nővel. Mind olyanok, hogy a kétség árnyéka se fér hozzájuk, testileg-lelkileg rendkívül ápoltak, és mindabban, amit tesznek vagy nem tesznek, igazolják a gyerekszoba jó hatásáról szóló tanítást. Miattuk sose kell az embernek restelkednie, s többnyire megközelítik szívüknek azt a vitatott, de csöndesen mégis táplált vágyát, hogy „angol nőnek lássanak”. De hagyjuk ezt most. Annyi mindenesetre bizonyos, és

ezt meg is ismétlem, hogy Helene Munk a mi Ottónt boldoggá tette, és igen valószínűnek látszik, hogy Hildegard Munk is boldoggá tenné a mi Leopoldunkat, sőt, talán még boldogabbá. S ez nem is volna boszorkányság, mert a mi Leopoldunknál jobb ember a világon nincs; majdhogynem teddide-teddoda legény...

- Majdhogynem? - kérdezte Jenny. - Nyugodtan annak mondhatod. Nem is tudom, honnan ilyen gyenge akaratú, jámbor természet ez a két fiú. Két született berlini, mégis olyanok, mintha Herrnhutból vagy Gnadenfreiből jönnének.¹³⁰ Van bennük valami nyámnyilaság, igazán nem tudom, Treibel, kire ütöttek...

- Rám, csakis rám, Jenny...

- S akármennyire tisztában vagyok vele - folytatta Jenny -, mennyire hiábavaló, hogy ilyesmi-ken törjem a fejemet, és sajnos, akármennyire tudom is, hogy az ilyen természetet nem lehet megváltoztatni, mégis érzem, az a kötelességem, hogy ott segítsek, ahol csak lehet. Ottónál mulasztást követtünk el, s ezt a halvérű fiút a halvérű Helenével hoztuk össze, s hogy mi lett belőle, azt Lizzin láthatod, aki a legnagyobb majom, akit életemben láttam. S attól félek, hogy Helene még az angolos fogmutogatásra is ráidomítja. Tőlem ugyan tegyen, amit akar. De bevallom neked, Treibel, hogy nekem egy ilyen meny és egy ilyen unoka éppen elég, s hogy ezt a szegény fiút, Leopoldot, jobb helyen szeretném elhelyezni, mint a Munk családban.

- Mokány legényt szeretnél belőle csinálni, gavallért, sportembert...

- Nem, mokány legényt nem, hanem embert. Az emberhez hozzátartozik a szenvedély, s ha benne fellobbanna valamilyen szenvedély, lásd, az már volna valami, az felrázná, s akárhogy utálok is a botrányt, ha ilyesmi előadódna, talán még örülnék is neki; persze nem kínos dolgokra gondolok, hanem valami finom kis ügyre.

- Ne ferd az ördögöt a falra, Jenny. Hogy fiunk megszőktessen valakit, az - nem tudom, sajnos vagy szerencsére - nem nagyon valószínű, de van rá példa, hogy olyanokat, akikben nem volt elég mersz a szöktetésre, mintegy azzal büntettek, hogy őket szöktették meg. Vannak ám belevaló fehérnépek, s a mi Leopoldunk épp elég ügyefogyott hozzá, hogy valamelyik szegény, de emancipált hölgy, akit hívhatnának akár Schmidtnek is, a nyergébe emelje, s elnyargaljon vele a határon túlra...

- Ezt nem hiszem - mondta a kereskedelmi tanácsosné -, sajnos, még ehhez is túl gyámoltalan.

- És annyira meg volt győződve az egész ügy teljes veszélytelenségéről, hogy még a véletlenül, vagy talán szándékosan kiejtett „Schmidt” név se hökkentette meg. Ezt a nevet csak úgy odavetették, semmi jelentősége nem volt, s a tanácsosné félig-meddig hirtelen támadt ifjonti lelkesedéssel már abban tetszelgett, hogy elképzelje ezt a szökést: Leopold ragasztott bajusszal útban Itália felé, s vele egy pomerániai vagy sziléziai vakmerő rablólovag-famíliából származó bárókisasszony, kócsagtollas kalapban, ahogy skótkockás kabátját a kissé didergő szerelmese vállára teríti. Mindezt ott látta maga előtt, s szinte szomorúan mondta:

- Szegény fiú, bárcsak volna mersze hozzá!

Kilenc felé járt az óra, mikor az öreg Treibelék így elbeszélgettek, s nem is sejtették, hogy ugyanebben az időben az ugyancsak a verandájukon reggeliző fiatal Treibeléknél is az előző napi vendégségről folyt a szó. Helene nagyon csinos volt, amit nemcsak előnyös reggeli toalettjének köszönhetett, hanem annak az élénkségnek is, ami máskor oly tompa fényű, szinte

¹³⁰ A herrnhutiak pietisták, jámbor béketúrásúkról voltak nevezetesek. Gnadenfrei - a herrnhuti pietista közösség egyik telepe.

nefelejcsek szemében csillogott. Meglátszott rajta, hogy az imént még különös hévvel prédikált a kissé zavartan maga elé bámuló Ottónak; és - ha nem csalódunk - épp arra készült, hogy folytassa ezt a támadást, mikor Lizzi és nevelőnője, Wulsten kisasszony megjelenése megakadályozta ebben a szándékában.

Bár nagyon korán volt még, Lizzi már teljes díszben pompázott. A lányka enyhén hullámos szőke haja a csípőjéig omlott; különben minden fehér volt rajta, a ruha, a hosszú harisnya, kihajtott gallérja, s csak a dereka körül, ha ugyan derékról nála egyáltalán szó lehetett, feszült egy széles, piros öv, melyet Helene sose emlegetett „piros övnek”, hanem mindig csak „pink-coloured scarfnak”¹³¹. A kislányt, ahogy itt megjelent, mindjárt oda lehetett volna állítani anyja fehérneműs szekrényére jelképes figurának, annyira emlékeztetett a piros szalaggal körülkötött fehérneműre. Lizzit minden ismerősük mintagyerekeknek tartotta, ami Helene szívét Isten iránti hálával töltötte el, de Hamburg iránti hálával is, mert a természet adományaihoz, melyekkel az ég bőségesen megáldotta, még hozzájárult a mintaszerű nevelés is, amelyet csak a hamburgi hagyományok adhattak. Ez a példás nevelés már a gyermek születése utáni első nappal megkezdődött. Helenét, „mert az nem valami szép” - amit különben az akkor még hét évvel fiatalabb Krola kétségbe vont -, nem lehetett rábírní arra, hogy maga táplálja a gyereket, s mivel az erre következő tárgyalásokon, melyek folyamán egy, az öreg kereskedelmi tanácsos által javasolt spreewaldi dadát azzal a megjegyzéssel utasított vissza, hogy „köztudomású, mennyi minden átmehet róla az ártatlan gyerekekre”, az egyetlen megmaradt lehetőségre került sor. Egy, a Thomas-eklézsia papja által melegen ajánlott férjes asszony vállalta a gyerek szoptatását, nagyon lelkiismeretesen, órával a kezében látta el feladatát, és Lizzi olyan jól fejlődött, hogy egy ideig még gödröcskék is látszottak a vállán. Normálisan, sőt a normálisnál is jobban gyarapodott. Hanem a mi öreg kereskedelmi tanácsosunk aztán nem nagyon bízott a dologban, s csak jóval később, mikor Lizzi egy bontókéssel elvágta az ujját (a gyereklányt el is bocsátották miatta), kiáltott fel Treibel megnyugodva:

- Hál' istennek, ha jól látom, ez valódi vér.

Szabályszerűen kezdődött Lizzi élete, s így is folytatódott. Fehérneműjén a hónap minden egyes napjának pontosan megfelelő szám volt, úgy, hogy - ahogy a nagypapa mondta - a mindenkor dátumot a harisnyájáról le lehetett olvasni. „Ma tizedike van.” A babaruhás szekrénynek minden polca meg volt számozva, s mikor egyszer megtörtént (és ez a szörnyű nap nem is volt olyan régen), hogy Lizzi, aki egyébként maga volt a gondosság, a mindenféle szekrénnel felszerelt babakonyhájának egyik rekeszébe zsemlemorzsát tett, pedig világosan olvasható volt rajta a „lencse” felirat, Helene megragadta az alkalmat, hogy kedvencének az ilyenfajta tévedés horderejét kifejtse:

- Ez nem mindegy, édes Lizzi. Aki meg akarja őrizni a nagyot, annak értenie kell a kicsi dolgok megőrzéséhez is. Gondold csak meg, ha volna egy kisöcséd, s a kicsi fiú gyenge volna, te meg be karnád szórní Eau de Cologne-nyal,¹³² s helyette Eau de Javelle-lel¹³³ locsolnád le, akkor, Lizzikém, a testvérkéd megvakulhatna, vagy, ha a vérébe jut, még meg is halhatna. S azt mégis meg lehet bocsátani, mert mind a kettő olyan, mint a víz; de a zsemlemorzsza meg a lencse, édes Lizzikém, ahhoz már nagy adag figyelmetlenség, vagy, ami még rosszabb, közömbösség kell.

¹³¹ Rózsaszín szalag.

¹³² Kölnivíz.

¹³³ Klórnatron, fertőtisztító szer.

Ilyen volt Lizzi, akinek, anyja második nagy örömére, szív alakú volt a szája. Persze a két ragyogó metszőfoga még mindig nem látszott eléggé ahhoz, hogy Helene öröme teljes legyen, ezért anyai gondoskodása most is a számára annyira fontos fogkérdés felé fordult, mert abból indult ki, hogy a természet nagyszerű adományából csak a helyes nevelésre fordított figyelem hiányzik.

- Megint úgy összeszorítod az ajkad, Lizzi, ezt nem szabad. Sokkal szebb a félig nyitott száj, mintha éppen meg akarnál szólalni. Wulsten kisasszony, meg szeretném kérni, hogy erre az apróságra, ami nem is apróság, jobban szíveskedjék ügyelni... És hogy állunk a születésnapjával?

- Lizzi nagyon igyekszik.

- Jó, akkor én is teljesítem a kívánságodat. Hívd meg ma délutánra a kis Felgentreu lányt. De persze első a lecke... Most pedig, ha Wulsten kisasszony is megengedi (a kisasszony meghajolt), kimehetsz sétálni a kertbe, amerre kedved tartja, csak az udvar felé ne menj, ahol a meszesgödör deszkával van lefödve. Otto, ezen már igazán változtatni kéne; azok a deszkák már olyan korhadtak.

Lizzi boldog volt, hogy egy órára szabad, s miután mamájának kezét csókolt, s útravalóul azt az intelmet is megkapta, hogy ne menjen a vizeshordó közelébe, a kisasszony és Lizzi elindult, a szülők pedig a gyerek után néztek; Lizzi még néhányszor hátrafordult, és hálásan odabólintott az anyjának.

- Tulajdonképpen - mondta az anyja - inkább itt fogtam volna Lizzit egy oldalnyi angol olvasásra; ez a Wulsten nem ért hozzá, s a kiejtése is oly gyalázatos, olyan low,¹³⁴ olyan vulgar.¹³⁵ De kénytelen vagyok holnapra halasztani, mert most be kell fejeznünk ezt a beszélgetést. Nem szívesen mondok semmit a szüleid ellen, mert tudom, hogy ez nem illik, azt is tudom, hogy amilyen nyakas a természeted (Otto mosolygott), csak még jobban megmákosod magad; de sem az illendőség, sem a megfontolás kérdését nem szabad mindennek fölé helyezni. Én pedig ezt tenném, ha tovább is hallgatnék. Ebben a kérdésben szüleid magatartása rám nézve egyenesen sértő és még inkább az a családommal szemben. Mert ne haragudj, Otto, de végül is kik azok a Treibelék? Kínos ilyen ügyeket szóba hozni, s örizkednék is tőle, ha te nem kényszerítenél arra, hogy családjaink között párhuzamot vonjak.

Otto csak hallgatott, s mutatóujján a kávéskanalat egyensúlyozta, Helene ellenben folytatta:

- A Munkok dán eredetűek, s egyik águkat Krisztián, dán király, grófi rangra emelte, ahogy bizonyára tudod. Hamburgi nő létemre, és egy szabad város lányaként nem akarom túlságosan felfűjni, de ez azért mégiscsak valami. Hát még anyai ágon! A Thompsonok szindikátus-család.¹³⁶ Úgy tetszel, mintha ez nem jelentene semmit. Nos, hagyjuk akkor. De hadd mondjak még csak annyit, a mi hajóink már javában járták Messinát, amikor a te anyád még a szatócsboltban játszogatózott, ahonnan aztán apád hozta ki. Vegyes- és gyarmatárubolt. S ezt nevezitek ti kereskedőnek... nem azt mondom, hogy, de... azért van különbség kereskedő és kereskedő között.

Otto mindezt elviselte, s kinézett a kertbe, ahol Lizzi labdázott.

¹³⁴ Alantas.

¹³⁵ Közönséges.

¹³⁶ Előkelő ügyvédcsalád, melynek tagjai „szindikuszok”, vagyis a város ügyészei, jogtanácsosai voltak.

- Mondd, Otto, egyáltalán hajlandó vagy felelni is arra, amit mondtam?

- Inkább hallgatnék, drága Helene. De mit is mondhatnék? Utóvégre nem kívánhatod tőlem, hogy ebben a dologban egyetértsek veled, s ha már nem vagyok veled egy véleményen, s ezt meg is mondom, csak ingerellek vele. Azt hiszem, többet vársz tőlem, mint amennyit elvárhatnál. Anyám nagyon figyelmesen bánik veled, hisz ezt tegnap is bebizonyította; kétlem ugyanis, hogy a mi vendégünk tiszteletére adott diner különös öröme szolgált volna. Azonkívül azt is tudod, milyen takarékos, ha nem az ő személyéről van szó.

- Takarékos - nevetett Helene.

- Nevezheted zsugoriságnak is, nekem ugyan mindegy. De azért mindig nagyon figyelmes, s ha a születésnapok jönnek, mindig kerül ajándék is tőle. De mindez nem bír jobb belátásra, sőt, csak fokozódik benned az ellenállás a mamával szemben, s mindez miért? Mert a magatartásával értésedre adta, hogy az, amit papa „hamburgiaskodásnak” nevez, még nem mindennek a teteje, s hogy a Jóisten nem a Munkok kedvéért teremtetten a világot...

- Te most anyádat ismételed, vagy a magadéból is tettél hozzá valamit? Szinte úgy hangzik, már reszket is a hangod.

- Helene, ha azt akarod, hogy ezt a dolgot nyugodtan megbeszéljük, és mindent - innen is, onnan is - az igazságnak s a tapintatnak megfelelően mérlegeljünk, akkor ne önts folyton olajat a tűzre. Azért vagy olyan ingerült mamával szemben, mert nem akarja megérteni a célzásaidat, s nem hajlandó Hildegardot meghívni. De ebben nincs igazad. Mert ha csak testvéri gesztusról van szó, akkor hívja meg a testvér a testvért; s akkor az egész ügyhöz anyámnak vajmi kevés köze van...

- Nagyon hízelgő, mondhatom, Hildegardra meg rám is...

- ...De ha ezzel más a terved, márpedig el is ismerted, hogy más, akkor, bármilyen hízelgő is egy ilyen második családi kapcsolat a Treibelek számára, ennek olyan körülmények közt kell történnie, hogy mindez természetesen, s ne erőltetetten hasson. Ha te hívod meg Hildegardot, s ha ez, mondjuk egy-két hónapon belül oda vezet, hogy Leopold eljegyzi, akkor épp az történik, amit természetes és minden kényszeredettségek nélküli útnak neveztem; ha azonban anyám írja a meghívólevelet Hildegardnak, s abban közli, mennyire örülne, ha kedves Helenéjének a húgát nagyon-nagyon sokáig szívesen láthatná, hogy együtt örülhessen a testvérek boldogságának, akkor ebben elég világosan bizonyos hódolat jutna kifejezésre, meg az, hogy törjük magunkat Hildegard húgod után, ezt viszont a Treibel cég szeretné elkerülni.

- S te ezt helyesled?

- Helyeslem.

- Nos, ez legalább világos beszéd. De amiért világos, azért még nem igaz. Ha jól értettelek, csak arról van szó, ki tegye meg az első lépést.

Otto bólintott.

- Hát, ha így áll a dolog, akkor Treibelék miért ágaskodnak az ellen, hogy ezt az első lépést megtegyék? Miért, kérdem én. Hisz mióta világ a világ, mindig a vőlegénynek vagy az udvarlónak kellett a lányt megkérnie...

- Bizony, kedves Helene, csak még nem tartunk a lánykérésnél. Egyelőre csak előkészületekről folyik a szó, hídépítésről, s ezzel a hídépítéssel azokon a sor, akiknek több érdekük fűződik hozzá.

- Ó - nevetett Helene -, még hogy mi... Munkok... s több érdekünk fűződik hozzá! Otto, ezt nem kellett volna mondanod, nemcsak azért, mert lealacsonyítasz vele engem meg a családomat is, hanem mert ezzel az egész Treibel pereputtyot nevetségessé teszed, s ez nem használ annak a tekintélynek, melyre a férfiak mindig igényt tartanak. Igen, barátom, te provokálsz, hát nyíltan kimondom, kinek az oldalán van az érdek, a nyereség, a megtiszteltetés. S hogy így éreztek, azt épp nektek kell bizonyítanotok, nektek kell ezt félreérthetetlenül kifejezésre juttatnotok. Ez az az első lépés, melyről beszéltem. S ha már a vallo-másoknál tartok, akkor hadd mondjam el azt is, hogy ezeknek a dolgoknak a komoly és üzleti oldalukon kívül, személyes oldaluk is van, s feltételezem, soha eszedbe se jutna, hogy a testvéreinket külső megjelenésük szempontjából együtt emlegeds. Hildegard valóságos szépség, éppolyan, mint a nagyanyja, Elisabeth Thompson (akinek a kedvéért lányunkat Lizzinek kereszteltük), s megvan benne egy lady minden sikkje; ezt magad is elismerted már. Most pedig vegyük Leopold öcsédet! Jó ember, hátslovat is szerzett, mert erőlteti a dolgot, s minden reggel olyan rövidre húzza a kengyelt, mint az angolok. De mit segít ez rajta? Azért mégis átlagon aluli, s az is marad, s nagyon messze van a gavallértól; ha pedig Hildegard hozzámenne (amit kétlek), ez lenne az egyetlen lehetőség, hogy valami gentlemanfélét faragjanak belőle. S ezt elmondhatod az anyádnak is.

- Szívesebben venném, ha te mondanád meg neki.

- Ha valaki jó családból való, elkerüli a vitát meg a jeleneteket...

- Ezeket nyilván a férjének tartogatja.

- Az más.

- Más - nevetett Otto, de nevetésébe melankolikus mellézköngye vegyült.

Leopold Treibel, aki bátyja üzletében működött, de szülei házában lakott, a gárdadragonyosoknál akarta leszolgálni katonaévé, lapos melle miatt azonban alkalmatlannak bizonyult; ez nagyon bántotta az egész familiát. Treibel még valahogy túltette magát rajta, a kereskedelmi tanácsosnét megviselte a dolog, a legközelebről azonban mégis magát Leopoldot érintette, aki - ahogy Helene minden alkalommal szóba hozta, s ma reggel külön is hangsúlyozta -, hogy a csorbát kiköszörölje, legalább lovaglóórát vett. Mindennap két óra hosszat ült a nyeregben, s mivel igazán nagyon igyekezett, elég jól festett lóháton.

Ma reggel is, miközben az öreg és a fiatal Treibelék ugyanarról a veszélyes témáról vitatkoztak, Leopold, akinek fogalma se volt arról, hogy ő képezi a tárgyat, sőt középpontját ezeknek a kényes beszélgetéseknek, elindult megszokott reggeli kirándulására Treptowba, s a szülői házból elindulva, végiglovagolt az ilyen korán még néptelen Köpenickerstrassén, előbb bátyja villája, utána meg az utászlaktanya mellett. A laktanya órája épp a hetet ütötte, mikor átügetett a Schlesischer Toron. Más reggeleken is öröme tellett a lovaglásban, ma azonban különösen örült neki, hisz az előző este eseményei, leginkább a Mr. Nelson és Corinna közti társalgás még erős hatással volt rá, annyira, hogy az alig rokon Karl von Eichenhorst lovaggal együtt a „nyugalomba lovaglás” vágyát táplálhatta keblében. Ami a hátslovát illeti, nem volt valami tüzes, jóvérű dán paripa, hanem csak egy, a lovardában rég betört graditzi, ettől aztán semmiféle bolondéria nem telt ki. Bármennyire szeretett volna elvágtatni, Leopold eleinte lépésben haladt. Csak lassan váltott könnyű ügetésre, s így folytatta útját, míg a Schafgrabent s a közvetlenül mögötte elterülő Schlesischer Busch ciheresét el nem érte, ahol előző este - Johann mesélte neki, mielőtt elindult volna - ismét kiraboltak két fehérnépet meg egy órát. „Hogy ennek a garázdálkodásnak nem tudnak véget vetni! Tehetlenség, a rendőrség mulasztása!” Persze fényes nappal mindez nem jelentett semmit, így Leopold abban a

kellemes helyzetben volt, hogy nyugodtan élvezhette a körös-körül csattogó feketeterigók meg pintyek énekét. S mikor túljutott a Schlesischer Buschon, nem kevésbé élvezte a szabad országutat, melynek egyik oldalán vetések, gabonaföldek terültek el, míg másik oldalt a Spree folyt, s a partján húzódó park szegélyezte az utat. Mindez olyan szép, oly harmatosan friss volt, hogy ismét lépésre fogta a lovát. De akármilyen lassan haladt is, mégis hamarosan elérte azt a helyet, ahol a túlsó partról induló komp ki szokott kötni, s mikor megállt, hogy jobban élvezhesse a látványt, a város felől az országúton néhány lovas közeledett ügetésben, s egy lóvasút is elhúzott mellette, de amennyire megfigyelhette, nem volt benne Treptowba igyekvő reggeli vendég. Ez nagyon tetszett neki, mert a szabadban elköltött reggeli, pedig mindig nagy öröme szolgált, csak fél élvezetet nyújtott, ha féltucatnyi törölmetszett berlini ült körülötte, s a székeken át ugráltatta meg a stégről apportírozta a kihozott majompincsiket. De, ha ezt az üres kocsit meg nem előzte egy zsúfolásig telt, ma ettől nem kellett tartania.

Fél nyolc felé kiért, odaintett egy félkarú legénykét (aki üres inge ujját folyton a levegőben lobogtatta), leszállt a lóról, s miközben átadta a félkarúnak a gyeplőt, odaszólt:

- Fritz, vezesd a hársfa alá, itt nagyon tűz a reggeli nap.

A fiú engedelmeskedett, Leopold pedig egy fagyallal szegélyezett léckerítés mellett megindult a treptowi előkelő vendéglő bejárata felé. Itt hál' istennek minden úgy volt, ahogy kívánta, az asztalok mind üresek, a székek hozzájuk döntve, s a pincérek közül is csak a barátja volt ott, Mützell, egy magára sokat adó negyvenes férfi, aki már délelőtt is majdnem kifogástalan frakkban feszített, s a borraivaló kérdésért mindig csodálatos szertartásossággal kezelte, bár ezt Leopold (aki egyébként mindig nagyon gavallér volt) soha nem kívánta meg tőle.

- Nézze, Treibel úr - mondta a pincér, mikor ez a kérdés került egyszer szóba -, a legtöbben nem nagyon akarnak adni, sőt még le is tagadnak egyet-mást, különösen a hölgyemények, mások viszont jók, sőt nagyon jók, tudják, hogy egy szivarból nem lehet megélni, hát még otthon az asszony meg a három gyerek. S lássa, Treibel úr, ezek adnak, különösen a kismemberek. Épp tegnap volt itt egy, aki tévedésből egy ötvenpfennigest nyomott a kezembe, mert tízesnek hitte, s mikor szóltam neki, nem vette vissza, csak annyit mondott: „Ennek így kellett lennie, kedves barátom, néha egy napra esik húsvét meg pünkösöd.”

Hetekkel ezelőtt történt, hogy Mützell ezt elmesélte Leopoldnak. Különben mind a ketten szerettek elbeszélgetni egymással; de ezeknél a beszélgetéseknél is kellemesebben érintette Leopoldot, hogy magától értetődő dolgokról szólnia se kellett. Ha Mützell meglátta, hogy a fiatal Treibel belép a vendéglő kertjébe, s a frissen gereblyézett úton elindul a törzshelyére, közvetlenül a víz partjára, csak messziről tisztelgett, s már indult is a konyha felé, ahonnan három perc múlva újra megjelent az elülső fák alatt a tálcával, rajta egy csésze kávé, néhány angol kétszersült meg egy nagy pohár tej. A nagy pohár tej volt a fődolog, mert Lohmeyer egészségügyi tanácsos az utolsó vizsgálat után azt mondta a kereskedelmi tanácsosnénak:

- Nagyságos asszonyom, még nincs semmi baj, de elejét kell vennünk, azért vagyunk itt; különben kontár munkát végeznénk. Tehát, ha szabad rá megkérnem, a lehető legkevesebb kávé, s minden reggel egy liter tejet.

Mikor Leopold megjelent, ma is lejátszódott a naponta ismétlődő találkozási jelenet: Mützell eltűnt a konyhában, s most újra feltűnt a ház homlokzata előtt; bal keze öt ujján szinte cirkuszi mutatványként egyensúlyozta a tálcát.

- Jó reggelt, Treibel úr, ma reggel szép időnk van.

- Az, kedves Mützell, nagyon szép. Csak kicsit friss. Különösen itt a víz mellett. Didergek is nagyon, pedig már járkáltam is valamennyit. Hadd lássam, Mützell, meleg-e a kávé?

S mielőtt még az ilyen barátságosan megszólított pincér elhelyezhette volna a tálcát az asztalon, Leopold már el is vette a csészét, s egyetlen hajtásra kiitta.

- Nagyszerű. Ez jót tesz az öregnek. Most pedig megiszom a tejet, Mützell, de áhítattal. S ha majd elkészültem vele, ez a tej mindig olyan, mint a lötty, amit persze nem kifogásul mondtam, a jó tej mindig ízetlen egy kicsit, tehát, ha elkészültem vele, még egyet kérek.

- Feketét?

- Persze, Mützell.

- De Treibel úr...

- Mi a baj? Hisz olyan arcot vág, Mützell, mintha valami különöset mondtam volna.

- Szóval Treibel úr...

- De a nemjóját neki, mi van magával?

- Hát, Treibel úr, mikor a kedves édesanyja tegnapelőtt itt járt a kereskedelmi tanácsos úrral együtt, meg a társalkodónő is, és ön, Leopold úr, épp a lovasjátékra ment, Sperlbe, akkor a kedves mama azt mondta nekem: „Ide figyeljen, Mützell, tudom, hogy a fiam majdnem minden reggel idejár, és magát teszem felelőssé... Csak egyetlen csészével, soha többet... Lohmeyer egészségügyi tanácsos, aki kezelte a maga feleségét is, bizalmasan, de nagyon komolyan közölte velem: kettő már méreg...”

- Úgy... és még mondott valamit a mama?

- A kereskedelmi tanácsosné még azt is mondta: „Magának ebből nem lesz kára, Mützell... Azt nem mondhatnám, hogy a fiamnak szenvedélyei volnának, jó gyerek, kedves fiú...” Megbocsát, Treibel úr, hogy amit a kedves mama mondott, csak úgy egyszerűen elismétlem... „de a kávé a szenvedélye. S mindig az a legrosszabb, hogy az emberek éppolyan szenvedélyt üznek, amit nem kéne. Tehát Mützell, egy csésze még megjárja, de kettő nem.”

Leopold igen vegyes érzelmekkel hallgatta, s nem tudta, most nevéssen, vagy bosszankodjék.

- Nos, Mützell, akkor hagyjuk, nem kérek másodikat.

Azzal visszaült a helyére, Mützell pedig visszavonult várakozási álláspontjára, a ház sarkához.

- Most egy csapásra látom egész életemet - mondta Leopold, mikor ismét egyedül maradt. - Egyszer hallottam valakiről, aki Jostynál¹³⁷ fogadásból tizenkét csésze kávéat ivott meg egymás után, aztán holtan összeesett. De mit bizonyít ez? Ha tizenkét sajtos kenyeret falok be egyszerre, én is holtan esem össze; minden tizenkétszeres adag megöli az embert. De melyik értelmes ember eszik-iszik tizenkétszerre többet a kelleténél? Minden értelmes emberről fel kell tételeznünk, hogy nem követ el értelmetlenséget, és vigyáz az egészségére, nem teszi tönkre a szervezetét. Legalábbis magamért kezeskedem. A kedves mamának pedig tudnia kéne, hogy nem szorulok ilyen ellenőrzésre, s nem kéne ezt a Mützell barátomat is ilyen gyermeteg módon őrömmül kirendelnie. De mindig azt akarja, hogy az ő kezében fussanak össze a szálak, ő akar mindent eldönteni meg elrendezni, s ha pamutkabátot szeretnék, ő gyapjút akar.

Nekilátott hát a tejnek, és mosolyognia kellett, mikor a hosszú, henger alakú poharat, melyben a tej habja már leülepedett, a kezébe vette.

¹³⁷ Régi cukrászda és kávéház Berlinben.

- Ez a nekem való ital. „A jámbor gondolkodás teje”, mondaná apám. Ó, milyen bosszantó ez, mennyire bosszantó. Akárhova nézek is, mindenütt ez a gyámkodás, mintha csak tegnap konfirmáltam volna. Helene mindent jobban tud, Otto mindent jobban tud, hát még a mama. A legszívesebben azt is előírná, hogy kék vagy zöld nyakkendőt kösse, s hogy a választékom egyenes legyen vagy ferde. De nem akarok mérgeledni. A hollandoknak van egy közmondásuk: „Ne mérgeledj, csak csodálkozz.” A végén még erről is leszokom.

Így dohogott magában, felváltva hol az embereket, hol meg a körülményeket szidta, míg aztán hirtelen egész rosszkedve saját maga ellen fordult:

- Örültség. Nem az emberek, nem a körülmények okozzák, nem, nem. Másnak az anyja is keményen fogja a gyeplőt, féltékenyen őrzi a házirendet, mégis azt tesz, amit akar; rajtam múlik minden. „Pluck, dear Leopold, that’s it”,¹³⁸ ezt mondta nekem a jó Mr. Nelson még tegnap este búcsúzáskor, és teljesen igaza van. Ezen múlik, semmi más. Hiányzik az energia meg a bátorság, a lázadáshoz pedig semmi tehetségem.

Miközben ezeket mondogatta, maga elé bámult, lovaglóstorával apró kavicsokat pöccentgetett odébb, s betűket rajzolt a frissen felszórt homokba. Mikor pedig egy idő után ismét felnézett, több csónakot látott; a stralau part felől igyekeztek át, közöttük egy hatalmas vitorlával ellátott Spree-bárka úszott a folyón lefele. Vágyakozó pillantással nézett utána.

- Ki kell jutnom ebből a nyomorult állapotból, s ha igaz, hogy a szerelemtől az embert bátorság és határozottság szállja meg, akkor még mindennek jóra kell fordulnia. S nemcsak jóra fordul, hanem könnyűvé is tesz számomra mindent, valósággal kényszerít, arra üz majd, hogy felvegyem a harcot, s mindnyájuknak, elsősorban anyámnak, megmutassam, hogy mégiscsak félreismertek és alábecsültek mind. És ha, Isten ments, mégis visszaesném a határozatlanságba, akkor ő önt majd belém erőt hozzá. Mert benne mindaz megvan, ami belőlem hiányzik, mindent tud, és mindenre képes. De vajon bizonyos lehetek-e felőle? Ez itt a főkérdés. Persze néha úgy érzem, mintha törődnék velem, mintha csak nekem szólna, amit mond, ha mással beszél is. Így volt ez tegnap este is, láttam, Marcell hogy változtatta a színét, mert féltékeny lett. Nem lehetett rá más oka. S mindez...

Töprengése itt félbeszakadt, mert a köréje gyűlő verebek épp ebben a pillanatban kezdtek egyre szemtelenebbekké válni. Egyik-másik az asztalára merészkedett, s csipegetéssel meg pimasz pillantásokkal figyelmeztette, hogy adósuk maradt a reggelijükkel. Leopold mosolyogva széttört egy kétszersültet, s a morzsákat odaszórta nekik; a morzsákkal előbb a győztesek, majd utánuk a többiek is visszarepültek hársfáikra. De alig tűntek el a csendháborítók, máris folytatódottak elmélkedései.

- Marcell magatartását a javamra írhatom, és sok minden mást is. De mindez lehetett játék, szeszély is. Corinna semmit sem vesz komolyan, és tulajdonképpen mindig csak csillogni akar, hogy a hallgató csodálatát és csodálkozását magára vonja. S ha ezen a jellemvonásán elgondolkozom, arra a lehetőségre is gondolnom kell, hogy a végén még nekem is megmondja a magáét, és kinevet. Az pedig keserves dolog volna. És mégis neki kell vágnom... Csak volna valakim, akire rábízhatnám magam, aki tanácsot adhatna. Sajnos, senkim, egyetlen barátom sincs; erről is gondoskodott a mama, így hát tanács és segítség híján magamnak kell kiharcolnom a kétszeres igent. Először a Corinnáét. De ha ez az első igen megvan is, a második még koránt sincs meg. Ezt világosan látom. De a másodikat kiereszokolhatom és ki is fogom... Épp elegendő vannak, akiknek mindez könnyen menne, nekem azonban nehéz lesz; tudom, nem vagyok hős, s a hősiességet nem lehet megtanulni. „Ki-ki képességei szerint”,

¹³⁸ Bátorság, kedves Leopold, ennyi az egész.

mondta mindig Hilgenhahn direktor. Szinte úgy érzem, hogy többet raktak rám, mint amennyit a vállam elbír.

Emberekkel zsúfolt gőzös jött épp felfelé a folyón, s anélkül, hogy a pallónál kikötött volna, a Neuer Krug és a Sadowa¹³⁹ felé igyekezett; a fedélzeten szólt a zene, közben pedig mindenféle dalt énekeltek. Mikor a hajó túljutott a pallón meg a „Liebesinsel”-en¹⁴⁰ is, Leopold felrezzent álmodozásából, egy pillantást vetett órájára, s látta, hogy ha idejében akar az irodába érni, indulnia kell; így elkerülheti Otto bátyja szemrehányásait, vagy, ami még rosszabb, a gúnyos megjegyzéseit. Így aztán barátságosan köszöntve Mützellt, aki még mindig a sarkon álldogált, arrafelé tartott, ahol a félkarú a lovát fogta.

- Ez a tied, Fritz.

Aztán nyeregbe ült, sebes ügetésben tette meg a visszautat, s miután a kapun s az utáslaktanyán túljutott, bekanyarodott jobbra, az Otto Treibel fatelepe mellett vezető szűk átjáróba, melynek sövényén túl látszott az előkert meg a villa. Bátyja és sógorasszonya még a reggelinél ült. Leopold odaköszönt.

- Jó reggelt, Otto, jó reggelt, Helene! - Mind a ketten visszaköszöntek, de mosolyogtak is, mert ezt a mindennapos lovaglósdit nevetségesnek érezték. Éppen Leopold! Vajon mit is gondolhat magában!

Közben Leopold leszállt a lóról, s átadta egy inasnak, aki a villa hátsó lépcsőjénél már várta, hogy a Köpenickerstrassén át visszavigye a szülői gyárudvarba meg a hozzá tartozó istállóba - stableyardba¹⁴¹ - ahogy Helene mondta.

KILENCEDIK FEJEZET

Eltelt egy hét, és Schmidték házára nagyon rossz hangulat telepedett; Corinna haragudott Marcellre, mert Marcell haragudott rá (erre magyarázta elmaradását), a jó öreg Schmolke asszony meg azért haragudott Corinnára, mert a lány haragudott Marcellre.

- Nem tesz jót, ha az ember így eldobja magától a boldogságot, Corinna. Hidd el nekem, a boldogság megharagszik, ha elkergetjük, s utána már nem is tér vissza. Marcell valóságos kincs vagy akár gyöngyszem, Marcell éppolyan, mint Schmolke volt.

Ezt hajtogatta minden este. Egyedül Schmidt nem vett észre semmit a háza tájára telepedett fellegből, inkább az aranymaszkok tanulmányozásába mélyedt el egyre jobban, s a Distelkamppal folyó, mind hevesebbé váló vitában amellet foglalt állást, hogy az egyik maszk csak Aigiszthoszt ábrázolhatja. Hiszen Aigiszthosz mégiscsak hét évig volt Klütaimnésztra férje, ezenfelül még a család közeli rokona is, s ha neki, Schmidtnek annyit el is kell ismernie, hogy Agamemnón meggyilkolása némileg ellentmond az ő aigiszthoszi teóriájának, arról sem szabad megfeledkezni, hogy az egész gyilkossági ügy, többé-kevésbé belső, úgyszólván családi ügy volt, ami kifelé, a népnek s az államnak rendezett temetési ceremóniák kérdését nem érinti. Distelkamp elhallgatott, és mosolyogva abbahagyta a vitát.

¹³⁹ Vendéglők, üdülőtelepek a Spree mentén, Treptownál.

¹⁴⁰ „Szerelemsziget” - sziget a tóvá szélesült Spree közepén.

¹⁴¹ Istállóudvar.

Az öreg meg a fiatal Treibeléknél is rossz hangulat uralkodott el: Helene elégedetlen volt Ottóval. Otto Helenével, a mama meg mindkettőjükkel. A legegégedetlenebb - ugyan csak saját magával - Leopold volt, s csak az öreg Treibel vett észre alig-alig valamit az őt körülvevő rossz hangulatból, vagy nem akarta észrevenni, sőt inkább szokatlanul jókedvű volt. Ennek - ugyanúgy, mint Wilibald Schmidt esetében - az volt az oka, hogy neki is megvolt a vesszőparipája, és ezen a téren még sikerekkel is dicsekedhetett, Vogelsang ugyanis, a neki meg Mr. Nelsonnak rendezett diner után mindjárt elutazott a Treibel számára megnyerendő választókerületbe, hogy valami agitációfélével kipuhatolja a teupitz-zosseniek szándékait, s hogy milyen magatartást tanúsítanak majd a döntő órában. Meg kell hagyni, hogy feladata teljesítésében nemcsak figyelemre méltó tevékenységet fejtett ki, hanem kortesújtának eredményeiről szinte naponta, az akció fontosságának megfelelően több táviratban, röviden vagy részletesen be is számolt. Hogy ezek a táviratok kísértetiesen emlékeztettek az egykori bernaui haditudósító¹⁴² sürgőnyeire, az nem került el Treibel figyelmét, de miután csak a neki tetsző dolgokra figyelt fel, különösebb kifogást nem emelt ellenük. Egyik ilyen táviratban például ez állt: „Jól halad minden. Kérek pénzáttutalást Teupitzba. Az Ön V-ja.” Aztán a másik: „Scharmützel tavi községek a mieink. Hál’ istennek mindenütt úgy gondolkoznak, mint a teupitzi tónál. Pénz még nem érkezett meg. Sürgősen kérem. Az Ön V-ja.” „Holnap Storkowba! Ott eldől. Áttutalás közben megjött, de csak eddigi kiadásokat fedezi. Montecuccoli háborúra vonatkozó szavai¹⁴³ a kortesútra is érvényesek. Újabb küldeményt Gross-Rietzbe várok. Az Ön V-ja.” Ez hízelgett Treibel hiúságának, s már a magáénak érezte a választókerületét; öröme poharába csak egyetlen csepp öröm vegyült: tudta, milyen elutasító kritikával illeti Jenny ezt az ügyet, így arra kényszerült, hogy boldogságát egyedül élvezze. Friedrich, aki mindig a bizalmasa volt, most is „lárvák közt az egyetlen érző kebelnek”¹⁴⁴ bizonyult, ezt az idézetet nem győzte ismételgetni. De mégis hiányérzete volt. Az is feltűnt neki, hogy a berlini lapok semmit se közöltek róla, s ez annál feltűnőbb volt, mivel komoly ellenfélről, Vogelsang eddigi jelentése szerint, szó sem lehetett. A konzervatívok, a nemzeti liberálisok és talán néhány hivatásos parlamenti képviselő is ellene lép fel, de mit számít ez? Megközelítő becslés szerint, melyet a Treibel-villába címzett ajánlott levelében közölt Vogelsang, az egész választókerületben mindössze hét nemzeti liberális akadt: három tanár, egy járásbíró, egy racionalista szuperintendens és két okleveles parasztgazda, míg az ortodox konzervatívok száma még ennél is kevesebb volt. „A komolyan veendő ellenfél - vacat.”¹⁴⁵ Így végződött Vogelsang levele, s a *vacatot* még alá is húzta. Ez elég reménykeltően hangzott, mégis maradt utána némi nyugtalanság is az öröm közepette, s mire egy egész hét eltelt Vogelsang elutazása után, valóban felvirradt a nagy nap is, mely a minduntalan ösztönösen jelentkező félelmet és aggodalmat igazolta. Nem azonnal, közvetlenül az első percben, csak rövid percekre mért haladék után.

Treibel a szobájában ült és reggelizett. Jenny fejfájása meg a rossz álma miatt kimentette magát. „Tán csak nem megint Vogelsanggal álmodott?” Nem is sejtette, hogy ez a gúnyolódás még ugyanabban az órában megbosszulja magát. Friedrich hozta a postát; ma feltűnően kevés volt a levél meg a levelezőlap, annál több újság érkezett keresztkötéssel, egyiken-másikon, amennyire kívülről látszott, furcsa emblémák és városcímerek díszlettek.

¹⁴² Július Stettenheim berlini vicclapszerkesztő satirikus figurája, Wippchen, aki a Berlin melletti Bernauból küldte kitalált haditudósításait.

¹⁴³ Montecuccoli állítólag azt mondta, hogy a háborúhoz három dolog kell, pénz, pénz és pénz.

¹⁴⁴ Idézet Schiller *A bűvár* című balladájából.

¹⁴⁵ Hiányzik.

Mindezt (bár egyelőre csak gyanú volt), a behatóbb vizsgálat igazolta, s mikor Treibel eltávolította a keresztkötést, puha itatóst terített az asztalra, valami vidám áhítatfélével olvasta a lapok címét: *Der Wächter an der Wendischen Spree, Wehrlos, ehrlos, Alltied Vorupp* és a *Storkower Bote*; kettő közülük a Spreen inneni, kettő a Spreen túli lap volt. Treibel, aki egyébként esküdt ellensége volt minden hebehurgya olvasásnak, mert szerinte a vak buzgalom csak bajt okozhat, ezúttal szokatlan hirtelenséggel vetette magát a lapokra, s végigfutott a kék ceruzával megjelölt cikkeken. Vogelsang hadnagy (mindenütt szó szerint ugyanaz a szöveg ismétlődött) egy olyan ember, aki már negyvennyolcban is szemben állt a forradalommal, és széttaposta a hidra fejét, három egymást követő napon bemutatkozott a kerületben, nem saját maga, hanem politikai barátja, Treibel kereskedelmi tanácsos képviselőjében, aki később majd meglátogatja a kerületet, hogy a Vogelsang hadnagy által kifejtett elveket megismételje, ami - ennyi már ma is megállapítható - a legmelegebb ajánlásnak tekintendő. Mert Vogelsang programja sokallja a felesleges adminisztrációt, és azt, hogy személyes érdekeknek megfelelően kormányoznak, amiért is minden költséges „közbenső fokozatot” ki kell iktatni (ami pedig egyet jelent az adók csökkentésével), a jelenlegi bonyolult, részben áttekinthetetlen viszonyokból pedig semmi más nem maradhat meg, mint a szabad fejedelem és a szabad nép. Ezzel természetesen két forgáspont, illetve középpont keletkezik, de ez nem válik az ügy kárára. Mert aki az élet mélységeit kutatja, vagy akár csak megsejtette, az tudja, hogy az egy középpontú dolog - szándékosan kerül a „centrum”¹⁴⁶ kifejezést - merőben téves felfogás, s hogy az élet nem körben, hanem ellipszisben mozog. Ezért a két középpont a természetesen megfelelő.

- Nem rossz - mondta Treibel, miután elolvasta -, nem rossz. Van valami logikus benne; kicsit kelekótya, de logikus. Az egyetlen, ami az egészben meghökkentő, hogy mindez úgy hangzik, mintha Vogelsang írta volna. A széttaposott hidra, az adócsökkentés, a szörnyű szójáték azzal a centrummal, s a végén az a hülyeség a körrel meg az ellipszissel, mindez maga Vogelsang. És a négy Spree menti újságnak a cikket ugyancsak Vogelsang küldte be. Ismerem a fajtáját, nem kell bemutatni. - Azzal Treibel a *Der Wächter an der Wendischen Spree*-t, meg vele együtt a többi is az asztalról a díványra hajította, s a *Nationalzeitung*¹⁴⁷ felét vette elő; ez is, a többi újsággal együtt, keresztkötéssel érkezett, de a címzés kézírása más feladót sejtetett, nem Vogelsangot. Azelőtt a kereskedelmi tanácsos szorgalmas olvasója, előfizetője volt a *Nationalzeitung*-nak, s ma is akadt nem egy negyedőrája, mikor sajnálta, hogy más lapra tért át.

- Hadd lássuk - mondta végül, aztán gyakorlott szemmel végigfutott a három hasábon, és meg is találta: „Parlamenti hírek. Teupitz-Zossen választókerületből.” Mikor a címet elolvasta, megállt. - Nem tudom, olyan furcsán hangzik. De végül is mi más címet adhatnának a cikknek? Ez a világ legtermészetesebb kérdése; tehát gyerünk, rajta.

Azzal nekifogott az olvasásnak: „Három napja, a mi egyébként csendes, máskor politikai harcoktól nemigen zaklatott választókerületünkben megkezdődtek a választási előkészületek, mégpedig olyan párt kezdeményezte őket, mely nyilván célul tűzte ki, hogy ami a történelmi ismeretekben, politikai tapasztalatokban, sőt azt is mondhatnók, hogy ami józan ész tekintetében hiányzik belőle, azt gyors ide-oda mozgással pótolja. Ez a párt, mely különben semmit sem tud, és nem is ismer, nyilván ismeri »A sün, a párja meg a nyúl« című mesét, s úgy látszik, elhatározta, hogy azon a napon, mikor majd megkezdődik az igazi versengés a pártok között, mindegyiket a meséből jól ismert kiáltással fogadja: »Én már itt vagyok!« Csak

¹⁴⁶ Közép - Bismarck politikájával szemben álló, tekintélyes katolikus párt.

¹⁴⁷ A nemzeti liberálisok lapja.

erre magyarázhatjuk túlságosan is korai megjelenésüket a tethelyen. Úgy látszik, hogy akár a színházi bemutatókon, itt Vogelsang meg az övéi akarnak minden helyet előre lefoglalni. De csalódás lesz a vége. E pártnál arcátlanságban nincs hiány, van azonban minden egyébben; feje van, sütnivalója nincsen.”

- A nemjóját - szólalt meg Treibel -, ez aztán éles hangon kezdi... Ami ebből a rám eső rész, ugyan nem éppen kellemesen érint, de úgy kell Vogelsangnak, legalább most megkapta a magáét. Van valami a programjában, ami elvakít. Ezzel fogott meg engem is. De mentől jobban megvizsgálom, annál kérdésesebbnek látom. Ezek közt a vén trotty népnúzóknak között, akik azt képzelik, hogy már negyven évvel ezelőtt ők taposták el a hidrát, akad nem is egy környégszögesítő és perpetuum mobilét kiagyaló, ezek mindig a lehetetlent, az önmagának ellentmondót akarják megvalósítani. Vogelsang is közéjük tartozik. Vagy talán csak üzlet az egész; ha összeadom, hogy ez alatt a nyolc nap alatt mennyi pénzt... De még csak a cikk felénél tartok; a második rész bizonyára még jobban nekimegy, s talán engem sem kímél. - Azzal Treibel folytatta az olvasást:

„Aligha lehet ezt az urat komolyan venni, aki tegnap és tegnapelőtt - nem is szólva azokról a dolgokról, amiket azelőtt művelt kerületünkben - először Markgraf Pieskében, majd Storkowban és Gross-Rietzben boldogított bennünket, mégpedig annál kevésbé vehető komolyan, minél komolyabb arcot vág. A malvogliók,¹⁴⁸ az ünnepélyes bolondok osztályába tartozik, ezek száma pedig nagyobb, mint ahogy általában gondoljuk. Ha zagyva beszédének nem volna még neve, ajánlhatnánk neki a háromvonalas C nótáját, mert Cabinet, Churbrandenburg és Cantonális szabadság¹⁴⁹ az a három C, amivel ez a gyógykovács a világot vagy legalábbis a porosz államot meg akarja menteni. Bizonyos rendszer azért felismerhető benne, de az örületnek is van rendszere. Vogelsang hadnagy zengedezései a legkevésbé se nyerték el tetszésünket. Ami a programjában csak van, az mind közveszélyes. Amit azonban a leginkább fájjalunk, az az, hogy nem a maga nevében és saját jelöltsége érdekében beszélt, hanem egyik általunk leginkább tisztelt berlini nagyiparos, Treibel kereskedelmi tanácsos (BERLINIKÉK-MŰVEK, Köpenickerstrasse) érdekében, akitől pedig többet vártunk volna. Ez is azt bizonyítja, hogy lehet valaki jó ember, de rossz muzsikussal, s egyúttal azt is megmutatja, hova vezethet a politikai dilettantizmus.”

Treibel ismét összehajtogatta az újságot, rávágott, aztán így folytatta:

- Annyi bizonyos, hogy ezt nem Teupitz-Zossenben írták. Ez Tell nyila. A közvetlen közelből lőtték rám. Ezt az a nemzeti liberális tanár írta, aki legutóbb a Buggenhagenben nemcsak ellenzékbe vonult velünk szemben, hanem még ki is akart gúnyolni. Csakhogy kudarcot vallott. Mindent összevetve, azt hiszem, igaza is van, mindenesetre jobban tetszik nekem, mint Vogelsang. Azonkívül pedig a *Nationalzeitung* félig-meddig az udvar pártját képviseli, és a szabad konzervatívokkal szavaz együtt. Butaság volt részemről, vagy legalábbis hebehurgyaság, hogy elfordultam tőlük. Ha vártam volna, most sokkal jobb társaságban a kormány oldalán állhatnék. Ehelyett felesküdtam erre az elveken lovagló buta fráterre. De kimászom az egész históriából, mégpedig örökre; aki egyszer megégette magát, az fél a tüztől... Tulajdonképpen még gratulálhatok is magamnak, hogy ezer márkával, vagy alig valamivel többel megúsztam, csak a nevemet ne írták volna ki. Ez fatális... - Azzal ismét szétterítette a lapot. -

¹⁴⁸ Malvoglio - udvarmester Shakespeare *Vízkereszt* című vígjátékából.

¹⁴⁹ Mindhárom szó a porosz katonáállam hagyományaira utal. Az uralkodó dolgozószobájára, mint legfőbb kormányzati fórumra, a brandenburgi választófejedelemségre és a sokat vitatott porosz kantonrendszerre.

Még egyszer el akarom olvasni azt a részt: „Egyik legtekintélyesebb berlini nagyiparos, Treibel kereskedelmi tanácsos” - ez tetszik nekem, ez jól hangzik. Most meg Vogelsang jóvoltából nevetséges figura lettem.

És e szavak közben felállt, hogy járjon egyet a kertben, s a friss levegőn, amennyire csak lehet, megszabaduljon bosszúságától.

Csak hogy ez nem nagyon sikerült, mert abban a pillanatban, ahogy a ház homlokzatát megkerülve a hátsó kertbe kanyarodott, meglátta Honig kisasszonyt, aki, mint minden reggel, ma is a medence körül sétáltatta a pincsit. Treibel visszahőkölt, mert egy porcikája sem kívánta a társalgást ezzel a kikeményített néemberrel. De a kisasszony már meglátta, és üdvözölte is; mivel pedig a nagy udvariasság és szívjóság Treibel legfőbb erényét képezte, erőt vett magán, s elindult Honig kisasszony felé, akinek ismereteiben és ítéletében különben is őszintén megbízott.

- Nagyon örvendek, kedves kisasszony, hogy egyedül találom, méghozzá ilyen alkalmas időben... Már régen annyi minden nyomja a szívemet, hadd öntsem ki most...

Honig kisasszony elpirult, mert bár Treibel nagyon jó hírnek örvendett, most mégis valamilyen félénk, édes érzés borzongatta meg, de ennek teljes jogosulatlanságával persze már a következő pillanatban, majdnem kegyetlen módon tisztába kellett jönnie.

- ...Nagyon foglalkoztat ugyanis az édes kisunokám nevelése, mert a hamburgi rendelkezéseket olyan mértékben hajtják végre rajta, szándékosan használok ezt a vesztőhelyi kifejezést, hogy ez engem, az én egyszerű berlini álláspontomról tekintve, némi aggodalommal tölt el.

A pincsi, Cikának hívták, ebben a pillanatban rántott egyet a pórázán, s úgy látszott, hogy egy gyöngytyúk után szeretné vetni magát, mely a baromfiudvarból a parkba tévedt, Honig kisasszony azonban nem ismerte a tréfát, s nyakon legyintette a kutyust. Cika felugatott, s hánya-vetette a fejét, hogy megszólaltak a kabátkájára (tulajdonképpen csak derékkötő volt) sűrűn rávarrt csengők. Aztán a kis állat ismét megnyugodott, s folytatódott a séta a medence körül.

- Látja, kedves Honig kisasszony, így nevelik Lizzikét is. Mindig pórázon tartják, ennek vége az anyja kezében van, s ha véletlenül jön egy gyöngytyúk, s Lizzike szeretné utánavetni magát, akkor is nyakon legyintés a következmény, persze nagyon apró, pici legyintés, a különbség csak az, hogy Lizzi nem vakkant, nem hánya-veti a fejét, s persze csengők sincsenek rajta, amik megszólalhatnának.

- Lizzike angyal - mondta Honig kisasszony, aki tizenhat éves nevelőnői pályafutása folyamán megtanult óvatosan bánni a kifejezésekkel.

- Igazán azt hiszi?

- Igazán azt hiszem, kereskedelmi tanácsos úr, már feltéve, hogy meg tudunk egyezni az „angyal” szó értelmezésében.

- Nagyon jó, Honig kisasszony, ez tetszik nekem. Igaz, csak Lizziről akartam magával beszélni, de most az angyalokról is hallok valamit. Persze általában nem sok esély van rá, hogy az angyalokról szilárd ítéletünk lehessen. Na, mondja csak, mit ért maga angyalon? Csak szárnyakkal ne hozakodjék elő.

Honig kisasszony mosolygott. - Nem, dehogy, kereskedelmi tanácsos úr, szó sincs szárnyakról, de annyit hadd mondjak: „nem érintik a földi dolgok”, ez az angyal.

- Ezt szívesen hallom. Ártatlanság a földi dolgokban... nem rossz. Sőt, minden további nélkül elismerem, és nagyon szépnek találom; s ha Otto fiam, meg a menyem, Helene, céltudatosan és világosan elhatároznák, hogy egy igazi kis Genovét¹⁵⁰ vagy szemérmes Zsuzsannát¹⁵¹ - bocsánat, de jobb példa hirtelen nem jut eszembe - neveljenek belőle, s mindezzel azt akarnák elérni, hogy valamelyik tübingiai örgróf, vagy Isten más szerényebb teremtménye számára valamilyen Szent Erzsébet-utánezatot¹⁵² állítsanak elő, akkor nem is lenne ellene kifogásom. Egy ilyen feladat megoldását nehéznek tartanám, de nem lehetetlennek, s ahogy mostanság mondják, és ahogy annak idején is hangsúlyozták: már az is nagy dolog, ha valakinek egyáltalán szándékában áll az ilyesmi.

Honig kisasszony bólintott, nyilván saját ilyen célzatú erőfeszítései juthattak eszébe.

- Ön egyetért velem - folytatta Treibel. - Ennek nagyon örülök. S azt hiszem, már csak ez kell, hogy a második dologban is megegyezünk. Nézze, kedves kisasszony, tökéletesen megértem, bár ellenkezik az ízlésemmel, hogy egy anya igazi angyalt akar nevelni a lányából; sohase tudhatja az ember, hogy pontosan hogy is állnak ezek a dolgok, s a legvégén arra kerül sor, hogy az ember a bírái elé álljon, ki ne kívánhatná ezt magának? Majdnem azt mondanám, hogy magam is szívesen lennék angyal. De kedves kisasszony, azért van különbség angyal és angyal közt is; s ha az angyalt csak angyallá mosdatták, s a lélek szeplőtelenységét a szappanfogyasztáson mérik, a fejlődő ember tisztaságát harisnyái fehérségére állítják be, ez csendes viszolygással tölt el. Ha meg épp a saját unokámról van szó, akinek lenszőke haja, hisz ezt maga is észrevehette, a sok ápolástól már szinte olyan, mint egy albínóé, akkor az öreg nagyapát páni félelem fogja el. Nem súghatná ezt meg Wulsten kisasszonynak? Hiszen ő értelmes ember, s azt hiszem, belül lázad is a hamburgi asszony ellen. Nagyon örülnék, ha erre alkalmat találna...

Cika ismét nyugtalankodni kezdett, s hangosabban vakkantott, mint az elébb. Treibel, aki nem szerette, ha az efféle magyarázatát megszakították, már csaknem elkeseredett, de még mielőtt erre sor kerülhetett volna, három fiatal hölgy tűnt fel a villa felől, kettő közülük egyforma hánccsínű nyári ruhában. A két Felgentreu lány volt, s Helene követte őket.

- Hála legyen az Istennek, Helene - mondta Treibel, aki, nyilván rossz volt a lelkiismerete, először menyéhez fordult. - Hála legyen az Istennek, hogy végre újra láthatlak. Épp rólad beszélgettünk, vagy inkább a te édes Lizzikédéről, és Honig kisasszony megállapította, hogy Lizzike valóságos angyal. Gondolhatod, hogy nem mondtam neki ellent. Ki ne lenne szívesen egy angyal nagyapja? De hölgyeim, minek köszönhetem ezt a korai megtiszteltetést? Vagy talán a feleségemhez jöttek? Migrénje van. Hívassam?

- Nem, nem, papa - mondta Helene nagyon barátságosan, ami nem mindig volt szokása -, *hozzád* jöttünk. Felgentreuék ugyanis egy partyt terveznek ma délutánra Halenseebe, de csak ha minden Treibel, Ottóról és magamról nem is szólva, részt vesz rajta. - A Felgentreu lányok napernyőjük lengetésével helyeseltek, Helene pedig folytatta: - És nem később, mint háromkor. Tehát azon kell igyekeznünk, hogy a lunchünknek diner jelleget adjunk, vagy pedig a diner-t este nyolcra halasszuk. Elfriede és Blanka az Adlerstrasséra készülnek, hogy Schmidtéket is meghívják, legalábbis Corinnát. Akkor a professzor talán utánunk jön. Krola már beleegyezett, s egy kvartettet akar magával hozni, köztük a potsdami minisztérium két előadóját...

¹⁵⁰ Legendás nőalak, az erkölcs és ártatlanság szimbóluma.

¹⁵¹ A biblia egyik apokrif történetének szemérmességéről nevezetes nőalakja.

¹⁵² Árpád-házi Szent Erzsébet, a tübingiai örgróf jótékonyágáról híres felesége (1207-1231).

- És két tartalékos tisztet - egészítette ki Blanka, a fiatalabbik Felgentreu lány.

- Tartalékos tiszteket - ismételte Treibel komolyan -, bizony, hölgyeim, ez a döntő. Nem hiszem, hogy akadna ebben az országban családapa, aki, ha a sors megtagadta is tőle a lánygyermeket, olyan bátor volna, hogy ne fogadna el egy kirándulást két tartalékos tiszttel. Tehát örömmel elfogadjuk. Három órákor. A feleségem ugyan nem örül majd, hogy megkérdezése nélkül végleges elhatározásra jutottunk, s attól tartok, *tic douloureux-je*¹⁵³ pillanatnyilag még fokozódik is. Mégis számítok rá. Kirándulás kvartettel egybekötve, s ilyen összetételű társaságban - itt csak az öröm lehet a legfőbb érzés. Ez legyőzi a migrént is. Különben, hölgyeim, megmutathatom-e a dinnyeágyásaimat? Vagy szívesebben fogadnának valami egész könnyű harapnivalót, ami nem veszélyeztetné komolyan a lunchöt?

Mind a hárman szépen köszönték, de nem kérnek semmit, a Felgentreu lányok azért, mert egyenesen Corinnához igyekeztek, Helene pedig, mert Lizzi miatt siet haza. Wulsten kisasszony nem elég elővigyázatos, s olyan dolgokat is megenged, amikre csak azt mondhatja, „shocking”.¹⁵⁴ Lizzi szerencsére olyan jó gyermek, különben még komolyan aggódhatna érte.

- Lizzike angyal, szakasztott az anyja - mondta Treibel, s közben pillantást váltott Honig kisasszonnyal, aki egész idő alatt bizonyos tartózkodással félrevonult.

TIZEDIK FEJEZET

Schmidték is elfogadták a meghívást, Corinna különösen örült neki, mert Treibelék vacsora-meghívása óta otthon egyedül nagyon unatkozott; az öreg szólamait már rég könyv nélkül tudta, s ugyanezt elmondhatta a derék Schmolke asszony történeteiről is. Így aztán „egy délután Halenseebe” majdnem olyan költőien hangzott, mint „négy hét Caprin”, s Corinna elhatározta, mindent megtesz, hogy a Felgentreu lányok mellett a külsejével is megállja a helyét. Mert lelke mélyén homályosan úgy érezte, hogy ez a kirándulás nem lesz mindennapi, hanem valamilyen nagy dolgot hoz. Marcellt nem hívták meg, amivel unokahúga, az egész héten át tapasztalt magatartása miatt, teljesen egyet is értett. Vidám napot ígért minden, különösen a társaság összetétele. Miután elvetették a Treibel javasolta társaskocsit, hisz „mindig ez az igazi”, a földolog, lemondtak hát a közös kikocsikázásról, ezzel szemben megállapodtak, hogy pontosan négy órára - és semmiképpen sem lépik túl az akadémikus negyedórát - mindenki Halenseebe lesz.

És valóban, négy órára mindenki összegyűlt, azaz majdnem mindenki. Az öreg meg a fiatal Treibelék saját fogatukon érkeztek, ugyanígy Felgentreuék is, míg Krola, ki nem deríthető okból, kvartettje kíséretében az új gőzvasúton, Corinna pedig anyátlan árván a városi vasúton, az öreg majd utánajön. A Treibelék közül csak Leopold hiányzott, mert mindenképpen írnia kellett Mr. Nelsonnak, s a félórás késésért előre kimentette magát. Ez pillanatnyilag bántotta Corinnát, míg eszébe nem jutott, hogy így jobb, a rövid találkozások tartalmasabbak a hosszú együttléteknél.

- Nos, kedves barátaim - szólalt meg Treibel -, mindent csak sorjában. Az első kérdés: hol telepedjünk le? Több lehetőség is van. Itt maradjunk a földszinten, ezek közt az óriási asztalsorok közt, vagy felvonuljunk a szomszédos verandára, melyet, ha súlyt helyeznek rá,

¹⁵³ Ideges rángás.

¹⁵⁴ Felháborító, megdöbbenő.

akár terasznak vagy emeleti erkélynek is nevezhetnek? Vagy talán jobban kedvelik a belső helyiségek csöndjét, Halensee valamelyik asszonyszobáját? Vagy negyedszer és utoljára a torony megmászása mellett döntenek, s talán hajlamot éreznek rá, hogy ezt a csodavilágot, melyben eddig senki emberfia egyetlen friss fűszálat se tudott felfedezni, hajlamot éreznek rá, kérdem, hogy ezt a spárgaágysók és vasúti töltések átszelte sivatag-panorámát a lábaiknál elterülve lássák?

- Úgy gondolom - mondta Felgentreu asszony, aki negyvenéves létére már úgy elhízott, s olyan asztmás lett, mint egy hatvanéves nő -, úgy gondolom, kedves Treibel, hogy itt maradunk, ahol vagyunk. Nem szeretem a kaptatókat, s az a véleményem, hogy elégedjünk meg azzal, amink éppen van.

- Figyelemre méltóan szerény ez az asszony - mondta Corinna Krolának, aki csupán egy összeg egyszerű megnevezésével válaszolt, s halkan hozzátette:

- De tallérokban.

- Jó, hát akkor itt maradunk a mélyben - folytatta Treibel. - Minek törekedjünk a magasabb felé? Azzal kell megelégednünk, amit a sors mért ki ránk, ahogy erről az imént barátnőm, Felgentreu asszony biztosított bennünket. Más szóval: „Érd be vele, ez a tiéd.”¹⁵⁵ De kedves ünneplő társaim, mit tegyünk kedvünk élénkítésére, vagy helyesebben és illendőbben, mivel tartósítsuk jókedvünket? Mert ha kedvünk élénkítését emlegetjük, ez azt jelenti, hogy kétségbe vonjuk a meglétét, ez pedig olyan istenkáromlás, amit nem vehetek a szívemre. A kirándulások mindig vidámak. Igaz, Krola?

Krola hamiskás mosollyal helyeselt, ami a beavatottak számára azt jelentette, hogy csöndesen vágyódik a Siechen vagy a nehéz Wagner söröző után.

Treibel el is értette, s így folytatta:

- A kirándulások mindig vidámak tehát, és itt van készenlétben a kvartettünk is, s kilátásunk van Schmidt professzorra, meg persze Leopoldra is. Azt hiszem, hogy ez már magában is kész program. - Ezek után a bevezető szavak után intett egy középkorú pincérnek, aki ott állt a közelben, aztán, látszólag a pincérhez intézve a szót, a valóságban azonban a barátaihoz fordulva folytatta:

- Azt hiszem, pincér, először összetolunk néhány asztalt ide a kút és az orgonabokor közé; itt friss levegőnk van, meg árnyékban is ülünk. Aztán pedig, barátom, ha az elhelyezést megoldottuk, s kitűztük a küzdőteret, kérünk néhány adag kávé, mondjuk ötöt egyelőre, dupla cukorral, s valami süteményfélével is, csak ónémet kuglófot ne hozzon, mert ez engem mindig arra int, hogy komolyan és becsületesen próbálkozzam az új Németországgal. A sörkérdést később is rendezhetjük, ha majd az erősítés is megérkezett.

Az erősítés azonban sokkal közelebb volt, mint ahogy ezt a társaság remélhette. Schmidt egy porfelhő közepén érkezett, szürkén, mint egy lisztesmolnár, s el kellett tűrnie, hogy a fiatal hölgyek sok kacérkodás közt leporolják, de alig hozták rendbe, s alig helyezkedett el a többiek közt, Leopold is feltűnt egy lassan kocogó konflisban, s a két Felgentreu lány (Corinna megtartóztatta magát) elébe futott az országútig, üdvözlésére lobogtatták ugyanazt az apró batisztkendőjüket, mellyel az öreg Schmidtet hozták rendbe, s tették valamennyire szalonképessé.

Treibel is felállt, s nézte, hogy érkezik meg ifjabbik csemetéje.

¹⁵⁵ Idézet Christian Fürchtegott Gellert (1715-1769) *Megelégedés* című költeményéből.

- Azért furcsa - fordult Schmidthez és Felgentreuhoz, akik között ült -, nagyon furcsa; mindig azt mondják, hogy az alma nem esik messze a fájától. De néha mégis előfordul. Minden természeti törvény kétségesse vált manapság. A tudomány túlságosan is megadja nekik. Látja, Schmidt, ha én lennék Leopold Treibel (az *én* apámmal másként állt a dolog, ő még a régiek közül való volt), az ördög se akadályozott volna meg abban, hogy ne a lovam nyergében rúgtassak ide, aztán nyalkán - mert, Schmidt, mi is voltunk ám legények -, tehát nyalkán leugrottam volna a nyeregből, s a lovaglóstorral leporoltam volna a csizmám meg a kimondhatatlan testrészem, vagy éppenséggel úgy jelentem volna meg itt, mint valami ifjú isten, vörös szegfűvel a gomblyukamban, ami úgy festett volna, mint a becsületrend vagy valami hasonló butaság. És most nézze ezt a fiút. Nem úgy érkezik, mintha a vesztőhelyre jönne? Mert ez nem is konflis, ez csak kordé, pecérkocsi. A Jóisten tudja, ahol nincs, ott ne keress.

Közben már oda is érkezett Leopold, jobbról-balról a két Felgentreu lány karolt belé, mert elhatározták, hogy „à tout prix”¹⁵⁶ gondoskodnak hangulatról a kiránduláson. Corinnát, gondolhatjuk, mennyire bosszantotta ez a bizalmaskodás, s magában azt dünnyögte:

- Ostoba libák! - De aztán ő is felállt, hogy a többiekkel együtt üdvözlje Leopoldot.

A konflis még mindig kinn várakozott, s ez végül feltűnt az öreg Treibelnek.

- Mondd, Leopold, ez miért várakozik? Tán csak nem a visszaútra vár?

- Azt hiszem, papa, abrakoltatni akar.

- Nagyon bölcs dolog. Csakhogy a szecskászságjával nem sokra megy. Itt erélyesebb serkentőt kell alkalmazni, különben baj lesz. Pincér, kérem, vigyen a szürkének egy korsóval. De Löwenbräut, mert sürgős szüksége lesz rá.

- Fogadok - mondta Krola -, hogy a beteg hallani se akar a maga orvosságáról.

- Kezeskedem az ellenkezőjéért. Jó ló az a szürke, csak nagyon leromlott.

S míg tovább folyt a beszélgetés, figyelték a kinti eseményeket is, s látták, ahogy szegény senyvedő pára mohón kiissza a korsó sört, s örömeiben halkán felnyerít.

- Na ugye, megmondtam - diadalmaskodott Treibel. - Ismerem én az embereket; ez jobb napokat is látott, s ezzel a korsó sörrel felöltöttek benne a régi idők. S a legjobb mindig az emlékezés. Ugye, Jenny?

A kereskedelmi tanácsosné jól elnyújtotta válaszát, „igen, Treibel”, hogy hanghordozásával figyelmeztesse, mennyivel jobban tenné, ha megkímélné az ilyen elmélkedésektől.

Egy óra is eltelt mindenféle csevegéssel, s aki épp hallgatott, nem mulasztotta el, hogy a körülötte kitaruló látványban ne gyönyörködjek. Lépcsőzetesen lejtett a táj a tó felé, melynek túlsó partjáról halk durrogások hallatszottak, egy céllövöldében a céltáblára lődöztek; az innenső parton a közeli kettős tekepályáról a golyók görgése hangzott, a bábuállító-gyerekek meg közbe-közbekiáltottak. A tó maga nem nagyon látszott, úgyhogy a végén a Felgentreu lányok türelmetlenkedni kezdtek.

- Mégis látnunk kell azt a tavat. Mégse lehet, hogy itt jártunk Halenseeiben, s nem láttuk a Halenseet! - Azzal támlájukkal egymás felé összetoltak két széket, felálltak rá, hogy így talán megláthatják a halenseei tó tükrét.

- Ó, itt van hát. De milyen kicsi.

¹⁵⁶ Mindenáron.

- A „táj szemének” kicsinek kell lennie - mondta Treibel. - Egy óceán már nem szem.
- És merre lehetnek a hattyúk? - kérdezte az idősebbik Felgentreu lány kíváncsian. - Két hattyúházat is látok.

- Hát, kedves Elfriede - mondta Treibel -, maga túl sokat kíván. Ez mindig így szokott lenni: ahol hattyú van, ott nincs hattyúház, ahol meg hattyúház van, ott nincsenek hattyúk. Egyiknél van a bugyelláris, a másiknál meg a pénz. Erre a tapasztalatra, kedves ifjú barátnőm, még sokszor szert tehet ebben az életben. Hadd tételezzem fel, hogy nem mindig látja majd kárát.

Elfriede nagy szemeket meresztett rá. Vajon kire és mire vonatkozhatott ez a célzás? Leopoldra? Vagy a korábbi házitanítójukra, akivel hébe-hóba még levelet is váltott, de csak annyiszor, hogy egészen el ne aludják a dolog. Vagy talán az utász hadnagyra? Mind a háromra vonatkozhatott. Leopoldnál volt a pénz... Hm.

- Különben - folytatta Treibel, már az egész társasághoz fordulva -, valahol azt olvastam, hogy a legtanácsosabb, ha az ember a legszebbet nem fogyasztja el az utolsó csöppig, hanem az élvezet kellős közepén búcsút mond az élvezetnek. Ez a gondolat jut most is eszembe. Kétségtelen, hogy a világnak ez a zuga a legszebbek közé tartozik, amit az észak-német alföld csak nyújthat, egészen arra való, hogy képben, dalban megörökítsék, ha ugyan meg nem örökítették már, mert mostanság a mi brandenburgi iskolánk előtt ugyan semmi sincs biztonságban, elsőrangú művészek, szóban, színben, mindegy nekik. De épp mert ilyen szép, gondoljunk az imént idézett mondatra, mely azt ajánlja, hogy ne élvezzük ki a legszebbet az utolsó csöppig, más szóval, foglalkozzunk az indulás gondolatával. Alaposan megfontoltam, mikor „indulást” mondtam, és nem hazatérést, nem túl korai hazatérést a megszokott vágányok közé, távol álljon tőlem ez a gondolat; ez a mai nap még nem mondta ki az utolsó szót. Csak erről az idillikus helyről távozzunk, mielőtt megejt! Erdei sétát javaslok Paulsbornig, s ha ez túl merészen hangzik, menjünk Hundekühléig, ami ugye kutyatorkot jelent. De a név prózaiságáért kárpótol az, hogy sokkal közelebb van. Talán ezzel a módosító javaslatommal kiérdemlem Felgentreuné barátnőm külön elismerését.

Felgentreuné, akit semmi jobban nem bosszantott, mint ha célzást tettek a kövérségére meg arra, hogy kapkodja a levegőt, meglegedett annyival, hogy hátat fordítson Treibel barátjának.

- Ez az ausztriai ház köszönete.¹⁵⁷ De ez már így szokott lenni, az igaznak mindig szenvednie kell. Majd csendes erdei ösvényt választok, hogy felháborodásának kihúzzam a méregfogát. Szabad a karját, kedves barátnőm?

Valamennyien felálltak, hogy kettes-hármas csoportokban leereszkedjenek a tóhoz, hogy aztán kétfelől megkerüljék, s elinduljanak a már szürkületbe vesző Grunewald felé.

A többség balra tartott. A következők tartoztak hozzá: elől ment a Felgentreu házaspár (Treibel ismét megszabadult a barátnőjétől), mögöttük haladt a Krola-féle kvartett, melybe Elfriede és Blanka úgy sorolt be, hogy a két előadó és a két fiatal kereskedő közé kerüljön. Az egyik fiatal kereskedő híres jódlizó volt, viselte az ehhez illő tiroli kalapot is. Aztán Otto meg Helene következett, a sort pedig Treibel és Krola zárta be.

- Nincs is jobb dolog egy jól sikerült házasságnál - mondta Krola Treibelnek, s az előttük haladó fiatal párra mutatott. Őszintén örülnie kell, kereskedelmi tanácsos barátom, ha nagyobbik fiát ilyen boldognak és gyengédnek látja e mellett a csinos és mindig oly ragyogóan ápolt asszonyka mellett. Már fenn is összebújtak, most meg karonfogva andalognak. Azt kell higgyem, hogy meg-megszorongatják egymást.

¹⁵⁷ Idézet Schiller *Wallenstein*-trilógiájának harmadik részéből.

- Ez számomra a biztos jele annak, hogy délelőtt veszekedtek. Szegény Otto, most kénytelen bánatpénzt fizetni.

- Ó, Treibel, maga örökké csak gúnyolódni tud. Senki semmit nem tehet a kedvére, a legkevésbé a gyerekei. Szerencsére ezt csak úgy mondja, s maga se hisz benne. Egy hölgyel, aki ilyen jó nevelést kapott, egyáltalán nem is lehet veszekedni.

Ebben a pillanatban jódlizás hangzott fel, olyan igazán tiroliasan, hogy a Pichelsberg visszhangja úgy érezte, jobb, ha nem válaszol.

Krola felnevetett. - Ez a fiatal Metzner. Ahhoz képest, hogy műkedvelő, meglepően jó hangja van, s tulajdonképpen ő tartja össze ezt a kvartettet. De mihelyt friss levegőt szagol... vége. Őrült erővel elkapja a végzet, s jódliznia kell... De ne beszéljünk másról, térjünk vissza a gyerekekre. Csak nem akarja nekem bebeszélni - Krola kíváncsi természetű volt, s szívesen hallgatott intimitásokat -, csak nem akarja nekem bebeszélni, hogy ezek ketten, itt előttünk, szerencsétlen házasságban élnek. Ami pedig a veszekedést illeti, újból csak azt mondhatom, hogy a hamburgi nők olyan műveltségi fokon állnak, mely kizárja a veszekedést.

Treibel csak a fejét ingatta.

- Nézze, Krola, maga értelmes ember, és ismeri a nőket, hogy is fejezzem ki magam, annyira ismeri, amennyire csak egy hőstenor ismerheti őket. Mert a tenor még a hadnagyokon is tútesz. Mégis, ebben a házassági kérdésben, ami persze egész más terület, komoly tájékozatlanságról tesz tanúbizonyságot. S vajon miért? Mert a saját házassága, akár maga, akár a felesége érdeméből, kivételesen jól sikerült. Persze előfordul ez is, ahogy a maga példája is bizonyítja. De a következménye az, hogy ön - még a legjobbnak is vannak árnyoldalai -, hogy ön, mondom, nem igazi férj, hogy nincsenek átfogó ismeretei az egészről. Ismeri a kivételt, de nem ismeri a szabályt. A házasságról csak az beszélhet, aki végigküzdötte, csak a veterán, aki sebeit mutogathatja... Hogy is szól a vers? „Orosz fogságból hazafelé két francia harcos igyekszik...”¹⁵⁸ Ez az, látja...

- Ugyan, Treibel, ezek csak olyan szólamok...

- A legrosszabb házasság meg az, kedves Krola, ahol nagyon „művelten” folyik a veszekedés, ahol - engedje meg, hogy ezt a kifejezést használjam - bársonykesztyűs kézzel folyik a harc, vagy inkább, ahol, akár a római karneválon, konfettit vágnak egymás képébe. Látványnak ugyan szép, de mégis sebet ejt. S a látszólag szíves konfetti dobálás művészetének az én menyem valóságos mestere. Fogadok, hogy az én szegény Ottóm már sokszor elgondolta magában: bárcsak karmolna már egyszer, csak jönne már ki a sodrából, hogy odakiáltsa: te szörnyeteg, aljas hazudozó vagy nyomorult csábító...

- De Treibel, ezt nem is mondhatja. Ez butaság lenne. Hiszen Otto nem csábító, tehát nem is szörnyeteg...

- Ó, Krola, hát nem is erről van szó. Arról van szó, hogy legalább gondoljon ilyeneket, hogy feltámadjon benne a féltékenység, s olyan vadul törjön ki belőle, mint egy afrikaiból. De ami Helenétől kitelik, az legfeljebb az Uhlenhorst hőfokát éri el. Benne semmi sincs, csak rendíthetetlen hit az erényben és a Windsor-szappanban.

- Bánom is én. De akkor miért veszekednek? Hogy történhet meg?

- Megtörténik. Csak más formában, de attól semmivel se lesz jobb. Nincs hajcihő, csak apró szavak, szúnyogcsípésnyi méregtartalommal, vagy pedig hallgatás, némaság, duzzogás, a

¹⁵⁸ Idézet Heine *A gránátosok* című verséből (Nadányi Zoltán fordítása).

házasság belső harcai, miközben kifelé egy arcizom se rándul. Így kívánják ezt a formák. És attól félek, hogy ez az egész gyöngédség, ahogy itt magunk előtt andalogni látjuk, nyilvánvalóan egyoldalú, és csak vezeklés - Otto Treibel a canossai várudvaron,¹⁵⁹ mezítláb a hóban. Nézze ezt a szegény fiút; folyton jobbra hajlítja a fejét, Helene pedig meg sem mozdul, őrzi hamburgi egyenes tartását... De most hallgatnunk kell. Felcsendült a kvartettje. Mi ez?

- A közismert „Nem tudom, mit is jelentsen...”¹⁶⁰

- Ó, ez nagyon jó, ez a mindig felvethető kérdés, különösen kirándulásokon.

Jobbról csak két pár került meg a tavat, elöl ment az öreg Schmidt és ifjúkori barátnője, Jenny, mögöttük meg kissé lemaradva Leopold és Corinna.

Schmidt karját nyújtotta hölgyének, s engedélyt kért, hogy Jenny mantilláját vihesse, mert a fák alatt kissé fülledt volt a levegő. Jenny az ajánlatot köszönettel el is fogadta, de mikor észrevette, hogy a jó öreg professzor a csipkeszegélyt hol a földön vonszolja, hol a borókabokor meg a seprűvirág gallyacskáiba akasztja, visszakérte a mantillát.

- Maga éppen olyan, mint negyven évvel ezelőtt, kedves Schmidt, gáláns, csak épp nincs vele sikere.

- Bizony, nagyságos asszonyom, ettől a bűnömtől nem tudok szabadulni, s ez lett a végzetem is. Ha hódolatommal nagyobb sikerem lett volna, gondolja csak el, milyen másképp alakult volna az életem és a magáé is...

Jenny halkan felsóhajtott.

- Bizony, nagyságos asszonyom, akkor sose kezdődött volna meg élete meséje. Mert mese minden nagy boldogság.

- Minden nagy boldogság mese - ismételte Jenny lassan s érzelmesen. - Milyen igaz, milyen szép is! És látja, Wilibald, ez az én irigyelt életem fülemtől és szívemtől megtagadja az ilyen szavakat, s bizony hosszú idő telik el, míg ilyen mélyen költői hangon szólnak hozzám, ami az ilyen természet számára, amivé lettem, örökké emésztő fájdalom. S maga még boldogságról beszél, Wilibald, méghozzá nagy boldogságról! Higgye el, hogy nekem, aki mindezt átéltem, ezek az annyira áhított dolgok mind értéktelenek; akinek megvannak, nem sokra becsüli őket. Gyakran, mikor nem jön álom a szememre, végiggondolom az életemet, és világossá válik előttem, hogy a szerencse, pedig látszólag annyi mindent megtett értem, nem a nekem megfelelő útra vezetett, s hogy szerényebb körülmények közt, egy az eszmék s főleg az ideálok világában élő férj oldalán, valószínűleg sokkal boldogabb lettem volna. Tudja, milyen jó ember Treibel, s jóságáért hálát érzek iránta. Mégis ki kell mondanom, hogy a férjemmel szemben nem érzem az alárendeltség nagy örömét, s ez hiányzik, mert ez a mi legnagyobb boldogságunk, s egyet jelent az igazi szerelemmel. Ezt senkinek el nem mondhatom, de hogy magának önthessem ki a szívemet, Wilibald, az, azt hiszem, emberi jogom, sőt kötelességem is...

Schmidt helyeslően bólintott, aztán egyszerűen csak annyit mondott:

- Ó, Jenny... - de olyan hangon, melyen elhibázott élete minden fájdalmát akarta kifejezni. S ez sikerült is. Figyelte a saját hangját, s csendben gratulált magának, hogy ilyen jól játszott a szerepét. Jenny, minden okossága ellenére, volt olyan hiú, hogy egykori imádójának ezt az Ó-ját el is higgye.

¹⁵⁹ IV. Henrik császárnak az itáliai Canossában kellett vezekelnie VII. Gergely papa előtt.

¹⁶⁰ Idézet Heine *Loreley* című verséből (Rába György fordítása).

Így mentek némán egymás mellett, látszólag érzelmeiknek adva át magukat, míg csak Schmidt szükségét nem érezte, hogy valamilyen kérdéssel megtörje a hallgatást. Régi mentőötlete mellett döntött, s a gyerekekre terelte a szót.

- Bizony, Jenny - szólalt meg még mindig fátyolos hangon -, amit egyszer elmulasztottunk, az vissza nem jön sohasem. S ki érezné át ezt mélyebben, mint én magam. De egy olyan asszony, mint ön, aki megérti az életet, vigasztalást is talál magában az életben, főleg a mindennapi kötelességteljesítés adta örömben. Itt vannak a gyermekei, sőt, már egy unokája is van, a kedves Lizzike, aki olyan, mint a tej meg a vér, és ezek azok a segítségek, gondolom, melyek révén az asszonyi szív magára talál. És, ha kegyedről szólva, drága barátnőm, igazi boldog házasságról nem akarok beszélni, hiszen jobbadán egyezik a véleményünk arról, hogy mi Treibel, és mi nem, mégis azt mondhatom, hogy kegyed boldog anya. Két fia nőtt fel, egészségesek, már amennyire egészségesnek szoktak mondani valakit, műveltek és jómodorúak. És gondolja csak el, hogy ez az utóbbi ma milyen sokat jelent. Otto vonzalmának megfelelő házasságot kötött, s szívét egy szép és gazdag lánynak ajándékozta, akit, már amennyire én tudom, mindenki nagyon sokra becsül, s ha jól tájékoztattak, akkor a Treibel családban második eljegyzésre is készülnek, és Helene húga nemsokára Leopold menyasszonya lesz...

- Ki mondja ezt? - csúszott ki Jenny száján a kérdés, az érzelmes, rajongó hangnemből hirtelen a valóság tónusára váltva. - Ki mondja ezt?

Schmidt erre az izgatott hangra kissé zavarba jött. Lehetséges, hogy ezt csak úgy elgondolta magában, vagy talán hallott is valami ehhez hasonlót, s most elég tanácstalan volt a kérdéssel szemben, hogy: „Ki mondta ezt?” Szerencsére Jenny nem túl komolyan kérdezte, annyira nem, hogy anélkül, hogy válaszra várt volna, nagyon élénken folytatta:

- Nem is sejti, barátom, hogy ez a dolog engem mennyire felfigyel. Ez a fatelep kedvenc szokása, hogy a dolgokat a fejem fölött intézze. Maga, kedves Schmidt, csak azt ismétli, amit hallott, de azoknak, akik efféle dolgokat terjesztenek, még velem is meggyűlik a bajuk. Ez már több a soknál, és jó lesz, ha Helene vigyáz magára.

- De Jenny, kedves barátnőm, nem szabad így felizgatnia magát. Ezt csak úgy mondtam, mert magától értetődőnek találtam.

- Magától értetődő - ismételte Jenny gúnyosan, s miközben ezt mondta, ismét letépte magáról a mantillát, s a professzor karjára dobta. - Magától értetődő. Hát eddig vitte a fatelep a dolgot, hogy már a legközelebbi barátok is magától értetődőnek tekintik ezt az eljegyzést. De nem magától értetődő, ellenkezőleg, és ha elgondolom, hogy Otto felesége, aki mindent jobban tud, állítólag csak árnyéka Hildegardnak, a húgának - s ezt hajlandó vagyok elhinni, hisz már bakfis korában is egyenesen nevetséges, milyen nagyképű volt, akkor annyit mondhatok, hogy nekem untig elég egy hamburgi meny a Munk familiából.

- De drága barátnőm, nem értem magát. Őszinte csodálkozásra készítem. Hiszen Helene kétségtelenül nagyon szép asszony, és ha szabad így mondanom, különösen gusztusos jelenség...

Jenny nevetett.

- ...Az ember szívesen beleharapna, ha megengedi ezt a kifejezést - folytatta Schmidt -, és különleges charme-ja¹⁶¹ van, mint ősidők óta minden nőnek, aki állandó érintkezésbe kerül a nedves elemmel. Mindenekelőtt azonban semmi kétségem az iránt, hogy Otto szereti a feleségét, hogy ne mondjam: szerelmes belé. És kegyed, kedves barátnőm, Otto édes

¹⁶¹ Bájj.

szülőanyja, berzenkedik ez ellen a boldogság ellen, és felháborodik rajta, hogy ez talán megduplázódhat a családjában. Minden férfira hat a női szépség; én is így voltam vele, s szinte azt mondhatnám, hogy még ma is így vagyok vele, ha most ez a Hildegard, ahogy számomra igen valószínűnek látszik, hisz a legifjabb fióka mindig a legszebb, ha tehát ez a Hildegard még Helenén is tútesz, akkor igazán nem tudom, mi kifogása lehet ellene. Leopold jó fiú, talán nem éppen tüzes a vére, de alig hiszem, hogy kifogása lehetne ellene, hogy egy nagyon csinos asszonyt elvegyen. Nagyon szép s még gazdag is hozzá.

- Leopold még gyerek, s egyáltalán nem házasodhat a saját feje szerint, legkevésbé pedig aszerint nem, hogy mit akar a sógornője. Még csak az kéne, hiszen ez azt jelentené, hogy lemondok, és már csak az aggkori kikötmény jár nekem. S ha még olyan igazi fiatal hölgyről volna szó, akivel szemben az embernek kedve támadna rá, hogy alárendelje magát, egy bárókisasszonyról, egy valóságos belső titkos tanácsos vagy akár egy udvari főlelkész lányáról... De ez a jelentéktelen kis fruska egyebet se tud, mint pónifogaton Blankenseebe kocsikázni, és azt képzei, hogy egy merkelőtűbe fűzött aranyszállal élvezetheti a háztartást, vagy fel tud nevelni egy gyereket, s még arról is meg van győződve, hogy mifelénk nem tudnak megkülönböztetni egy közönséges nyelvhalat egy nagy rombuszhaltól, lobsterről beszél, mikor mi homárt mondunk, s a curry-powdert¹⁶² meg a szóját valami mélységes titokként kezeli... egy ilyen beképzelt béka nem az én Leopoldomhoz való, kedves Wilibald. Leopold, bár sok minden hiányzik belőle, törjön magasabbra. Egyszerű ember ugyan, de jó, s ezért igényeket is támaszthat. Okos asszony legyen hát a felesége, igazán okos; tudás, okosság és főleg a magasabb dolgok, csak ez számít. Minden egyéb fabatkát sem ér. Pokolba a külsőségekkel. Boldogság, boldogság! Ó, Wilibald, hogy ebben az órában ezt épp magának kell megvallanom, a boldogság - s kezét a szívére tette - egyedül csak itt fészkel.

Leopold és Corinna mintegy ötvenlépésnyire lemaradva követte őket; a szokott módon folyt köztük a beszélgetés, azaz Corinna beszélt. De Leopold keményen elhatározta, hogy akár tetszik, akár nem, most ő is szóhoz jut. Az utóbbi napok kínzó nyomása elérte, hogy már nem félt annyira attól, amit elhatározott, mint azelőtt - mindenáron nyugalmat akart. Már többször azon volt, hogy legalább egy kérdést feltesz, ami a célja felé tereli a beszélgetést, mikor azonban megpillantotta anyja tekintélyesen előttük lépkedő alakját, mégse szólt, úgyhogy a végén azt ajánlotta, vágjanak át az épp előttük feltűnő tisztáson, hogy ne mindig hátul kullogjanak, hanem végre az élre kerüljenek. Tudta ugyan, hogy e hadművelet következtében anyja tekintete hol hátulról, hol oldalról éri majd, de a strucchoz hasonlóan, megnyugtatta őt a tudat, hogy a bátorságát megbénító anyja nem lesz mindig a szeme előtt. Erre a furcsa idegállapotra nem tudott volna magyarázatot adni, de számára úgy tűnt, hogy így két rossz közül a kisebbiket választotta.

Az előzési művelet sikerült, most ugyanannyival voltak előbbre, amennyivel az imént lemaradtak, s a közömbös dolgokról folyó beszélgetést megszakítva - hisz ez a halensee-i spárgaágyásokról, a spárga termeléséről meg az egészségre tett jó hatásáról folyt elég kényszeredetten - Leopold hirtelen nekifutással megkérdezte:

- Tudja-e, Corinna, hogy üdvözetet kell magának átadnom?
- Kitől?
- Találja ki.

¹⁶² Kelet-indiai, csípős fűszer.

- Hát mondjuk Mr. Nelsontól.

- Ez nem tiszta dolog, ez látnokság; a végén még leveleket is el tud olvasni, pedig azt se tudja, hogy megírták őket.

- Bizony, Leopold, meghagyhatnám abban a hitében, hogy látnok vagyok. De ettől óvakodom. Mert ami ilyen misztikus, hipnotikus meg szellemidéző, attól egészséges embernek csak borsódzik a háta. Márpedig nem szeretem, ha iszonyodnak tőlem. Inkább megnyerni szeretném a jó embereket.

- Ó, Corinna, ezt nem is kell kívánnia. Nem ismerek olyan embert, akinek a szíve ne hajlana maga felé. El kéne olvasnia, hogy mit írt magáról Mr. Nelson; amussinggel kezd, aztán charming következik, meg high-spirited és fascinatinggel¹⁶³ fejezi be, s csak utána következik az üdvözlés, bár ez az előzmények után szinte józanul, hétköznapiasan hat. De honnan tudta, hogy épp Mr. Nelson üdvözlő?

- Ennél könnyebb rejtvénnel még nem is találkoztam. A papája közölte, hogy később jön, mert Liverpoolba kell levelet írnia. Liverpool pedig Mr. Nelsont jelenti. S ha erre rájöttünk, a többi már magától értetődik. Azt hiszem, így áll a dolog a látnoksággal is. És lássa, Leopold, ugyanazzal a biztonsággal, mellyel olvastam Mr. Nelson levelében, ugyanolyan könnyen tudok a maga jövőjében is olvasni.

Leopold mély sóhajtással válaszolt, és repesett a szíve a megkönnyebbüléstől meg a boldogságtól. Mert, ha Corinna jól olvas, akkor feleslegessé válik minden kérdése meg ezzel kapcsolatos szorongása, a lány talán majd kimondja, amire neki még mindig nem volt bátorsága. Lelkesen megragadta Corinna kezét, és azt mondta:

- Ezt nem tudhatja.

- Miért, talán olyan nehéz?

- Nem, tulajdonképpen könnyű. De akár könnyű, akár nehéz, hadd halljam végre, Corinna. S majd becsületesen megmondom, hogy eltalálta, vagy nem. Csak ne a távoli jövőt mondja, hanem csak a közelit, a legközelebbit.

- Hát akkor - kezdte Corinna kópésan, imitt-amott különös hangsúllyal -, amit látok, az a következő: először szép szeptemberi nap, egy szép ház elé sok szép fogat hajt, a legelső fogat kocsisa parókát visel, úgy ül a bakon, hátul pedig két inas: ez a menyasszonyi kocsis. Az úttesten meg rengeteg ember tolong, a menyasszonyt akarják látni, mellette a vőlegény halad, ez a vőlegény pedig az én barátom, Leopold Treibel. Most pedig elindul a menyasszonnyal a hintó, a többi követi, egy nagyon, nagyon széles víz partján haladnak...

- De Corinna, csak nem azt akarja mondani, hogy a mi Spreenk a zsilip meg a Jungfernbrücke között nagyon széles víz...

- Széles víz partján haladnak, s végül egy gótikus templom előtt állnak meg.

- A Tizenkét apostol-templom.

- A vőlegény kiszáll, karját nyújtja a menyasszonynak, így indul a fiatal pár a templomba, benn már szól az orgona, és lobognak a gyertyák.

- És aztán...

¹⁶³ Szórakoztató... bájos... szellemes... elbűvölő.

- Aztán már ott állnak az oltár előtt, gyűrűt váltanak, következik az áldás, és utána zeng a zsoltár, legalábbis az utolsó szakasza. Most pedig megindulnak visszafelé ugyanannak a széles víznek a mentén, de nem a városi ház felé, ahonnan elindultak, hanem ki a szabadba, míg el nem érnek egy szép nyaraló elé...

- Bizony, Corinna, így lesz...

- Míg el nem érnek egy szép nyaraló elé, egy diadalkapuhoz, melynek legfelső ívén óriási koszorú lóg, a koszorúból pedig világít a két kezdetű: L meg H.

- L meg H?

- Igen. Leopold, L meg H. És hogy is lehetne másképp? Mert a menyasszonyi hintó az Uhlenhorst felől jött, végighajtott az Alster mentén, majd az Elba partján, most pedig megáll Munkék villája előtt, kinn Blankenesében,¹⁶⁴ és L, az Leopold, H meg Hildegard.

Egy pillanatra Leopoldon nagy lehangoltság vett erőt. De aztán gyorsan összeszedte magát, az állítólagos látnokot szerelmesen meglegyintette, s azt mondta:

- Maga nem tagadja meg önmagát, Corinna, mindig ugyanaz. S ha a jó Nelson, aki a legjobb ember és egyetlen bizalmasom, ezt hallaná, nagyon fellelkesedne, s capital funt¹⁶⁵ emlegetne, mert maga olyan kegyesen akarja felém fordítani a sógornóm szívét.

- Hiszen próféta vagyok - mondta Corinna.

- Próféta - ismételte Leopold. - Csakhogy ezúttal hamis próféta. Hildegard nagyon szép lány, és százan is boldogok lennének vele. Hiszen tudja, mi a mama véleménye erről a kérdésről; szenved az ottani rokonság fölényeskedésétől, és legalább százszor megesküdt, hogy untig elég neki egyetlen hamburgi meny, a Thompson-Munk família egyetlen képviselője. Őszintén szólva, meglehetősen utálja Munkékat, s ha én Hildegarddal csak úgy elébe állnék, nem is tudom, mi történék; nemet mondana, s rettenetes jelenet következne.

- Ki tudja - mondta Corinna, aki már közel érezte a döntő szót.

- ...Nemet mondana, s egyre újra csak nemet, ez olyan bizonyos, mint az ámen a templomban - folytatta Leopold emelt hangon. - De nem is kerülhet rá a sor. Nem állok elébe Hildegarddal, helyette jobbat választok, közelebből... Tudom, és maga is tudja, hogy a kép, amit itt lefestett, csak tréfa, dévajtság volt, és azt is tudja, hogy ha nekem, szegény nyomorultnak valaha is építenek díszkaput, akkor a felül ráakasztott koszorún, sok ezer virág között, nem Hildegard H-ja lenne. Kell-e mondanom, hogy kié? Corinna, nem élhetek maga nélkül, ez az óra döntsön fölöttem. Most pedig mondjon igent vagy nemet. - És e szavak kíséretében megragadta a lány kezét, hogy csókjaival elborítsa. Mert épp egy mogyoróbokor takarásában álltak.

Corinna, aki e vallomás után az eljegyzést jogosan fait accomplinak¹⁶⁶ tekintette, okosan kitért minden további magyarázkodás elől, s röviden csak annyit mondott:

- De Leopold, egy dologról nem szabad megfeledkeznünk, sok nehéz harc áll még előttünk. Anyádnak untig elég egyetlen Munk; ez nyilván így van; de hogy egy Schmidt megfelel-e neki, az még nagyon is kérdéses. Néha ugyan célzott rá, mintha az ő szemében én testesíteném meg az ideált, talán azért, mert bennem megvan, ami belőled, s talán Hildegardból is,

¹⁶⁴ Elegáns kertváros az Elba partján.

¹⁶⁵ Nagyszerű tréfa.

¹⁶⁶ Befejezett tény.

hiányzik. „Talán”-t mondok, s ezt a korlátozó szót nem tudom eléggé hangsúlyozni. Mert jól látom, hogy a szerelem alázatos, és érzem, hogy hullanak le rólam a hibáim. Állítólag ez az ismertetőjele. Szóval, Leopold, boldog élet, boldog szerelem vár ránk, de ennek előfeltétele a te bátorságod és a helytállásod, és itt, az erdő dómjában, mely titokzatosan zúg és dereng, itt kell megesküdöd, Leopold, hogy ki akarsz tartani a szerelmedben.

Leopold fogadkozott, hogy nem csak akar, hanem ki is fog tartani. Mert ha a szerelem alázatossá és szerénnyé tesz is, ami nyilván igaz, bizonyára meg is erősít. Ha Corinna megváltozott, ő is úgy érzi, más ember lett. - És - mondta végül - annyit mondhatok, nem szeretem a nagy szavakat, s ellenségeim se foghatnák rám, hogy valaha is dicsekedtem volna; de hidd el, szívem oly hevesen, olyan boldogan dobog, hogy szinte várom a nehézséget meg a harcot. Azon leszek, hogy megmutathassam: méltó vagyok hozzád...

Ebben a pillanatban a fák közt feltűnt a hold sarlója, és a Grunewald-kastély felől, ahova a kvartett épp megérkezett, felhangzott a tó fölött a dal:

*Jártam éjszaka utánad,
s nem láthattalak.
Már a lét bús folyamának
habja elapad...*

Aztán elhallgatott, vagy az esti szellő vitte másfelé a hangot.

Negyedórával később mindenki megérkezett Paulsbornba, s miután itt újból üdvözölték egymást, rövid pihenőt tartottak, és kakaólikőrt fogyasztottak (maga Treibel látta el a házigazda tisztét), néhány perc múlva - a hintók közben Halenseeből ideértek - végleg felkerekedtek, hogy hazamenjenek. A Felgentreu lányok érzékeny búcsút vettek a kvartettől, s most nagyon sópáncodtak, hogy a Treibel ajánlotta társaskocsit nem fogadták el.

Leopold és Corinna is elvált, de előtte a magasra nőtt nád árnyékában még egyszer keményen és némán megszorították egymás kezét.

TIZENEGYEDIK FEJEZET

Mikor induláshoz készülődtek, Leopoldnak már csak szülei landauerének bakján jutott hely, aminek örült is, mert jobb szeretett itt ülni, mint a kocsiban, anyja szeme előtt, aki akár az erdőben, akár a paulsborni rövid pihenő alatt, észrevehetett valamit; Schmidt megint a helyiérdekűre szállt, Corinna pedig Felgentreuéknál kapott helyet. A koci hátsó ülését bőségesen elfoglaló házaspár közé ültették, s mivel az előzőek miatt nem érzett akkora kedvet a társalgáshoz, mint máskor, kapóra jött neki, hogy Elfriede és Blanka is a kvartett iránti lelkesedésében kétszer annyit beszélt, mint máskor. A jódlizó nagyon jó parti, úgy látszik, döntő győzelmet aratott a két, ugyancsak civilben megjelent nyári hadnagyon.¹⁶⁷ Különben Felgentreuék ragaszkodtak hozzá, hogy a vendéget az Adlerstrasséig vigyék, s ott tegyék le. Corinna szépen megköszönte, aztán még egyszer búcsút intve, felment a három kőlépcsőn, majd a tornácról a felfelé vezető öreg falépcsőnek indult. Kulcsot nem vitt magával, így nem tehetett mást, mint hogy csengessen, amire sose vállalkozott szívesen. Nemsokára meg is jelent Schmolke asszony, aki az „uraság” távollétét, ahogy néha hangsúlyozni szokta, arra

¹⁶⁷ A tartalékos tisztet gúnyolják így, aki nyáron vesz részt a hadgyakorlaton.

használta, hogy egy kicsit vasárnapi díszbe vágja magát. A legfeltűnőbb megint a főkötő volt rajta, látszott, hogy minden fodra épp most került ki a vasaló alól.

- De kedves Schmolke asszony - mondta Corinna, miközben az ajtót behúzta maga mögött -, mi történt? Talán születésnapja van? Nem, nem, hiszen azt tudom, mikorra esik. Vagy talán az övé?

- Nem - mondta Schmolke asszony -, az övé sem, akkor nem is tennék fel ilyen puccot meg ennyi szalagot.

- De ha nincs születésnapja, akkor mi van?

- Semmi, Corinna. Hát mindig kell ahhoz valami, hogy az ember rendesen felöltözzék? Te ugyan könnyen beszélsz; minden istenáldott nap fél óráig ülsz a tükör előtt, néha még tovább is, és sütögeted a göndör hajadat...

- De kedves Schmolke asszony...

- Talán azt hiszed, nem látom? Látok én mindent, s még annál is többet... Hát, ami azt illeti, Schmolke is szépnek találta a göndör haját, mondta is...

- Hát Schmolke ilyen volt?

- Nem. Corinna. Schmolke *nem* volt ilyen. Schmolke nagyon tisztességes ember volt, s ha szabad ilyen furcsát s ilyen igazságtalant mondanom, szinte túlságosan is tisztességes. De előbb add ide a kalapot meg a mantillát. Atyaúristen, te gyermek, hogy néz ki ez? Hát ilyen rettenetesen nagy a por? Még szerencse, hogy nem csepergett, mert akkor tönkrement volna a bársony. Annyi pénze pedig nincs a professzornak, s ha nem panaszkodik is, azért selymet fogni ő se tud.

- Nem, nem - nevetett Corinna.

- Ide figyelj, Corinna, már megint csak nevetsz. Pedig ez egyáltalán nem tréfa. Az öreg eleget kínlódik, ha pedig jön a baj, s nem elég a pénz, mert annyian jönnek érte, akkor bizony nagyon fáj nekem a dolog. Apád nagyon jó ember, s a hatvan év már nyomja is egy kicsit. Persze, nem vallja be, s mindig úgy tesz, mintha még mindig húszéves volna. Bizony. A múltkor is leugrott a lóvasútról, épp akkor kellett nekem odaérni; azt hittem, menten megüt a guta... De mondd, Corinna, mit hozzak neked? Vagy már jóllaktál, s örülsz, ha nem látsz ételt?...

- Dehogy, semmit se ettem. Vagy majdnem semmit. A kétszersült, amit adnak, mindig olyan állott. Aztán meg Paulsbornban egy kis pohár édes likört. Az csak nem számít. De nincs igazi étvágyam, s úgy szédül a fejem, a végén még beteg leszek...

- Ugyan, Corinna, ne beszélj ilyen butaságokat. Ez is egyik bogarad; ha egy kicsit zúg a füled, vagy forró a homlokod, mindjárt ideglázat emlegetsz. Ez pedig istentelenség, nem kell az ördögöt a falra festeni. Bizonyára kicsit nyirkos volt a levegő, köd volt, estéli páráság.

- Persze köd volt, mikor a nádas mellé kerültünk, s a tó már nem is látszott. De a fejem tényleg zúg, szeretnék lefeküdni, s jól bebugyolálni magam. Aztán már beszélgetni se szeretnék, ha a papa hazajön. Ki tudja, mikor ér haza, nem lesz-e már nagyon késő.

- Hát miért nem jött veled együtt?

- Nem is akart, s tudod, épp ma van az „estje”. Azt hiszem, Kuhéknál. Ott pedig mindig jól odaülnek, mert a borjak is beleszólnak. De magával, kedves Schmolke asszony, nagyon szívesen elbeszélgetnék még egy félórát. Maga mindig olyan szívélyes...

- Ugyan, Corinna, ne mondj ilyeneket. Mitől lennék én szívélyes? Azaz miért ne lennék szívélyes? Hisz még csak ekkorka voltál, mikor ebbe a házba kerültem.

- Nos, szívélyes ide, szívélyes oda, azért nagyon jól fog esni nekem - mondta Corinna. - S ha majd lefeküdtem, akkor édes, kedves Schmolke asszony, hozza a teámat az ágyba, a kis meissen kanát, meg a másik kis kanát magának; s csak néhány kis vajas kenyeret, nagyon vékonyra vágva, s nem túl sok vajjal. Mert vigyáznom kell a gyomromra, különben, ha valami megfekszi, feküdhetek hat hétig.

- Jó, jó - nevetett Schmolke asszony, s kiment a konyhába, hogy ismét felfűtse az üstöt. Meleg víz ugyan mindig volt, csak nem forrt.

Negyedóra múlva Schmolke asszony megint bejött, és kedvencét már ágyban találta. Corinna inkább ült, mint feküdt, s azzal a vigasztaló szóval fogadta, hogy már „sokkal jobban érzi magát”, amit az ágy melegének dicséretére általában mondani szoktak, az igaz is, s már azt hiszi, hogy ezúttal megússza, minden rendbe jön magától.

- Én is azt hiszem - mondta Schmolke asszony, miközben a tálcát az ágy fejénél álló kis asztalra tette. - Na, Corinna, melyikből töltsék? Ebben a törött csőrűben tovább állt, tudom, hogy az erőset, a kesernyésedet szeretted, ha már kicsit tintaízű...

- Persze, az erősebből kérek. Meg sok cukrot, de csak egy csöpp tejet, a tej mindig megfekszi a gyomromat.

- Istenkém, Corinna, hagyd már azt a gyomrot. Úgy heversz itt, majd kicsattansz, akár a borsdorfi alma, s mindig úgy beszélsz, mintha a halál már melléd telepedett volna. Nem, kis Corinna, azért olyan hamar nem megy. Most meg végy a vajas kenyérből. Olyan vékonyra vágtam, amennyire csak lehetett...

- Az a jó. De látom, sonkás kenyeret is hozott.

- Az az enyém, én is szeretnék valamit enni.

- De kedves Schmolke asszony, hívjon meg rá engem is. Ezek a vajas kenyerek olyan üresek, az a sonkás kenyér meg úgy mosolyog rám, s olyan gusztusosan van felszeletelve. Most veszem észre, milyen éhes vagyok. Ha nem sajnálja, adjon nekem is egy szeletkét.

- Hogy is mondhatsz ilyet, miért sajnálnám. Hisz csak a háztartást vezetem, cseléd vagyok.

- Még szerencse, hogy ezt papa nem hallja. Tudja, mennyire utálja, ha cselédet emleget, s ezt mindig álszerénységnek mondja...

- Annak, igen, annak mondja. De Schmolke, aki pedig okos ember volt, ha nem járta is ki az iskolát, mindig azt mondta: „Ide figyelj, Rosalie, jó a szerénység, az álszerénység pedig (mert a szerénység sose őszinte) még mindig jobb a semminél.”

- Hm - hűmmögött Corinna, aki kicsit találva érezte magát -, ezt szívesen hallgatom. Különben is, a maga férje tulajdonképpen kitűnő ember lehetett. Az imént azt mondta, hogy talán túlságosan is tisztességes volt. Az ilyet szívesen hallgatom, s el is gondolkozom rajta. Miben volt ő túlságosan tisztességes... Aztán meg a rendőrségnél szolgált. Hát őszintén bevallom, örülök ugyan annak, hogy van rendőrségünk, s örülök minden rendőrnek, akihez odamehetek, s megkérdezhetem tőle az utat, vagy más felvilágosítást kérhetek tőle, s az már igaz, hogy mind nagyon rendes, nagyon udvarias ember, én legalább mindig így láttam. De amit a tisztességről mondott, meg hogy *túl* tisztességes...

- Az pedig, Corinna, úgy van, ahogy mondom. Mindenféle ügy akad ott, amit aztán osztálynak hívnak. Schmolke pedig ilyen osztályon szolgált.

- Ez természetes, nem szolgálhatott mindenütt.
- Mindenütt nem. Ő pedig épp a legnehezebben volt, amelyik a tisztességet meg a jó erkölcsöt őrzi.
- Hát ilyen is van?
- Persze hogy van, Corinna, és kell is hogy legyen. Ha pedig előfordul, ami asszonyokkal meg lányokkal is megesik, ahogy bizonyára láttad meg hallottad is, mert a berlini gyerekek látnak és hallanak mindent... ha tehát egy ilyen szegény szerencsétlen (mert sok közülük szegény és szerencsétlen) valamit vét a tisztesség meg a jó erkölcs ellen, akkor kihallgatják, és megbüntetik. S ahol ez a kihallgatás folyik, hát éppen ott volt Schmolke...
- Érdekes, erről sose beszélt nekem, és Schmolke mindig ott volt, azt mondja. Nagyon furcsa. S azt hiszi, hogy épp emiatt volt olyan tisztességes és szolid?
- Bizony, Corinna, így gondoltam.
- Nos, ha mondja, kedves Schmolke asszony, hát el is hiszem. De tulajdonképpen nem csodálni való ez? A maga Schmolkéja akkor még fiatal volt, vagy legalábbis legszebb férfikorát élte. És sok fehérnép, hát még az afféle, néha nagyon csinos. Aztán ott ül valaki, éppúgy, mint Schmolke, s mindig szigorúnak, tiszteletet parancsolónak kell lennie, csak azért, mert véletlenül épp ott ül. Nem tehetek róla, de ezt nagyon nehéznek érzem. Mert épp olyan, mint a kísértő a pusztaiban: Mindezt neked ajándékozom.¹⁶⁸

Schmolke asszony felsóhajtott.

- Bizony, Corinna, őszintén megvallom neked, hogy néha bögttem, azóta érzem ezt a szaggatást itt a tarkómban. S a házasságunk második és harmadik esztendejében több mint öt kilót leadtam, s ha akkor is lett volna ilyen sok utcai mérleg, mint ma, talán még több lett volna, mert mire végre megmértem magam, már megint híztam valamennyit.
- Szegény asszony - mondta Corinna. - Nagyon nehéz napok lehettek. De hogy tudta magát túltenni rajta? Hiszen, ha újból fölszedett néhány kilót, nyilván megvigasztalódott és megnyugodott.
- Úgy is volt, kis Corinna. S ha már mindent tudsz, azt is elmesélem neked, hogy nyertem vissza a nyugalmamat. Mert annyit mondhatok, hogy nagyon rossz volt, néha hetekig le se hunytam a szemem. Persze, a végén az ember mégis alszik egy kicsit; a természet megköveteli a magáét, s a végén még a féltékenységen is erőt vesz. Pedig a féltékenység nagyon erős, erősebb még a szerelemnél is. A szerelem nem ilyen nehéz ügy. De mit is akartam mondani, mikor olyan nagyon le voltam törve, hogy csak szédelegtem, s alig maradt annyi erőm, hogy a berbécshúsát meg a babját elébe tudjam tenni, vagyis hogy a vágott babot nem szerette, mindig azt mondta, érzik rajta a kés íze, akkor látta, hogy mégis beszélnie kell velem. Mert én csak hallgattam, túl büszke voltam. Tehát beszélni akart velem, és mikor idáig eljutott, s az alkalom is kedvezett, fogta a négylábú kis sámlit, ami máskor a konyhában állt, odahúzta mellém, úgy látom, mintha tegnap történt volna, s azt mondta: „Rosalie, mondd meg végre, mi bajod?”

Corinna arcáról minden gúnyos vonás lefoszlott; kicsit arrébb tolta a tálcát, felemelkedett, s az asztalra könyökölve azt mondta:

- Folytassa hát, kedves Schmolke asszony.

¹⁶⁸ Célzás Jézus megkísérlésére. (Máté 4.)

- „Szóval, mi bánt”, kérdezte tőlem. Na, erre aztán megeredt a könnyem, zokogni kezdtem, s azt mondtam: „Schmolke, Schmolke”, s közben a szemébe néztem, mintha a veséjébe akarnék látni. Mondhatom, hogy éles pillantás volt, de még mindig barátságos. Hiszen szerettem. S akkor láttam, milyen nyugodt maradt, a színe se változott. Aztán megfogta a kezemet, gyengéden megsimogatta, és azt mondta: „Rosalie, ez mind csak butaság, semmit sem értesz belőle, mert te nem vagy az erkölcsrendészetnél. Mert annyit mondhatok, hogy aki mindennap ott kell üljön, annak égne az álla a haja a sok nyomorúságtól meg bajtól, amit ott lát; s ha olyanok jönnek, akik ráadásul még kiéhezettek is, mert bizony ez is előfordul, és pontosan tudjuk, hogy a szülők meg éjjel-nappal sopánkodnak a szegény miatt, mert a szegény kis férget, aki néha elég furcsán került ebbe a helyzetbe, mégis szeretik, segítenék, meg akarnák menteni, ha ugyan szó lehet még róla, s emberileg lehetséges, csak annyit mondok, Rosalie, ha az embernek ezt kell látni mindennap, ha szíve is van a kebelében, s az első gárdaezrednél szolgált, ahol megszokta a rendet meg a tisztaságot, strammul, egészségesen élt, na, mondhatom, annál nem lehet szó elcsábításról meg efféléről, hanem inkább kívül szeretne lenni, sírni szeretne, s bizony, vén fickó létemre ez már meg is esett velem, akkor már nincs szó széptevésről meg kisasszonykámózásról, hanem az ember örül, hogy hazamehet, megkaphatja a birkahúsát, s van rendes felesége, akit Rosalie-nak hívnak. Na, meg vagy elégedve, Rosalie?” S azzal megcsókolt...

Schmolke asszony, akinek az elbeszéléstől megint megfájdult a szíve, Corinna szekrényéhez lépett, hogy egy zsebkendőt vegyen ki belőle. S mikor ismét rendbe szedte magát, úgy, hogy a beszéd már nem szorongatta a torkát, megfogta Corinna kezét, s azt mondta:

- Látod, ilyen volt Schmolke. Mit szólsz hozzá?

- Nagyon tisztességes ember volt.

- Az bizony.

Ebben a pillanatban megszólalt a csengő.

- A papa - mondta Corinna, Schmolke asszony meg felállt, hogy a professzor úrnak ajtót nyisson. Hamarosan vissza is jött, s mesélte, hogy a papa csodálkozott, miért nem látja Corinnáját. Kérdezte, mi történt? Hiszen egy kis fejfájással nem kell mindjárt ágyba bújni. Megtömté a pipáját, fogta az újságját, aztán azt mondta:

- Istennek legyen hála, hogy megint itthon vagyok, kedves Schmolke asszony, buta dolog minden társaság; ezt a mondatot egész életére magára testálom.

Közben azonban egész jókedvűnek látszott, és Schmolke asszony meg van győződve róla, hogy tulajdonképpen nagyon jól szórakozott. Mert, mint annyi embernek, különösen pedig a Schmidteknek, neki is megvan az a hibája, hogy mindent lecsepül, és mindent jobban tud.

- Bizony, Corinna, ebben a tekintetben te is egészen Schmidt vagy.

Corinna kezét nyújtotta a kedves öregasszonynak, s azt mondta:

- Azt hiszem, igaza van, kedves Schmolke asszony, és nagyon jó, hogy meg is mondja nekem. Mert, ha maga nem volna, ki mondott volna meg nekem valamit is? Senki. Hisz vadon nőttem fel, s még jó, hogy nem lettem rosszabb, mint amilyen vagyok. Papa nagyon derék professzor, de nem jó nevelő, aztán meg mindig úgy el volt telve velem, s azt mondta: „A Schmidt-jelleg majd segít rajtad”, vagy „majd csak boldogulsz”.

- Mindig ilyeneket szokott mondani. De néha többet ér egy nyakleves.

- Az isten szerelmére, ilyet aztán ne mondjon, kedves Schmolke asszony. Megijedek tőle.

- Bolond vagy, Corinna. Ugyan mitől félsz? Hisz már felnőttél, derék nagylány vagy, rég levetetted már a gyerekcipőt, s vagy hat éve akár férjnél is lehetnél.

- Lehetnék, ha kellettem volna valakinek - mondta Corinna. - De, buta dolog, eddig senkinek se kellettem, sajnos, így hát magamnak kellett magamról gondoskodnom...

Schmolke asszony azt hitte, nem jól hallotta, s azt kérdezte:

- Neked kellett magadról gondoskodnod? Mit értesz rajta? Mit jelentsen ez?

- Ez azt jelenti, kedves Schmolke asszony, hogy ma este eljegyeztem magam.

- Atyaúristen, hát lehetséges ez? De ne haragudj, hogy így megrémültem... Hiszen ez alapján véve jó dolog. Na, mondd csak, kivel?

- Találd ki.

- Marcell-lal.

- Nem, nem Marcell-lal.

- Nem Marcell-lal? Hát akkor nem tudom, Corinna, és nem is akarom tudni. De a végén csak meg kell hallanom. Kivel?

- Leopold Treibellel.

- Szentséges Szűzanyám...

- Olyan rossznak találod? Van valami kifogásod ellene?

- Isten ments, már hogy is lehetne. Nem is illenék hozzám. Aztán meg ezek a Treibekek rendes, tiszta emberek, élükön az öreg kereskedelmi tanácsossal, aki mindig tréfál, s azt mondja: „Mentől öregebb az este, annál szebbek vagyunk”, vagy „Na, csak így tovább, még ötven évig”, meg efféléket. Az idősebbik fiú is nagyon jó, meg Leopold is. Kicsit vékony-pénzü, az igaz, de a házasság nem cirkuszi mutatvány. Schmolke gyakran mondta: „Ide figyelj, Rosalie, hagyd csak, szóra sem érdemes, csalóka dolog ez, tévedhet az ember; akik olyan cingárok, hogy azt hinnéd, az első szél elfújja őket, gyakran nem is olyan gyengék”. Bizony, Corinna, a Treibekek derék emberek, csak az anyjuk, a kereskedelmi tanácsosné, hallod, nem tehetek róla, de a tanácsosnéban van valami, ami nem nagyon tetszik nekem, és mindig úgy kelteti magát meg negédeskedik, s ha valami meghatót mesélnek, mondjuk egy uszkárról, mely egy gyereket kihúzott a csatornából, vagy ha a professzor prédikál valamiről, aztán a basszus hangján csak úgy odadörmögi: „Hogy is mondta a halhatatlan...”, aztán mindig egy név következik, amit emberfia még sose hallott - a kereskedelmi tanácsosné se -, akkor mindig ott a könny a szemében. De mintha álló könny lenne, le se akar gurulni.

- De az, hogy így tud sírni, mégiscsak jó, kedves Schmolke asszony.

- Na igen, van, akinél jó, s azt mutatja, hogy lágy a szíve. Nem is folytatom hát, inkább bevallom, hogy nálam is könnyen eltörik a mécses... Istenem, ha arra gondolok, mikor Schmolke még élt, ó, akkor még minden másképp volt, Schmolke mindennap hozott jegyet a második emeleti erkélyre, néha az első emeletire is. Aztán kicsíptem magam, hisz még harminc se voltam, s elég jól festettem. Istenem, ha eszembe jut! Volt ott egy színészné, valami Erharten,¹⁶⁹ aki aztán egy grófhhoz ment feleségül. Ó, Corinna, sok szép könnyet elöntöztem ott. Szép könnyet mondok, mert az ember megkönnyebbül tőle. Legtöbb a *Stuart Mária*¹⁷⁰

¹⁶⁹ Helyesen: Louise Erhart (1844-1916) ünnepelt színésznő volt.

¹⁷⁰ Schiller drámája, a kivégzett skót királynő történetét dolgozza fel.

előadásán folyt. Olyan szipogás támadt, hogy semmit se lehetett érteni, pláne a végén, mikor elbúcsúzik minden szolgájától meg az öreg dajkájától, mind feketében, ő is mindig a kereszttel, egészen úgy, mintha pápista lenne. De az Erharten, az nem volt pápista. S ha mindezt újra elgondolom, ahogy nem tudtam visszatartani a könnyeimet, akkor tulajdonképpen a kereskedelmi tanácsosné ellen egy szavam se lehet.

Corinna félig tréfásan, félig fájdalmasan nagyot sóhajtott.

- Miért sóhajtasz, Corinna?

- Hogy miért sóhajtok, kedves Schmolke asszony? Azért, mert azt hiszem, igaza van, hogy a kereskedelmi tanácsosnéra azért semmit se lehet mondani, amért mindig elpityeredik, vagy megfényesedik a szeme. Istenem, mindenki előfordul. De furcsa asszony azért a tanácsosné, nem bízom benne, és szegény Leopold is nagyon fél tőle, azt se tudja, hogy boldogul majd vele. Még kemény küzdelem vár ránk. De állok elébe, ragaszkodom a fiúhoz, s hogy anyósom ellenem van, az végül is nem sokat árthat. Az anyósok tulajdonképpen mindig ellenzik a nősülést, s mindegyik azt hiszi, hogy kár a drága csimotájáért. Na, majd meglátjuk; Leopold szavát adta, a többi meg majd csak lesz valahogy.

- Így jó, Corinna, ragaszkodj a fiúhoz. Tulajdonképpen megijedtem, s hidd el, Marcell jobb lett volna, mert vele jól összeilletek. De ezt csak úgy mondom. S ha már megvan a Treibel, hát jó, ezen már nem segít a jajveszékelés, Leopoldnak ehhez kell tartania magát, s az öregasszonynak is. Sőt, neki még inkább. Úgy kell neki.

Corinna bólintott.

- Most meg aludj szépen, gyermekem, mert sose lehet tudni, mi vár még ránk, s mekkora erő kell a holnap elviseléséhez.

TIZENKETTEDIK FEJEZET

Körülbelül ugyanabban az időben, mikor Felgentreuék hintája megállt az Adlerstrassén, hogy Corinnát letegye, Treibelék landauere is megállt a kereskedelmi tanácsos háza előtt, ahol a tanácsosné Leopold fiával együtt kiszállt, míg az öreg Treibel a helyén maradt, hogy a fiatal párt - mert megint kímélték a lovaikat - le a Köpenickerstrassén, hazavigye a „fatelepre”. Onnan aztán egy cuppanós puszi után (mert szívesen játszotta a gyengéd após szerepét) a Buggenhagenbe vitette magát, ahol pártgyűlés készült. Mégis látni akarta, hogy állnak a dolgok, s ha kell, meg akarta mutatni azt is, hogy nem vágta földhöz a *Nationalzeitung* tudósítása.

A kereskedelmi tanácsosné, aki mindig megmosolyogta Treibel politikai kiruccanásait, ha ugyan nem nézte épp rossz szemmel - mert ez is előfordult, ma áldotta a Buggenhagent, és boldog volt, hogy néhány órára egyedül lehet. A séta Wilibalddal megint annyi mindent felkavart benne. A bizonyosság, hogy megértik, mégiscsak magasabb rendű dolog.

- Sokan irigykednek rám, de végül is mi jutott nekem? Stukkós mennyezet aranylécekkel, meg Honig kisasszony a keserédes képével. Treibel jó ember, különösen hozzám jó; de a próza ólomsúllyal nehezedik rá, s ha ő nem érzi is, érzem én... Közben meg kereskedelmi tanácsosné így, kereskedelmi tanácsosné úgy. Így megy ez már tizedik esztendeje, de Treibel képtelen feljebb jutni, akárhogy erőlködik is. S ha így maradna, márpedig így is marad, akkor igazán nem tudom, nem hangzanék-e finomabban a másik, ami mégiscsak a művészetre meg a tudományra utal. Bizony így van... Aztán örökké azok a jó anyagi körülmények! Mégsem

ihatom többet egy csésze kávénál, s ha lefekszem, az a fontos, hogy aludni tudjak. Mindegy, hogy haboskőris vagy diófa, de nem mindegy, hogy alszom vagy sem, s bizony sokszor elkerül az álom, ami pedig a legjobb az egész életben, mert elfeledtetni velünk az életet... És a gyerekek is mások volnának. Ha elnézem ezt a Corinnát, csak úgy sugárzik belőle az élet meg a kedély, s minden erőfeszítés nélkül zsebre vágja mind a két fiamat. Otto nem sokat ér, Leopold meg semmit.

Miközben Jenny átadta magát e csalóka ábrándképeknek, az ablakhoz lépett, s felváltva hol az utcát, hol a kertet figyelte. A szemközti ház padlásszobájában egy vasalónő biztos kézzel húzogatta a vasalót a deszkán, alakja a világos fényben olyan volt, mint az árnykép - mintha még a lány énekét is hallotta volna. A kereskedelmi tanácsosné nem tudott elszakadni ettől a bájos képtől, s valami irigységféle fogta el.

Csak akkor fordította el a tekintetét, mikor hallotta, hogy mögötte csapódik az ajtó. Friedrich volt, a teát hozta.

- Tegye csak le, Friedrich, és mondja meg Honig kisasszonynak, hogy nem kéretem.

- Igenis, nagyságos asszony, de van itt egy levél is.

- Levél? - szaladt ki a tanácsosnéból. - Ugyan kitől?

- A fiatalúrtól.

- Leopoldtól?

- Igenis, tanácsosné asszony... És választ is vár...

- Levelet ír... választ vár... talán elment az esze - azzal a tanácsosné feltépte a borítékot, s végigfutott a levélen.

Édes Mama! Ha nem zavarlak, szeretnék veled még ma este valamit röviden megbeszélni. Tudasd velem Friedrich által, hogy jöhetek vagy nem.

A Te Leopoldod

Jenny annyira megdöbbent, hogy minden érzelgős szeszélye azonnal elpárolgott. Annyi bizonyos, hogy csak valami fatális dologról lehet szó. De összeszedte magát, és így szólt:

- Mondja meg Leopoldnak, hogy várom.

Leopold szobája az övé fölött volt; tisztán hallotta, ahogy járkál fel s alá, s tőle szokatlan hevességgel taszít be néhány fiókot. Majd röviddel utána, ha ugyan nem csalódott, már hallotta is lépteit a lépcsőn.

Jól hallotta, és most belépett, s átvágva a szobán (Jenny még mindig az ablakban állt) megindult feléje, hogy kezét csókoljon; de a pillantás, mellyel fiát fogadta, olyan visszautasító volt, hogy Leopold megállt és meghajolt.

- Mit jelentsen ez, Leopold? Tíz óra van, tehát az alvás ideje, te meg levelet írkálsz nekem, s beszélni akarsz velem. Szokatlan számomra, hogy valami nyomja a lelkedet, ami nem tűr halasztást holnapig. Mi a szándékod? Mit akarsz?

- Nősülni akarok, anyám, eljegyeztem magam.

A kereskedelmi tanácsosné visszahőkölt, szerencsére az ablak, mely előtt állt, támasztékot nyújtott neki. Sok jóra ugyan nem számított, de egy eljegyzés, még hozzá a háta mögött, ez több volt, mint amitől tartott. Tán valamelyik Felgentreu lányról van szó? Mind a kettőt buta

libának tartotta, s az egész Felgentreu pereputtyot rangján alulinak; az öreg Felgentreu raktárfelügyelő volt egy nagy bőrkereskedésben, aztán elvette principálisa csinos házvezetőnőjét, a principális özvegyember léteére gyakran változtatta női környezetét, így kezdődött a dolog, és ez Jenny szemében sok kívánnivalót hagyott hátra. De Munkékhoz képest még mindig nem a legrosszabb választás volt, így hát megkérdezte:

- Elfriede vagy Blanka?

- Egyikük se.

- Hát akkor...

- Corinna.

Ez már túl sok volt. Jenny megingott, majdnem elájult, s összeesett volna a fia szeme láttára, ha az oda nem ugrik, hogy felfogja. Megtartani nem tudta, vinni még kevésbé; de szegény Leopold, aki az egész helyzetben felülmúlta önmagát, ezt tette fizikailag is, mert a mamát a díványig vitte. Utána meg akarta nyomni a villanycsengő gombját; Jenny azonban, mint a legtöbb ájult asszony, mégse ájult el eléggé ahhoz, hogy ne lássa pontosan, mi történik körülötte, így hát lefogta a fia kezét, annak jeléül, hogy a csengetés maradjon el.

Aztán gyorsan magához is tért, az előtte álló kölnisüveg felé nyúlt, s miután homlokát megnedvesítette, így szólt:

- Tehát Corinnával.

- Vele, anyám.

- S persze nem tréfából, hanem azért, hogy össze is házasodjatok.

- Úgy van, anyám.

- És itt Berlinben a luisenstadti templomban, ahol derék jó apádat és engem adtak össze?

- Úgy van, anyám.

- Úgy van, anyám, mindig csak úgy van, anyám. Úgy hangzik, mintha parancsra beszélne, mintha Corinna a szádba rágta volna, hogy mondd csak folyton: „Úgy van, anyám.” Hát, ha ez így van, Leopold, akkor mi ketten hamar kívülről megtanulhatjuk a szerepünket. Te folyton azt mondogod: „Úgy van, anyám”, én meg folyton azt felelem rá: „Nem, Leopold.” Aztán meglátjuk, melyikünk bírja tovább, te az „úgy van”-oddal vagy én a „nem”-emmel.

- Azt hiszem, mama, túlságosan is megkönnyíted magadnak a dolgot.

- Tudtommal nem. De ha így volna is, csak tanulékony tanítványod volnék. Mindenesetre nélkülöz minden köntörfalazást az a ténykedés, ha a fiú csak odaáll az anyja elé, és tömören kijelenti: „Eljegyeztem magam”. Ez a mi köreinkben nem szokás. Lehet, hogy így van a színházban és talán a művészetben meg a tudomány világában is, ahol az okos Corinna olyan tájékozott, hisz erre nevelték, egyesek még azt is mondják, hogy az öreg helyett ő javítja a dolgozatokat. De akárhogy van is, a művészet meg a tudomány területén talán megjárja, nekem aztán mindegy, s ha Corinna is meglepte édesapját, az öreg professzort (aki különben rendes, becsületes ember) egy ilyen „Eljegyeztem magam”-mal, nos, annak örüljön ő; van is oka rá, mert nem minden bokrban terem egy Treibel, s nem minden jöttment szedheti le őket csak úgy egyszerűen. De én, én nem örülök, s megtiltom neked ezt az eljegyzést. Megint megmutattad, mennyire éretlen vagy, hogy kereken kimondjam, gyerekes.

- Édes mama, talán több kíméletet várhatnék...

- Kíméletet? Te talán megkíméltél engem, mikor erre az esztelenségre vállalkoztál? Eljegyezted magad, azt mondd. Kinek akarod ezt bebeszélni? Ő jegyzett el téged, téged éppen csak eljegyeztek. Játszik veled az a lány, s ahelyett, hogy kikérné magadnak, kezét csókolsz, s hagyod, hogy megfogjon, amilyen együgyű vagy. Ezt persze, nem akadályozhattam meg, de a továbbiakat igen, és meg is fogom akadályozni. Jegyezzétek el egymást, ahányszor csak akarjátok, de, ha szabad kérem, titokban, csendben; arról, hogy előálljatok vele, szó sem lehet. Eljegyzési kártya nem lesz, s ha te magad akarnál róla gondoskodni, majd fogadd a gratulációkat egy garniszállóban. Az én házamban eljegyzés nem lesz, és semmiféle Corinna ide be nem teheti a lábát. Ennek vége. A régi nótát a hálátlanságról most a saját bőrömről tapasztalom, és el kell ismernem, nem helyes, ha az ember kényeztet valakit, és társadalmilag magához emeli. Vele aztán ugyancsak megjártam. Te is megkímélhettél volna a bánattól meg a botránytól. Hogy elcsábítottak, az csak félig menti a viselkedésedet. Most pedig ismered az elhatározásomat, s talán azt is mondhatnám, hogy ez egyben apád elhatározása is, mert akármennyi butaságot követ is el, ha a családja becsületéről van szó, megbízhatunk benne. Most pedig eredj, Leopold, és aludj, ha tudsz. Ki mint veti ágyát, úgy alussza álmát.

Leopold az ajkába harapott, és keserűen mosolygott.

- És ha valamire készülsz, mert csak mosolyogsz, és olyan dacosan állsz itt, amilyennek még sose láttalak, ami ugyancsak idegen befolyás és idegen szellem jele, tehát, ha talán készülsz valamire, Leopold, ne felejtse el, hogy a szülői áldás épít házat a gyerekeknek. Hadd tanácsoljak annyit: légy okos, ne foszd meg magad egy veszélyes perszóna és egy múltó szeszély miatt attól a fundamentumtól, melyre az egész élet épül, s mely nélkül nincs is igazi boldogság.

Leopold, aki egész idő alatt nyomát se érezte levertségnek, úgy látszott, hogy válaszolni akar; de egyetlen pillantás az anyjára, akinek izgalma, amíg beszélt, csak egyre fokozódott, rádöbbsentette, hogy itt minden szó csak súlyosbítaná a helyzetet, így hát nyugodtan meghajolt, és elhagyta a szobát.

Ahogy kitette a lábát, a kereskedelmi tanácsosné felállt a díványról, s ide-oda járkált a szobában. Valahányszor az ablakhoz ért, mindig megállt, s a padlásszobára, meg a ragyogó fényben még mindig ott álló vasalónőre nézett, aztán letévedt a pillantása az alatta elvonuló utcai forgatagra. Az előkertben, bal karjával a rácsra támaszkodva, a szobalánya állt, csinos szőke, akit Leopold „erkölcsre” való tekintettel alig akartak alkalmazni, és felkacagva élénk beszélgetést folytatott egyik „unokabátyjával”, aki kinn a járdán ácsorgott, de a lány visszahúzódott, mikor a Buggenhagentől visszatérő kereskedelmi tanácsos kiszállt a konflisból, és megindult a villa felé. Treibel felpillantott az ablakokra, s rögtön látta, hogy már csak a felesége szobájában ég a lámpa, így mindjárt elhatározta, beszél hozzá, hogy beszámolhasson az estéről meg a sokféle élményéről. A lányha hangulat, mellyel a Buggenhagenben a *Nationalzeitung* híradása miatt fogadták, szeretetreméltósága hatására hamar felengedett, annál inkább, mert kiszolgáltatta nekik Vogelsangot, aki itt sem örvendett közkedveltségnek.

Hajtotta a vágy, hogy erről a győzelméről beszámolhasson, bár tudta, hogy látja Jenny ezeket a kérdéseket; mikor azonban belépett, és észrevette felesége komoly izalmát, beleszorult a joviális „jó estét, Jenny”, s kezét nyújtva csak annyit kérdezett:

- Mi történt, Jenny, olyan vagy, mint a megtestesült fájdalom... nem, ne káromoljuk az Istent... Olyan vagy, mint akinek elverte a jég a vetését.

- Azt hiszem, Treibel - mondta az asszony, miközben tovább járkált alá s fel a szobában -, kicsit jobban megválaszthatnád a hasonlataidat; a „jégverte vetés” nagyon vidékiesen, hogy ne mondjam, parasztosan hangzik. Látom már, hogy Teupitz-Zossen meghozza gyümölcsét...

- Kedves Jenny, a hiba, azt hiszem, nem is bennem, hanem inkább a német nép nyelvében, szóképeiben van. Minden fordulatunk, mellyel a bánatot, a lehangoltságot fejezzük ki, határozottan az alsóbb néprétegek kifejezőmódját őrzi, s erről hirtelen csak a cserzővarga jut eszembe, aki cserben hagyta a bőreit, s tönkrementek.

Elhallgatott, mert olyan haragos pillantás érte, hogy jobbnak látta, ha felhagy a további hasonlatok keresésével. Különben is Jenny vette át a szót, és azt mondta:

- A te irántam tanúsított tapintatod mindig ugyanazon a szinten marad. Látod, hogy valami megzavart, s a forma, melybe részvéted csomagolod, csupa ízléstelen hasonlat. Hogy mi miatt vagyok ilyen izgatott, arra, úgy látszik, nem is vagy kíváncsi.

- De Jenny, dehogyisnem... Nem szabad rossz néven vened; ismersz és tudod, hogy értem. Megzavart valami! Ezt nem szívesen hallom. Bizonyára megint Annával van baj, vagy felmondott, vagy szerelmi históriába keveredett. Ha jól láttam, ott állt...

- Dehogy, Treibel, nem erről van szó. Anna tölem tehet, amit akar, mit bánom én, ha zabigyerke lesz is. Akkor majd apja, az a vén iskolamester, pótolhatja unokája nevelésében, amit a lányánál elmulasztott. Ha szerelmi históriák izgatnak, azok egész más oldalról jönnek...

- Tehát mégiscsak szerelmi históriák. Nos, kiről van szó?

- Leopoldról.

- Na fene... - s nem lehetett tudni, hogy Treibel megijedt vagy örült a név hallatán. - Leopold? Csak nem? Hát ez is megeshet?

- Nemcsak megeshet, hanem meg is esett; mert negyedórája sincs, hogy ő maga járt itt, hogy ezt a szerelmi históriát tudomásomra hozza...

- Furcsa gyerek ez...

- Eljegyezték magukat Corinnával.

Nyilvánvaló volt, hogy a kereskedelmi tanácsosné nagy hatásra számított, de ez elmaradt. Treibel első érzése valamilyen vidám kis csalódásféle volt. Azt várta, hogy holmi szubrettről, vagy talán „a nép ártatlan lányáról” lesz szó, most pedig olyasmit hallott, ami elfogulatlan véleménye szerint, semmi esetre se okozhatott ilyen felháborodást és ijedelmet.

- Corinna - mondta. - S csak úgy eljegyezte a mama megkérdezése nélkül. Ördögös fickó, az ember mindig alábecsüli a többieket, leginkább saját gyerekeit.

- Treibel, mit jelentsen ez? Igazán nincs itt az ideje, hogy kocsmaízü hangulatban most komoly dolgokról dönts. Hazajössz, nagy izgalomban találsz, s ahogy közlöm veled izgalmam okát, te helyénvalónak látod, hogy furcsa tréfákkal üsd el a dolgot. Pedig tudnod kéne, hogy ez annyi, mintha nevetségessé tennél engem is, meg az érzéseimet is, s ha az egész magatartásodat jól ítélem meg, nagyon messze vagy attól, hogy ebben az úgynevezett eljegyzésben botrányt láss. Ezt pedig tudni szeretném, mielőtt folytatnánk a beszélgetést. Botrány vagy nem botrány?

- Nem az.

- S ezért nem vonod felelősségre Leopoldot?

- Nem.

- És nem háborodsz fel ezen a perszónán?

- A legkevésbé sem.

- Ezen a perszónán, aki méltatlanná vált a bizalmamra, meg a tiedre is, s most a dunnaciháját ide akarja cipelni a Treibel-villába, mert alig hiszem, hogy több kitelnék tőle.

A kereskedelmi tanácsos csak nevetett.

- A hasonlatod kitűnő, Jenny. S ha elképzelem a kis Corinnát, mert a fantáziám a szerencsétlenségem, ahogy a cihát csinos fején becipeli a Treibel-villába, negyedóráig is tudnám nevetni. De inkább nem teszem, hanem, ha már ennyire ragaszkodsz a komolysághoz, én is mondok neked néhány komoly szót. Mindaz, amit itt elharsogtál, először is ostobaság, másodszor meg felháborító. S ami még ezen kívül lehet, hogy merő vakság, feledékenység, nagyzolás, arról már nem is akarok beszélni.

Jenny elsápadt, és egész testében reszketett, mert jól tudta, mire céloz Treibel a vaksággal meg a feledékenységgel. De Treibel, aki nemcsak derék, hanem okos ember is volt, aki lázadt mindenféle fennhéjázás ellen, most folytatta:

- Hálátlanságról, botrányról, blamázsról beszélsz, már csak a becstelenség kifejezés hiányzik, hogy feljuss nagyszerűséged csúcsára. Hálátlanság? Ennek az okos, mindig vidám, mindig szórakoztató lánynak, aki mellesleg legalább hét Felgentreut zsebre vág - nem is szólva legközelebbi rokonságunkról -, csak nem azt a pár szem datolyát meg narancsot akarod felhánytorgatni, amit kecses kis kezével levett a majolikátálunkról, amin egy Venus meg egy Cupido van, egyébként nevetséges mázelmány az egész? Hát nem voltunk mi is annyiszor vendégségben a derék öreg professzornál, Wilibaldnál, aki különben a szíved csücske, s nem ittunk-e a braunebergi borából, ami ugyanolyan jó, vagy legalább semmivel se rosszabb, mint az enyém? S nem voltál-e ott teljesen felszabadult, s nem énekelted-e végig régi dalaidat a mellett az ócska zongora mellett, ami a cifra szobában áll? Nem, Jenny, nekem ilyesmikkel ne hozakodj elő, mert még dühbe jövök...

Jenny megfogta a kezét, s meg akarta akadályozni, hogy tovább beszéljen.

- Nem, Jenny, még nem, nem fejeztem még be. Most már belejöttem. Azt mondod, botrány, meg blamázs. Nos, csak annyit mondhatok, jól vigyázz, nehogy a képzelt blamázsából még valódi legyen, nehogy a nyíl - azért mondom így, mert szereted az ilyen képes kifejezéseket - a vadászt találja el. A legjobb úton vagy afelé, hogy magadat is meg engem is örök időkre nevetségessé tégy. Hát mit képzelsz, mik vagyunk mi? Nem vagyunk se Montmorencyk, se Lusignanok¹⁷¹ - akiktől, mellesleg szólva, állítólag a szép Meluzina¹⁷² származik, ami talán téged is érdekel -, nem vagyunk se Bismarckék, se Arnimék,¹⁷³ vagy egyéb ilyen brandenburgi arisztokraták, mi Treibelek vagyunk, vérlúgsó és vasvitriol, te pedig született Bürstenbinder, az Adlerstrasséről. A Bürstenbinder nem rossz, de alig hiszem, hogy az első Bürstenbinder sokkal feljebb állt volna a ranglétrán, mint az első Schmidt, így hát arra kérlek, Jenny, ne túlozz. S ha lehet, ejtsd el az egész haditervet, s fogadd Corinnát éppoly nyugalommal, ahogy Helenét fogadtad. Felesleges, hogy anyós és meny imádják egymást, nem ők házasodnak össze; hanem azokról van szó, akiknek van rá bátorságuk, hogy ezt a komoly és nehéz feladatot legszemélyesebben vállalják...

Jenny meglepően nyugodt maradt Treibel filippikájának második része alatt, amit azzal magyarázhatunk, hogy férje jellemét nagyon jól ismerte. Tudta, mennyire szükségletté és szokássá vált nála az, hogy kibeszélhesse magát, s hogy csak akkor lehet vele újra tárgyalni,

¹⁷¹ Régi francia feudális nemesi családok.

¹⁷² A középkori francia regék vízitündére, egy Lusignan grófhhoz ment feleségül.

¹⁷³ Régi brandenburgi nemesi családok.

ha bizonyos érzéseket kiadott magából. A végén még örült is, hogy a megkönnyebbülésnek, a belső felszabadulásnak ez a folyamata ilyen gyorsan, s ilyen alaposan megkezdődött, mert amit most kimondott, azt holnap már nem kell megismételni, az el van intézve, és lehetőséget ad a békésebb tárgyalásra. Treibel az az ember volt, aki minden dolgot mind a két oldaláról megvizsgál, így hát Jenny meg volt róla győződve, Treibel majd éjjel odáig jut, hogy Leopoldnak ezt az egész eljegyzési ügyét a fonákjáról is megvizsgálja. Ezért megfogta a kezét, és azt mondta:

- Treibel, hadd folytassuk ezt a beszélgetést holnap reggel. Azt hiszem, ha megnyugszol, majd nem érted félre a véleményem jogosságát. Legalábbis én nem szándékszom megváltoztatni elhatározásomat. Persze ebben az ügyben se akartam elibéd vágni, hisz te vagy a férfi, akinek cselekednie kell; ha azonban ezt a cselekvést megtagadod, akkor cselekszem én. Még akkor is, ha ez azzal a veszéllyel jár, hogy nem értesz velem egyet.

- Tégy, amit akarsz.

Ezzel Treibel becsapta az ajtót, s átment saját szobájába. Miután belevágta magát egy karosszékre, azt dörmögte:

- Hátha mégis igaza van az asszonynak!

S történhetett-e másként? Hisz Treibel is három, a gyárban meggazdagodott nemzedék utódja volt, s minden szívjóságától és szellemi adottságától függetlenül, s annak ellenére, hogy politikai vendéglátásra vállalkozott Teupitz-Zossenban - éppúgy burzsoá volt minden porcikájában, akár szentimentális hajlamú felesége.

TIZENHARMADIK FEJEZET

Másnap reggel a kereskedelmi tanácsosné a szokásosnál korábban kelt fel, s szobájából kiüzent Treibelnek, hogy egyedül óhajt reggelizni. Treibel az esti bosszúságot okolta érte, de tévedett, mert Jenny valóban elhatározta, hogy a szobájában marad, s az így felszabaduló fél órát egy Hildegardnak küldendő levél megírására szánja. Ma komolyabb dologról volt szó, mint hogy nyugodtan elkávégzasson vagy akár folytassa a háborút a férjével, és valóban alig itta ki kis csészényi reggelijét, s alig tolt a tálcát, máris átült a díványról íróasztalához, s örült iramban szántani kezdett a tolla a levélpapír kis lapjain, alig voltak tenyérnyínel nagyobbak, de így mégis sikerült megtölteni az előírással négy oldalt. Ha megvolt hozzá a hangulata, nagyon könnyen ment a levélírás, de soha olyan könnyen, mint ma, s mielőtt még a kis konzol-óra elütötte volna a kilencet, már össze is hajtotta a levélpapírt, rendbe veregette, akár a kártyát, aztán még egyszer végigfutott a levélen:

Kedves Hildegard! Már hetek óta foglalkozunk a gondolattal, hogy régi vágyunk teljesüljön, s Téged ismét nálunk üdvözölhessünk. Május közepéig rossz volt az idő, s tavaszról - pedig ez jelenti számomra a legszebb évszakot - szó sem volt. De most már majdnem két hete minden megváltozott, kertünkben csattognak a fülemilék, amit, nagyon jól emlékszem, Te is nagyon szeretsz, így hát arra kérünk, hagyd ott néhány hétre szép Hamburgodat, s örvendeztess meg bennünket jelenléteddel. Treibelnek is ez a leghőbb vágya, és Leopold is csatlakozik hozzá. Helene nővéredet ebből az alkalomból felesleges is megemlítenem, mert szívbeli kívánságát ebben a tekintetben éppoly jól ismered, mint mi, sőt, ha jól figyeltem meg, ezek az érzelmek az ő részéről legutóbb még fokozódtak is. Úgy áll a helyzet, hogy amennyire ez egy levélben megvalósítható, szeretnék neked erről bővebben írni. Néha, mikor ilyen sápadtnak látom, bármennyire jól áll is neki,

megfájdul a szívem, de nincs merszem hozzá, hogy az okát megkérdezzem. Nem Otto az oka, efelől bizonyos vagyok, mert ő nemcsak jó, hanem tapintatos is, s ha minden lehetőséget végiggondolok, úgy látom, hogy ez csak honvágy lehet. Ezt, persze, nagyon jól meg is értem, s ilyenkor mindig azt szeretném mondani: „Utazz el, Helene, inkább ma, mint holnap, s nyugodt lehetsz, hogy a háztartásoddal, mosással, vasalással a legjobb tudásom szerint törődöm majd, még jobban, mintha Treibelről lenne szó, pedig ezekben a dolgokban nehéz eset ő is, sokkal nehezebb, mint akárhány más berlini.” De mindezt nem mondom el, mert jól tudom, hogy Helene inkább lemond minden más boldogságról, mint arról, mely a kötelességteljesítéssel jár együtt. Főleg a lányával szemben. Az, hogy Lizzit magával vigye, hisz akkor félbeszakad a tanulása, éppoly elképzelhetetlen, mint hogy itt hagyja. Milyen édes ez a Lizzi! Hogy megörölsz majd, ha újra látod, már feltéve, hogy teljesíted kérésemet. Mert a fényképek, különösen a gyerek képek, mégis csak tökéletlen fogalmat adnak, hiszen a gyerekek minden bája épp áttetsző bőrük színében rejlik; az arcszín nemcsak árnyalja az arc kifejezését, hanem épp a lényegét adja. Mert ahogy Krola mondta, akire talán emlékszel még, az arcszín s a lélek közti összefüggés nagyon is érdekes. Hogy mit tudunk neked nyújtani? Édes Hildegardom, keveset; tulajdonképpen semmit. Lakásunk szűkösségét ismered; Treibel új szenvedélyre váltott, s meg akarja magát választatni képviselőnek, még hozzá olyan kerületben, melynek vendesen csengő neve nem hiszem, hogy földrajzi ismereteidben szerepelne, bár jól tudom, hogy iskoláitok - ahogy Felgentreu nemrég ismét bizonygatta (bár ő igazán nem illetékes ennek eldöntésére) - jobbak a mieinknél. Pillanatnyilag egyébbel nem szolgálhatunk, mint a jubileumi kiállítással, ahol a bécsi Dreher cég vette át a vendégek ellátását, és sokan hevesen támadják. De ugyan mit nem támadnak a berliniek - hogy a söröskorsók túl kicsik, az egy hölgy számára mit sem jelent -, és alig tudnék valamit is említeni, ami a berliniek beképzeltségétől biztonságban maradhatna. Még a ti Hamburgotok sem, pedig ha csak eszembe jut, ujjongás fog el. Ó, az a ti Buten-Alsteretek!¹⁷⁴ És ha este a lámpák meg a csillagok megcsillannak benne, az már valóságos mennyei látvány, annak, aki gyönyörködhet benne. De Te, kedves Hildegard, ezt most felejtsd el, különben kevés a reményünk rá, hogy itt láthassunk, amit pedig minden Treibel őszintén sajnálna, leginkább a Téged nagyon szerető nénéd

Jenny Treibel

Utóirat. Leopold most sokat lovagol, minden reggel, Treptowig, néha az Eierhäuschenig.¹⁷⁵ Panaszkodik, hogy nincs társasága. Megvan-e még a régi szenvedélyed? Még ma is látlak, ahogy elvágattál, Te kis vadóc. Ha férfi volnék, számomra az életet jelentené, hogy megfogjalak. Különben bizonyos vagyok afelől, hogy ezt mások is így érzik, s már rég a keziinkben lenne a bizonyíték rá, ha nem volnál olyan válogatós. Ezentúl ne légy hát az, és fojtsd el jogos igényeidet.

A Te J. T.-d

Jenny most összehajtotta a levélpapír kis lapocskáit, s borítékba tette, melyet, hogy békés szándékának külsőleg is kifejezést adjon, egy fehér galamb díszített olajággal a csőrében. Ez annál indokoltabb volt, mivel Helene Hildegarddal élénk levelezést folytatott, s nagyon jól ismerte Treibelék és különösen Jenny asszony igazi érzelmeit.

¹⁷⁴ Hamburg nagy tavának, az Alsternek külső, nagyobbik fele.

¹⁷⁵ Kirándulóhely és vendéglő a treptowi parkban.

A tanácsosné felállt, hogy csengessen Annának, aki ellen éppen tegnap este támadt némi kifogása, mikor véletlenül az előkertre pillantott, s ott meglátta a menyét, ahogy gyors léptekkel igyekezett a rácsos kerítéstől a ház felé. Kinn másodrangú konflis állt felhúzott ablakokkal, pedig nagy volt a meleg. Egy pillanattal később Helene benyitott anyósa ajtaján, és viharosan a nyakába borult. Aztán ledobta nyári köpenyét és kerti kalapját, s miközben anyósát újra megölelte, azt mondta:

- Hát igaz? Hát valóban lehetséges?

Jenny némán bólintott, s csak most látta, hogy Helene még pongyolában, fésületlenül áll előtte. Tehát mihelyt tudomást szereztek a fatelepen a nagy újságról, úgy, ahogy volt, elindult az első konflissal, ami útjába került.

Ez pedig nagy dolog volt, s ettől Jenny úgy érezte, hogy olvad a jég, amely anyós-szívét nyolc évig megdermesztette. Kiserkedt a könnye is.

- Helene - szólalt meg -, ami köztünk állt, annak vége. Te jó gyermek vagy, és velünk érzel. Volt ugyan néha kifogásom is, hogy joggal vagy jogtalanul, azt most ne vitassuk; de ilyen esetekben számítani lehet rátok, s meg tudjátok különböztetni, minek van s minek nincs értelme. Sajnos, az apósodról ezt nem merném állítani. De azt hiszem, ez csak átmeneti dolog nála, s majd kialakul. Mi minden körülmények közt tartunk össze. Ami személy szerint Leopoldot illeti, annak nincs jelentősége. De ezzel a perszónával szemben, aki semmitől se riad vissza, s amellet akkora az önbizalma, hogy három hercegnőt is ki lehetne vele stafírozni, ez ellen síkra kell szállnunk. Ne hidd, hogy könnyű dolgunk lesz. A professzorlány öntudata nagyon is berzenkedik benne, s még azt képzei, hogy vele megtiszteltetés éri a Treibel családot.

- Szörnyű perszóna - mondta Helene. - Ha az a dear Mr. Nelsonnal töltött nap csak eszembe jut! Halálra ijedtünk, hogy Nelson elhalasztja utazását, s még megkéri a kezét. Hogy ebből mi lett volna, azt nem tudom; talán - tekintettel Otto kapcsolataira a liverpooli céggel - végzetessé válhatott volna számunkra.

- Ezen hál' istennek túl vagyunk. Talán mégis jobb így, elintézhetjük családon belül. Az öreg professzort meg már rég kordában tartom. A mi táborunkba kell átjönnie. Most pedig, gyermekem, mennem kell, fel akarok öltözni... De még egy fontos ügy... Az imént írtam Hildegard húgodnak, s megkértem, hogy tiszteljen meg látogatásával. Kérlek, Helene, írd hozzá pár sort anyádnak, tedd be a borítékba, és címezd is meg.

Ezzel a tanácsosné elvonult, Helene pedig leült az íróasztalhoz. Annyira elfoglalta ez a dolog, hogy még diadalézés se fogta el arra a gondolatra, hogy Hildegarddal kapcsolatos vágyaival célhoz ért; nem, a közös veszéllyel szemben csak az anyósával érzett együtt, mint a „ház támaszával”, Corinnát meg gyűlölte. Ami írnivalója volt, azzal hamar elkészült. Aztán angolos, kerek betűs írásával megcímezte a levelet: „Nagyságos Thora Munk, született Thompson konzulné úrasszonynak. Hamburg. Uhlenhorst”.

Mire a tinta megszáradt, s az elég tekintélyes levélre két bélyeget is ráragasztott, Helene felkerekedett, még halkán bekopogott Jenny asszony öltözőszobájába, s bekiáltotta:

- Már megyek is, kedves mama. A levelet meg magammal viszem. - Utána ismét keresztülment az előkertben, felébresztette a konfliskocsist és beszállt.

Kilenc és tíz óra közt két levél is érkezett csőpostán Schmidtkéhez, erre pedig, különösen így kettesével, még sose került eddig sor. Az egyik levél a professzornak szólt, s rövid tartalma a következő volt:

*Kedves barátom! Számíthatok-e arra, hogy ma tizenkettő és egy közt otthon találom?
Ha nincs válasz, eljövök. Az Önt nagyon tisztelő Jenny Treibelje*

A másik, nem sokkal hosszabb levelet Corinnának címezték, és így szólt:

Édes Corinnám! Még tegnap este beszéltem anyámmal. Hogy ellenállásra találtam nála, azt felesleges mondanom, s biztosabban érzem, mint valaha, hogy nehéz harcot kell még megvívunk. De semmi sem állhat közénk. Lelkemben nagy öröm él, és ez bátorságot ad mindenhez. Ez a szerelem titka s egyúttal hatalma is. Ez a hatalom vezérel tovább is, ez erősít meg. A minden gondja közt is nagyon boldog

Leopoldod

Corinna letette a levelet. - Szegény fiú! Amit itt ír, azt őszintén gondolja, még azt is, ami a bátorságról szól. Mégis kikandikál belőle a nyuszifül. Nos, majd meglátjuk. Ragaszkodj ahhoz, ami a tied. Én nem engedek.

Corinna egész délelőtt így beszélgetett önmagával. Néha megjelent Schmolke asszony, de nem szólt semmit, beérte apró háztartási kérdésekkel. A professzornak két órája volt, egy görögóra Pindarosról,¹⁷⁶ és egy németóra, a romantikusokról (Novalisról),¹⁷⁷ s fél tizenkettőre már otthon is volt. Fel-alá járkált szobájában, s hol egy Novalis-költeménnyel foglalkozott, melynek utolsó fordulata számára teljesen érthetetlennek bizonyult, hol pedig Jenny barátnőjének ilyen ünnepélyesen bejelentett látogatásával. Pár perccel egy óra előtt a rosszul kövezett útesten kocsizörgés hangzott fel, ez bizonyára ő lesz. Valóban Jenny volt, de ezúttal egyedül, se Honig kisasszony, se a pincsi nem volt vele. Maga nyitotta ki a hintó ajtaját, aztán lassan, megfontoltan, mintha még egyszer átismételné magában a szerepét, megindult felfelé a kőlépcsőn. Egy percre rá Schmidt hallotta a csengőt, s rögtön utána Schmolke asszony már be is jelentette:

- Treibel kereskedelmi tanácsosné asszony.

Schmidt elébe ment, kezet csókolt, s megkérte, hogy foglaljon helyet a díványon, melynek besüppedt részét, úgy-ahogy, egy nagy bőrpárnával egyengették el. Ő maga meg fogott egy széket, leült vele szembe, és megkérdezte:

- Minek köszönhetem ezt a nagy megtiszteltetést, kedves barátnőm? Feltételezem, hogy valami egészen különös dolog történt.

- Erről van szó, kedves barátom. És szavaiból úgy veszem ki, hogy Corinna kisasszony még nem tartotta helyénvalónak, hogy önt a történekről tájékoztassa. Corinna kisasszony ugyanis tegnap eljegyezte az én Leopold fiamat.

- Ó - mondta Schmidt olyan hangon, ami örömet, de meghökkenést is egyformán kifejezhetett.

- A mi tegnapi grunewaldi kirándulásunkon, ami jobb lett volna, ha elmarad, Corinna kisasszony eljegyezte az én Leopold fiamat, és nem fordítva. Leopold egy lépést se tesz az én tudtom nélkül, legkevésbé egy ilyen fontos lépést, mint az eljegyzés, így hát kénytelen vagyok valamilyen titokban kieszelt csapdáról vagy fortélyról, sőt jól megfontolt lerohanásról beszélni.

¹⁷⁶ A régi görögök egyik legnagyobb költője (i. e. 518-446).

¹⁷⁷ A korai német romantika egyik legjelentősebb költője (1772-1801).

Ez az erős kifejezés az öreg Schmidtnek nemcsak a nyugalmát, hanem a kedélyét is visszaadta. Láttá, hogy nem csalódott régi barátnőjében, hogy minden líra és nagy érzés ellenére megmaradt annak a Jenny Bürstenbindernek, aki volt, s aki csak a külsőségekkel képes törődni, s hogy ezzel az asszonnyal - persze a legudvariasabb formák közt, és a teljes egyetértés hangsúlyozásával - csakis a fensőséges fölény hangján beszélhet a nagyon is valószínű, elkövetkező vita során. Ennyivel önmagának, de Corinnának is tartozott.

- Lerohanás, nagyságos asszonyom. Talán nem is egészen helytelen, ha annak nevezi. S hogy épp abban az erdőben kellett megtörténnie. Elég furcsa, hogy bizonyos dolgok mennyire kapcsolódnak bizonyos helyekhez. Hiába itt minden újítás, hattyúház meg kuglipálya, ezt a dolgot békésen nem lehet elintézni, így ennek a vidéknek korábbi jellege, a mi Grunewaldunk hírhedsége meg különösképpen, egyre újra feltör. Engedje meg, nagyságos asszonyom, hogy ezt a rablólovagot feminini generis,¹⁷⁸ idehívjam, hogy töredelmesen megvallja vétkeit.

Jenny az ajkába harapott, és sajnálta, hogy a száján kicsúszott vigyázatlan kifejezés most a gúny tárgyává teszi. De késő volt már rá, hogy visszavonulhasson, azért csak annyit mondott:

- Jól van, kedves professzorom, a legjobb lesz, ha meghallgatjuk magát Corinnát. És úgy gondolom, bizonyos büszkeséggel elismeri majd, hogy ezt a szegény fiút így meg tudta bolondítani.

- Lehet - mondta Schmidt, azzal felállt, és kiszólt az előszoba felé:

- Corinna!

Alig foglalt ismét helyet, Corinna már az ajtóban is állt, udvariasan meghajolt a kereskedelmi tanácsosné felé, s megkérdezte:

- Hívtál, papa?

- Hívtalak, Corinna. Mielőtt azonban folytathatnánk, fogj egy széket, és némi távolságra ülj le. Mert külsőleg is hangsúlyozni akarom, hogy egyelőre a vádlottak padján ülsz. Ülj az ablakmélyedésbe, ott látunk a legjobban. És most mondd meg nekem, igaz-e, hogy tegnap este a Grunewaldban, csupa lovagi virtusból egy született Schmidt lány megrabolt egy fegyvertelenül és békésen az útján haladó Leopold Treibel nevezetű polgárfiút, s elvette tőle legértékesebb kincsét?

Corinna csak mosolygott. Aztán az ablakmélyedésből az asztalhoz lépett, és így szólt:

- Nem, papa, ez teljesen téves beállítás. Minden a nálunk bevett szokások szerint folyt le, és szabályosan jegyeztük el egymást, olyan szabályosan, amilyen szabályosan csak lehet.

- Ebben nem is kételkedem, Corinna kisasszony - mondta Jenny. - Leopold is a maga vőlegényének tekinti magát. Csak annyit mondhatok, hogy az a fölény, amit éveinek köszönhet...

- Nem az éveimnek köszönhetem, én vagyok a fiatalabb...

- ...amit eszének meg jellemének köszönhet, hogy ezt a fölényt arra használta fel, hogy megfossza szegény fiút az akaratától, s megnyerje a maga számára.

- Nem, nagyságos asszonyom, ez sincs így egészen, legalábbis egyelőre nem. Hogy valamikor valóban így lesz, már engedje meg, arra még a továbbiakban visszatérek.

- Jól van, Corinna, jól van - mondta az öreg. - Folytasd csak, tehát egyelőre...

¹⁷⁸ Nőnemű.

- Tehát egyelőre nem igaz, nagyságos asszonyom. Mert hogy is volt? Beszéltem Leopoldnak a legközelebbi jövőjéről, s egy esküvői menetet írtam le neki, szándékosan vázlatosan és nevek nélkül. S mikor végül neveket is kellett mondanom, Blankenesét mondtam, ahol esküvőre gyűlnek a vendégek, s a szép Hildegard Munkot neveztem meg, aki kiöltözve, akár egy királyné, ott ül a vőlegénye mellett. Ez a vőlegény pedig Leopold volt, nagyságos asszonyom. Ugyanez a Leopold pedig hallani se akart mindezekről, megfogta a kezemet, és megfelelő formák közt megkérte. S miután emlékeztettem az anyjára, s miután ennek se volt kellő hatása, akkor hát eljegyeztük egymást...

- Elhiszem, Corinna kisasszony - mondta a tanácsosné. - Őszintén hiszem. De végül mégis csak komédia ez az egész. Maga nagyon jól tudta, hogy magát jobban kedveli Hildegardnál, s azt is nagyon jól tudta, hogy mentől inkább előtérbe helyezi szegény gyermeket, Hildegardot, annál biztosabban, hogy ne mondjam, szenvedélyesebben, mert ő tulajdonképpen a szenvedélyek embere, annál biztosabban, mondom, áll majd a maga oldalára, hogy a maga hívének vallja magát.

- Úgy van, nagyságos asszonyom, ezzel tisztában voltam, vagy legalábbis sejtettem, bár erről eddig egyetlen szó se esett köztünk, de mégis azt hittem, és már elég hosszú ideje, boldog lesz, ha a menyasszonyának mondhat engem.

- S ezzel az ügyesen, okosan, számítóan tálalt hamburgi esküvő meséjével aztán vallomásra tudta bírni...

- Valóban, nagyságos asszonyom, ezt tettem, s úgy gondolom, teljesen jogosan jártam el. S ha most tiltakozni akar ellene, méghozzá nagyon komolyan tiltakozni, nem riad vissza annak követelésétől, hogy semmit se tegyek a fia megnyerésére? Én nem vagyok szépség, csak az átlagot ütöm meg. De, bármennyire nehezére esik is, tételezze fel, hogy valóságos beauté,¹⁷⁹ igazi szépség vagyok, akinek a maga fia képtelen ellenállni, vajon akkor is azt kívánná, hogy lúggal csúfítsam el az arcomat, nehogy a fia, az én vőlegényem, az általam állított szépség-csapdába essék?

- Corinna - mosolygott az öreg -, ne túl élesen. A tanácsosné a vendégünk.

- Ezt nem kívánta volna tőlem, legalábbis egyelőre feltételezem, hogy nem, talán mert túlbecsülöm irántam táplált érzelmeit, s most mégis azt kívánja tőlem, hogy mondjak le mindenről, amivel a természet megáldott. Van magamhoz való eszem, nyílt és őszinte vagyok, s ezzel bizonyos mértékig hatni tudok a férfiakra, néha leginkább azokra, akikből mindaz hiányzik, ami bennem megvan - hát fosszam meg magam mindettől? Ássam el a kincsemet? Véka alá rejtsem azt a kis világot, ami nekem jutott? Talán azt kívánja tőlem, hogy ha a fiával találkozom, úgy üljek ott, mint egy apáca, csak hogy megkíméljem a Treibel famíliát attól, hogy esetleg eljegyezzen? Engedje meg, nagyságos asszony, és szavaimat írja felháborodásom rovására, amit ön keltett bennem, de hadd mondjam ki, hogy nemcsak gögösnek és fennhéjázónak, hanem főként nevetségesnek tartom mindezt. Mert ugyan kik azok a Treibelék? Berlinikék-gyárosok tanácsosi címmel. Én meg Schmidt lány vagyok.

- Schmidt lány - ismételte örömmel az öreg Wilibald, aztán mindjárt hozzátette:

- És most mondja, kedves barátnőm, ne hagyjuk inkább abba, s bízunk mindent a gyerekekre, meg a dolgok történelmi alakulására?

- Nem, kedves barátom, ezt *nem* tesszük. Semmit sem bízunk a dolgok természetes fejlődésére, a legkevésbé pedig a gyerekek elhatározására, ami egyet jelentene Corinna kisasszony

¹⁷⁹ Szépség.

elhatározásával. Épp azért vagyok itt, hogy ezt megakadályozzam. Azt reméltem, hogy közös emlékeink hatására biztosan számíthatok az ön támogatására és egyetértésére, de látom, csalódnom kell. Ezért a befolyásomat, mely itt zátonyra futott, teljesen Leopold fiamra korlátozom.

- Attól tartok, hogy ott se tudja majd érvényesíteni - mondta Corinna.

- Ami csupán egyes-egyedül attól függ, hogy látja-e magát, vagy sem.

- Látni fog.

- Talán, de az is lehet, hogy nem.

Ezzel a kereskedelmi tanácsosné felállt, és elindult az ajtó felé, anélkül, hogy kezet nyújtott volna a professzornak. Itt még egyszer megfordult, és így szólt Corinnához:

- Corinna, beszéljünk értelmesen. Hajlandó vagyok mindent elfelejteni. Engedje el a fiút. Nem is illik magához. S ami a Treibel familiát illeti, arról olyan hangon szólt, hogy nem kerülhet nagy áldozatába lemondani róla...

- Hát az érzelmeim, nagyságos asszony...

- Ugyan - nevetett Jenny -, és hogy így emlegeti őket, világosan mutatja, hogy nincsenek is, s hogy mindez csak elbizakodottság és makacsság. Azt kívánom magunknak is, magának is, hogy szabaduljon meg ettől a makacsságtól. Mert semmire sem jut vele. Egy anyának is van befolyása a gyenge fiára, s nem hinném, hogy Leopoldnak kedve volna rá, hogy mézesheteit egy ahlbecki halász házában töltsse. De hogy a Treibel família nem engedélyez magunknak villát Capriban, afelől bizonyos lehet.

Azzal meghajolt, és kiment az előszobába. Corinna benn maradt, de Schmidt elkísérte barátnőjét a lépcsőig.

- Agyó - mondta itt a tanácsosné -, sajnálom, kedves barátom, hogy ez az ügy közénk állt, és sok-sok év kellemes kapcsolatát így megzavarta. Nem az én hibám. Maga kényeztette el Corinnát, a kislány meg gúnyos, fölényes hangot használ, s megfélemez, ha nem másról, hát a koromról. Impietas¹⁸⁰ a korunk jellemzője.

Ez a kópé Schmidt meg képes volt rá, hogy az impietas szóra szomorú képet vágjon.

- Ó, kedves barátnőm, talán igaza van, de most már késő. Sajnálom, hogy a mi családunkra hárult, hogy ilyen bánatot okozunk önnek, hogy ne mondjam, sértést kövessünk el önnel szemben. Persze, ahogy az imént oly helyesen megjegyezte, ez a korszellem... mindenki többet akar, magasabbra tör, de a gondviselés nyilván nem így akarja.

Jenny bólintott. - Isten majd jóra fordít mindent.

- Reméljük.

Ezzel elváltak.

A szobába visszatérve Schmidt megölelte a lányát, homlokra csókolta, aztán azt mondta:

- Corinna, ha nem lennék professzor, a végén még szociáldemokrata válnék belőlem.

Ebben a pillanatban lépett be Schmolke asszony. Csak az utolsó szót hallotta, s kitalálta, miről beszéltek:

- Ezt mondta mindig Schmolke is.

¹⁸⁰ Tiszteletlenség.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET

Másnap, vasárnap, a Treibel família hangulata csak fokozta, még hozzá nagyon is, a nap hagyományos sivárságát. Mindenki került a többieket. A kereskedelmi tanácsosné levelek, képeslapok és fényképek rendezgetésével foglalkozott, Leopold a szobájában kuksolt, s Goethét olvasott (hogya mit, azt felesleges elárulnom),¹⁸¹ Treibel pedig a medence körül sétált a kertben, s mint más hasonló esetben, most is Honig kisasszonnyal társalgott. Odáig jutott, hogy komolyan kérdezte a véleményét háborúról és békéről, persze elég óvatos volt, hogy saját maga adjon előre választ a kérdésekre. Elsősorban arról volt szó, hogy a „vezető államférfi (ezt a fordulatot nyilvános beszédeinél szokta meg) se tudja”, mivel pedig senki se tudja, érzésekre vagyunk utalva, ebben pedig senki se megbízhatóbb és nagyobb, mint a nők. Tagadhatatlan, hogy a női nemben van valami püthiai vonás,¹⁸² eltekintve attól az alacsonyabb rendű hagyománytól, ami melleleg csak ráadás. Honig, mikor végre szóhoz jutok, politikai diagnózisát így foglalta össze: nyugat felé tiszta égboltot lát, de kelet felől sötétben forr valami, egész bizonyosan, mégpedig nemcsak fenn, hanem lenn is.

- Fenn is, lenn is - ismételte Treibel. - Mennyire igaz. És a fenn határozza meg a lenn-t és a lenn a fenn-t. Szóval, Honig kisasszony, ezt jól eltaláltuk. - És Cika, a kiskutya, persze ő se hiányozhatott, vakkantott rá egyet. Így folyt tovább a beszélgetés kölcsönös meglegedésükre. De Treibelnek, úgy látszik, mégse volt rá kedve, hogy a bölcsesség eme forrásából továbbra is merítsen, egy idő után visszavonult hát a szobájába a szivarjához, s a pokolba kívánta egész Halenseet, mely kávémérésével felidézte ezt az egész családi perpatvart, meg a vasárnapi külön-unalmat. Délután, az ő címére, távirat érkezett:

Köszönöm a levelet. Holnap délutáni vonattal érkezem

Hildegard

A sürgönyt, melyből most értesült a meghívásról, átküldte a feleségének, s bár furcsállotta Jenny önálló eljárását, őszintén örült, hogy ismét van témája, ami a fantáziáját leköti. Hildegard nagyon csinos volt, s a kilátás, hogy az elkövetkező hetekben kerti sétáin új arcot is lát maga körül, nemcsak Honig kisasszonyt, jólesett. Volt már beszédtemája is. S míg e nélkül a távirat nélkül nagyon szegényes lett volna a beszélgetés ebéd közben, talán teljesen el is maradt volna, most legalább feltehetett néhány kérdést. Ezeket fel is tette, s tűrhetővé vált az egész, csak Leopold nem szólt egyetlen szót sem, s örült, mikor asztalt bontottak, s visszatérhetett olvasmányához.

Leopold egész magatartása azt fejezte ki, hogy ezután nem hajlandó megfogadni, amit mások határoznak felőle; de ugyanakkor azzal is tisztában volt, hogy nem térhet ki a vendéglátás szabta kötelezettségei elől, tehát másnap délután ki kell mennie Hildegard elé az állomásra. Pontosan ott volt, üdvözölte szép sógornőjét, túlesett a szokásos kérdések során: a család foglaltságáról meg nyári terveiről, közben pedig az általa fogadott hordár gondoskodott konflisról, aztán a csomagokról. A poggyász különben egyetlen rézveretes bőrönd volt; ez azonban akkora, hogy mikor végre nagy nehezen felkínlódták a kocsira, a tovagördülő konflis holmi kétemeletes építményhez hasonlított tőle.

¹⁸¹ Nyilván Goethe *Werther*-jére, a boldogtalan szerelem érzelmes regényére utal az író.

¹⁸² Püthia - az Apolló-templom istennője Delphoiban, jósnő.

Útközben Leopold újra beszélgetést kezdeményezett, de célját csak tökéletlenül sikerült elérnie, mert erősen kiütköző zavara a sógornőt csak mosolyra készítette. Most megálltak a villa előtt. Az egész Treibel pereputty ott állt a rácsos kerítésnél, s miután kölcsönösen nagyon szívélyesen üdvözölték egymást, s a toalett legszükségesebb rendbe szedése rohanást sietve, azaz elég kényelmesen megtörtént, Hildegard megjelent a verandán, ahol közben felszolgálták a kávé. Mindent „isteninek” talált, ami arra utalt, hogy Thora Munk konzulné szigorú utasításokkal látta el, s első szabályként nagyon valószínűen azt ajánlotta, nyomjon el magában mindent, ami hamburgias, s legyen tekintettel a berliniek érzékenységre. Semmiféle párhuzam megvonására nem került sor, s Hildegard mindjárt megcsodálta a kávékészletet.

- A ti berlini mintáitok most mindent vernek a piacon, még Sèvres-t¹⁸³ is. Milyen bájos ez a görögmintás szegély.

Leopold bizonyos távolságról hallgatta, míg aztán Hildegard hirtelen elhallgatott, s annyit fűzött az elmondottakhoz:

- Különböznék ne szidjatok, hogy olyan dolgokról beszélek, amit akár holnapra is hagyhatnék: görögmintás szegélydíszről meg Sèvres-ről meg Meissenről¹⁸⁴ meg hagymamintáról. De Leopold a hibás; a konfliktusban olyan szigorúan tudományos témákról beszélt, hogy majdnem zavarba jöttem; Lizziről szerettem volna hallani, és képzeljétek, ő meg csak csatlakozásról meg radiális rendszerről beszélt, én meg szégyelltem megkérdezni, mi az.

Az öreg Treibel nevetett, a kereskedelmi tanácsosnénak azonban egy arcizma se rándult, csak Leopold sápadt arcát borította el a könnyű pír.

Így telt el az első nap, és Hildegard elfogulatlansága, melyet óvakodtak megzavarni, további kellemes napokat ígért, annál is inkább, mert a kereskedelmi tanácsosné nagy figyelmességgel vette körül, erre egyetlen alkalmat se mulasztott el. Sőt, nagyon értékes ajándékokra ragadtatta magát, ami egyébként nem volt szokása. De noha a felületesebb vizsgáló ezeket a fáradozásokat félig-meddig sikerülteknek látta volna, igazi kellemes hangulat mégse kerekedett belőlük, még Treibelt illetően sem, pedig szerencsés természete következtében gyorsan felderülő kedélyére bizton számítani lehetett. Igen, ez a jó kedély különböző okok miatt elmaradt, köztük egyik az volt, hogy a teupitz-zossen-i korteskörút Vogelsang teljes vereségével végződött. Közben szaporodtak a személyes támadások Treibel ellen. Eleinte, nagy népszerűsége miatt, tapintatosan kihagyták a játékból, míg aztán kortese otrombaságai lehetetlenné tették minden további kíméletet.

„Kétségtelenül nagy szerencsétlenség - írták az ellenpárt lapjai -, hogy valaki ilyen korlátolt legyen, mint ez a Vogelsang hadnagy; de ilyen korlátolt ember alkalmazása egyet jelent kerületünk józan eszének a semmibevételével. Ezen a kihíváson bukott meg Treibel jelöltsége.”

Öreg Treibeléknél hát nem volt valami vidám a hangulat, ezt pedig Hildegard annyira érezte, hogy fél napokat töltött a nővérénél. A fatelep különben is szebb volt, mint a gyár, Lizzi pedig hosszú fehér harisnyájában egyenesen bűbájos. Volt, hogy pirosba öltöztették. Ha így jött elébe, és nagynénjét pukedlivel üdvözölte, odasúgta nővérének: Quite english, Helen,¹⁸⁵ aztán boldogan összemosolyogtak. Igen, akadtak vidám pillanatok, de ha aztán Lizzi nem volt velük, a nővérek közt sem volt már szó elfogulatlan csevegésről, mert két lényeges pontot

¹⁸³ Párizs környéki, porcelángyártásáról világhírű városka.

¹⁸⁴ Drezda környéki város, szintén porcelánjáról híres.

¹⁸⁵ Egészen angol.

nem érinthettek: Leopold eljegyzését, és azt, hogy ebből hogyan keveredhetnének ki illő formák közt.

Bizony, nem volt valami vidám hangulat Treibeléknél, de Schmidtéknél sem. Az öreg professzor ugyan nem csinált nagy gondot a dologból, el se kedvetlenedett, inkább meggyőződéssel szemben abban a hitben élt, hogy majd minden jóra fordul; elengedhetetlennek tartotta azonban, hogy ez az ügy csendesen alakuljon, így aztán - bár nagyon neheztelt - átmenetileg hallgatásra, némaságra ítélte önmagát. Schmolke asszony persze pontosan ellentétes álláspontot képviselt, s azt tartotta, mint a legtöbb berlini öregasszony, hogy jobb „mindent kibeszélni”, mentől alaposabban s mentől többször. De erre irányuló kísérletei nem jártak eredménnyel, Corinnát nem lehetett szóra bírni. Ha Schmolke asszony rákezdte:

- Corinna, tulajdonképpen most hogy legyen? Mit gondolsz, mondd?

Felelet nem jött rá, Corinna inkább úgy állt, mintha a rulettasztal mellett összefont karral figyelne, hol áll meg a golyó. Szerencsétlen éppen nem volt, csak nagyon nyugtalan és kedvetlen, főleg, ha arra a heves jelenetre gondolt, amikor talán túlságosan is sokat mondott. Világosan érezte, hogy minden másképp alakult volna, ha a tanácsosné kevésbé lett volna rideg, ő maga pedig több előzékenységet mutatott volna. Bizony, akkor minden különösebb megerőltetés nélkül békét köthettek volna, s vétkének némi elismerése, hisz úgyis csak számításból tette volna, átsegítette volna mindenben. Persze ugyanakkor, mikor fájlalta a tanácsosné fennhéjázó viselkedését, s elsősorban önmagát vádolta, azt is be kellett vallania, hogy ha mindaz, amit ebben az ügyben saját lelkiismerete előtt kérdésesnek látott, elmaradt volna, attól a tanácsosné szemében nem tűnt volna jobbnak. Ez a szörnyű nő, bár egyre hajtogatta, nagyon is távol állt attól, hogy szemrehányást tegyen neki azért, mert csak megjátszotta az érzelmeit. Ez mellékes volt, semmi sem ezen múlt. Még ha ezt a kedves jó Leopoldot szíve mélyéből őszintén szerette volna is, a büntett ugyanaz maradt volna.

- Ez a tanácsosné, fölényes nem-jének hangoztatásával, nem ott talált el, ahol eltalálhatott volna, hisz nem azért utasítja el ezt az eljegyzést, mert nincsen szívem, s nem szeretem eléggé a fiát, nem, csakis azért utasít el, mert szegény vagyok, vagy legalábbis nem vagyok abban a helyzetben, hogy a Treibel-vagyont megduplázzam, nincs itt szó másról, semmi másról; s ha mások előtt azt hangoztatja is, vagy talán önmagának is bebeszéli, hogy túl öntudatos, túlságosan professzoros vagyok, ezt csak azért mondja, mert kapóra jön neki. Ha mások lennének a körülmények, a professzorosságom nemcsak hogy nem ártana nekem, hanem ellenkezőleg, a tanácsosné legnagyobb csodálata tárgyát képezné.

Ilyen beszédek, ilyen gondolatok foglalkoztatták Corinnát, s hogy szabadulni próbáljon tőlük, azt tette, amire már rég nem kerített sort, végigvizitelt az öreg meg a fiatal professzornéknál. Ismét a derék Rindfleischné tetszett neki a legjobban, akit teljesen lefoglalt a háziasszonykodás, aki sok kosztosa kedvéért mindennap a nagycsarnokba járt, s ismerte a legjobb s a legolcsóbb forrásokat; ha aztán ezeket elmondta Schmolke asszonynak, az először mindig mérgelődött, végül azonban csodálta Rindfleischné magasabb rendű gazdasági képességeit. Corinna Immanuel Schultze feleségét is meglátogatta, s talán mert Friedebergék küszöbönálló válása hálás témának bizonyult, nagyon kedvesnek és beszédesnek találta; Immanuel maga azonban most is olyan nagyhangú és cinikus volt, hogy Corinna úgy vélte, nem ismétli meg többé a látogatást. Mivel pedig a hétnek annyi napja van, a végén a múzeumra meg a Nationalgalerie-ra¹⁸⁶ szorult. Nagy kedve azonban nem volt hozzá. A Cornelius-teremben a

¹⁸⁶ A berlini Nemzeti Képtár.

nagy freskó előtt csak az egész kicsiny predella¹⁸⁷ érdekelte, melyen a férj meg a feleség kidugja fejét a paplan alól, az egyiptomi múzeumban pedig feltűnő hasonlóságot fedezett fel Ramszesz¹⁸⁸ és Vogelsang között.

Ha aztán hazaérkezett, mindig azt kérdezte, járt-e valaki náluk, ami azt jelentette: - Itt volt-e Leopold? -, amire Schmolke asszony rendszerint így válaszolt:

- Nem, Corinna, egy lélek se járt itt.

Leopoldnak valóban nem volt hozzá bátorsága, s arra szorítkozott, hogy minden este levelet írt, ez aztán másnap Corinna reggelizőasztalán hevert. Schmidt mosolyogva pillantott Corinnára, ő meg, mintha véletlenül tenné, felállt, hogy a levélkét a szobájában olvashassa el.

Édes Corinnám! A mai nap is úgy telt el, akár a többi. A mama, úgy látszik, kitart ellenséges magatartása mellett. Majd meglátjuk, ki lesz a győztes. Hildegard sokszor van Helenénél, mert itt alig akad valaki, aki törődnék vele. Sajnálom is, hisz olyan csinos, fiatal lány. Ez a vége a családi mesterkedéseknek. Lelkem látni kíván, és jövő héten olyan döntésekre jutok, melyek majd mindent tisztáznak. A mama csak csodálkozni fog. Csak annyit, semmitől se ijedek meg, még a legvégső megoldástól sem. A negyedik parancsolat nagyon szép dolog, de annak is megvannak a határai. Önmagunkkal meg azokkal szemben is, akiket mindennél jobban szeretünk, megvannak a kötelességeink, hisz életet vagy halált jelentenek számunkra. Még nem döntöttem, hova menjünk, de azt hiszem, Anglia lesz a jó; ott van Liverpool meg Mr. Nelson, s két óra alatt a skót határon lehetünk. Végül is mindegy, ki ad össze minket a forma szerint, hisz belülről régen egyek vagyunk. Hogy dobog a szívem. Örökké a Te

Leopoldod

Corinna a levelet apró darabokra tépte, s kinn bedobta a tűzhelybe.

- Így lesz a legjobb, akkor megint elfelejthetem, mit írt ma, s holnap már nem hasonlíthatom össze. Mert az az érzésem, hogy mindennap ugyanazt írja. Furcsa mátkaság ez. De vessem a szemére, hogy nem hős? Hisz már abban sem reménykedem, hogy valaha is hőst faraghassak belőle. Most majd elkezdődnek a vereségek s a megaláztatások. Rászolgáltam? Azt hiszem, rá.

Másfél hét telt el, s Schmidtkéknél még semmi sem változott; az öreg hallgatott, mint előtte, Marcell nem jött, Leopold még kevésbé, csak a reggeli levelei érkeztek nagyon pontosan. Corinna már rég nem olvasta el őket; csak mosolyogva átfutotta, aztán a pongyolája zsebébe csúsztatta, ahol összegyűrődtek, elszakadtak. Egyetlen vigasztalása Schmolke asszony volt, jót tett egészséges jelenléte, bár Corinna még mindig kerülte a beszédet.

Aztán annak is eljött az ideje.

A professzor épp hazaérkezett, már tizenegykor, mert szerda volt, s órái egy órával hamarabb befejeződtek. Corinna is, Schmolke asszony is hallotta, hogy jön, és bevágja az ajtót, de egyikük se érezte nagyon szükségét, hogy vele foglalkozzék, hanem mind a ketten ott maradtak a konyhában, ahova a kitárt ablakokon át besütött a júliusi nap. Egyik ablaknál ott állt a konyhaasztal is. Kívül, két kampósszegen, virágláda lógott, az asztalosmesterségnek ez a

¹⁸⁷ Oltárképek, falfestmények alján, széltében elhelyezett kép- vagy domborműsor.

¹⁸⁸ II. Ramszesz egyiptomi fáraó szobra az i. e. 1250 körüli évekből.

különös alkotása, ami csak Berlinre volt jellemző: őszirózsát formázó kis lyukakat fúrtak bele, s zöldre mázolták. Ebben a virágládában több cserép geránium és sárga téli viola állt, verebek röpködtek keresztül rajta, hogy aztán nagyvárosi szemtelenségükben az ablaknál álló konyhasztalra telepedjenek. Itt mindent meg-megcsipkedtek, és senki se gondolt rá, hogy megzavarja őket. Corinna, térde közt a mozsárral, fahéjat tört, közben Schmolke asszony befőzni való éretlen körtét vagdalt ketté hosszában, s a két egyforma felet aztán nagy barna tálba, egy úgynevezett kavarázó tálba tette. Persze a körte két fele nem volt egészen egyforma, nem is lehetett, hisz csak az egyikén volt szár, ez aztán alkalmat is adott a beszélgetés megkezdésére, melyre Schmolke asszony már olyan régóta vágyott.

- Ide nézz, Corinna - mondta -, ez a hosszú itt, ez aztán apád kedvére való szár...

Corinna bólintott.

- Ezt aztán megfoghatja, akár a makarónit, felemelheti, s alulról láthat hozzá... Mégis furcsa ember...

- Az bizony!

- Furcsa ember, sok a bogara, s először ki kell ismerni. De a legfurcsább mégis ez a dolog a hosszú szárral, s hogyha zsemlepuding van körtével, nem hámozhatjuk meg, hanem benne marad az egész magház is a magokkal együtt. Pedig professzor és nagyon okos ember, de annyit mondhatok, ha az én Schmolkémnak, pedig csak egyszerű ember volt, ilyen hosszú szárral, hámozatlanul, magházastul tálaltam volna a körtét, lett volna haddelhadd. Mert akármilyen jó ember volt is, ha azt gondolta: „az asszony azt hiszi, nekem így is jó”, akkor mérges lett, hivatalos képet vágott, s úgy nézett rám, mintha menten letartóztatna...

- Ugyan, kedves Schmolke asszony, hisz ez régi nóta az ízlésről, amin nem lehet vitatkozni. Aztán meg szokás dolga, s lehet, hogy egészségi okok miatt is.

- Egészségi okok miatt - nevetett Schmolke asszony -, na hallod, gyermekem, ha az embernek torkán akad a csutka, cigányútra téved, hogy az embernek teljesen idegeneket kell megkérni rá: „Kérem, vágjon egyet a hátamra, de nagyot”, nem, Corinna, akkor már jobban szeretem a kimagozott malváziát,¹⁸⁹ ami úgy csúszik le, akár a vaj. Még hogy egészséges... A szár meg a héja, hogy mi ebben az egészséges, azt nem tudom...

- Pedig az, kedves Schmolke asszony. Sokan nem bírják a gyümölcsöt, s ha utána, mint papa, a levét is kikanalazzák, megzavarja őket. Ez ellen csak egyetlen orvosság van: mindent rajta kell hagyni, a szárát meg a zöld héját is. Ezek együtt adstringensként hatnak...

- Hogyan?

- Hát adstringensként, azaz összehúznak, először csak az ajkat meg a száját, de ez az összehúzó hatás aztán végigmegy az ember egész belsőségén, s így minden ismét rendbe jön, elmarad a baj.

Egy veréb hallgatta őket, s mintha Corinna fejtegetése meggyőzte volna, felkapott egy véletlenül letört szárat, s átrepült vele a szomszéd tetőre. A két nő pedig elhallgatott, csak negyedóra múlva szólalt meg ismét.

A kép már nem volt ugyanaz, mert Corinna közben mindent lerakott az asztalról, s egy ív kék cukorsüvegpapírt terített szét rajta, száraz zsemlével volt telerakva, s egy nagy konyhai reszelő volt mellette. Ezt most Corinna kézbe fogta, bal vállával nekitámaszkodott, s olyan hevesen

¹⁸⁹ Földközi-tengeri szőlő- és borfajta.

fogott a zsemle reszeléséhez, hogy szétporzott az egész papirosra. Időnként abbahagyta, s a papír közepére kis halommá tolta össze a morzsát, de rögtön ismét neki látott, s igazán úgy látszott, mintha munka közben mindenféle gyilkos gondolata támadt volna.

Schmolke asszony oldalról figyelte, aztán megszólalt:

- Corinna, ugyan kit morzsálsz így szét?

- Az egész világot.

- Az sok... és magadat is vele együtt?

- Magamat elsősorban.

- Így a helyes. Mert ha már jól szétmorzsolódtál, és porhanyós lettél, akkor talán ismét észre térsz.

- Soha.

- Sose szabad azt mondani: „soha”, Corinna. Ez volt Schmolke egyik fő mondása. S ez bizony így is van; még eddig mindig azt tapasztaltam, ha valaki azt mondta: „soha”, ezt mindig közvetlenül a vég előtt mondta. S szeretném, ha nálad is erről lenne szó.

Corinna felsóhajtott.

- Nézd, Corinna, tudod, hogy én mindig ellene voltam. Hisz egész világos, hogy Marcell unokabátyádhoz kell hozzámenned.

- Csak róla egyetlen szót se, kedves Schmolke asszony.

- Igen, ezt ismerjük, érzed, hogy nincs igazad. De nem akarom szaporítani a szót, csak annyit mondok, amit már eddig is mondtam, hogy mindig ellene voltam, Leopoldra gondolok, s hogy valósággal megijedtem, mikor elmondtad nekem. De mikor azt is elmondtad, hogy a kereskedelmi tanácsosné majd mérges lesz, kívántam is neki, s azt gondoltam: Miért is ne lehetne? Ugyan miért? S ha Leopold pólyás is még, Corinna majd felneveli, erőssé teszi. Bizony, Corinna, ezt gondoltam, s meg is mondtam neked. De rossz gondolat volt, mert az ember ne bosszantsa felebarátját, még ha nem állhatja is, s ami először fogott el, az ijedség az eljegyzés miatt, az volt az igazi. Neked okos férj kell, olyan, aki nálad is okosabb - te ugyan nem is vagy olyan okos -, férfi kell neked, olyan, mint Schmolke, akit respektálsz. Leopoldot pedig nem respektálhatod. Vagy még mindig szereted?

- Eszem ágában sincs, kedves Schmolke asszony.

- Na, Corinna, akkor itt az ideje, hagyj fel vele. Mégse állíthatod feje tetejére az egész világot meg saját boldogságodat, apádét és Schmolke asszonyét se akarhatod megrontani, elemészteni, csak azért, hogy a felsütött hajú, gyémántfityegős vén kereskedelmi tanácsosné bosszanthasd. A pénzére dölő asszony ez, elfelejtette már a szatócsboltot, s mindig csak affektál meg epekedik az öreg professzor után, Wilibaldozza is, mintha még mindig bújócskát játszanának a padláson, s a tőzeg közt kuksolnának, mert akkor a padláson még tőzeget tartottak, s ha az ember lejött, olyan volt, mint valami kéményseprő... bizony, Corinna, úgy igaz, ahogy mondom, s rá is férne mindez, pedig eddig is épp elég bosszúsága lehetett. De ahogy az öreg Thomas lelkipásztor mondta vót nekem meg Schmolkének az esküvői prédikációjában: „Viseljétek el egymást szeretetben, mert az ember szeretetre s ne gyűlöletre építse az életét” (ezt se Schmolke, se én, nem felejtettük el soha)... így hát, kedves Corinnám, neked is csak annyit mondhatok, ne gyűlöletre építsd az életedet. Hát ennyire gyűlölöd a tanácsosné, igazán ekkora a gyűlöleted iránta?

- Eszem ágában sincs, kedves Schmolke asszony.

- Hát akkor, Corinna, csak annyit mondhatok, legfőbb ideje, hogy már történjék valami. Mert ha Leopoldot nem szereted, s a tanácsosnét nem gyűlölöd, akkor igazán nem tudom, mit akarsz ezzel az egészszel.

- Én se.

Azzal Corinna a derék Schmolke asszony nyakába borult, s az öreg a szemén látta, hogy minden elmúlt, elült a vihar.

- Na, Corinna, akkor majd csak lesz valahogy, s még minden jóra fordulhat. Add csak ide azt a formát, hogy beletegyük a masszát, mert ennek még legalább egy óra hosszat főni kell. De ebéd előtt apádnak egy szót se, különben még nem tud majd enni örömeiben...

- Eszik az azért.

- De ebéd után elmondom neki, még ha a délutáni álmába kerül is. Meg is álmodtam már az egészszet, csak neked nem akartam szólni. De most már megtehetem. Hét hintó volt, meg Kuh professzor két bocikája volt a koszorúslány. Persze mindegyik koszorúslány akar lenni, mert őket bámulja mindenki, inkább még mint a menyasszonyt, hisz az már elkelt; aztán rendszerint rájuk is hamarosan sor kerül. Csak a papot nem tudtam felismerni, nem Thomas volt. Talán Souchon, csak ahhoz kicsit túl kövér volt.

TIZENÖTÖDIK FEJEZET

A pudingot pontban kettőkor feltálalták, és Schmidt jócskán nekilátott. Kellemes hangulatában teljesen elkerülte figyelmét, hogy Corinna, akármit mond is neki, csak néma mosollyal válaszol. Mert az öreg szeretetre méltó egoista volt, akár a többi vele egyívású, s amíg nem történt semmi, ami a kedélyét megzavarhatta volna, nem nagyon törődött környezete hangulatával.

- Most pedig szedjed le az asztalt, Corinna, mert mielőtt egy kicsit ledőlnek, még szeretnék levelet írni Marcellnak, legalábbis néhány sort. Ugyanis megkapta az állást. Distelkamp, aki ápolja régi kapcsolatait, ma délelőtt tudatta velem.

S miközben az öreg ezeket mondta, ránézett Corinnára, mert látni akarta, hogy hat ez a fontos hír lánya kedélyére. De semmit se látott, talán mert nem is volt mit, vagy talán azért, mert nem volt jó megfigyelő, még akkor se, ha kivételesen nagyon igyekezett.

Mikor az öreg felállt, Corinna is felállt, s kiment, hogy kiadja Schmolke asszonynak az utasítást, szedje le az asztalt. Mikor Schmolke asszony nemsokára megjelent, azzal a szándékos és teljesen felesleges lármával fogott a körberakott tányérok és evőeszközök összeszedéséhez, mellyel öreg cselédek hangsúlyozni szokták uralkodó szerepüket a háztartásban, mégpedig úgy rakta össze, hogy a villák és kések hegye mindenfele kimeredt; mikor aztán kimenni készült, erősen magához szorította ezt az egész tüsketornyot.

- Csak meg ne bökje magát, kedves Schmolke asszony - mondta Schmidt, mert néha szeretett kicsit bizalmaskodni.

- Nem, professzor úr, bökésről szó sincs, már rég nincs. De az eljegyzésnek is vége.

- Vége, igazán? Mondott valamit a lányom?

- Mondott, mikor a zsemlét reszelte a pudinghoz, egyszerre csak kibökte. Már régen nyomta a szívét, csak nem akarta megmondani. De most már beleunt a Leopold-ügybe. Mindig csak azok az apró levélkék, nefelejccsel kívül, meg egy szál ibolyával bévül; most már láthatja, hogy nincsen benne bátorság, s hogy jobban fél a mamájától, mint ahogy őt szereti.

- Hát ennek örülök. Nem is vártam mást. Meg maga se, kedves Schmolke asszony. Marcellt mégis más fából faragták. És mit jelent ma a jó parti? Marcell végtére is archeológus.

- Magától értetődik - mondta Schmolke asszony, aki a professzor előtt soha be nem vallotta volna, hogy nincs tisztában az idegen szavakkal.

- Szóval Marcell archeológus. Egyelőre Hedrich helyére kerül. Már rég nagyon jó véleményekkel vannak róla. Aztán meg szabadságot kap, s ösztöndíjjal Mükénébe megy...

Schmolke asszony most is csak helyeslően bólogatott a mindent megértés jeléül.

- És talán - folytatta Schmidt - még Tirünszbe¹⁹⁰ is, ahol most épp ott van Schliemann is. S ha visszatér, majd hoz nekem egy Zeust a szobám számára - s közben akaratlanul is a kályha felé, az egyetlen, Zeus számára üresen maradt helyre mutatott - ...szóval, ha majd újra itt lesz, meglesz a professzori állása. Az öregek sem élhetnek örökké. S látja, Schmolke asszony, ezt nevezem én jó partinak.

- Magától értetődik, professzor úr, hát minek vóna különben a sok vizsga meg miegymás? Schmolke is mindig azt mondta, pedig nem is volt tanult ember...

- Most pedig Marcellnak akarok írni, aztán egy negyedórácskára majd ledőlök. Fél négyre kérem a kávé. De ne később.

Fél négykor jött a kávé. A Marcellnak szánt levél csőpostával már legalább félórája elment, mert a professzor némi habozás után mégis úgy döntött, hogy csőpostával küldi, s ha minden jól megy, és Marcell otthon van, talán már ebben a percben olvassa is a három tömör sort. amiből kiolvashatja a győzelmét. Gimnáziumi tanár! Eddig csak németirodalom-tanár volt egy felső lányiskolában, s csak keserűen nevetett magában, ha a *Codex Argenteus*-ról¹⁹¹ - ennél a szónál a buta kis libák mindig kuncogtak vagy a *Heliand*-ról¹⁹² meg a *Beowulf*-ról¹⁹³ kellett beszélnie. Néhány homályos célzás Corinnára is volt a levélbe szöve, s mindent összevetve, várható volt, hogy Marcell rövidesen megjelenik, hogy köszönetet mondjon.

És valóban, még öt óra se volt, mikor csengettek, és beállított Marcell. Szívából köszönetet mondott a professzornak a protekciójáért, s mikor Schmidt mindezt a megjegyzéssel háritotta el, hogy ha erről egyáltalán szó lehet, minden köszönet egyedül csak Distelkampnak jár, Marcell azt mondta:

- Jó, hát akkor Distelkampnak. De hogy ezt rögtön megírtad nekem, azért csak köszönetet mondhatok neked is. Méghozzá csőpostával küldted!

- Látod, Marcell, a csőposta az talán számot tarthat a köszönetre, mert amíg mi öregek valami újra elszánjuk magunkat, ami még harminc pfennigbe is kerül, addig bizony sok víz lefolyik a Spreen. De mit szólsz Corinnához?

¹⁹⁰ Az ókori Görögország egyik legrégebbi városa, romjait Schliemann ásatta ki.

¹⁹¹ Ezüst kódex. Wulfila gót püspök bibliafordításának kora középkori másolatát tartalmazza.

¹⁹² Becses német nyelvemlék a 830 körüli évekből. Az újszövetségi történet érdekes átköltése.

¹⁹³ Óangol hősi eposz a 8. századból.

- Kedves bátyám, rá csak homályos célzást tettél... meg se értettem egészen. Azt írtad: „Kenneth,¹⁹⁴ a leopard visszavonulóban van”. Leopoldot értetted rajta? S Corinna büntetésül ezt kapja, hogy Leopold, akire olyan biztosan számított, most elfordul tőle?

- Nem is volna baj, ha így állna a dolog. Mert ebben az esetben a megaláztatás, amiről mégis szót kell ejtenünk, egy fokkal még nagyobb volna. S bármennyire szeretem is Corinnát, azért egy kis lecke nem ártott volna neki.

Marcell Corinna védelmére akart kelni...

- Nem, csak ne mentesd, bizony megérdemelte volna a megleckéztatást. De az istenek mégis enyhébb sorsot szántak neki, s a teljes vereség helyett, amely Leopold önkéntes visszavonulásában fejeződött volna ki, csak fél vereségre ítélték, csak arra, hogy Leopold anyja, az én drága Jennym, líra ide, obligát könnyek oda, a fiával szemben mégis erősebbnek bizonyult Corinnánál.

- Talán csak azért, mert Corinna még idejében meggondolta magát, s nem tett meg mindent, ami tőle tellett.

- Talán így van. De akárhogy legyen is, Marcell, abban meg kell egyeznünk, hogy te milyen álláspontra helyezkedsz ezzel a tragikomédiával szemben, így vagy úgy. Elment-e a kedved Corinnától, akit olyan nagylelkűen védelmedbe vettél, vagy nem? Úgy találod, hogy mégis veszélyes nőszemély, csupa felületesség meg hiúság, vagy azt hiszed, hogy ez az egész nem volt komoly dolog, csak szeszély, amit meg lehet bocsátani? Mert erről van szó, ezen múlik.

- Kedves bátyám, én nagyon jól tudom, mi az álláspontom, de előbb a te véleményedet szeretném hallani. Mindig jó szívvel voltál hozzám, s Corinnát majd nem dicséred fel jobban, mint ahogy megérdemli. Már csak önzésből sem, hiszen szívesen otthon tartanád. S azért egy kicsit egoista vagy te is. Bocsáss meg, úgy gondolom, hogy csak néha, és csak bizonyos dolgokban...

- Mondd csak ki nyíltan, hogy mindenben. Ezt én is tudom, s azzal vigasztalódom, hogy ez gyakran előfordul ezen a világon. De ezek csak kitérők. Corinnáról kell beszélnem, s akarok is. Mit is mondhatnék, Marcell? Azt hiszem, komolyan gondolta, ezt neked kereken ki is jelentette, s te el is hitted neki, még inkább, mint én. Ez volt a tényállás, így állt a dolog még pár hete. De most, és erre akár fogadni is mernék, most teljesen megváltozott ez a lány, s ha Treibelék akár drágakövekbe meg aranyba foglalnák is a Leopoldjukat, neki már akkor se kéne. Hiszen tulajdonképpen egészséges, derék és őszinte szívű, kényes a becsületére, s ez után a rövid eltévelyedés után egyszerre világossá vált előtte, mit is jelent, ha az ember két családi portréval meg az apja könyvtárával gazdag családba akar beházasodni. Elkövette azt a hibát, hogy azt hitte, „ez csak úgy megy”, mert mindig hízelegtek a hiúságának, s úgy tettek, mintha törnék magukat érte, udvarolnának neki. De udvarlás meg udvarlás közt van azért különbség. Társaságban lehet ugyan egy ideig, de az egész életre már nem. Egy hercegi családba még csak-csak be lehet kerülni, de burzsoá famíliába nem. S ha a férj, a burzsoá, még túltenné is magát rajta - a felesége, a burzsoá asszony, annál kevésbé, különösen, ha Jenny Treibel, született Bürstenbindernek hívják. Kereken kimondom, Corinna büszkesége végre feltámadt, hadd tegyem hozzá: hála istennek, s most már mindegy, sikerült-e keresztülvinni akarátát, vagy nem, már elment tőle a kedve, nem akarja, elege van belőle. Ami azelőtt félig számítás, félig meg elbizakodottság volt, azt most mind más fényben látja, s elvi kérdésnek tekinti. Hát ennyi az én bölcsességem. S most hadd kérdezzem meg újból, milyen álláspontra helyezkedsz? Van hozzá kedved meg erőd, hogy ezt a butaságot megbocsásd neki?

¹⁹⁴ Kenneth legendás hírű 6. századi skót király.

- Van, kedves bátyám, van. Persze azt azért el kell ismernem, hogy jobban örülnék, ha ez a história nem történt volna; de ha már megtörtént, csak a javát látom. Corinna bizonyára örökre szakított a modernkedéssel meg a külsőségek hajhászásával, s megtanulta újra becsülni az általa kigúnyolt életformát, amiben nevelkedett.

Az öreg bólintott.

- Mások - folytatta Marcell - nyilván másképp vélekednének erről, ezt világosan látom; mert az emberek nem egyformák, ezt naponta látni. Nemrég olvastam például Heyse¹⁹⁵ egyik bűbájos történetét, melyben egy fiatal tudós, ha igaz, éppen archeológiával megfertőzött, szóval afféle kolléga, beleszeret egy bárókisasszonyba s a lány is szívből, őszintén szereti; csak ezt a fiú még nem tudja, nem egészen bizonyos a dolgában. S ebben a bizonytalanságában egy taxus-sövény véletlen rejteke mögül meghallja, hogy a baronesse, aki a barátnőjével sétál a parkban, ennek a barátnőnek mindenféle vallomást tesz, és sajnos, nem állja meg, hogy néhány tréfásan elbizakodott megjegyzést ne szőjön bele a szerelméről. A szerelmes fiú, az archeológus meg, ahogy ezt meghallotta, fogja a batyuját, és odébbáll. Számomra ez teljesen érthetetlen. Én, kedves bátyám, másként csináltam volna, csak a szerelmet hallottam volna meg belőle, s nem a fájdalmat, a gúnyt, s ahelyett, hogy elutaztam volna, odaborultam volna örült boldogan baronesse-em lábához, s csak végtelen boldogságomról beszéltem volna. Hát ebben a helyzetben vagyok most, kedves bátyám. Persze másként is lehet csinálni: de én a magam részéről szívből örülök annak, hogy nem tartozom az ünnepélyesek közé. Persze tisztelet a presztízsnak; de túlságosan sok belőle csak árthat, a szerelemben pedig egész bizonyosan csak árt.

- Bravó, Marcell, nem is vártam mást tőled, s ebben is csak azt látom, hogy az édes húgom fia vagy. Látod, ez a Schmidt-vonás benned, hogy így tudsz beszélni; semmi kicsinyeskedés, semmi hiúság, mindig csak a lényegre, az egészre fekteted a súlyt. Gyere ide, fiam, csókolj meg. Egy puszi tulajdonképpen kevés is, ha meggondolom, hogy az unokaöcsém, a kollégám vagy, s nemsokára a vőm is leszel, hisz Corinna bizonyára nem mond nemet, még két puszi is kevés. S meglesz az elégtétele is, Marcell, mert Corinnának kell írnia neked, gyónnia kell, hogy úgy mondjam, s bűnei bocsánatát kell tőled kérnie.

- Az isten szerelmére, bátyám, csak ezt ne. Először is, mert nem teszi meg, ha pedig mégis megtenné, ezt látni se bírnám. A zsidóknak van egy mondásuk vagy törvényük, így mesélte nekem nemrég Friedeberg, mely szerint különösen büntetendő „felebarátunk megszegyenítése”, és én úgy látom, hogy ez roppant helyes törvény, már-már keresztényi. S ha senkit se szabad megszegyenítenünk, még az ellenségünket se, hát akkor, kedves bátyám, hogy jövök én ahhoz, hogy kedves unokahúgomat, Corinnát szégyenítsem meg, aki talán azóta zavarában azt se tudja, merre nézzon. Mert, ha valaki, aki nem szokott zavarba jönni, egyszer mégis megteszi, akkor aztán alaposan, s olyan kínos helyzetben, amiben most Corinna van, az a kötelességünk, hogy aranyhidat építsünk számára. Majd én írok, kedves bátyám.

- Jó fiú vagy, Marcell, csókolj meg még egyszer. De túl jó ne légy, azt a fehérség nem tudja elviselni, még Schmolke asszony sem.

¹⁹⁵ Paul Heyse (1830-1914) egykor népszerű regényíró, novellista.

TIZENHATODIK FEJEZET

És Marcell valóban írt, másnap reggel két levél volt a reggeli mellett az asztalon, egyik kis alakú, tájképpel a sarkában, tó meg szomorúfüz, benne Leopold ki tudja, hányadszor „rendíthetetlen elhatározásáról” írt, a másik, festői mellékletek nélkül, Marcelltól. Ez így szólt:

Kedves Corinna! Tegnap apád beszélt velem, s legnagyobb örömömre megmondta, hogy - bocsáss meg, ezek a saját szavai „kezdesz ismét észhez térni” és, fűzte még hozzá, „észre térített a szíved”. Elhihetem, mondd? Valóban megváltoztál, megtértél, ahogy reméltem? Apád ezt bizonygatta. Azt is mondta, hogy hajlandó lennél ezt előttem is kifejezni, de ez ellen ünnepélyesen tiltakoztam, mert semmi részem nem kívánja, hogy bűnvallást tégy, s elismerd, hogy nem volt igazad; amit eddig megtudtam, ha nem is a te szádból, nekem teljesen elég, végtelenül boldoggá tesz, és lelkemet minden keserűségtől megszabadítja. Más talán nem tudna így érezni, mint én, de szívem mélyén nem igénylem, hogy angyalhoz szóljak, ellenkezőleg, a tökéletesség csak nyomaszt, talán mert nem hiszek benne; emberileg megérthető hibák még akkor is szimpatikusak nekem, ha szenvedek tőlük. Amit nekem akkor mondtál, mikor Mr. Nelson estélye után hazakísértelek Treibeléktől, arra persze ma is mind emlékszem, de csak a fülemben szól, nem a szívemben. Szívemben csak az van, ami mindig, kezdettől fogva, ifjúságom óta ott volt.

Remélem, hogy még ma láthatlak. Mint mindig, most is a

Te Marcellod

Corinna odanyújtotta a levelet apjának. Ő is elolvasta, s közben dupla füstöt eregetett; de mikor végzett vele, felállt, s kedvencét homlokon csókolta:

- A szerencse gyermeke vagy. Látod, ez az, amit magasabb rendűnek szoktunk mondani, az igazán ideálisnak, s nem az, amit Jenny barátnőm ért rajta. Hidd el, a klasszikusok, akiket most kigúnyolnak, azok szabadítják fel a lelket, nem ismerik a kicsinyességet, megsejtik a keresztényt, és megtanítanak megbocsátani és felejtani, hiszen mindnyájan „szűkölködünk a dicsőségben”. Bizony, Corinna, a klasszikusoknál olyan mondásokat találni, akár a bibliában. Néha még talán jobbakat is. Itt van például ez: „Légy azzá, aki vagy”, ezt csak egy görög mondhatta. Persze, ehhez a kialakulási folyamathoz az is kell, hogy érdemesek legyünk rá. S ha atyai elfogultságom nem csal, te érdemes vagy. Tévedés volt ez az egész treibeleskedés, *Ballépés*, mint tudod, annak a vígjátéknak a címe, most játsszák, s még hozzá egy főtörvényszéki tanácsos írta.¹⁹⁶ A főtörvényszék hál’ istennek mindig pártolta az irodalmat. Az irodalom pedig szabaddá tesz... Most rátaláltál az igazira, s egyúttal önmagadra is... „Légy azzá, aki vagy”, mondja a nagy Pindarosz, s ezért kell Marcellnak is kijutnia a világba, hogy azzá lehessen, aki, el kell jutnia a nevezetes történelmi helyekre, főleg az ókoriakra. Az ókor színhelyei olyanok, mint a szent sír; oda zárandokolnak el a tudomány keresztes lovagjai, s ha majd visszatértetek Mükénéből - azt mondtam, „visszatértetek”, mert te is vele mész, Schliemannt is mindig elkíséri a felesége -, akkor nincs igazság, ha egy éven belül nem lesztek magántanárok vagy rendkívüli egyetemi tanárok.

Corinna megköszönte, hogy mindjárt őt is kinevezte, de egyelőre inkább a háztartást meg a gyerekszobát vállalja. Azután elbúcsúzott, kiment a konyhába, lekuporodott egy zsámolyra, s odaadta a levelet Schmolke asszonynak, hogy olvassa el.

¹⁹⁶ Ernst Wichert (1831-1902) vígjátékáról van szó, 1874-ben mutatták be.

- Na, kedves Schmolke asszony, mit szól hozzá?

- Hát mit szólhatnék, Corinna? Csak azt mondhatom, amit Schmolke is mindig emlegetett: Némelyeket Isten álmukban ajándékoz meg. Teljesen felelőtlenül, majdnem botrányosan viselkedtél, s most mégis megkapod. A szerencse gyermeke vagy.

- Ezt mondta papa is.

- Akkor pedig igaz. Mert amit egy professzor mond, az mindig igaz. De most aztán elég a meséből meg a tréfából, elégünk volt belőlük Leopolddal, szegényt azért őszintén sajnálom, hiszen nem ő csinálta saját magát, az ember végül is olyan, amilyen. Szóval, Corinna, most fordítsuk komolyra a dolgot. Mit gondolsz, mikor kerül rá sor, mikor írják ki az újságok? Holnap?

- Hát, kedves Schmolke asszony, azért olyan hamar nem megy. Hisz előbb még látnom kell Marcellt, s meg is kell csókolnom...

- Hát bizony. Addig nem is lehet...

- Aztán meg szegény Leopoldnak is meg kell írnom a lemondó levelet. Hiszen épp ma biztosított újra arról, hogy értem akar élni, s akár meg is halni...

- Ó, Istenem, szegény ember.

- A végén még örül is majd neki...

- Meglehet.

Marcell aztán, ahogy levelében jelezte, még aznap este megjelent, és először az újságjába mélyedt nagybátyját üdvözölte, aki - talán azért, mert az eljegyzés dolgát elintézettnek tekintette kicsit szórakozottan, újsággal a kezében ezt válaszolta:

- S most mondd, Marcell, mit szólsz hozzá? Summus episcopus...¹⁹⁷ A császár, a mi öreg Vilmosunk lemond róla, már nem akarja gyakorolni ezt a tisztelet, Kögel lesz a legfőbb püspök. Vagy talán Stöcker...¹⁹⁸

- Ugyan, kedves bátyám, ezt nem hiszem komolyan. Aztán meg aligha adnak bennünket össze épp a dómban...

- Igazad van. Bennem is megvan a nem-politikus embernek az a hibája, hogy a nagy szenzáció miatt, melyről persze utóbb mindig kiderül, hogy nem is igaz, megfeledkezem a fontosabbról. Corinna odaát van a szobájában, és rád vár, és azt hiszem, a legjobb lesz, ha ezt egymással intézitek el; az újsággal se végeztem még, egy harmadik pedig ilyenkor csak zavar, még ha apa is az illető.

Mikor Marcell benyitott, Corinna szívélyesen és barátságosan jött elébe, kicsit zavarban volt, ugyanakkor azonban látszott rajta, hogy ezt az ügyet a maga módján akarja kezelni, tehát, amennyire csak lehet, nem veszi tragikusan. Odaátról a lemenő nap sütött be az ablakon, s mikor leültek, Corinna megfogta Marcell kezét, s így szólt:

- Te olyan jó vagy, s én ezt soha el nem felejttem. Amit akartam, butaság volt.

- Hát igazán akartad?

¹⁹⁷ A legfelsőbb püspök. A németországi evangélikus egyházakban ezt a tisztséget az uralkodó töltötte be, egészen 1918-ig.

¹⁹⁸ Ismert egyházpolitikusok.

Corinna bólintott.

- És komolyan szeretted?

- Azt nem, de komolyan hozzá akartam menni. Sőt, Marcell, nem is hiszem, hogy nagyon boldogtalan lettem volna vele, nem olyan a természetem; persze nagyon boldog se. De ki a boldog? Te tudsz valakit? Mert én nem. Tanultam volna festeni, talán még lovagolni is, a Riviérán meg összebarátkoztam volna néhány angol családdal, persze olyanokkal, akiknek luxusjachtjuk van, aztán elhajóztam volna velük Korzikába vagy Szicíliába, folyton a vérbosszú nyomában. Mert izgalom-igényem egész életemre megmaradt volna. Leopold kicsit álmos; hát így éltem volna.

- Te csak nem változol, mindig rosszabbnak fested magad, mint amilyen vagy.

- Alig hiszem, persze jobbnak se. S ezért talán el is hiszed nekem, mennyire örülök, hogy mindezekén túl vagyok. Kezdetől fogva vonzottak a külsőségek, talán még ma is így van ez, de ennek a váagnak a kielégítése túlságosan sokba került volna, ezt most megtanultam, s belátom.

Marcell újból félbe akarta szakítani, de Corinna nem hagyta.

- Várj, Marcell, egyet-mást még el akarok mondani. Lásd, Leopolddal talán megfértem volna, miért is ne? Még kellemes is lehet, ha az ember mellett gyenge, jelentéktelen, de jó férj áll. De az a mama, ez a szörnyű asszony! A vagyonnak, a pénznek bizonyára van varázsa; ha nem így lenne, akkor eltévelyedésemet megtakaríthattam volna; de ahol minden a pénz, kiszikkasztja a szívet meg az értelmet is, s ráadásul együtt jár a könnyekkel meg a szentimentalizmussal, akkor az ember fellázad, s hogy ezt is eltűrjem, az túl kemény dolog lett volna, még ha elviselem is. Mert abból indulok ki, hogy az ember a kényelmes ágyban jó ápolás és ellátás mellett sokat elbír.

Harmadnap aztán megjelent a hír az újságban, s a nyilvános közzététellel együtt küldték szét az eljegyzési kártyákat. A kereskedelmi tanácsoséknak is. Treibel, aki előzőleg belepillantott a borítékba, megérezte ennek a hírnek nagy fontosságát meg befolyását a családi béke, s az elviselhető családi hangulat helyreállítására, késedelem nélkül átment a hölgyek szobájába, ahol Jenny Hildegarddal épp reggelizett. Már mikor belépett, magasra emelte a levelet s megkérdezte:

- Mit kapok, ha közlöm veletek ennek a levélnek a tartalmát?

- Kívánj valamit - mondta Jenny, akiben felderengett a remény.

- Egy csókot.

- Hagyd az együgyű vicceidet, Treibel.

- Hát ha te nem akarod megadni, akkor Hildegardtól kérem.

- Megadom - mondta Hildegard. - De most aztán olvasd végre.

Treibel pedig olvasta:

- „Lányomat a mai napon eljegyezte...”, nos, hölgyeim, ki az a lányom? Hisz annyi lány akad. Hát tessék, találjátok ki, megduplázom az árat, amit kértem... tehát: „Tisztelettel értesítem Önöket, hogy Corinna lányomat a mai napon eljegyezte dr. Marcell Wedderkopp, gimnáziumi tanár, a brandenburgi 35. lövészezred tartalékos hadnagya. Dr. Wilibald Schmidt professzor, a Szent Lélek gimnázium tanára.”

Jenny, akit feszélyezett Hildegard jelenléte, megelégedett egy férjére vetett diadalmas pillantással. Hildegard pedig, aki most is formahibát keresett, csak annyit mondott:

- Ennyi az egész? Én úgy tudom, hogy a jegyesek is hozzá szokták fűzni a magukét. De ezek a Schmidt-Wedderkoppok a végén lemondtak róla.

- Dehogy, Hildegard, egy második kártyán, amit elcsórtam, a jegyesek is bejelentik. Ezt a kártyát neked adom berlini tartózkodásod emlékére, meg az itteni kultúrformák fokozatos fejlődésének bizonyágául. Persze azért még mindig nagyon le vagyunk maradva, de lassacskán csak kialakul. Most pedig kérem a csókomat.

Hildegard kettőt is adott neki, méghozzá olyan viharosat, hogy nyilvánvalóvá vált jelentőségük. Ez a nap két eljegyzést hozott.

Marcell és Corinna esküvőjét július utolsó szombatjára tűzték ki; „csak hosszú mátkaság ne legyen”, hangsúlyozta Wilibald Schmidt, s a jegyeseknek érthetően semmi kifogásuk sem volt a gyorsított eljárás ellen. Egyes-egyedül Schmolke asszony, aki annyira siettette az eljegyzést, nem akart hallani se az esküvő siettetéséről, s azt mondta, alig három hét van addig, ami csak arra elég, hogy háromszor kihirdessék őket, ez pedig nem megy, még pletyka lesz belőle; végül aztán mégis belenyugodott, vagy inkább azzal vigasztalódott, hogy: így is, úgy is megszólják őket, megindul a szóbeszéd.

Huszonhetedikén Schmidtéknél egyszerű leánybúcsút tartottak, másnap volt a lakodalom az Englisches Hausban,¹⁹⁹ Thomas tiszteletes eskette őket. Háromkor a hintók a Nikolai-templom elé hajtottak, hat koszorúslány, köztük a két Kuh-bocika, meg a két Felgentreu lány. Utóbbiak, ezt már most elárulhatjuk, a tánc egyik szünetében eljegyezték magukat a két kvartettbeli előadóval, ugyanazokkal az urakkal, akik a halensee-i kiránduláson is ott voltak. A természetesen ugyancsak meghívott jódlizót a két Kuh lány ostromolta hevesen, de ő ellenállt, mert sarokház-tulajdonos fia lévén, megszokta az effajta lerohanásokat. A Kuh lányok aztán hamar megvigasztalódtak a kudarcuk miatt - „nem ez volt az első, de nem is az utolsó”, mondta Schmidt -, s csak az anyjuk volt végig nagyon rosszkedvű.

Egyébként nagyon vidám esküvő volt, aminek az volt az oka, hogy kezdettől fogva mindent a könnyebbik oldaláról vettek. Megbocsátani, felejtetni akartak, itt is, ott is, így aztán, hogy elejét vegyék minden szóbeszédnek, nemcsak meghívták az egész Treibel familiát, hanem el is jöttek mind az egy Leopold kivételével, aki délután kilovagolt az Eierhäuschenhez. A kereskedelmi tanácsosné ugyan eleinte nagyon habozott, sőt tapintatlanságot meg sértést is emlegetett, de második gondolata már az volt, hogy jobb, ha az egész esetet gyerekségnek tekinti, s ezzel a legkönnyebben elhallgattathatja az imitt-amott már lábra kapó szóbeszédet. Ennél a második gondolatnál aztán ki is tartott; a tanácsosné, barátságos mosolyával az arcán, ahogy mindig szokta, teljes díszben jelent meg, s vitathatatlanul ő lett az egész esküvői asztaltársaság fénypontja, legfőbb száma. Corinna kifejezett kívánságára Honig és Wulsten kisasszonyt is meghívták; előbbi el is jött, Wulsten kisasszony azonban egy levélben kimentette magát, „mert Lizzit, ezt a drága gyermeket, nem hagyhatja magára”. Közvetlenül a „drága gyermeket” alatt egy pötty volt, Marcell meg azt mondta Corinnának:

- Ez könnycsepp, méghozzá, azt hiszem, igazi.

A professzorok közül a már említett Kuhékon kívül csak Distelkampék és Rindfleischék jelentek meg, mert az apróbb gyermekekkel megáldott családok mind Kösenben, Ahlbeckben

¹⁹⁹ Berlini szálloda és étterem.

meg Stolpmündében voltak. Ez a létszámhiány azonban nem csökkentette a pohárköszöntők számát; a Distelkampé volt a legjobb, a Felgentreué meg a logikailag legszörnyűségesebb, nagy nevetést aratott vele, pedig nem ez volt a szándéka.

Már az édességet kezdték körülkínálni, és Schmidt végigjárta az asztalt, hogy az idősebb hölgyeknek s néhány fiatalabbnak is mindenféle kedveset mondjon, amikor sokadszorra ismét belépett a terembe a sürgönyhordó, és az öreg Schmidt elé lépett. Az öreg pedig, akit eltöltött a vágy, hogy annyi jókívánság hozóját, akár a dalnokot Goethe költeményében,²⁰⁰ királyian megjutalmazza, fogott egy söröskorsót, megtöltötte pezsgővel, s átnyújtotta a postásnak, aki meghajolt a mátkapár felé, majd bizonyos eleganciával egy húzásra rájuk ürítette. Nagy taps. Utána Schmidt felbontotta a táviratot, végigfutotta, és azt mondta:

- A britek rokonnemzetiségétől.

- Halljuk, halljuk.

- „...To Dr. Marcell Wedderkopp.”²⁰¹

- Hangosabban.

- „England expects that every man will do his duty...”²⁰² Aláírás : John Nelson.

A beavatottak közt, akik a nyelvet is értették, kitört az örömrivalgás, Treibel meg így szólt Schmidthez:

- Azt hiszem, Marcell ezért kezességet vállal.

Corinnának a távirat végtelen örömet okozott, és jókedvre derítette, de már nem volt ideje rá, hogy boldog hangulatát kifejezésre is juttathassa, mert nyolc óra lett, s fél tízkor indult a vonat, mely a fiatal párt előbb Münchenbe, majd onnan Veronába vitte, ahogy Schmidt fejezte ki magát: „Júlia sírjához”,²⁰³ ilyeneket szeretett mondani az öreg. Schmidt különben mindezt csak apróságnak meg „ízeltőnek” nevezte, egyébként is meglehetősen fölényesen nyilatkozott, és Kuh nagy bosszúságára, Messzéniairól²⁰⁴ meg a Taigetoszról²⁰⁵ jósolt, akár egy orákulum, ahol bizonyára akad még néhány sírkamra, ha nem is pont az Arisztomenészé,²⁰⁶ akkor az apjáé. Mikor végre elhallgatott, és Distelkamp megmosolyogta az újra a vesszőparipáján lovagló barátját, Schmidtet, észrevették, hogy közben Marcell meg Corinna már elhagyta a termet.

A vendégek még maradtak, de tíz órára soraik már nagyon megritkultak; Jenny, Honig kisasszony, Helene már szedelőzködött, s Helenével persze Otto is, bár ő szívesen maradt volna még egy órát. Csak az öreg kereskedelmi tanácsos emancipálta magát, ott ült „testvére”, Schmidt mellett, s „A német nép kincsesládájának” egyik anekdotáját a másik után idézte, mind csupa vérvörös karbunkulus, de „tisztá fényükről” nagy vakmerőség lett volna beszélni.

²⁰⁰ Goethe *A dalnok* című balladájának hőse nem fogadja el a király ajándékát, csak egy serleg bort; azt tekinti a legnagyobb kitüntetésnek.

²⁰¹ Marcell Wedderkoppnak.

²⁰² Anglia elvárja, hogy mindenki tegye meg a kötelességét. (Lásd a 39. lábjegyzetet!)

²⁰³ Shakespeare *Rómeó és Júlia* című tragédiája Veronában játszódik.

²⁰⁴ Ógörög város és tartomány a Peloponnészoszon.

²⁰⁵ Hegyvonulat Messzénia és Spárta között.

²⁰⁶ Messzénia Spárta elleni szabadságharcának legendás hőse az i. e. 7. században.

Treibel, bár Goldammer nem volt ott, mégis mindenfelől támogatást kapott, a legkiadósabbat Adolar Krolától, akinek még a szakemberek is odaítélték volna a pálmát.

Már rég égtek a lámpák, a szivarfüst kisebb-nagyobb karikákban szállongott, a fiatal párok meg egyre inkább a terem sarkaiba vonultak, ahol - meglehetősen indokolatlanul - négy-öt babérfa állt, és profán pillantásoktól védő sövényt képezett. Itt tűntek fel a Kuh lányok is, akik, talán anyjuk tanácsára, még egy utolsó erélyes támadást indítottak a jódlizó ellen, de ezúttal is hiába. Ugyanakkor valaki már klimpírozott a zongorán, s láthatóan közeledett a perc, mikor az ifjúság a tánchoz való jogát kívánta gyakorolni.

Ezt a vészterhes pillanatot ragadta meg - bizonyos hadvezéri ügyességgel - Schmidt, aki addigra már majd mindenkit letegezett, vagy testvérek szólított, s miközben Krola elé újabb szivarosdobozt tolt, azt mondta:

- Dálnokom és testvérem, *carpe diem*.²⁰⁷ Mi, latinosok, a hangsúlyt az utolsó szótagra vetjük. Használd ki a napot. Már csak rövid idő van hátra, s valamelyik zongorilla lesz a helyzet ura, aki majd érezteti velünk, hogy feleslegesek vagyunk. Tehát ismétlem, amit tenni akarsz, tedd meg hamar. Itt a pillanat; Krola, tedd meg nekem azt a szívességet, hogy elénekeled Jenny dalát. Már vagy százszor kísérted, s bizonyára el is tudod énekelni. Azt hiszem, wagneri nehézségek nincsenek benne. A mi kedves Treibelünk meg nem veszi tőlünk rossz néven, hogy szeretett felesége szíve dalát bizonyos értelemben profanizáljuk. Mert profanizálásnak tartom a legszentebb dolgok mutogatását. Igazam van, Treibel, vagy csalódnom kell benned? Pedig benned nem csalódhatom. Olyan emberben, mint te, nem lehet csalódní, tiszta, nyílt az arcod. Most pedig gyere, Krola. „Több fényt”,²⁰⁸ olümposzi költőnk nagy mondása volt ez valaha; de most nincs rá szükségünk, van itt fény bőségesen. Gyere. Feddhetetlen emberként akarom befejezni ezt a napot, és barátságban az egész világgal, főleg veled, Adolar Krola.

A sok lakomától megedzett Krola pedig, aki Schmidthez képest még nagyon jól bírta magát, nem sokat szabódott, hanem megindult a zongora felé, Treibel és Schmidt karonfogva követte, s mielőtt még a társaság többi része feleszmélt volna, hogy itt egy dal előadására készülnek, Krola félretette a szivarját, s máris rázendített:

*Bármit kínál a szerencse,
egyetlen sors kell nekem.
Mi az arany? Más keresse,
én a rózsát szeretem.*

*Zúg az erdő, hallga, hallga,
a pántlikád hogy libeg -
hadd látlak egy pillanatra,
hadd érintem a kezed.*

*Adni, kapni - szép hajadnak
fürtivel szél játszik el,
ennyi, mit az élet adhat:
hogy két szív egymásra lel.*

Felzúgott a taps, mert Krola hangja, ahhoz képest, amit ebben a társaságban hallottak, még mindig erőteljesen csengett. Schmidt csöndesen sírva fakadt. De aztán hirtelen magához tért.

²⁰⁷ Minden órának szakaszd le virágát (Horatius egyik ódájából).

²⁰⁸ Goethe utolsó szavai.

- Testvér - mondta -, ez jólesett. Bravissimo. Treibel, mégiscsak igaza van a mi Jennyneknek. Van ebben valami, ami megragadott; nem tudom biztosan, mi, de éppen erről van szó: ez igazi dal. Minden igazi lírai alkotásban van valami titokzatos. Mégis jobb lett volna, ha emellett tartok ki...

Treibel meg Krola egymásra néztek, aztán helyeslően bólintottak.

- És szegény Corinna! Már Trebbin felé jár, az az első útszakasz Júlia sírja felé... Júlia Capulet;²⁰⁹ hogy hangzik ez. Különben állítólag egyiptomi koporsó, ami talán még érdekesebb... Aztán meg mindent összevetve, nem is tudom, helyes-e, hogy így átutazzák az egész éjszakát; ez régen nem volt szokás, azelőtt természetesebbek voltunk, majdnem azt mondhatnám: erkölcsösebbek. Kár, hogy Jenny barátnőm már elment, neki kellene ezt eldöntenie. Számomra egy a biztos, a természet maga az erkölcs, s általában ez a fődolog. A pénz számárság, számárság a tudomány is, számárság minden. A professzorság is. Aki ezt tagadja, az pecus.²¹⁰ Ugye, Kuh... Gyerünk, uraim, gyere, Krola... menjünk haza.

FORDÍTOTTA PÓKA ENDRE

²⁰⁹ Júlia teljes neve Shakespeare *Rómeó és Júliá*-jában.

²¹⁰ Marha. (A Kuh németül tehenet jelent.)

STINE

ELSŐ FEJEZET

Az Invalidusok utcájában mi sem változott: csakúgy csilingelt a lóvasút, mint máskor, és a munkások pihenőre mentek; hogyha pedig valaki mégis mindenáron valami rendkívülit akart volna felfedezni rajta, annak is legfeljebb csak a 98-as számú házban akadhatott volna meg a szeme, mert hát szó, ami szó, igaz is, se húsvét, se pünköszt, de még csak szombat sincs, és tessék, odafent az első emeleten valóságos mesteri tökélytel tisztoztatják az ablakot. No mármint, akár hiszik, akár nem, akadt valaki, méghozzá odaát, rézsűt szemben a Scharnhorst utca sarkán, akinek igenis szemét szűrt ez az eset.

- Igazán nem tudom - brummogott magában az öreg Lierschenné -, igazán nem tudom, ennek a Pittelkownénak már megint mi jutott eszébe! No de hát törődik is ő azzal, hogy más mit gondol felőle! Ő meg a húga, a Stine, ott a Polzinéknál, a külön kapukulcs meg a külön szoba, hogy jaj istenem, csak meg ne lehessen valahogy látni valamit! Na, megéri a pénzét az is, annyit mondhatok. Elég baj ez bizony, elég baj, no de erről is csak ki más tehet, mint a Pittelkowné egyes-egyedül! Meg kell csak nézni most is, ahogy odaáll, ahogy a nagy sürgés-forgásba majd belegebed! És még ha legalább este csinálná. Na de hogy fényes, világos nappal, épp amikor a Borsigból meg a Schwartzkoppenből²¹¹ jönnek ki, mintha minden férfinak pont ötlet kellene bámulnia, hát ez már aztán szégyen, gyalázat, hogy az embernek kislát a szeme!

Így dohogott egyre a vénasszony magában, ami azt illeti, nem valami barátságosan, de azért azt is el kell ismerni, hogy nem is egészen ok nélkül, mert az a fekete hajú, kacéran hullámos frizurájú fehérszínű bizony térdig hajtott vissza a nagy dörzsölés, mosogatás közben a kötőjét, és amint bőr törőrongyával az ablaktábla külső oldalát mosta, egészen kilépett a párkányra, s hogy biztosabban álljon, bal karjával a keresztfába kapaszkodott. Közben-közben meg is állt egy kicsit a munkában, és lenézett az utcára: odaát a tűző napon, a lóvasút sínjén túl egy csaknem elegánsnak mondható, háromkerekű gyerekkocsi vesztegelt. A kocsiiban, szinte főúrián előkelő, csipkékbe öltöztetett, de kétségtelenül igen-igen csintalan kisgyermek rakoncátlanokodott, s az őrzésére odarendelt tízéves forma kislány - mikor már semmi kérdés, semmi rábeszélés nem használt - a bögmáshoz jól odacserdített egyet. E merész nevelői beavatkozással szinte egy időben azonban félénken az emeletre is sandított a mi kis tízévesünk, és hát bizony odafönnről, sajnos, csakugyan mindent láttak, sőt - minthogy az a csinos, sötét hajú asszony mindenféle „veréssel nevelést” saját kizárólagos jogának tartott, bőrtörőjével megfenyegette a túlkapáson tetten ért bűnöst. De a haragja, úgy látszott, egykettőre szavakban is kitör, hiába volt a leányka messze tőle, ha éppen ebben a pillanatban fel nem bukkan az utcán az ismerős postás, s jelöl annak, hogy neki hoz valamit, egy levelet fel nem tart feléje a magasba. Na, Pittelkownénak ennyi elegendő is volt. Az ablakdeszkáról egy odatámasztott székre lépett, s egy-kettő eltűnt a szoba belsejében; a folyosón akarta a postástól átvenni a levelet. Alig telt bele egy perc, jött is már visszafelé, és hogy jobban lásson, odaállt az ablakba a levéllel. Úgy látszott azonban, hogy a levél több bosszúságot okoz neki, mint örömet, mert homloka egyszerre bosszankodó ráncokba futott össze, ajkát lebiggyesztette.

²¹¹ Két régi berlini gyár.

- A vén rondaság! Pont ő hiányzik most nekem ide!

De nem tartozott azok közé, akik nagyon szívükre veszik a dolgokat, s még a levelet se tette le a kezéből, teljes felsőtestével jó erősen kihajolt az ablakdeszka fölött, és azon az alt zengésű, náthás orrhangon, mely fővárosunk alsóbb osztályainak, valljuk be, olyan nagyon kevésbé válik díszére, lekiáltott:

- Olgaaa!!

- Mi az, mama?

- Mi az, mama, mi az, mama? Buta kölk! Ha én egyszer azt mondom neked, hogy gyere, akkor jössz, és kész! Megértetted?!

Éppen ekkor nagy rázkódva, dübörögve egy teherszállító kocsis ment arra az úton, rajta régi, kimustrált gőzkazán, úgyhogy a parancsot legjobb akarattal sem lehetett mindjárt teljesíteni. Alig haladt el azonban a kerekes faalkotmány, Olga megragadta a gyerekkocsi fogóját, és keresztbe a kocsin, áttolta a ház elé, majd egy utolsó lökessel be a kapu alá. A gyereket felvette a karjára, a kocsit meg ott hagyta, ahol volt, és elindult a lépcsőn, fel a lakásukba.

Édesanyja haragja közben már le is csillapodott, Olgát kézen fogva, azon az egyszerű emberekre jellemző, túlzottan bizalmasan hangon, ahogyan épp legbizalmasabb dolgaikról szoktak egymással beszélni, így szólt hozzá:

- Olga! Ma este itt van megint az öreg, tudod. Mert folyton akkor jön, amikor nem kellene, mintha csak engem akarna bosszantani vele. Hát rá vall ez is, nem mondom... Na de, istenem, mit csináljon az ember? Nyolc előtt úgyse jön, hála istennek... Na de ide figyelj! Elmész a Wandához, tudod, és megmondod neki... különben ne, ne is menj, úgyse tudod neki megmondani, mert hosszú, és mire odaérsz, úgyis elfelejtetted. Inkább leírom neki, jó?

S ezzel, félbehagyva a beszélgetést, az ajtóból a rokokó íróasztalhoz lépett, mely feltűnő eleganciájával élesen elütött ettől a lakástól, de még az egész háztól is; az asztalkán heverő bőrveretes írómappa azonban, ha lehet, még ennél is meglepőbb látvány volt. Felhajtott kötényében, úgy, ahogy volt, rögtön nekiállt levélpapírt keresni, és nem is lett volna semmi hiba, de amikor harmadszor túrt bele a vörös itatósok közé, és mégsem talált levélpapírt, újra elfutotta a méreg, s mint ilyenkor mindig, Olgának támadt most is.

- Már megint babának vágta ki a papíromat, mi?

- Nem vágta ki, anyu, komolyan mondom, bizony isten nem én vágta ki, igazán, anyu!

- Jaj csak az az örökös esküdözésed! Teneked van papírod?

- Van bizony! Irkám.

És ezzel már rohant is, amilyen gyorsan csak a lába bírta, be az oldalsó szobába, onnét a hátsó szobába, és egy kék fedelű füzettel tért vissza. Anyja nem sokat teketóriázott, hátulról kitépett egy lapot, a felső sora csupa ch-val volt teleírva, és meglepő gyorsasággal odakanyarított egy levelet, majd behajtotta, egymás után kétszer is, a szétálló részét pedig bélyeg szélével ragasztotta össze; az ilyesmit ugyanis, mármint a jobban ragadását, félre szokta tenni, mondván, hogy „többet ér az, mint az angoltapasz”.

- Na, Olgicám! Ezt fogod és elviszed Wandának. Hogyha pedig nem volna odahaza, odaadod az öreg Schlichtingnek. De ne a feleséginek, érted? És a Flórának se, mer az mindig beleüti az orrát. Nem kell annak sem mindent tudni. Visszafelé meg arra jössz, a Bolsanin felé, és rendelsz egy tortát. Megértetted?

- Milyent? - derült fel egyszerre Olgi képe.

- Narancsosat... És oda is adod neki mindjárt a pénzt. Amikor pedig kifizetted, azt is megmondod, ne tegyen rá semmit, narancsszeletet se, hiszen úgyis csupa héja meg magja az egész... Így, na, és most menj szépen, Olgica, de gyorsan járd, és ha visszajössz, odaát a Marzahnnál vehetsz egy hatosért árpacukrot.

MÁSODIK FEJEZET

Olgának sem kellett ezt kétszer mondani, berontott a hátsó szobába, magára kapta vörös-fekete kockás kendőjét, kopottas kis kötött sapkáját fejébe húzta, egyszóval egész „utcai kosztümjét” magára öltötte.

Özvegy Pittelkowné pedig, már ami őt magát illeti, gondolt egyet, és miután a még mindig bőgő gyermeket egy módosan előkelő mennyezetes bölcsőbe belerakta, s a cuclis üveggel betömte a száját, felment két emelettel feljebb, Polzinékhoz: Stine, a húga, lakott náluk bútorozott albérleti szobában.

Polzinéknak igazán mindenük megvolt, és nem szorultak rá, hogy kiadják a szobájukat, de csupa kapzsiságból mégis bérbe adtak mindent, vagy legalábbis annyit, amennyit lehetett; ők maguk aztán már ilyesformán ingyen lakhattak, vagy ahogy Polzinné szerette mondogatni, „hogy csak úgy legyenek benne, semmiért”.

Polzin, ha megkérdezték, röviden csak „szőnyeggyárosnak” nevezte magát (a szőnyeggyáros szónak azért mégsem a legszigorúbban vett értelmében), s művészete sem igen állott másból, minthogy a kiegészítő színek törvényét makacs következetességgel fumigálva, alig ujjnyi vékony szalagokat, szövetdarabkákat szőtt egybe, mintha csak káka- vagy szalmaszálak lettek volna, s ezt a szőtestet adta el aztán „Polzin-féle szőnyeg”-nek.

- Mert nézze - így szokta minden üzleti tárgyalását lezárni Polzin -, az ilyen „polzini” (s ebben az fejeződött ki, hogy önmagát már mint történelmi személyiséget kezeli), nézze, az ilyen polzini soha nem megy fuccsra, mert ha valamelyik részét széttapossák, vagy ha az ebédlő-asztal lábát forgatják addig, hogy lyukat dörzsöl bele, kiveszek belőle egypár régi csíkot, újat rakok a helyébe, és máris kész az egész, *fikszum fertig*, és olyan prima, hogy na. Hát szóval, lássa, ilyen a Polzin-féle. Ha meg a perzsaszőnyeg lyukad ki, hát az kilyukadt, azon már a Jóisten se segít.

Polzin, már amint ebből is kiviláglik, hajlott a filozófiai szemlélődésre, s második főfoglalkozása ezt a vonását csak még jobban megerősítette. Esténként ugyanis, mármint olyankor, ha úgy adódott, alkalmi pincérkedést vállalt, s az Invalidusok utcája és a Chaussée utca közt fekvő városnegyedben kedvelték is, mert a tálalásban Polzin ügyes és gondos volt. Nem is mulasztotta volna el Polzinné sohasem, hogy Pittelkownénak, valahányszor erről beszélgettek, újra meg újra elő ne hozakodjék vele.

- Nézze, kedves Pittelkowné - szokta ilyenkor mondani -, az én férjem olyan egy tipp-topp rendes ember, aki tudja, mi az úri, jó modor, és ha valaki, hát ő aztán igazán megérti, hogy nem mindenkinek van kidobni való pénze, mert bizony mi magunk is csak kicsibe kezdtük. Meg hát, nézze, nincs ez másképpen a felszolgálással se! Mer hogyha az a szószostál nem áll neki fixen, hanem csak úgy ide-oda csúszkál, aztat az én férjem már kezébe se veszi! De nem is tett ám még Polzin tönkre sohase egyetlenegy bársonymellényt se, ezt én mondom magának, erre akárki mérget vehet! És ha valamit úgy el is hoz néha magával, akkor se felejtí

azért el, hogy mi az úri viselkedés, meg a *komilfó galantéria*. Nem azért mondom, mer hogy az én uram, de nagyon finom ember, és tud az olyan lenni, olyan szerény, hogy na, mer, tudja, van benne valami... valami olyan, hogy az nincsen meg másban. Ezt az egyet azért meg kell neki adni! Elmondja nekem az én uram, ha nem százszor, hát egyszer se, hogy aszongya: „Hallod-e, te Emília! Hát ma is csak szégyenkeztem megin a kollégáim miatt! Persze hogy más megin az volt, tudod, az a lúdtalpú a Charité utcából. Hát azt hiszed, hogy csak egy kicsit is törődik az ilyen vele? Van eszibe! De még ha legalább az illemre adna, és ne csak úgy mások előtt! De ez? Oda se neki! Mintha csak azt akarná vele mutatni, hogy na, láthassák az uraságok, ehun ni, ez az üveg vörös bor éppen jó lesz nekem odahaza.”

Ilyen emberek voltak hát Polzinék.

Pittelkowné bekopogtatott a gangról nyíló ajtón, pedig ott volt a csengő is mindjárt az ajtó mellett, de hát ezt már így szokták mindig csinálni, hogy a bentiek tudják, csak ismerős jön látogatóba, nem más. Jött is Polzinné mindjárt ajtót nyitni.

Az egész lakás mindössze három szobából állott, de egy kis előszoba is járt vele, nem nagyobb, igaz, mint egy kártyasztalka, ha ki van nyitva, de hát nyilván arra szolgált csak, hogy a három szobának arra legyen a kijárata: balról Kohlbaum magántitkár özvegye, a középen maguk Polzinék, jobb felől pedig Stine lakott. Mindhármójuké között azonban ez az utóbbi ért legtöbbet, mert az utcára nézett, és barátságos, derűs volt, a Kohlbaumné pedig csak az udvarról kapta a világosságot; a Polzinékébe meg éppen csak annyi fény jutott, amennyi -akárcsak a fényképésműteremben - felülről, a tetőről esett be ferdén a szobába.

- De hogy magánál megint milyen petróleumszag van, kedves Polzinné - jegyezte meg Pittelkowné, alighogy az üdvözlésen nagyon hamar túlestek -, mondja, tulajdonképpen mért nem vesz kokszot? Hiszen ezzel az örökös petróleumfőzőjével kifüstöli innét a lakásból a bérlőket. És a kedves férje? Az nem szól rá semmit? Pedig hát annak aztán igazán kifinomodhatott az orra a sok fácánhústól meg pulykahústól! Én legalábbis, ha urasági inas volnék, én aztán nem tűrném az ilyesmit, az egyszer biztos. Az úriházakban csupa kényes, finom holmi, itthon meg csak így, ne! Na de hát énfelőlem különben!... Stine benn van?

- Azt hiszem, bent van, mert nem hallottam még elmenni. De meg hát tudja, kedves Pittelkowné, hogy mifelőlünk aztán... mi aztán igazán se nem látunk, se nem hallunk semmit.

- Na persze, persze, hát hogyisne - mondta Pittelkowné, és elnevette magát -, se nem látnak, se nem hallanak! Na jó. De higgye el, kedves Polzinné, még ez mindig a legokosabb, amit tehet az ember.

Folytatták volna még a beszélgetést bizonyára, ha ebben a pillanatban ki nem nyílik a jobb oldali ajtó, s Stine ki nem lép rajta.

- Stine! Na hála istennek! - kiáltott fel Pittelkowné örömeiben. - Na, jól van akkor, te gyerek, te! Ezer szerencse, hogy itthon vagy, mert ma este le kell jönnöd segíteni.

S ahogy szomszédasszonya ezeket mondta, Polzinné igen udvariasan bár, de kissé csalódottan félreállt az útból, Stine pedig nővérével együtt belépett a szobába, s egyenesen az ablakhoz ment: előtte kis dobogón kétoldalt egy-egy kis szék állott. Az ablak külső felén forgatható utcai tükör lógott. Erről mondotta egy évvel azelőtt a jó gyakorlati érzékű, fifikus Polzin:

- Ameddig ez ott van, Emília, addig a szobára, meglásd, lesz mindig bérlőnk.

Pittelkowné, mintha csak Polzin szavainak igazát akarná bebizonyítani, odaült ma is a forgó tükör elé, s a csinos özvegynek nem kis öröme tellett valóban ma is a nézegetésben, bár nem éppen hiúságból, hiszen nem is láthatta saját magát, csak úgy kíváncsiságból, pusztá játé-

kosságból. Stine mindezt már nagyon jól ismerte, és csak mosolygott rajta. Ő is hullámos frizurát hordott, csak hogy neki lenszőke volt a haja, és barátságos szeme körül a szemhéja kissé pirosasnak látszott, jelölve annak, hogy ez az üde jelenség - bár hasonlított is némileg Pittelkownéhoz - nővérénél törékenyebb egészségű, így is volt ez csakugyan a valóságban is. A brünnett özvegy délies szépsége mellett szőke hajú húga inkább germán típust formázott, bár hozzá kell tenni, egy kissé beteges kiadásban.

Stine egy darabig elnézte nővérét, amint a tükörrel játszik, de aztán odament hozzá, és befogta a szemét.

- Na de most már aztán igazán elég, Pauline! Azt hiszem, már éppen elégszer láttad az Invalidusok utcáját, nem?

- Jól van na, jól van, igazad van. De hát ha már egyszer ilyen az ember, hogy mindig valami butaságon töri a fejét, és éppen az tetszik neki. Tudod, azért mégis, ha úgy elnézem a lovakat meg az embereket a tükörben, valahogy azért közben azt gondolom, nem is olyanok ezek, mintha csak úgy pusztá szemmel nézi az ember. Aminthogy nem is egészen ugyanazok. Attól van ez, azt hiszem, hogy a tükör kicsinyít. Ha meg már egyszer valami kicsi, az mindjárt helyesebb is. Hanem te azért, ahogy így elnézlek, így is jól vagy, ahogy vagy, mert teneked aztán nincsen szükséged kicsinyítésre. Na, neked ugyan nincs, annyi bizonyos! De majd elfelejtettem, miért is jöttem! Édes istenem, hogy az embernek már egy nyugodt perce se lehet!

- Miért, mi történt?

- Megin eljön ma este.

- Nahát, az még nem olyan nagy szerencsétlenség, Pauline! Ne felejtsd el azért, hogy gondoskodik mindenről, és milyen rendes, meg aztán egyáltalán nem olyan. Tudod!

- Na, még csak az kellene! De elhozza megin az öreg bárót is, meg még egy másikat is.

- Meg mást is? Kicsodát?

- Itt van ni, olvasd el.

Ezzel odanyújtotta húgának az előbb érkezett levelet, Stine pedig félhangosan olvasni kezdte.

Én kedves, fekete Ördögöm!

Ma este felmegyek hozzád, de nem egyedül. Papageno is velem jön és egyik unoka-öcsém. Nagyon gyerek még a fiú, és kicsit halovány, no de nemhiába mondják, hogy

*Ha arcszíned sápadt fehér,
Biztos győzelemmel felér!,*

Úgy intézd, hogy eljöjjön Stine és Wanda is. A bort én küldöm, meg egy tál salátát. A többitől te gondoskodik: semmi különös, semmi nagyszabású, csak úgy, mint máskor.

A te Sarastród²¹²

- Ki az unokaöccse? - kérdezte Stine.

- Tudom is én! Ki tud minden egyes unokaöcsöt fejbe tartani? Asziszted talán, hogy érdekel engem a családfája? Na, ez aztán igazán jól jönne ki, mondhatom! Pont a családfák, különben is...

²¹² *Papageno, Sarastro* - Mozart *Varázsfuvola* című operájának szereplői. Itt játékos álnevek.

- De azért neki ne mondj ilyeneket!

- Hall az tőlem, ne búsulj, még különbeket is! Vagy azt hiszed talán, hogy egy lakásért az első emeleten, a díványért meg a zongoráért, meg azért az íróasztalért, hogy mindig billeg, mert olyan nagyon vékony a lába, hogy én azér már a számra lakatot teszek? Neeem, Stine, kedves, akkor te nagyon rosszul ismered a nővéredet! Vagy majd talán azért a sápadt unokaöccsiér, mi? Biztosan ilyen, ni!

S ahogy ezt mondta, kétoldalt belenyomta a hüvelyk- meg a mutatóujját az arcába, és ettől megnyúlt, hosszúkás lett a képe.

Stine elnevette magát.

- Olyan, biztosan olyan, fogadni merek! De meg egyáltalán! Se nem illő, se nem jól nevelt dolog, hogy azt a fiatalembert is idehossa magával. Ha már egyszer valaki nagybácsi, akkor legalább ennyit adjon magára. Ő maga csinálhat, amit akar, na de egy fiatalember... azt már azért igazán... nem tudom... nem igaz, Pauline? Te mit szölsz hozzá?

- De még mennyire nem! Ha valaki, hát én aztán igazán nem mondom, hogy helyes az ilyesmi. Hanem, édes gyerekem, ha mi itt nekiállunk egyszer erről beszélgetni, akkor sose érünk a végére. Hiába no, akárhogy is vesszük, mind az egész társaság együttvéve nem ér egy lyukas garast. De hát ez azért talán nem is akkora baj, már legalábbis az ilyen magamfajtának (mert teveled azért mégiscsak másként áll a dolog), szóval, mondom, az olyannak, aki nyakig ül a pácban. Mer hát miből is éljen meg az ember gyereke?

- A munkájából.

- A munkájából, a munkájából. Istenem! Stine, te még fiatal vagy. Dolgozni, persze, nem mondom, az az igazi, és én is csak akkor érzem jól magam, amikor úgy alaposan nekigyürkőzöm. Na de, mit tudod te, mi az, amikor nyomorult szegény az ember meg beteg, és Olgának is iskolába kell menni. Hát akkor honnét szedjem elő azt a pénzt? Hajjaj, Stine, sokat lehetne erről beszélni. Szóval akkor jössz, mi? Pontosan nyolcra, vagy ne is nyolcra, inkább kicsit korábban.

HARMADIK FEJEZET

Amíg Pittelkowné Stinénél töltötte az időt, hogy húga az esti összejövetelről el ne maradjon valamiképp, Olga ment, ment az Invalidusok utcáján végig, előbb a levelet leadni, aztán meg visszafelé jövet, hogy a Bolsanin cukrászdájában megrendelje a tortát. Megparancsolták ugyan neki, hogy szedje a lábát szaporán, de hát Olga nem valami nagyon törte magát, és inkább csak annak örült, hogy egy óra hosszát anyai felügyelet nélkül lehet, és azzal vigasztalgatta magát, hogy „ugyan hol van még az az este”. Minden bolt előtt megállott, legtovább azonban mégis egy konfekciós üzlet kirakata előtt ácsorgott, s a tarkabarka holmik sokféle gyönyörűségéből hol egy aranszegélyes vállszalagot, hol meg egy kócsagtollas hódprém kalapot nézett ki magának. Sok reménye persze nem nagyon lehetett rá, hogy kívánsága valami hamar beteljesedik, na de annyi baj legyen, a fő, hogy most akárhogy is, de csuda jól érzi magát. Wandának - a Stine néni is megmondta - van otthon majdnem mindig omlós tortája, igen, és a szekrényében még csokoládés habcsókja is szokott lenni, ha meg egyik sincs neki mégse, akkor meg ott van még mindig az árpacukor. Efféle elmélkedésekbe mélyen elmerülve ért ki Olga a Chaussée utcára, de tovább nem jutott, mert az utat - mint ahogy ebben a temetők közt fekvő városrészben gyakran megesik - hosszú temetési menet zárta el. Tévedne azonban, aki

azt hinné, hogy ezen a közlekedési akadályon Olga valami túlságosan bosszankodott volna. Nem, nem bosszankodott, sőt éppen ellenkezőleg még talán azt sem bánta volna, ha eltart akármeddig is. Azon volt csak, hogy minél többet lásson belőle, és éppen ezért egy spiritusz- és olajkereskedés előtt felállt a kőlépcső tetejére. A koporsót vivő kocsi azonban már jól elhaladt előtte, úgyhogy a fekete kalapok tengerében csupán egy ezüstözött keresztet látott himbálózni. Kocsi nem volt a menetben, vagy legalábbis nem lehetett már látni, hanem annál nagyobb számban vonult fel zászlósan, zenekarral az építőiparosság, és még jól idehallatszott a menet elejéről az ácsok gyászindulója, mikor a középben megszólalt egy másik gyászinduló, sőt a végéről, az Oranienburgi Kapu felől is felhangzott mindjárt egy harmadik, úgyhogy Olgi azt se tudta, hova, melyik trombitaszóra kapja a fejét. A tulajdonképpeni temetési menettel nagy tömeg nép sodródott előre felé, és az elejéről hátra, majd onnét újra előrecikázó lovas rendőröknek hagytak csak éppen egy szűk, keskeny kis utat.

- Ugyan ki lehet? - tűnődött Olga, s szívében valami irigységféle fészkelődött, hogy hej, ha őt is ilyen szépen temetnék el. Hiába hegyezte azonban akárhogyan is a fülét, abból, amit a többiek beszéltek ott mellette a kőlépcső tetején, csak nem tudott sehogyan sem kiokoskodni. Egyikük azt állította, hogy öreg pallér, másvalaki meg, hogy dúsgazdag ácsmester volt a városházánál az illető. A menet közeledése, úgy látszik, egy szenesasszonyt is megakasztott a lerakásban, ez már abból is kitetszett, hogy tetőtől talpig csak úgy barnállott a tözegportól, szóval ez az asszony egyenesen amellet kardoskodott, hogy legalábbis a kőművesek meg az ácsok miniszterét temetik, de a szomszéd boltos letorkolta.

- Ugyan, buta beszéd! - intette le. - Hiszen olyan nincs is a világon.

A szenesasszony azonban nem sokat adott rá.

- És miért nincs? Azt szeretném tudni, hogy mért ne lehetne?

Így vitáztak még egy darabig. Hanem aztán csak vége szakadt a menetnek, és Olga is megindult újra a kocsíúton át, s vagy száz lépéssel odább bekanyarodott a Thieck utcába.

A 27/a a saroktól a harmadik ház: elől a frontján öt ablak, háromemeletes, és a tetején kis manzárdszobája van. A ház udvarát tulajdonosa, a rézművesmester, félig nyitott műhellyé alakította át, s a két, ember nagyságú cefréző üstön naphosszat kopogtak, kalapáltak: ennek dörgő hangjai mellett tanulta Wanda a szerepet. Mindez a zaj azonban legkevésbé sem zavarta a tanulásban, mert valójában szívesebben lakott itt, mint bárhol másutt a világon, és a rézüstökön domborítás közben órák hosszat fennen lovagló segéd is platonikus szerelemben epekedett érte (az ilyen kisembereknek a művész nő legfeljebb csak ennyit engedélyezett), és mindenkor igen jó barátságban volt vele. Szobáját Schlichting üvegesmesteréktől bérelte. Ablaka az udvarra nézett, és erről az oldalról volt a lakás tulajdonképpeni be-, illetőleg feljárata is. Itt, a csengő mellett, lehetett látni a névjegyét is: Wanda Grützmacher, a Nordend Színház művésznője.

Megillette Wandát ez a cím, éppúgy, mint bármelyik más, híresebb pályatársát. Mint a színpad kedvence, azzal boldogította a halhatatlan deszkákat, hogy önmagát adta nekik, bár azon túl, hogy a közönség fogadta kegyeibe (bizonyos igen személyes természetű kapcsolatról nem is beszélve), maga az igazgató se fukarkodott rokonszenvével, s kedvelte Wandát, ha más egyébert nem, hát már csak azért is, mert - kivéve az egyetlen gázsikérdést - sohasem akadékoskodott, s eljátszott a világon minden szerepet, sorjában, ahogy adódott. „Csak a sűrűjébe!” - volt Wanda egyik kedvenc jelmondata. Annyi bizonyos, hogy tőle ugyan csinálhattak mások, amit akartak, nem bánta, csak őt hagyják békében, s az élet kényesebb dolgait valamely magasabb szempontból szemlélte; viszonyát az „ideálhoz” a legeslegősibb berlini viccelődések gazdag tárházából merített kiszólásai fejezték ki legvilágosabban. Amikor például azt

mondta, hogy „többet ér ma egy jó gázsi, mint hogy az emberrel holnap kitoljanak”, vagy olyankor, ha a szemében oly rokonszenves polgári osztályba tartozó özvegyemberekkel ment vacsorázni, és az étlapon (meg kell adni, nagyon sikkesen s a kívánt hatást soha el nem tévesztő komolysággal) minden ingadozás nélkül a legjobb és legdrágább ételre mutatott rá, el nem mulasztotta volna soha, hogy megjegyezze:

- Ezért itt meg tudnék halni!

Szóval, hát így a Wanda a Thieck utca 27/a-ból.

Olga a színésznőnek, ki tudja miért, még sohasem vitt üzenetet, s ezért most elől, Schlichtingéknél csöngetett be először. Csengetésére meg is jelent álmos képpel Flora Schlichting kisasszony, és ajtót nyitott.

- Itthon van a Wanda kisasszony?

- Itthon, itthon, de azt hiszem, alszik. Hoztál neki valamit?

- Hoztam, de csak öneki adhatom oda.

- Eh, mit, add ide - kapott a levél után Flora kisasszony, de Olga erélyesen visszarántotta.

- Nem szabad odaadnom.

- Hát akkor gyere holnap.

Wanda szobájának még közös fala sem volt Schlichtingék első szobájával, mégis, a beszélgetést meghallhatta, mert éppen, amint Flora kisasszony be akarta csapni az ajtót a kislány orra előtt, egyszerre ott termett, mintha csak a földből bújt volna elő.

- Szent isten! Olga! Kicsikém, mit hoztál? Csak nem az anyu beteg? - Felelet helyett Olga elébe tartotta a levelet. - Aha, levél. Na jó, gyere be akkor a szobámba, hadd olvassam el. Itt úgyis olyan sötét van. Igazán az ember el se hinné, hogy üvegesmesternél lakik.

Kézen fogta a leánykát, és Schlichtingék minden egyes lépéssel még csak sötétebbé váló lakásán keresztül a hátsó szobába vezette. Pauline barátnőjének csodálatos levélborítékján Wanda nem állhatta meg, hogy el ne nevesse magát, de aztán vastag fekete copfjából egy hajtút vett ki, feltépte vele a leragasztott részt, majd látható örömmel olvasni kezdte.

Kedves Wanda. Idejön máma este megint, de inkább maradna ahol van mer én meg natytakarításba vagyok hogy ase tudom micsinájjak és csak ara kérlek te is gyere el mer ha te nem jössz nem ér semmit az egész. Jön a Stine is nyolcra gyere de ne később és adig is sokszor ölel szerető barátnőd

*Pauline Pittelkow
szül. Rehbein*

Wanda a levelet bedugta az övébe, és a fedeles, fajansz levesestálból kivett egy kuglófot, és egy jó nagy szeletet levágott belőle.

- Most pedig eridj szépen, és mondd meg anyucinak, hogy üdvözlöm, és ott leszek pontban, amikor elüti a nyolcat, mert mi, színháziasok, pontosak vagyunk, máskülönben felborul minden. Legközelebb pedig, Olgica, ha megint jössz, egyenesen a kis udvari lépcsőházban gyere fel. Három lépés az egész, és nem kell arra előremenni, és akkor legalább a Flora kisasszony sem kiabál veled, és nem akar majd elküldeni. Tudod?

Aztán még mintegy önmagához intézve a szavakat, hozzátette:

- Istenem, ez a Flora is! Mentül műveletlenebbek, antul többet képzelnek magukról az ilyenek. Igazán meg se tudja az ember érteni ezeket.

Olga megígérte, hogy mindent szépen megmond odahaza, és zsákmányával máris iparkodott kifelé, azonban még ki sem lépett jóformán az utcára, gyorsan körülnézett, és tele szájjal olyan jót harapott a kuglófba, hogy az élvezettől csak úgy csámcsogott. A csúnya hálátlanság azonban máris mocorogni kezdett szívében, és le sem nyelte még az ízletes falatot, megfellebbezhetetlenül kijelentette:

- Nem is az igazi... még mazsola sincs benne. Pedig én mazsolával szeretem.

NEGYEDIK FEJEZET

Mire Olga valamennyi komissiója végeztével - beleértve természetesen a sarkon Marzahn boltját is - hazaérkezett, rá se lehetett ismerni a lakásra, s Stine néni is a tüllfüggöny piros gyapjúzsínóját fűzőgette éppen a karnis vörösréz karikaiba. Rend és tisztaság mindenütt, csak az oldalsó szobával nem készültek még el, és ha valami, hát legfeljebb az a borosüvegekkel megrakott kosár zavarhatta volna az ember szemét, amit éppen az imént hoztak fel, meg mellette a széken egy tál majonézes homár, úgy, ahogy hirtelenjében odarakták.

Pittelkowné, amikor Olgától megtudta, hogy Wanda is eljön este, láthatólag nagyon megörült.

- Mer hiába, ha a Wanda nincs itt, feleannyit sem ér az egész! Én ugyan nem állnék oda mindennap hercegnőt játszani, de azt az egyet azért meg kell adni, hogy ezeknek ott a színháznál valahogy minden olyan sikkesen jön ki, és úgy tudnak beszélni, hogy na. Csak azt nem tudom, hogy honnan szedik. Különösen ez a Wanda. Mer az iskolában legalábbis ő volt mindig a legtrehányabb, és igazán nem volt valami nagy ész, örökké sügni kellett neki, és ha a Kulicke tanító úr ott nincs, hát... na, azok ketten is megérik a pénzüket, mert azért ravasz kis bestia volt mindig ez a Wanda, pedig a kövérek általában nem azok. Hanem, meg kell adni, azért jószívű volt, nem olyan irigy kutya, mint némelyik, inkább még a magáéból adott.

Mondta Pittelkowné, mondta, nem is annyira Stinének, mint csak úgy magának inkább, közben pedig a pamlag támlájára állva, a három képet igazította egyenesre; amikor elkészült vele, leszállt és hátralépett egész a küszöbig: onnan nézett végig még egyszer a művén, hadd lássa, hogy sikerült a rendezkedés. Mint rendszerető és alapjában véve háziasságra termett asszony, semmit olyan szívesen nem hallott, mint hogy az efféle dolgokért megdicsérik. Ha valaha, hát ma este igazán számított rá, hogy munkájáért elismerő bókokat fog kapni. Amennyire a holmiját, a lakásberendezést csak el lehetett jól igazítani, rendbe rakott mindent takarosan, hogy abban aztán csakugyan nem volt semmi hiba, és ha csak egy pillanatra is, de elfelejtette az emberrel, hogy mennyire - részben, hogy mennyire nevetséges módon - üti a berendezés egyik része a másikat, ahogy itt a lakásban összekerültek. A pohárszék, a pianínó, a pamlag, ahogy a sima fal hosszában sorakoztak végig egymás mellett szépen, akármelyik titkos tanácsos szobájába beleillettek volna, míg ellenben az a három kép, amelyet az özvegy éppen az imént igazított egyenesre, megbontotta a bútorok összhangját. A *Vadlibavadászat* és a *Tell kápolnája* - a két szélső, rossz színezésű és igen modern könyomat - között, a középen a harmadik kép, egy óriás méretű, megfeketedett, vagy százéves olajfestmény, valami litván vagy lengyel püspököt örökített meg. Erről az utóbbiról szokta Sarastro mondani, hogy a fekete hajú Pittelkowné ötöle származik egyenesen. A szobában, bárhová nézett az ember, efféle ellentmondó dolgokba ütközött mindenütt a tekintete, úgyhogy már szinte azt hitte, ebben a lakásban keresik inkább az ilyesmit, mintsem hogy elkerülni igyekeznének. Az egyik

fali pillér tövében például egy pompázatos állótükrön két aranyozott oroszlán terpeszkedett, a könyvszekrényen azonban két siralmas gipszfigura, egy-egy nemzeti viseletbe öltözött, kacér tartású és tánchoz készülődő lengyel férfi, illetve lengyel nő állott. Különösképpen azonban e fent említett könyvespolc múlt felül mindent. A négy középső polc üresen tátongott, legfelsőbb deszkáján Hume *History of England*-jének²¹³ tizenkét kötetét lehetett látni elegáns bőrkötésben, valamint a tizennyolc kötetes *Oeuvres posthumes de Frédéric le Grand*²¹⁴ sorozatot, s mindezzel bámulatra méltó ellentétképpen a szekrény alján a *Berlini Filléres Magazin* egymásra hányt számait két nagy halomban. Az egész berendezést, a kisebb és nagyobb holmikat, a tudományt és a művészetet mind, mind egy és ugyanazon nap délelőttjén vásárolták össze, s jó néhány fordulóra egy Maurer utcai zsibárustól szállították át kézikocsin az Invalidusok utcájába. Az, akinek erszényéből minderre tellett, maga kardoskodott legjobban mellette, hogy e mindenekfölött meglepő francia és angol díszkiadásokat is megvegyék.

- Csak hadd tudja meg a világ - mondotta gúnyosan bókoló modorában -, hogy voltaképpen kicsoda Pauline Pittelkow.

Ezeket a javakat futtatta végig az ajtóból még egyszer utoljára vizsgáló pillantását az özvegy.

- Na, Stine - szólt hűgához, amikor még a pamlag elé terített brüsszeli szőnyeg bojtjait is kihuzigálta egyenesre -, tudod mit? Főzzünk egy jó kávét, de egy olyan igazi becsületeset, jó? Olga meg mindjárt hoz valamit mellé a boltból. Prészlistet akarsz hozzá, vagy csak úgy cukorral, fahéjjal?

- Hiszen úgyis tudod, Pauline...

- Na jó, akkor prészlistet... Olga!

Na, Olgának sem kellett kétszer kiáltani, a nyitott ajtó mögül minden egyes szót hallott, s „kistestvérkéjével” is csak úgy éppen tessék-lássék, bár az is igaz, hogy annál hangoskodóbb szeretettel gügyörészett, erre azonban mint az örült rontott be a hátsó szobából, és azt se tudta, hogy nézzen, hogy füleljen, olyan nagyon figyelt.

- Ide figyelj, Olga! Lemész a boltba, de ne a Zachowhoz, hanem a Katzfusshoz. Érted? De bele ne nyalj, aztán azzal gyere itt nekem megint, hogy csupa morzsát adtak!

- Hanem most, Stiném - fordult Pittelkowné ismét a hűgához, Olga pedig mintha a föld nyelte volna el, már rég le is siklott a csúszkálástól kifényesedett lépcsőkorláton -, most aztán itt az ideje, hogy mi is rendbe hozzuk magunkat. Te, ide figyelj! Nehogy megint abban a zöld kamellottban gyere le nekem! Ki nem állhatja, tudod! Ameddig meg úgy van, ahogy van, azt kell csinálni, amit ő akar. De meg azt a hímes tojást is magával hozza. Tudom én, milyenek ezek! Az efféle mindig a legigényesebb, és ha mást nem, legalább látni akar valamit, hogy legalább a szeme jóllakjon. Na, a Wanda, a Wanda aztán érti az illetet. Figyeld csak meg, hogy ma este is megint abban a fekete bársonyruhában jön el a rózsatűzéssel. Csak igazán nevetni tudok rajta.

Wanda csakugyan fekete bársonyruháját vette fel erre az alkalomra, s akárki akármit mond, nagyon jól illett neki. Igaz, hogy gyermekkori barátnőjének, régi iskolatársának elragadóan szép arca elhomályosította az övét, hanem sikkben - ahogy még maga Pittelkowné is elismerte - össze se lehetett hasonlítani vele.

²¹³ David Hume (1711-1776) angol filozófus és történétíró műve: *Anglia története*.

²¹⁴ Nagy Frigyes porosz király (1712-1786) hátrahagyott művei.

- Erzsébettel²¹⁵ - jelentette ki barátnőjéről Pittelkowné - sikkben nem versenyezhetek.

Ebben a szerepben látta ugyanis utoljára Wandát, s akár akarta, akár nem, csodálnia kellett.

- Á, Wanda - üdvözölte barátnőjét -, csakhogy itt vagy, na, ez igazán rendes tőled. És pontos, mint mindig.

- Hát bizony, kedves Pauliném, minálunk ez már úgy van, akár a katonáéknál: elhangzik a végszó, és rajta, indulni kell, ha mindjárt a fogad otthagyd, akkor is.

Pittelkowné jót nevetett ezen a megjegyzésen, de azért ettől függetlenül Wandát bizonyos ünnepélyességgel a pamlaghoz kísérte, beletessékelte a jobb sarkába. Stine, engedve nővére akarátának, pettyes-gyöngytyúk ruhájában jött le, és igazán nagyon csinos volt benne, arra már azonban nem lehetett rávenni, hogy Wanda mellé üljön, hiába kínálták, s a színésznővel szemben egy karosszékekben foglalt helyet. Kettejük között óriási csokor állott, az Invalidusok kertjében külön a mai ünnepélyes alkalomra vágták: egy tucat rózsa, a közepében néhány szál tűzliliom. Wanda megszagolta, de nagyon mélyen talált lehajolni, úgyhogy mikor felegyenesedett, kis bajuszka sárgállott az orra alatt. Pauline ezt olyan mulatságosnak találta, hogy még Olgát is odahívta.

- Olga, Olga, gyere gyorsan! Nézd, a Wanda néninek bajusza nőtt, méghozzá milyen bajusz! Meglátjátok, gyerekek, annak a fiatal grófnak még csak bajusza se lesz.

Ebben a pillanatban megrántották a csengőt, Pittelkowné kiment, hogy személyesen fogadja vendégeit. Stine is kikísérte, mert nem akart a helyén maradni, mint valami dáma. Wanda azonban, mint aki egy percre sem feledkezik meg arról, hogy mivel tartozik önnönmagának, no meg a művészetnek, Wanda, éppen ellenkezőleg, el sem mozdult trónusáról, csak ült tovább, és csak akkor emelkedett fel a helyéről, amikor a vendégek már beléptek a szobába. A két idősebb urat könnyedén üdvözölte, a fiatal gróf előtt pedig pukedlit csinált, úgy, ahogy az udvarnál szokás.

- Megengedik, hogy bemutassam önöket egymásnak? - kérdezte Sarastro lekötelezően udvariasan és látszólag igen komolyan. - Unokaöcsém, Waldemar - mutatott a fiatalemberre, aki meghajolt -, ö nagysága, Pauline Pittelkow, született Rehbein... Ernestine Rehbein kisasszony, Wanda Grützmacher kisasszony. Barátunk, Papageno, pedig abban a szerencsés helyzetben van, hogy mindhármodjukat ismeri, s ezért semmi szükség bemutatnom.

Már maga a mód, ahogy a bemutatkozást ez a három nő fogadta, egyszersmind azt is megmutatta, hogy jellemük mennyire különböző. Wanda rendben valónak talált mindent. Pauline morgott valamit, csak úgy magában, hogy micsoda majomkodás ez már megint; a sértőt a komédiából egyedül csak Stine érezte ki, és belepirult.

- A Borchardt²¹⁶ elküldte?

- Mért ne küldte volna el?

- Nohát, akkor gyerünk!

Sarastrónak erre a parancsnoki hanghordozására Pittelkowné nyelt egy nagyot, de aztán úgy döntött mégis, hogy bosszúságát egy másik alkalomra raktározza el, és Stinével együtt bement a hátsó szobába, hogy a már előre elkészített asztalt kihozza.

²¹⁵ Erzsébet angol királynő (1533-1603) Schiller *Stuart Mária* című drámájának egyik hősnője.

²¹⁶ Előkelő berlini étterem.

Az öreg gróf érzékeny idegeit kellemetlenül érintette a tűzliliomok erős szaga, s éppen ezért nem sokat teketóriázott, belenyúlt a csokorba, kinyitotta az ablakot, és kihajította a virágokat.

- Ki nem állhatom a szagát! Temetőre meg parókiakertre emlékeztet... és hogy őszinte legyenek...egyikért sem vagyok valami nagyon oda.

Öt perc sem telt bele, együtt ült az egész társaság az ovális asztal mellett. Főhelyen az öreg gróf, mellette Stine és Wanda, utánuk Papageno és Waldemar, a legvégén pedig, vagyis az öreg gróffal éppen átellenben, Pauline, a barátnője. Az özvegynek, valahányszor felpillantott a helyéről, mindig a nagy tükörbe kellett néznie, s az öreg gróf félig hízelgő, félig tréfás hangján felkiáltott:

- Érje csodálat, kinek csodálat dukál!

Pittelkowné azonban ma este nem tartott igényt az efféle hódolatra.

- Eh, csodálat... Édes istenem. Igazán semmit sem unok annyira, mint mindig a magam képmását bámulni.

- Ebben az esetben viszont arra kell kérem szépséges barátnőmet, hogy szálljon alá fennkölt tekintetével, s akkor megláthat engemet.

- Nahát, akkor már inkább csak maradok az előbbi mellett - jegyezte meg Pittelkowné, s a tréfán maga is jót derült -, már akkor én mégiscsak inkább magamat nézegetem.

Sarastrót és Papagenót ez a válasz egészen elbűvölte, és poharukat fekete barátnőjük egészségére ürítették.

- Már ő csak a régi - tört ki Sarastróból a lelkesedés. - Nem igaz, Wanda kisasszony?

Wanda ráhagyta, ha másért nem, már csak azért is, mert hiszen egyebet úgysem tehetett, egyszerre azonban a rózsáját kezdte tépdetni, jelezve ezzel is mintegy, hogy idejövételének merőben más a célja, mint hogy özvegy Pittelkowné diadalszekerét segítse tolni, majd hanyatt dőlt, és a *Tell-kápolna* nézegetésébe merült el.

Papageno mindjárt felfogta a helyzetet, s hogy valamiképpen kiengesztelje Wandát, a művészetről kezdett el vele beszélgetni; ez nem is esett túlságosan nehezére, hiszen nem volt színházi zenebona, amiből az öreg gróf ki ne vette volna becsülettel a maga részét, és az se sokat számított neki, hogy Luccáról²¹⁷ vagy Pattiról,²¹⁸ vagy mondjuk *A denevér* valamelyik kis kóristalányáról volt szó.

- Ugyebár kegyed bizonyára tudja - kezdte Papageno -, hogy milyen újdonságokkal készül a közönséget meglepni kegyedék műintézete?

- A dirink - válaszolta Wanda - valami látványossággal próbálkozik, mert azt reméli, hogy még ez az egyetlenegy dolog...

- Tökéletesen igaza van! És holdbéli utazás? Vagy expedíció a föld közepébe?

- Akkor már remélhetőleg az utóbbi - vágott közbe az öreg gróf -, mert én, legalábbis, ami engem illet, a... középpontot kedvelem.

Wanda elmosolyodott, s ezzel megtört a jég: mostantól kezdve már neki is nehezére esett abban a sivár, mindenesetre azonban személytelen társalgási modorban megmaradnia, mely csupán a művészet körül forgott egyedül. De erőt vett azért magán mégis, s miközben az öreg grófra egy-egy megértő pillantást vetett, így szólt:

²¹⁷ Pauline Lucca (1841-1908) a berlini opera ünnepelt énekesnője volt.

²¹⁸ Adelina Patti (1843-1919) híres olasz operaénekesnő.

- Na, ami az új szöveget illeti, nem sokat törte rajta az öreg a fejét. Már ő ezzel is csak úgy van, hogy szívesebben nem fizet, ha úgyis megkaphat valamit ingyen, és meg vagyok győződve róla, hogy - mint Pöltrig kollégám (különben tanult ember) mondotta róla -, hogy minden további nélkül csak úgy átkalandozhat a költészet területére is. Egyáltalán, az öreg az efféle elkalandozások embere, és meg kell mondanom, hogy én az ilyenre még csak nem is gondolok szívesen.

- Felháborító! - hördült fel az öreg gróf. - No de én már sejtem is, hogy igazgatójuk milyen ajtón kopogtatott! Már úgy értem, a költészet milyen ajtaján. Fogadni mernék, tízet egy ellenében, hogy Shakespeare-t...

- De hogy a gróf úr mindig mennyire a fején találja a szöveget! Csakugyan a *Téli regé*-t vette elő az öreg, s Hermionét, a főszerepet, nekem osztotta ki. Az egészszről egyelőre még csak annyit tudok, hogy egy egész jelenetet végig kell állnom valami állvány tetején, és csak úgy minden nélkül, épp hogy valami fehér van rajtam.

- Ez a szereposztás - mosolygott Sarastro - igazán senkit sem lep meg, és legkevesbé lepheti meg kegyedet, kedves kisasszony, hacsak saját, oly nyilvánvaló bájai és oly feltűnő adottságai iránt nem vak! Hisz a természet olyan bőkezűen bánt a kisasszonnyal, hogy márványos menyasszonysága mellett, mert ez, kérem, itt a fő, nem lehet csak úgy szó nélkül elmenni. Még csak elgondolni is: merő kő, és íme, egyszerre csak átizzik rajta a meleg, lüktető élet, hullámszerűen kezd az egész, és akkor pirosas világításban leszáll az alapzatról, hogy ember legyen újra az emberek között... Micsoda magasztos gondolat már csak ez magában véve is...

- Hízelegni tetszik, gróf úr. Ez a szerep ifjúságot kíván elsősorban, sőt annál is többet, szinte azt mondhatnám, báj és fiatalságot egyszerre.

- Vagyis csupa olyan tulajdonságot, melyet kegyed túlzott szerénységből hárít el magától, de csak azért, hogy heves tiltakozásunkat ezzel is kiváltsa. Hermione, amennyire vissza tudok rá emlékezni, már a darab elején hitves és anya, sőt, mi több, hűtlenséggel vádoltatik, más szóval, csupa olyan esemény, mely a tizennegyedik életéven alul a legritkább esetben fordulhat elő. No de, kérem szépen, mi az, hogy fiatal, és főképpen mi az, hogy bájos? Ezzel a szóval, hogy bájos, különben is folyton visszaélnék, és más se kell, csak sápadt vagy tüdőbeteg legyen valaki, biztosra vehető, hogy kinevezik bájosnak. Ez is egyike a modern ízlés számos eltévelyedéseinek. Bájos, bájos... A bájos végül is valami lelki, bensőséges, mely a legtokéletesebb formák közt is megjelenhetik. Kérdezze csak meg unokaöcsémét! Öt éve járja Itáliát keresztül-kasul, mindenekelőtt a templomokat, és keveset mondok, de legalább ötezer női szentet ismer. Márpedig ami szent, az bájos is. Tessék! Őrajta most a sor, hogy megvilágítsa nekünk a bájos fogalmát. Mégis, anélkül, hogy szakavatott véleményének elébe akarnék vágni, annyit már most is megkockáztathatok, hogy valahány Szent Ceciliát, Borbálát, és természetszerűleg a mindegyiküknél előbbre való Genovét csak látott, az mind, mind olyan kiállítású hölgy volt, mint kegyed, azok olyan hölgyek voltak, akiktől távol állott minden holdvilágszerű, igen, igazi hölgyek voltak fekete bársonyban, és elől a ruhájukon piros rózsa lobogott. Jöjj, Waldemar, sürgősen a segítségemre, és támogass a szívemnek, műérzésemnek egyaránt oly sokat jelentő ügyben.

Poharát Wandához koccintotta, és örömmel tapasztalta, hogy ezt a most megütött hangot átvette Waldemar is, és mosolyogva erősítgette, igen, bácsikájának csakugyan igaza van, a szentek mind szép, arányos termetűek, s a legbájosabbnak közülük még a vonalai is...

- Ez az! Éljen! Helyes! - kiáltott közbe a gróf. - És éppen ezért kérem a kedves egybegyűlteket, töltsék színültig poharukat, és fenéig ürítsék Hermione egészségére! Hermi-o-né-re, hátratulva rajta a hangsúlyt, mint ahogy Wanda kisasszony szereti sokat ígérő új felfogásban

kiejtteni. Hiába! A hangsúly, a hangsúly! Minden ezen múlik. Az életben is, a művészetben is! Éljen a művészet, éljen a báj, éljenek a hölgyek vonalai, és mindenekelőtt éljen a mi Hermionénk, éljen Wanda kisasszony, és éljen és viruljon a piros rózsa.

Wanda meghajolt, s a beszédet oly szellemesen lezáró piros rózsát odanyújtotta az öreg grófnak. Az asztal túlsó feléről pedig az öreg báró hajolt oda, s koccintott mind a kettejükkel.

Tósztra tósztt következett: éltette Papageno Stinét, azután pedig, hogy Waldemar is odafordult Stinéhez, s ő is szólt neki néhány szót, Wanda kezdte rá, mint szokta ilyenkor mindig, klapanciákban, egyébként igen egyszerűen mindössze annyiból állott az egész, hogy „szerelmet” mondott „barátság” helyett, úgy, ahogy odahaza az efféle, a maihoz hasonló alkalmakra valami régi emlékkönyvből előre kicsinálta. A végén az öreg gróf emelkedett szólásra, s éltette Paulinét, a barátnéját, anélkül azonban, hogy a nevét kiejtette volna, és csak úgy általánosságban szólott az özvegyi élet bájairól, előnyéről, és befejezésképpen így kiáltott fel:

- Éljen soká az én szerezsenkirálynőm! Az éj királynője²¹⁹ éljen soká!

Mindnyájan felemelkedtek, s Papageno gratulált ehhez a - mint mondta - igazi Sarastro-tószthoz, és barátságát biztosította róla, hogy méltóbban le sem zárhatta volna a tósztok sorát.

Egyvalaki nem vett csak részt az általános helyeslésben, még hozzá az, akinek a pohárköszöntő szólt. Még hagyján, hogy ez vagy amaz talán kissé merész volt benne, hiszen szeretett ő maga is gúnyolódni, ahogy nevezte, a „finomkodáson”, hanem a belőle kiérződő gúny és a kedvelt élvenc szellemeskedés rontotta el Pauline kedvét, bár nem értette a felét sem, s talán éppen ezért a kelleténél sértőbbnek is ítélte.

- Na, na, gróf úr. Ezt azért talán már mégsem. Nem gondolja? Csak ne olyan nagyon felülről, már megint! Tudja nagyon jól, azt nem szeretem! - fakadt ki, és egészen belesápadt. - És még hozzá csak így mindenki előtt! A fiatal gróf úr majd mit gondol rólam?

- A lehető legjobbat.

- Na, énnekem az is elég volna, ha csak jót gondolna - mondta, és még mikor a poharába vizet töltött, még akkor is csak egyre hajtogatta: - „Éj királynője, éj királynője!” Igazán mondom, megáll az ember esze.

ÖTÖDIK FEJEZET

Bizonyos, hogy a társaság jókedve egykettőre elmosta volna az özvegy szívéből is a felgyült szomorúságot, csakhogy az öreg gróf az „éj királynőjének” példátlan hevesességét túlon túl is jól ismerte már, és éppen ezért tanácsosabbnak vélte gyorsan elkerülni az égháborúnak még pusztá lehetőségét is.

- Talán egy kis friss levegőt kellene beengedni... - ajánlotta. - Mi meg addig átmegyünk az oldalszobába, és ott isszuk meg a kávé.

- Ugyan, szó se lehet róla - torkolta le Pittelkowné -, nincs feltéve a függöny, és olyan odabent minden, mint egy csatatér.

- Helyes, jól van, nagyon helyes, akkor itt maradunk. Meg lehet azt is szokni, ami szűk és meleg... Hát, akkor engedelmükkel... - s ezzel asztalt bontott, karon fogta Wandát, és a

²¹⁹ Mozart *Varázsfuvola*-jának egyik szereplője.

pamlaghoz kísérte, ahol az urak érkezésekor üldögélt. A fiatal gróf Stinét kísérte a helyére, a helyi szokásokkal ismerős báró pedig, már ahogy az ilyen Pittelkow-féle estélyeken szokták, a tálalóról minden további nélkül leemelte a likőröskészletet meg a szivarosdobozt, s odatette a pamlag elé az asztalkára. Az idősebb gróf helyeslőleg bólintott, lakkcsizmája talpán lángra lobbantotta a foszforos gyufát, s rágyújtott nagy gonddal kiválasztott havannájára.

- Ha megengedik a hölgyek... - fordult lekötelező udvariassággal és lovagiasan, az első szippantásból nagy felhőt fújva, Wandához és Stinéhez.

Pauline, amint felálltak az asztaltól, kiment egyenesen a konyhába, s rövid néhány perc múlva már jött is vissza, s hozta boszorkányos gyorsasággal a kávé: magyarázata ennek az, hogy - félelme s reményei kettős szorításában - Olga fokozott figyelemmel végezte rábízott kettős feladatát, hogy tudniillik forrjon a víz, s a gyerek ne sírjon. A kávé kitöltötték, s az öreg báró is kivett egyet a szivarosdobozból: a következő percben pedig bodor füstfelhők szállingóztak mindkét oldalon a magasba.

- Nincs a világon még egy ilyen szivar - erősítgette Papageno.

- Teljesen egyetértek - helyeselt a gróf is -, s a tetejébe még, hogy itt, barátnőm házában szívhatom, valósággal boldoggá tesz, mintha csak ópium volna, s az üdvözültek mezőin járok minden szippantástól, vagy ha jobban tetszik, paradicsomban, hurik között.

- Na, na, gróf úr - csóválta meg a fejét Pittelkowné, mert, ha mindebben nem is érződött talán még a gúny, félő volt, hogy a végén csak oda lyukad ki.

- Igazán mondom, egyáltalán minden csodálatos - folytatta tovább az idősebbik gróf, anélkül, hogy a közbeszólás kicsit is zavarta volna -, csak egyvalami hiányzik, az innivaló. Igaz ugyan, hogy Papageno gondoskodott az italos ládikáról (hát ezért Papageno, vagy mi), a kulcsot azonban már természetesen... na de, lám, Stine kisasszony már hozza is. Egyáltalán, meg vagyok győződve róla, hogy a dolgok kulcsát ő tartja a kezében, és egyedül csak őrajta múlik, hogy a boldogság ajtaját kinyissa nekünk... Most pedig, hölgyeim, bízzák rám a válogatást. Fogadjunk, hogy eltalálom mindegyiküknek a szája ízét.

- Nahát, erre már aztán igazán kíváncsi vagyok én is - fordult hozzá Wanda.

- Sokkal könnyebb ez, mint gondolják a hölgyek! Hiszen, hogy mit szeretnek, ott ül mind-egyiküknek a homlokán, csak olvasni kell tudni. Itt van például a barátnőm, ő a curaçaónak adja a pálmát (Pittelkowné helyeslőleg bólintott erre), és csakugyan, ha meggondolja az ember, hogy azelőtt egyszerűen csak pomeranzlinak hívták, el kell ismerni, hogy nem is mindennapi karriert futott be. Na és Stine kisasszony? Ugyan mi mást is szerethet, mint az ániszt? Wanda kisasszony pedig, szilárd meggyőződése, mindennél többre becsül egy, azazhogy legalább két pohárka benediktinust. Kóstolja csak meg, nagyságos kisasszony. Na, mi a véleménye erről a szerzetről? Meg lehet inni, nem?

A hangulat egyre emelkedett, s amint a szobát a narkotikus bódulat felhője egyre inkább betöltötte, valahogy az is titokzatosabbá vált, amit mondtak. A társalgást az idősebb gróf vezette, Papageno kontrázott hozzá. Bizalmasabb modorban azonban csupán Wandával mertek beszélni, míg a két testvérrel szemben tartózkodóbb hangot ütöttek meg: az idősebbiknek joggal tarthattak kiszámíthatatlan hangulatváltozásaitól, a fiatalabbiknak pedig ártatlansága tette őket elfogódottá. Azt a csekély kis mellőzést a vacsora elején réges-rég elfelejtette már Wanda, és ebből az újból és újból feléje forduló figyelemből se olvasott ki természetesen mást, mint jogosan kijáró diadalt, s az egyre bőségesebben áradó hódolattól valósággal berúgott. Amit meg már a hódolatnak nem sikerült elérnie, megtette azt a benediktinus. Sehol sem volt már királynői fenségessége: kulisszatitkokat árult el, igazgatóját

voltaképpen működési területén, „a szerájban” mutatta be, s ezen „előrehaladott” állapotában az öreg gróf szíve vágyát - hogy művészetéből is lássanak már valamit - hajlandó volt teljesíteni. Az alkalmas pillanatot Papageno is felhasználta, hogy eltüntesse az aggályoskodásnak még a maradékát is, és arról beszélt, hogy miként ragadta el Rachel²²⁰ Miklós császárt, amikor *Phaedrá-t*²²¹ a Pávák Szigetén egyetlen csipkés fátyolban szavalta el neki, és gyorsan hozzáfűzte azt is, hogy erre Wandát is képesnek tartja, mármint akár a *Toggenburg lovag-ot* vagy a *Vashámmor-t*, vagy ha mást nem, hát legalább *A kesztyű-t*²²² adná így elő. Valakinek azonban, magyarázta a többieknek, mögéje kellene állnia, és mutogatni mindent, mert mozdulatok nélkül feleannyit sem ér az egész. Ezt a kérdést aztán, hogy tudniillik Schiller balladájának hatásosságát milyen toldásokkal és milyen átalakításokkal kellene fokozni, addig-addig fejtegették, míg a végén csak oda lyukadtak ki, hogy így is, úgy is minden a drámai hatástól függ, s a szavalást félretéve, egy darab, mégpedig valami árnykép vagy „krumplikomédia” előadása mellett döntöttek. Ezen az ötleten, mihelyt kimondták, mindenki örömmel kapott, s Wanda, jelölve annak, hogy a drámai előadásra elszánta magát, poharát fenéig ürítette, s helyéről, a pamlag sarkából, felemelkedett.

- De mit, mit? Tragédiát vagy vígjátékot?

- Tragédiát... csakis... tragédiát - hangzott összevissza mindenfelől, s még a fiatal gróf és Stine is kilépett tartózkodásából, s élénken helyeseltek.

- Az igen tisztelt publikumnak - hajolt meg Wanda tréfásan - a darab címe és tartalma kellő időben szíves tudomására hozatik.

- Éljen, bravó!

Wanda csakugyan eltávozott, mégpedig a konyhába, hogy ami a játékhoz kell, összeszedje, Pittelkowné meg utána. Egykettőre megjelentek azonban a lakás utca felőli oldalán, az oldalszobába vezető szárnyas ajtót feltárták, és az ajtónyílásba, mintegy embermagasságban, kockás plédet feszítettek ki. Emögé állt oda Wanda, s egy kicsit, csak épp annyira, hogy fölötte kényelmesen ki lehessen látni, lejjebb nyomta a plédet.

- *Judit és Holofernész* - jelentette be a többieknek Wanda -, Tussauer szomorújátéka két felvonásban, zene nélkül. Az első felvonással kezdjük (közbekiáltások: „Jé, csodálatos”, „Nagyon helyes!”), vagyis tehát Holofernész sátortáborában.

E bejelentés után a pléd gyorsan ismét a magasba emelkedett, s ott, ahol előbb még Wanda fejét látták, most egy piros turbános, fehérbe öltözött, pecsétviasz-vörös szájú „krumpli-hercegnő” bukkant fel egyszerre - Judit, természetesen. Ügyes mozdulattal meghajolt a közönség felé, s jobbra-balra nézegetett, mintha várna valakire, majd kissé rekedtes hangján rákezdte.

*Holofernész kemény, sok bajt próbált vitéz,
Hatalmas kard suhog, ha mozdul ez a kéz.*

Ebben a pillanatban csakugyan fel is tűnt az egyik oldalon egy vörös köpenybe burkolt vézna figura, fején papírkorona.

*Ki vagy szép hölgy? Hazád mely ország, mely vidék?
Lásd, harcban durva lesz s merész a férfinép.*

²²⁰ Elisa Rachel (1820-1858) ünnepelt francia színésznő volt.

²²¹ Jean-Baptiste Racine (1639-1699) nagy francia drámaíró egyik tragédiájának címe.

²²² *Toggenburg lovag, Vashámmor, A kesztyű* - Schiller balladái.

- Mintha a békében nem volna az - susterogta Sarastro fülébe a báró.

Judit erre így válaszolt:

*Ha hódol a merész, nem bánom én sosem,
Holofernész ha vagy, Judit az én nevem. -
Holofernész vagyok, s magányos életem. -
Csak rajtad múlik ám! - Eztán másképp legyen!*

Ahogy részben parancsoló, részben bizalmaskodó hangon így szólt Holofernész, odabökött a sátorra, és szemével is intett hozzá, majd megindult befelé, Judit után: a szomszéd szobában ekkor elaludt a villany, jeléül annak, hogy a függönyt leeresztették.

A fiatalabbik gróf meg akarta tapsolni a jelenetet, nagybátyja azonban megakadályozta, mondván, hogy az efféle dolgokban nem szabad túlságosan hamar elpufogatni az embernek a patronjait. Különb is, tette még hozzá, ez csak az előjáték, mert ami ezután jön, az csak igazán kacifántos. Neki, személy szerint, nem is tagadja, majd az oldalát fúrja ki, hogy Wanda kisasszonynak hogyan sikerül majd a rendezés egynémely nehézségét - mint például a hitvesi egyesülést, a lefejezés művészetéről nem is beszélve - megoldania. Erre persze azt lehetne mondani, hogy ezúttal nincsenek rendezési akadályok, no de azért mégiscsak mindennek van határa!

Tovább is folytatta volna még Sarastro, ha a szomszéd szobában újra fel nem gyullad a fény, s a cselekmény nem folytatódik. Judit csakugyan ismét megjelent a következő pillanatban, hogy nagy monológját előadja.

*Halnia kell! Habár sajnálom is azért,
Hisz holmi karkötőt, és szép ruhát ígért.
Ravasz a férfinép - ki tudja, hogy mit ad?
Ha elül a vihar, a szél se fű tovább.
Hogy elvesz? Na hiszen! Úgyis csak hiteget.
Jöjj, bosszú kardja hát, hadd suhintok veled;
Ő kereste a bajt, üstökét elkapom,
Amiért megkívánt, most megfizet nagyon!*

S ahogy ez elhangzott (Holofernész időközben újra megjelent a színen), már meg is történt a lefejezés, s Holofernész feje a függöny fölött a szomszéd szobába röpült, Papageno báró lába elé. Mindenki megtapsolta a darabot, de különösen a mesteri kardvágást a végén, az öreg báró pedig felemelte a földről a fejet.

- Egyszóval csak krumpli, csakugyan, és nem Holofernész. És én mégis úgy éreztem, mintha igazi fej volna, de hát ez nem is csoda. Hiszen előbb-utóbb így veszítjük el mindnyájan a fejünket, hiába, no. Jön valahonnan egyszer csak egy ilyen Judit, az embernek „gusztusa jön rá” - meg kell adni, csodálatosan fejezi ki magát a költő -, s ezzel beteljesedik a sorsunk: vagy így, vagy úgy, elbánik velünk.

- Ugyan, kedves báró! Hagyja már abba az ilyen mélabús elmélkedést. Énszerintem a darab egész egyszerűen prima, és boldog az a költő, aki ilyet alkothatott. Wanda kisasszony említett is az előbb egy nevet... ki tudja?... Hátha csak azért, hogy a figyelmet önmagáról elterelje?... Saját szerzeménye, kisasszony?

- Szó sincs róla, gróf úr.

- És ha nem a kisasszony műve, akkor kié?

- Egy ifjú barátomé.
- Más szóval egy régi imádójáé.
- Nem, nem, gróf úr, valóban egész ifjú ember a barátom, egyetemi hallgató.
- Nézze, voltaképpen mi is azok vagyunk. A kérdés legfeljebb csak, hogy mit hallgat. Ettől függ.
- Kiment az eszemből, mert a névjegyen is csak úgy félig-meddig van rajta. A Königsgrätzi utcában van a múzeuma. Ha jól tudom, ott azt akarják kideríteni, hogy miből lett a világ, hogyan keletkezett és mikor...
- És talán még azt is, hogy miért? Nagyon érdekes stúdium egyébként. És költészettel is foglalkozik az ifjú ember?

Wanda igennel válaszolt, s egyszersmind azt is hozzáfűzte, hogy egyáltalán nem ment könnyen barátját arra rávennie, hogy költészete komoly irányától eltérjen, és olyan darabot írjon, mint *Judit és Holoferné*. Nem szentségteleníti meg a műsáját - így mondotta ifjú barátja szóról szóra, no de neki, hál' istennek, megvoltak az eszközei rá, hogy jobb belátásra bírja a fiatalembert.

- Ah, persze, persze, értem.

- Nem, gróf úr, nem úgy, ahogyan maga gondolja! Igen szégyenlős fiatalember, és mindössze szomorújátékokat szokott nekem felolvasni, meg a hozzá tartozó előjátékokat, és bennem van minden bizalma, hogy szólok egy-két jó szót az érdekében: ezzel tartom a kezemben. Igaz, hogy nem fogja soha semmire sem vinni, de nagyon jó fiú, és mindent a világon megtesz a kedvemért.

- Így vagyunk ezzel, kedves kisasszony, mindannyian - nevetett az öreg gróf -, hanem most játszunk egy parti whistet, jó?

Előkerült a kártyaasztalka, szétnyitották, s Wanda a három úr társaságában nekiült játszani. Egy másik alacsony asztalra a pezsgőhűtőt rakták. A házigazda szerepét az öreg gróf töltötte be. Igazság szerint szinte csak Wanda ivott egyedül, bár valójában neki is jobban esett volna egy krigli barna sör. Stine Papageno mögé állt, mire a báró sietett megjegyezni, hogy „tisztá szűz hozza a szerencsét”. Pittelkowné ezalatt a konyhában tevékenykedett, a villákat dörzsölte újra fényesre.

Így ment ez jó darabig, végül is azonban az öreg gróf odavágta a lapokat az asztalra.

- Nem ér így semmit az egész! - kiáltott fel. - La banque ou la vie,²²³ vagy pedig nem is játék a játék! Egy álló órája kínlódom, és elvesztettem, sokat mondok, hét márkát. Magának, Wanda kisasszony, van még miből? Különbözik miket kérdezek? Az olyan hölgy, mint kegyed, magával hordja az egész készletét. Omnia mea mecum portans...²²⁴

Papageno elnevette magát, az öreg gróf pedig tovább folytatta:

- Micsoda kilátások! Omnia mea... Egészségére, Wanda kisasszony! A magáéra is, Stine kisasszony. Pauline pedig nem szorul rá az éljenzésünkre, ő megél anélkül is.

- Na, na, gróf úr! Kezdi már megint? Még hogy megél anélkül is! Csak azt szeretném tudni, hogy miből? Isten a tanúm rá, ez se fenéig tejföl.

²²³ A bank vagy az életem (tét a kártyában).

²²⁴ Mindenemet magammal hordozva (Ciceró-idézet).

- Igazad van, Pauline, igazad van. Nagyszerű vagy, mindenki között a legkülönb. Gyere, koccints velem, gyermekem! Na de most aztán rajta, Wanda, énekeljen valamit.

- Jó, de ki kísér?

- Ki más, mint aki egyes-egyedül képes rá: Papageno.

- Na jó.

- De mit? - kérdezte az öreg báró, székét odatette a zongora elé, a csöpp kulcsot megfordította a zárban, és kinyitotta.

- Hát - szólt közbe az öreg gróf -, ha többel nem is, legalább azzal tartozunk neked, hogy a Papageno-áriával kezdjük. Nohát, akkor rajta!

*Oly férfinál, kit szerelem fűt,
Jó szívben nincs hiány.*

De hát ez már régi, elcsépett igazság, hisz ennél mi sem természetesebb, hanem, ami ezután jön, az az igazi!

*S e forró érzésben olvadni össze,
Párjának édes kötelme ez.*

A báró helyeslőleg bólintott rá, s elismételte a befejező sort: *Párjának édes kötelme ez.* Wandára azonban, mint az efféle dumákkal lenni szokott, váratlanul, minden látható ok nélkül rájött az erényesség és az illedelmesség.

- Ahhoz azonban, uraim, még korán van egy kicsit, nem gondolják? Énszerintem ez a dal kissé már túlmegegy a határon.

A férfiak tanácstalanul bámultak egymásra, mert ezzel az értelmetlen megjegyzéssel nem tudtak mit kezdeni. Pittelkowné azonban szívből bosszankodott barátnéján, mert a „Wanda-féle cirkuszolást” éppen eléggé ismerte már, s teljes erőből bele is avatkozott.

- Az ég áldjon meg, Wanda! Miket beszélsz itt összevissza? Túl a határon!... Ilyet még csak mondani is. Mert vagy innen van rajta az ember, vagy túl van rajta. Ha pedig túl van rajta, mert mi ez egyszer aztán túl vagyunk rajta, akkor meg igazán édesmindegy, hogy tízet üt-e, vagy elütötte a tizenegyet. Nem, Wanda, ezt már aztán nem. Csak ne kezdj itt nekem kényeskedni! Nem mondom, legyen az ember rendes, na de itten affektálni, nem, Wanda, azt aztán nem.

Az özvegy kíméletlenségét, azt a tulajdonságát, hogy aki vele kezd, vagy megszokik, vagy megszökik, mindegyikük jól ismerte, s most, hogy úgy látszott, egykettőre parázs veszekedés keletkezik, minden okuk megvolt attól tartaniok, hogy a vita esetleg igen kellemetlen magyarázkodásokhoz vezethet. Ezt az öreg grófnál senki jobban nem tudta, mert ha valaki, hát ő aztán kitapasztalhatta a maga bőréen. Gyors lendülettel ugrott hát át a vitás pont fölé, és kijelentette:

- Rendben van, ha már egyszer nem lehet a *Varázsfuvola*, akkor én legszívesebben *Az agg hadvezér*-t hallanám. De kosztümösen.

Ebbe mindenki örömmel beleegyezett. Wanda ismét eltűnt rövid időre a mellékszobában, majd vörösbe öltözve újra megjelent, s kezében zászlórúd helyett a függönytartó rudat szorongatta.

- Halljuk az éneket, halljuk!

- Jól van, énekelek, énekelek - hajolt meg Wanda a publikum felé. - *Az agg hadvezér*-ben két szám van.

- Hát akkor a főszámot, azt, hogy:

Ne kérd, hogy sorsom elbeszéljem!

- Csodás dal, igazán mondom, és éppen olyan igaz, mint amilyen megható. Végeredményben mindenki elénekelheti, de mindenekelőtt az olyan „agg hadvezérek”, mint mi ketten. Nem igaz, Papageno? Na de most aztán énekeljünk, egy-kettő, rajta!

S a következő pillanatban felharsant, zúgott végig mind a három emeleten, hogy Polzinék is hallhatták odafent a visszatérő refrént:

*Semmim, de semmim nem maradt,
Becsületem csak s vénülő fejem.*

Pittelkowné az öreg gróf mögé állt éneklés közben, s kopasz pilisén mutatóujjával verte a taktust. Wanda úszott a boldogságban, s a társaságnak egyre újabb dalokat énekelt, Pittelkowné pedig jó érzékkel tercelt hozzá. Időnként Sarastro basszusa s a zongora mellől Papageno recsegő baritonja vágott bele kíséret közben.

Csak Stine hallgatott és az ifjú gróf. Tekintetük találkozott.

HATODIK FEJEZET

Egy óra telt így el. Ekkor mindnyájan felkerekedtek, Sarastro és Papageno pedig a legnagyobb elszántsággal Wanda kegyéért kezdtek esedezni, hogy hazakísérhessék a kisasszonyt, mert, mint mondták, „útközben még baja esik”. Kénytelen-kelletlen a fiatalabbik gróf is velük tartott. A kétszeres, sőt háromszoros ünneplés hősnője a maga részéről persze azért az eljárás egyszerűsítése mellett foglalt állást, hiába nyugtatta meg azonban partnereit, hogy „egy is untig elég”, be kellett látnia, hogy túlerővel áll szemben, s hiába volt minden tiltakozása, leszavazták azzal, hogy „túlságosan nagy a felelősség”. Azután, hogy mindenki eltávozott, Pittelkowné derékon kapta húgát, és Stinével kettesben körbevalceroztak a lakásban.

- Na jól van, Stiném - mondta -, hanem a java még csak most jön, ezután. Egy egész barna kannával tettem félre, reggelről meg van még pár zsemle hozzá. Lehet, hogy kiszáradtak egy kicsit, na de egy kis vajacskával csak lecsúsznak azért... Hanem hogy ez a Wanda mire képes, komolyan mondom, az ember esze megáll! És a hangja, a hangja! Mint egy csaposlányé.

Stine megpróbálta barátnőjét védelmébe venni, és szemrehányást tett nővérének azért, hogy mint mindig, most is kellenél szigorúbb, ha Wandáról van szó, pedig kár titkolni, a vak is látja, a féltékenység beszél belőle. Teljesen felesleges azonban féltékenykedni neki, mert hiszen mind a hárman elmentek vele, és három még mindig jobb, mint egy. Istenem, szegény Wanda, mindenki van hiba, még bennük, kettejükben is, de meg kell mondani azért, hogy mindent egybevéve, a Grützmacher mégiscsak rendes lány, és azt is nyugodtan lehet rá mondani, hogy jóindulatú teremtes.

- Nem mondom - válaszolta Pauline -, szó se róla, jóindulatú, de olyan nagyon szereti adni a bankot, és folyton affektál. Aztán akármennyit is kényeskedik, neki az még mindig kevés, és csak tovább is kelletti magát, a végén már olyan hangos, mintha a csapszékben lenne, hogy az embernek már igazán az idegeire megy.

- Na, mama teneked is jól felvágták a nyelvedet - nevette el magát Stine. - Szóval hát ilyen a Wanda. Ki tudja akkor, én milyen vagyok? Különben ne is mondd, ne is monddad...

- Nem is mondom, mert...

- Azt mondd meg inkább, hogy a többiekhez mit szólnsz, a másik háromhoz? Mit szólnsz például az öreg grófhhoz?

- Az öreg gróf? Vén trotli.

- És a báró?

- Tökfej.

- Hát a fiatal gróf?

- Az? Ázott, beteg veréb.

HETEDIK FEJEZET

A másnap úgy telt el, hogy a két testvér még csak nem is látta egymást. Pittelkowné a rendcsinálással volt elfoglalva, Stinének pedig szombat estig még egy nagy, keretes hímzést kellett elkészítenie. Úgy látszott, csendben, eseménytelenül fog eltelni a következő nap is. Stinéhez nem jött senki, és nővéréről is - azután, hogy Olga felhozta neki a lakáskulcsot - mindössze annyit tudott csak, hogy két gyermekével bement a városba. Az órák lassan teltek, s a lemenő nap mélyen lenn a Hamburgi pályaudvar két tornya között járt már, amikor az Invalidusok utcáján egy elegánsan öltözött úr sétált végig, és Stinéék lakása közelében a házakat kezdte nézegetni. Nem volt más, mint maga a fiatal gróf; abból, ahogy ott keresett-kutatott jobbra-balra, úgy látszott, hogy összes a-jával, b-jével és c-jével egyetemben elfelejtette Pittelkowék házszámát, de azért bízik benne, hogy csak rátalál mégis a sok ház között. És íme, akár a véletlen, akár valami apró jel végül is nyomra vezethette, mert csakugyan megtalálta, amit keresett, s amint a legelső kapualjban megpillantotta a kiírást: „Özv. Pittelkowné”, habozás nélkül elindult a harmadik emeletre, és becsöngetett. Stine, bizonyára abban a hitben, hogy nővére keresi, ki is jött mindjárt ajtót nyitni.

- Gróf úr, szent isten!

- Igen, Stine kisasszony, én vagyok!

- A nővéremet keresi persze, mindjárt itthon is lesz, itt van a kulcsa is énnálam, mindjárt beeresztem.

- Nem, Stine kisasszony, magához jöttem, nem a nővéréhez.

- Na de hát hogyan, gróf úr? Azt nem lehet, gróf úr! Egyedül vagyok itthon, és magányos lánynak vigyázni kell magára, különben még kibeszélik! Mert úgylis meglátnak mindent!

- Ha pedig így van, Stine kisasszony - mosolyodott el a gróf -, akkor még legjobb, ha gyorsan beenged az ajtón.

- Hát akkor, gróf úr... tessék talán erre! - egyezett bele, s az ajtóból hátralépve, a szobája felé indult, s a gróf utána.

Polzinné, amíg a beszélgetés tartott, a kulcslyukon kukucskált kifelé, abban a pillanatban azonban, amikor Stine bevezette a fiatalembert, ő is visszafordult félhomályos szobájába. Az összecusukható fenyőfa asztalon állott már férje vacsorája: füstölt hering s kerek rozscipó; mindig kettőt vásárolt belőle, mert „a frissre nagyon rájár az ember”.

- No, anyjuk, mit szólsz hozzá: három márkával több, az csak nem sok? - mondta Polzin.

- Három? Mit képzelsz! Három? Legalább öt! Csak éppen az, hogy még nem egészen biztos, mer hogy olyan cidris, meg hogy úgy reszketett az egész ember...

S ahogy ezt mondta, fülét újra odatapasztotta a falhoz, Polzin pedig, hogy a kopogásával ne zavarja a hallgatózásban, felkelt munkája mellől, és nekiült a vacsorának.

NYOLCADIK FEJEZET

Hogy váratlan vendége belépett az utcai szobába, Stine ülésel kínálta az oldalvást álló pamlagon, maga pedig az ablakhoz lépett, hímzőrámája mellé. A fiatal gróf nem ült le, hanem a lány közelébe tolt egy széket, Stine pedig serényen munkához látott, s hogy talán kissé izgatottan is, azon sem lehet éppen csodálkozni. Tüje csak úgy repkedett, s narancsszínű selyemfonala minden öltésre villant egyet.

- Minek köszönhetem a megtiszteltetést, gróf úr? - kezdte a beszélgetést, s ahogy ezt mondta, egyre mélyebben hajolt a ráma fölé. - Mi járatban van a gróf úr?

Mielőtt még azonban a gróf válaszolhatott volna a kérdésére, szokatlan, nála valóban szokatlan élenkséggel már folytatta is:

- A gróf úr, azt hiszem, félreismer engem! Ki is nevethet érte, nem bánom, de én tisztességes lány vagyok, gróf úr, és ide nem jöhet senki a világon, és nem mondhatja a szemembe, hogy: „hazudsz”. Látom én, hogy mi hogyan van... nem, nem, engedje, hadd fejezzem be... mert attól, hogy a nővérem hogyan él, attól én még maradok annak, aki voltam, vagy legfeljebb csak még jobban elijedek az ilyesmitől, de gürcölök inkább egész életemben, és szegényházban halok meg, mint hogy öregurak ugráljanak naphosszat körülöttem, és eltűrjem a malackodásaikat, vagy ami még ennél is rosszabb, hogy a tréfáikat meg a célozgatásaikat hallgassam örökké. Ezt én úgyse tudnám megtenni, de meg nem is akarom. Na, a gróf úr most legalább tudja, hogy hányadán áll velem.

- Azt mondta az előbb, Stine kisasszony, hogy félreismerem magát, én azonban azt hiszem, hogy nem. No de tegyük fel, hogy csakugyan tévedtem, ám akkor hadd mondjam ki: maga is félreismert engemet. Azért jöttem ide, mert maga, kisasszony, tetszik nekem, és mert részvétet ébresztett bennem, vagy hát minek is kerteljek, azért, mert sajnálom magát. Láttam én jól múltkor este, hogy nem a szándéka és nem az ízlése szerint történt minden, és én még akkor elhatároztam, hogy mondom, eridj, és nézd meg, hogyan él Stine kisasszony. Igen, ezt eltökéltem akkor, és segíteni is akarok, és ha valamiben segítségére lehetek, de vissza is adom ugyanakkor a szabadságát, csak ebből a környezetből mentől hamarabb kerüljön ki. Ezt pedig, azt hiszem, meg is tehetem, annak ellenére, hogy sem herceg nem vagyok, még kevésbé varázsló. És attól sem kell félnie, hogy egy szép napon egyszer csak megjelenek majd, és azt kívánom, hogy mindezért a háláját rója le nekem. Beteg vagyok, és nincs érzékem aziránt, amit a boldogok és egészségesek szórakozásnak neveznek. No de hosszúra nyúlna mindezt megmagyarázni, inkább nem terhelem vele, legalábbis nem ma este.

Amint ezt az utolsó pár szót kiejtette, felemelkedett helyéről, kezét Stine székének támlájára tette, és kibámult az ablakon: nyugaton, az Invalidus-kert fái közt akkor áldozott le éppen a nap, s aranyos ragyogásban úszott minden, az ifjú gróf elhallgatott, s némaságában érezni lehetett, hogy hosszú pillanatokig mindent elfelejt, s csak az a szépség tölti be egész valóját, mely ott káprázik a szeme előtt.

- Miket beszéltem én itt magának arról, hogy visszaadom a szabadságát - szólalt meg azután újra, és kezébe fogta Stine kezét -, meg hogy kikerüljön innét! Ne is feleljen rá, kérem: hamisság az egész, ostobaság és nagyképüsködés! Én magam vágyom segítségre, ez az igazság, s azért hittem, hogy segítségre van szüksége magának is. Valami azonban máris azt súgja, hogy magának nincsen szüksége erre, és nem is lehet.

Stine elmosolyodott, a gróf azonban nem vette észre, vagy csak nem akarta meglátni.

- Igen, Stine kisasszony - folytatta sajátságos, elégikusan csengő hangján -, előnye is van a betegségnek. Ifjúkoromtól kezdve ez a főfoglalkozásom, a betegség, s ettől az ember olyan érzékennyé válik, hogy szinte az ujj hegyén megérzi, hogy mások bizonyos helyzetekben boldogok-e, vagy sem. Sokszor még a szobákból magukból is megérezem, hogy boldogok-e, akik ott laknak, és itten, magánál, valami azt súgja, hogy maga boldog. Az sem véletlenség, hogy ilyen kép tárulkozik ki itten maga elé, és az a szoba, amelyikbe ilyen barátságosan bámul be esténként a nap, az jó szoba.

- Az, az - helyeselt Stine -, csak el ne kiabáljam! Mert ezzel azért persze ne nagyon dicsekedjen az ember, különben még el találja rontani vele. De való igaz: boldog vagyok.

Az ifjú gróf oldalról csodálkozó, kutató pillantást vetett Stinére. Ő maga akarta neki e várakozásán felül barátságos környezetben feltárni, hogy ez mekkora boldogság, s ez a szerep csakugyan tetszett is neki, mégis, mikor most a lány szájából hallotta, ennyire kertelés nélkül azt, amit az imént ő maga mondott neki, megdöbbsent.

Mindez nem kerülte el Stine figyelmét.

- Azt ne gondolja a gróf úr azért - fűzte még hozzá -, hogy boldogságomban azt se tudom, mit csináljak! Szó sincs róla! Nem mondom, talán boldog vagyok, na de nem úgy, mint aki soha még rossz napokat nem ért meg, és azt se tudja, hogy mi a szegénység! Nem, azt sem mondhatom, hogy úgy volnék ezzel, mint az a katolikus kedvesnővér, aki tavaly télen ápolt, amikor beteg voltam. Mert az ilyen jámbor lélek mást se akar, csak Istennek tetsző életet élni, és persze boldogabb is, mint a magamfajta, meg öneki egész más is azért az élete. Hát igen, én se vagyok ezzel másképpen, mint a többi szegény ember lánya, hogy már akkor is hálát ad az Istennek, ha nem éri nagyobb veszedelem.

- És az, hogy a nővérével kell együtt élnie? Ez nem okoz magának gondot, ez nem esik neheze?re?

- Egyáltalán nem! Szeretem a nővéremet, és ő is szeret engem.

- Na de mégis: annyira különböznek egymástól!

- Talán nem is annyira, mint ahogy a gróf úr gondolja! Azt hiszem, félreismeri nővéremet a gróf úr, pedig Pauline nagyon rendes asszony.

- Na persze, persze, de az, hogy viszonya van valakivel. Beszélnek róla bizonyosan, és az olyanok szemében, akik a katekizmus szerint élnek és megtartják a tízparancsolatot, botránkozást is kelt! Nem?

- Szó se róla, az ilyenek megbotránkoznak rajta, és szegény nővéremnek van is mit hallgatnia tőlük, ha úgy néhanapján összekerül velük. Hanem azért, akár hiszi, gróf úr, akár nem, amilyen heveskedő tud lenni máskor, olyan nyugodt ilyenkor. Mert a helyzet az, hogy a

nővérem igen értelmes asszony, és tudja, mi az igazság! Amikor például ilyet hall, ennyit szokott csak rá mondani: „Hát bizony, Stine, így van ez! Aki korpa közé keveredik, megesszik a disznók.”

- Na jó, de mentől értelmesebb asszony a nővére, és mentől inkább elismeri, hogy megszólják és elítélik életmódjáért, annál inkább szenved az emberek megvetése miatt.

- Nem mondom, talán így is volna - vette át Stine újra a szót -, ha mindenki egyformán gondolkodnék. Csakhogy erről szó sincs. Olyan meg, aki elítéli - és azok is jobban tennék, ha a saját portájuk előtt sepernének -, olyan nem sok akad, mert a legtöbben csak úgy ledarálják a magukét, ami a begyüket nyomja, de azok se haragból, és tulajdonképpen nem is gondolják komolyan maguk se.

- Nem értem!

- Hát igen, nem is olyan egyszerű, pedig elhiheti, így van ez, és nem másképpen! Azok, akik szegénységben élnek, mindig ki akarnak kerülni a nyomorúságból, és máson se törik a fejüket, csak azon spekulálnak egyre, hogy a bajból valahogy mégiscsak kievickéljenek. Tisztességgel, becsülettel megállni az embernek a helyét az életben szép, szép, szó se róla, de végtére is ez csak a gazdagoknak és az előkelőknek való, aki szegény és jobban szeretne élni, azt meg legfeljebb csak úgy megtárgyalják maguk közt - még hozzá leginkább azok, akik azelőtt maguk voltak a legszigorúbbak -, és hát, nem mondom, gúnyolódnak is rajta, meg felhányják neki, hogy mindig valami extra kell neki. Istenem, hányszor hallottam ilyenkor, hogy: „Isten tudja, mit képzelsz magáról!”

- Micsoda fogalomzavar!

- Igen, a gróf úr annak nevezi, és én még csak nem is szólhatok rá semmit, pedig ugyanazok, akik ilyen zavarosnak látszanak ebben az egy dologban, van, amiben nagyon is tiszta fejűek, és túlfent is tudják, hogy mi a kötelesség, ha egyszer a maguk jószántából ráálltak valamire. És ez a mérleget azért helyrebillenti egy kicsit. Beszélnek, beszélnek, az igaz, ma így, holnap meg úgy, no de az adott szó és az elvállalt kötelesség maradandó, és nem változik meg soha. Merthogy a „rendességgel” hányadán áll az ember, arról mindenki azt gondolhatja magában, amit akar, már legalábbis ameddig az illető még szabad, hanem a szerződést azt becsületesen meg kell tartani, mert ha én valamit elvállaltam, igen, az már számít, és első a becsület. Mert az még megeshetik egy szegény asszonnyal, hogy belekeveredik valami olyan viszonyba, ami hát bizony egyáltalán nem valami épületes, és mégis esetleg még meg is dicsérik érte.

- S ezzel ilyesformán a maga nővére is dicsekedhetik?

- Úgy, ahogy mondja a gróf úr! Nem nagy dicsősége szolgál igaz, hogy viszonya van valakivel, no de a legtöbb ember szemében azért nem is kell neki szégyenkezni emiatt. Tudna szegény asszony, mondják rá legfeljebb, ő is másképpen élni, de hát ha így muszáj. Márpedig a muszáj nagy úr. Így hát nem róják fel neki, és csak azt az egyet várják el tőle, hogy amire szavát adta, tartsa is meg rendesen. Wanda például jöhet-mehet, ahogy neki tetszik, de Pauline, a nővérem, már nem, mert őt már köti az ígérete, és megnyugtathatom, amit megígért a nővérem, azt meg is tartja becsületesen.

- És mindebbe csak úgy beleilleszkedett? Vagy talán még nehezebbre sem esett?

- Nem, azt már nem mondhatom, hogy könnyen ment volna neki, inkább nehezebbre esett. De hogy őszinte legyek, nem erkölcsi okokból, mert „erényről” a nővérem hallani sem akar, hanem mert természeténél fogva nemigen vonzódik az olyan élethez, mint amilyent mégis kénytelen élni. A nővérem rendszerető asszony, s akkor érzi magát jól, ha dolgozhat, és azonkívül semmi szenvedélye nincsen. Én legalábbis százszor hallottam tőle ilyesfélét.

- És őszintén mondta?

- Istenem, ki lát a másik ember szívébe? Azért mégis azt gondolom, hogy őszintén mondhatta. És ha a gróf úr olyan jól ismerné a nővéremet, mint én, azt hiszem, nem is kételkedne benne.

- Hát akkor mivel magyarázza azt, hogy tegnapelőtt, amikor Olgáról kérdezősködtem, azzal intett le, hogy „ne akarjon mindent tudni, van apja, annyi fix, ennél többet én se mondhatok”.

Stine zavarában elmosolyodott.

- Igen - szólalt meg aztán kis idő múlva -, szeret ilyen hangon beszélni, ez igaz, de nem rosszaságból, hanem dévajkodásból inkább. Tudja nagyon jól, hogy még mindig igen csinos, és hát - ebből már én sem tudom kimosni -, hiúságból beszél így, és mert tetszeni akar, és egy percig se tud békén maradni, örökké csak el akarja kápráztatni a férfiakat, hogy aztán a hátuk mögött jót nevéssen rajtuk. Értem én jól a nővéremet, jobban, mint akárki, mert ismerem az életét. Alig volt húszéves, amikor Olga megszületett. A gyerek meglett - egyébként közönséges csábítási história az egész, nem is terhelem vele a gróf urat -, és minthogy a követelését szép kis summával elégítették ki, egyszeribe „jó parti” lett, és férjhez is ment hamarosan, méghozzá, mint ahogy az már ilyenkor lenni szokott, egy igen jóra való emberhez. Hanem meg is érdemelte ám. Elsőrangú feleség lett belőle, és a világon semmit nem lehetett rá mondani. Amikor pedig az ura megbetegedett, nem sajnált tőle semmit, és hűségesen ápolta, amíg csak meg nem halt. Hanem mire szegény ura a föld alá került, addigra elfogyott az utolsó garasa is, és a gróf úr nagybácsikája - mert ott lakott ő is ugyanabban a házban -, az vette pártfogásába. Na és akkor aztán... de hiszen a többi úgyis tudja. Most már harmadik éve tart, és nem is akarja, hogy másként legyen, még ha pattog is úgy néhanapján, meg olykor-olykor panasz-kodik is, amit azért persze nem kell tőle nagyon komolyan venni. Életét, ahogy most folyik, szolgálatnak tekinti, a jó és a rossz egyformán megfér benne, de azért mégiscsak a jó benne a több, mert nincsen gondja a mindennapi kenyérre. És most még arra kérem a gróf urat, hogyha legközelebb megint találkozik vele, úgy nézzen a nővérem életére, ahogyan én mondom a gróf úrnak, és majd meglátja, hogy nem túloztam.

- És magától mit kíván a nővére?

- Mit kíván? Semmit sem kíván! Szeret, és olyan jó hozzám, mint a falat kenyér, annak meg, hogy vigyázok magamra, annak szívből örül, és még inkább segít is benne. „Ez a legokosabb” - ez a szavajárása, és hogyha mégis úgy adódnék, hogy egyszer ez is másképpen lenne, akkor se dülne össze a világ, és annyit szólna rá, hogy: „Tudom én, Stine, tudom, nem mindig lehet azt csinálni, ami helyes”. Igen, Pauline úgy tekint arra, ami őszerinte, helyes, mint valami kíváncsi dologra, de azért nem képzelet, hogy enélkül meg se lehet lenni. Énnekem szívből kívánja, és kész.

Beszélgetés közben leszállott odaát a nap, s csupán a parki bozót réseiben reszketett még valami kevés, sápadt színű alkonyati pirosság. Stine rég félrerakta hímzőrámáját, vele szemben az ifjú gróf ült, s a forgótükréből figyelte, hogyan lobban fel végig az utcán a sok gázlámpa lángja. Ez a látvány annyira lebilincselte a figyelmét, hogy egy ideig nem szólt egy szót sem, csak bámulta, bámulta a különleges képet.

- Látom - törte meg a csendet Stine -, a gróf úr a tükrömmel is meg van elégedve. Ó, én már ismerem ezt jól, mindig ugyanaz, ugyanaz mindig.

Az ifjú gróf bólintott, majd kezébe vette Stine kezét, mint aki búcsúzni készül, s hirtelen felemelkedett a helyéről.

- Ugye, eljöhetek magához máskor is, Stine kisasszony?

- Jobb lenne, ha nem jönne többé: csak megzavar engem.
- De azért meg nem tiltja, ugye, és nem mondja, hogy nem szabad?
- Nem, nem mondom, hogy nem, mert nem is mondhatom. A néném se tartaná okos dolognak, és énnekem azért őrá is tekintettel kell lennem.
- Hát akkor a viszontlátásra, Stine kisasszony.

Stine elkísérte vendégét a kis folyosóig, majd visszasietett szobájába, a nyitott ablakhoz lépett, és mélyet szívtott a park beáramló friss levegőjéből. Szívét valami félelem szállta meg, és nem tudott attól az érzéstől szabadulni, hogy ebből az ismeretéből csak nyomasztó és fájdalmas dolgok származhatnak.

- Miért is nem mondtam neki, hogy nem! A kezére adtam magamat... De nem, nem, nem! A halálos ágyán fogadtam meg, meg kellett esküdnöm rá! Őneki! „Stine, maradj rendes! Mire való úgyis az egész? Az az egy vigaszom, hogy nem vagy olyan csinos, mint Pauline. Ó, az egész csinoság különben is...” Ezek voltak a szavai. Gyermek voltam még félig, de amit megfogadtam neki, meg is tartom.

Abban a pillanatban, amint a fiatal gróf kilépett a folyosóra, a fal mellől Polzinné is visszalépett az összehajtható asztalkához, s a házasságuk között rövid, de bensőséges beszélgetés zajlott le.

- Jó sokáig volt itt - jegyezte meg Polzin, és visszaült a szövőszéke mellé. - Na, mi történt?
- Semmi se történt, és nem is fog.
- Lárifári! - legyintett Polzin. - No, majd meglátod. Idő kell mindennek, amíg odáig jut. Te mindjárt azt hiszed, hogy...
- Azt hiszed, azt hiszed! Én nem hiszek semmit! Én csak azt mondom, ha valami akar lenni, akkor mindjárt megtörténik, ha meg nem mindjárt, akkor semmikor se. Annyit azért még én is értek a férfiakhoz.
- Hogyne, hogyne - vigyorgott Polzin -, a férfiakhoz nem mondom, ahhoz értesz persze...
- Ide figyelj, Polzin! Annyit mondok neked, hogy ne kezd itt nekem megint előlről. Szeretem azokat a te özönvíz előtti históriáidat.
- Már hogy én? Én? Hiszen csak úgy értem, hogy tudniillik...

KILENCEDIK FEJEZET

A fiatal gróf látogatásai megismétlődtek. Az első héten egyik nap jött, a másikon nem, de attól fogva azután mindennapos lett. Sokáig sohasem maradt azonban, s amint közeledett az este, felállt és indult hazafelé.

Egyik nap kivételképpen mégiscsak ráesteledett; az ablakot kitérték, és úgy nézegettek rajta kifelé. A fülledt levegő ráfeküdt az ember érzékeire, s ettől az utcai élet sem olyannak látszott odalenn, mint egyébkor: szomorúbban lobogott a gázlámpa lángja, s a lóvasút csengője is tompábban szállt fel odaátról. Fenn, a park felett, világolt a hold, s fényét a fák közt magányosan meredező obeliszkre öntötte. A fülemülék énekeltek, és teljes pompájában virágzott a hárs.

- Ez hát a park, és annak is nevezi mindenki - szólalt meg a fiatal gróf, és lefelé mutatott a fákra -, de nem olyan-e mégis inkább, mint a temető? Virágba borult minden, de hát nem virágzik minden a temetőben is? Ez az obeliszk is, mint egy sírkő, olyan.

- Nem más az a valóságban sem!

- Hogyhogy? Odatemettek valakit?

- Nem, oda éppen nem temettek senkit, hanem azoknak az emlékére emelték, akik az Amazon pusztultak el; voltak vagy százan, ha nem többen. Olvastam a nevüket nemegyszer, olyan megható, hogy csupa fiatal ember.

- Igen - jegyezte meg a fiatal gróf is -, emlékszem, csupa fiatal ember.

S ahogy ezt mondta, elhallgatott. A hangjából szinte azt lehetett kiérezni, hogy irigyli őket inkább, mint sajnálja.

A beszélgetésnek ettől a nem várt fordulatától láthatólag megindultan sebtiben felkerekedett, és Stine megfigyelhette azt is, hogy nem balra indul szokása szerint, amint az utcán kilép, nem a vasútállomás hídjá felé, hanem keresztbe, át az úttesten, a park felé, s ott, a rács előtt, megáll és előrehajol, mintha az obeliszkbe vésett neveket akarná kibetűzni a félhomályban.

Ezen a napon látogatása kissé hosszabbra nyúlt, mert egyébként napnyugtánál sohasem maradt tovább; elmerülten figyelte Stine munkáját, és a csevegését hallgatta. Minden érdekelte, de legszívesebben mégis Stine életéről, gyermekkoráról, iskolás éveiről hallott, édesanyjának korai haláláról, vagy arról, hogy mikor nem sokkal ezután konfirmált, a házbeliék gyűjtötték össze neki a pénzt az ünnepi ruhára; vagy pedig mikor azt mesélte, hogy miképpen került még ugyanabban az évben a gyapjú- és hímzőáru-kereskedésbe, ugyanabba, amelyikben még ma is dolgozik - jobbra odahaza, igaz, de azért időnként az üzletben is, meg hogy hogyan élnek, hogyan barátkoznak, meg hogy karácsony hetében fél éjszakákon mindnyájan együtt vannak, és egyikük, aki éppen soros, felolvassza a többinek. A gazdájuk pedig nemcsak hogy eltűri az ilyet, hanem még el is várja tőlük, mert hiszen okos ember és jószívú is, hát tudja nagyon jól, hogy mit ér az, ha az ember jókedvűből dolgozik, szeretettel. Ezért van aztán, hogy a személyzet sosem változik, vagy legalábbis igen ritkán, és maradnak szívesen, hacsak férjhez nem mennek. Egyáltalán annyit hall az ember mindenféle kiszípolozásról meg kínzásról meg elnyomatásról, de hát ő, saját tapasztalatai alapján, nyugodtan elmondhatja, hogy ez nem felel meg a valóságnak. Éppen ellenkezőleg! A télen például álarcosbált rendeztek, és színházba jártak, mert a gazdájuk, hiába, most sem mondhat rá egyebet, de az sosem feledkezik meg a szegény emberről, mert az is csak ki szeret lépni azért néhanapján hétköznapi életéből. A legeslegszebbek azonban az összes között a nyári kirándulások, mert olyankor aztán kibérelnek egypár olyan oldalt nyitott társaskocsit, és pirkadatkor nekiindulnak, ki a szabadba, Schildhornba vagy Grunewaldba, Tegelbe vagy Finkenburgba. Hát még amikor vízi kirándulásra mennek, még csak az az igazi, de hát persze ez összevissza egyetlenegyszer fordult csak elő, amióta itt dolgozik, de azt az egyet aztán, amíg él, el nem felejtí soha. Gőzhajót béreltek, és felhajókáztak a Spreen, mindig csak felfelé, túl Treptowon, Stralowon, a Köpenicki-kastélyon, de még Grünaun is túl, egész addig, hogy ott már semmi sem volt, csak egy nádfedele, magas tetejű házikó, mindjárt a part mellett. Itt aztán kiszálltak, nekiálltak karikázni, de őneki annyira csordultig lett egyszerre valamitől a szíve, hogy nem tudott a többiekkel játszani, legalábbis egy darabig nem, hanem csak ült, ült a ház mellett egy bükkfa tövében, és vagy egy óra hosszat bámulta a lelógó ágak közül a folyót, a lósóskás, boglárkás rétet a túlsó oldalon, s az erdő fekete szegélyét mögötte. És olyan csöndes és olyan magányos volt minden-minden, hogy sose hitte volna, az Isten szép világa ilyen szép lehet. Közbe-közbe csak egy-egy hal dobta fel magát legföljebb, és egy gém szállott el a víz színe fölött. Amikor

aztán már jól kinézegette magát ebben a nagy magányosságban, akkor odament ő is a többiekhez és játszottak, és még most is hallja a kacagásukat, és úgy előtte van, amint a karikák a napfényben meg-megcsillantak.

Nem volt még egy dolog a világon, amit Stine történeteinél szívesebben elhallgatott volna a fiatal gróf, és azontúl, hogy minden egyes szava szinte boldoggá tette, még tanult is belőlük. Úgy nőtt fel, hogy mindig azt hallotta, bábeli zűrzavar a nagyvárosi élet, és a nép szórakozása, ha nem is éppen nyers és erkölcstelen, mindenesetre azonban nagy zenebonánál, hangoskodásnál alig egyéb, most pedig, íme, Stine szájából hallotta, hogy ez a Bábel kirándulni szeret a zöldbe, ipicsapacsot játszani, meg benn a bárány, kinn a farkast. Az efféle történeteknek a hatására egyre jobban elfordult osztálya előítéleteitől, és akárhányszor előfordult (ebben már a hajlamai is segítségére voltak), hogy mikor Stine komoly vagy vidám beszédjével magával sodorta kedélyes hangulatába, a fiatal gróf is közlékenyebbé, sőt egyenesen beszédessé vált, és a saját életéről kezdett mesélni. Elmondta, hogy könyökén jött már ki az örökös dicséret-tanulás meg a sok bibliai idézet, de hát hiába, tanítója, a papjelölt, így akarta, mert ez volt neki a legkényelmesebb. Beszélt Stinének arról, hogyan készült a vizsgáira, s csoda igazán, hogy egyáltalán áteszűszott, mert hát bizony a tanulással hadilábon állott mindig, s mesélt a hadapród- és zászlósidejéről, azután, hogy a hadseregbe lépett. Igaz, hogy vaskalapos, nagyhangú parancsnokuk mindjárt az elején leszögezte, „a zászlós csak naplopó”, de mégis, életének ez volt a legboldogabb korszaka. És ekkor egyszerre csak jött a háború, és örült mindenki, ő maga legfőképpen, hogy az egyhangú garnizonéletből kikerülhet, s rá három napra már benn ültek a vagonban, összezsúfolódva. Persze ez a boldogság sem tartott sokáig, mert újabb három nap, és úgy szedték fel félholtan a földről, amikor a nyeregből kilótték. Ettől fogva pedig, amíg bajtársai egyik győzelmet aratták a másik után, neki ott a határ közelében kellett egy kis vacak fészekben sínylődnie, hogy azt se tudta, holt-e vagy eleven. Nem tudta azonban, úgy látszik, maga a természet sem, hogy mi legyen vele: életben maradjon-e, vagy meghaljon-e. A végén azonban csak azt határozta róla mégis, hogy megmaradjon és meggyógyuljon - de azt se egészen. Hogy szerencséjére-e, hogy mi végre, ki tudja?

- Hiszen a legszebb mégiscsak az, mikor egész napi munkája után pihenni tér a nap...

Stine nagyon is megértette a fiatal grófot, és biztatta, hogy ne mondjon ilyeneket, hisz neki kétszeresen kell remélnie, mert sokáig él az, aki a halál torkából egyszer már megmenekült, mint ahogy a példabeszéd is mondja, márpedig az ilyen mondások mindig igazak.

Stine szavain a fiatal gróf elmosolyodott, és derűsebb témákra tért át, nemsokára pedig igen barátságosan és jókedvűen váltak el egymástól.

TIZEDIK FEJEZET

Ismeretségük harmadik hetében, egy pénteki napon, alig tíz perccel azután, hogy a fiatal gróf eltávozott a házból, kopogtattak odafönn a harmadik emeleten a folyosó ajtaján. Jött is Polzinné mindjárt - mert neki szólt a kopogtatás -, és üdvözölte Pittelkownét.

- Járt itt valaki, mondja, kedves Polzinné - kérdezte Pittelkowné szomszédasszonyától -, már úgy értem, hogy a Stinének volt-e látogatója?

- Hát ezt aztán, látja, kedves Pittelkowné, én már igazán meg nem tudom magának mondani, mert hiszen maga is tudja, mi aztán se nem látunk, se nem hallunk.

Polzinné, úgy látszott, bele is akart merülni újra e legkedvesebb beszédtemájába, Stine azonban nem adott neki időt rá, mert a folyosóról behallotta a beszélgetést, és megismerte nővére hangját.

- Nahát, Pauline, igazán kedves, hogy feljöttél - s már fordult is be megint a szobájába. A teljes esti sötétségben óvatosan tapogatózva lépett a sarokszekrényhez, hogy a lámpát leemelje.

- Ugyan hagyd már, Stine - szólt a húgára Pittelkowné -, olyan jó félhomályos ez így, én meg, tudod, én szeretem, ha olyan félhomály van, és az ember úgy beléje bújik, mint valami régi, fekete krepdesin kendőbe, és milyen jól el lehet nyújtózni benne, hogy nem kell olyan egyenesen ülni, mintha nyársat nyelt volna az ember. Ne, ne, Stine, hagyd csak, elég világosság jön be letről. Odanézz, idekukucskál már a hold is a Sieboldtéknak a kéménye mögül.

Így csevegett Pittelkowné, s közben leült a pamlagra, s befészkelődött a párnák közé.

- Ja, igaz is, mit akarok mondani - kezdte aztán -, a kis grófocska megint itt volt?

- Itt.

- Szent isten, te leányzó, hogy ég az arcod!

- Ég bizony, csak azt szeretném tudni, hogy mitől? A csuda vinné el, hogy semmi okom nincs rá, és mégis mindig elpirulok.

- Nem baj, Stine, csak pirulj, még mindig jobb, ha többször pirulsz, mintha egyszer se! Na de mit is akarok csak mondani... ja igen, ez a kis gróf... egyszerűen... nekem csöppet sem tetszik, hogy ez úgy jár fel ide minden este, mintha ő harangozna vecsernyére.

- Olyan jó ember, Pauline! Sose hittem volna, hogy ilyen jó ember is van a világon. Az első nap, tudod, mindjárt megmondtam neki kerekén mindent, és beszéltem neki összevissza a rendességről, meg hogy az ember vigyázzon magára, és hogy tisztességes lány vagyok, de most már igazán szégyellem magamat, hogy ilyenekkel traktáltam. Mert azért, hidd el, az se jó ám, ha az ember folyton félti magát, csak azért, mert maga is gyöngye lábon áll, és nem bízik saját magában!

Pittelkowné elmosolyodott, és úgy látszott, szólni akar valamit, de Stine folytatta:

- Szerencsétlen ember, de hidd el, Pauline, a világon nincs még ilyenje, mint ő, és sem nem gögös, sem nem hamis. Néha meg, mikor úgy itt ül velem szemben, szinte azt hiszem, hogy megcseréltük a szerepeket, és én vagyok a hercegnő, és én tudnám boldoggá tenni őtet. Úgy néz rám ilyenkor, és úgy figyel minden szavamat, de nem ám csak úgy tessék-lássék, vagy hogy mert akarna tőlem valamit, mert azért én se vagyok olyan buta, hogy olyat képzeljek magamról, ami nincs. Á, szó sincs róla, látom én azt rajta, hogy igazán érdekli, akármit is mondok neki. Te persze most azt gondolod, hogy hiú teremtés vagyok, és el se hiszed, amit mondok.

- Mér ne hinném? Dehogyanem hiszem! Tudom én jól, hogy igaz minden, amit mondasz. Csakhogy megvan mindennek a maga oka, méghozzá igen alapos oka. És azt is tudom én, hogy mi!

- Igen, én is azt hiszem, hogy tudom, mi a baja. Az a baja, hogy olyan kevés emberrel akadt még dolga, és hogy még annál is kevesebbet ismert meg igazán, alaposan. A szülei házában nem sok része volt benne (mert igen kemények és gögösek mindnyájan; az anyja meg csak mostohaanyja neki), később meg legfeljebb a bajtársait és a feljebbvalóit ismerte, és csak azt hallotta, amit ezek beszélnek, de hogy az *emberek* hogyan beszélnek, azt már nem tudja. Ezt nem én találtam ki, ő maga mondta. Nahát, szóval ez az oka, Pauline, ettől van az, hogy pont én tetszem neki, szegény fejem. Ez az egész. Nem szereti a családját, és nem érzi jól magát

odahaza. De azért azt ne képzeld, hogy az udvarlóm vagy az imádóm, vagy nevezd, aminek akarod. Hogy kedvel, azt látom rajta, de hát azért ez mégiscsak másvalami, és nyugodtan mondhatom, még soha olyan szó nem jött a száján, amitől bárki ember vagy Isten előtt, vagy akárcsak magam előtt is szégyellnem kellene magamat.

- Hogyne, Stine, persze, tudom én azt, hogy hogyan van ez. Csakhogy ez éppen a baj, kedves húgom, éppen ez! De tudtam én ezt mindjárt akkor este, ahogy megláttam, mindjárt akkor este, amikor odajött azzal a két vénemberrel, és a Wanda a Holofernészt lenyakazta, tudtam én azt mindjárt, pontosan. Volt bajom nekem az ilyen férfinépséggel éppen elég, és ha valaki, hát én aztán a veséjükbe látok, és mint a kesztyűről, első látásra megmondom, hogy hányas szám, úgy kiigazodok én rajtuk. Hát a kis grófból nem sok néz ki. Gyenge eresztés, márpedig az ilyen gyengék több kárt okoznak mindig, mint akik nem férnek a bőrükbe.

Stine ránézett a nővére.

- Csak nézel, ugye, hogy miket beszélek? Pedig igaz az utolsó betűig, minden igaz! Te most azt hiszed, ki tudja, hogy megnyugtatsz vele, ha kijelented: „Viszonyról szó sincs”. Ó, te szegény gyermek, ezzel aztán éppenséggel nem nyugtatsz meg, dehogy nyugtatsz meg, pont fordítva. Viszony, viszony! Istenem, hogy az embernek viszonya van valakivel, az még egyáltalában nem a legrosszabb. Ma van, holnap nincs, az egyik jobbra, a másik balra, aztán elénekelhetik, rá három napra, hogy „menj csak, menj, elmúlt a szép idő”. Á, Stine, szerelem, szerelem... Hidd el, abba még nem hal bele az ember, még akkor se, mer legföljebb mi történhetik? Egy Olgival több szaladgál a világon! Két hét múlva meg volt-nincs, elfelejtik az egészet. Nem, Stine, az, hogy viszonya van valakinek a másikkal, az még tulajdonképpen semmi, hanem amikor itt, itt belül van (a szívére bökött), az a baj, az már ronda dolog.

Stine csak mosolygott.

- Te ezen csak nevetsz - folytatta Pittelkowné -, és tudom azt is, hogy miért. Nevetsz, és közben magadban azt gondolod, ugyan mit is tud ez a Pauline erről, honnét is tudná, hogy az micsoda, hiszen még soha úgy nem volt vele. Szó se róla, valami igazság van benne, mert én eddig még megúsztam szépszerével. De hát, édes Stiném, nemcsak azt éli meg az ember, amit a maga bőrén tapasztal, hanem amit más kárán tanul, azt is. Nem mondhatok neked mostan se mást, csak hogy az ilyesmiből, mint amit teveled akar a gróf, vagy te akarsz a gróffal, jó még sohase jött ki. Megvan mindenkinek a maga helye a világban, és ezen aztán te nem változtathatsz, de a kis gróf se. Én a grófokra, istenem, hiszen tudod, fűtülök, akár fiatal, akár öreg, de fűjhatok én rájuk, ahogy csak kifér a számon, ki már én se fűjhatom őket a világból, sem pedig a különbséget nem fűjhatom el, ami köztünk van. Már ők az egyszer itt vannak, megvannak, és úgy kell venni őket, amilyenek, de hát azért ők csak más dudlin nőttek fel, és a bőrükből azért ők se tudnak kibújni. Hogyha meg egyikük véletlenségből mégiscsak ki akarna valahogy bújni belőle, a többi azt úgyse tűri, és addig úgyse nyugszik, amíg vissza nem parancsolja bele. És akkor aztán lesheted a napot, amíg másnap reggel Polzinéknál vagy a Kohlbaumnéknál fel nem kel, és a te lovagod nem jön már többet, mert benn ül a plüssszuzaton, az első osztályban, még légpárnája is van önagyságának, meg kék fátyol lóg a kalapján, és - juhhé! - utazunk le Olaszországba. És ezt aztán nászútnak nevezik.

- Ugyan, Pauline, dehogy, úgyse lesz így.

- De bizony, szegénykém, így lesz, majd meglátod. Ha meg nem így jön ki, az meg még ennél is rosszabb. Mert ha truccol, és juszta is nekimegy a falnak, és csak azért is megmutatja, nahát még csak abból lesz igazi ramazuri. Hidd el, gyermekem, úgy van az, hogy a boldogtalan szerelemből még csak ki lehet gyógyulni a végén valahogy, és még egész jól kivakarózik az ember, de a boldogtalan életből, abból nem lehet kigyógyulni.

TIZENEGYEDIK FEJEZET

Papageno báró ősidők óta a harmadik emeleten lakott (függetlenség mindenekfelett!), mert hát - nézete szerint - a tetőmagasságban kezdődő ózonról még gyenge berlini kiadásában sem kell az embernek lemondania, részben pedig azért, mert ki nem állhatta, ha minden étkezéskor vagy fél tucat ember dörömböl székekkel a feje fölött, s a pokolba kívánta az ilyen ide-oda tologatást, márpedig korábbi lakásaiban szerzett tapasztalatai mind arról győzték meg, hogy e szokás bőségesen virágzik mindenütt, ahol gyermekek vannak, vagyis pontosabban szólva olyan gyermekek, akik még koruknál fogva sem igen tudhatják, hogy hogyan kell az asztalhoz szépen, illedelmesen odaállítani a széket, s kénytelenek már csak kisegítésképpen is a székek odábbtolásához folyamodni. Nem is volt valóban - azonkívül, hogy a palavesszőt hozzádörzsölik a palatáblához - semmi más a világon, ami még úgy idegesítette volna a bárót, mint mikor székeket taszigálnak ide-oda a feje felett.

E mindenre kiterjeszkedő, aprólékos lakásgond azonban nem állt meg - természetsszerűleg - a levegő rétegződésénél és a lakóház nyugalmánál, ellenkezőleg, ha lehet, még előkelőbb ízlésről tanúskodott, amikor is a Zieten tér és Mohr utca sarkán állapotodott meg, és ezt a városrészt választotta ki lakóhelyéül. Mondanunk sem kell, sarokra néző várkastélyát nem kevesebbre tartotta, mint hogyha az egész városnak ez lett volna a legeslegszebb kilátópontja, s az idősebbik gróffal hadilábon is állott emiatt örökké. A gróf pedig érthető módon a Behren utcát tartotta mindennél többre, valahányszor azonban erről kezdtek vitázni, mégiscsak alulmaradt, annál is inkább, mert tényekkel szemben mindössze kormányhű érzelmeit állíthatta sorompóba.

- De kérem, kedves grófom - szokta Papageno ilyenkor mondani, és már előre igen fensőbb-séges arcot vágott -, tegye szívére a kezét, mi látnivaló van a Behren utcában? Hetedik éve folyton a kis Mauer utca portálját nézi, de soha még mást nem látott kijönni rajta, mint legfeljebb valamelyik öreg hercegnőt vagy még öregebb udvarhölgyét csukott hintójában. Őszintén szólva, nézőpontja - bár a szóban forgó hintó csukott - nem túlságosan vonzó. Na és most hasonlítsa ezzel össze a Mohr utca sarkát! Azt hiszem, nem mondok vele sokat, ha azt állítom, valahányszor én az ablakomon kinézek, egész Berlin, már aki egyáltalán számít, a lábaimnál hever. Oly szerencsés vagyok, hogy minden reggel magát az öreg Zietent²²⁵ köszönhetem elsőnek talapzatán! Nem mondom, én is jobban kedveltem, amíg még fehér volt, s ahogy márványfehéren fénylett ott a ragyogó napon, nemegyszer gondoltam magamban, no most, most megszólal mindjárt, mint néhai Memnón²²⁶ az oszlop belsejéből. Ezt azonban már annak idején is elmulasztotta, amióta pedig ércszínű és olajzöld patina borítja, teljesen vége a varázsnak: fölötte is elmúltak a régi szép idők, úgy, mint más fölött. No de szép napok ide, szép napok oda, az öreg Zieten csak afféle előőrs ezen a helyen, nem több, mert mögötte, baloldalt, az Öreg Dessau²²⁷ kamásliját látom naponta, már csak méretei miatt sem kerülheti el az ember tekintete, jobbra meg az öreg Schwerin²²⁸ zászlójának a csúcsa villog, vagy talán nem is a zászlója, hanem a kardja hegye. Tábornokaim háta megett pedig -

²²⁵ Hans Joachim von Zieten (1699-1786) tábornokként harcolt Nagy Frigyes csatáiban. Berlini szobrát J. G. Schadow mintázta.

²²⁶ Memnón etióp király építményének vélték a régi görögök III. Amenhotep fáraónak az egyiptomi sivatagban álló óriás szobrait. A szobrok egyike a hagyomány szerint hajnalonként megszólalt.

²²⁷ Leopold von Dessau herceg (1676-1747) I. Frigyes porosz király hadvezére volt.

²²⁸ Kürt Christoph von Schwerin gróf (1684-1757) Nagy Frigyes egyik hadvezére volt.

en-arrière²²⁹ - a minisztériumok tornyosulnak, Pless és Borsig,²³⁰ és ha még jobban kihajolok, egyenesen Radziwill²³¹ (most már Bismarck) rácsát láthatom, és keblemet magas honfíú érzések dagasztják: íme, Nagy Frigyes Poroszországa hullámszik itt, előttem pedig a Vaskancellár Prussija²³² kerül el.

Így szavalt Papageno báró a legszívesebben, s szónoklatát rendesen a *Polükrátész gyűrűjének*²³³ első versszakából való idézettel fejezte be, annál is inkább, mert - mint a legtöbben - ő is csak az első szakaszt ismerte a balladából.

A báró az ablakban álldogált ma is - nem a Zieten téri, hanem a Mohr utcai ablakban -, s onnét figyelte a szemben levő ház csurgóján tanyázó verebeket, amint ide-oda ugrándoznak, szünet nélkül csiripelnek, közben meg-megborzolja, rázzák szárnyukat, utána pedig magától értetődő, illetőleg magától talán már nem is értetődő természetességgel a családi élet különlegességeibe merülnek el. Már éppen azon gondolkozott, hogy bizonyos erkölcsnevelői meg-gondolásokból ne kerítsen-e valahonnét egy kis kifújócsövet, s egypár odamenesztett kis agyaggolyócskával ne kényszerítse-e önmegtartóztatóbb életre őket, amikor odakinn a tornácon meghúzta valaki a csengőt. A napnak ebben az órájában háziasszonyának igazság szerint még itthon kellett lennie, úgyhogy egyelőre egy tapodtat sem mozdult figyelőállásából, az újra meg újra megszólaló csejörgésre azonban mégiscsak kénytelen volt megnézni, hogy ki az. A levélhordót várta a báró, s képzelhetni meglepetését, amikor helyette egyszerre csak az ifjú gróf állott előtte.

- Á, Waldemar! Hozta isten! Na lám, hogy változnak az idők, és benne a fiatalság! Én tizenegykor még az igazak álmát aludtam, maga pedig itt van teljes díszben-glóriában, és már vizitel is! Szabad a felöltőjét? Vagy nem? Visszautasítja szolgálataimat? Az is rendben! Megállni a maga lábán - nem mondom, ezen ősi elvnek is megvannak a maga előnyei. Ide, erre a fogasra, ha szabad kérem. Ha megengedi, előremegyek, mutatom az utat... Betegyem az ablakot?

- Azt hiszem - válaszolta a fiatal gróf -, maradhat, ahogy van.

- Jó, azazhogy annál jobb. Semmi a világon fel nem ér a friss levegővel! Éppen természetrajzi vizsgálódásokkal foglalkoztam, mégpedig annak a verébfamíliának a szerelmi életével ott az esőcsatornában. Rendkívül érdekes téma! Hogy miért? Azért, mert belőle megtudhatjuk, hogy nincs az állatvilág életének olyan bonyolult jelensége, amelynek meg ne találunk megfelelőjét a mi saját életünkben. Higgye el, kedves Waldemar, nincs még egy olyan téveszménk, mint a mi emberfajtánk különlegességéről alkotott elképzelésünk.

A fiatal gróf bólintott, az öreg báró pedig, mint akinek tökéletesen mindegy, hogy helyeslik-e vagy kétségbe vonják-e, amit mond, jellegzetes kedélyes stílusában tovább folytatta:

- Na látja, Waldemar, itt vannak például mindjárt ezek a verebek. Élek-halok értük! Minden kornak megvan a maga szenvedélye, s ha úgy vesszük, a verebek szenvedélynek végül is még nem a legrosszabbak. Csinosnak voltaképpen nem mondhatók ezek a barátaim odaát,

²²⁹ Háttul, mögötte.

²³⁰ Pless hercegének, XV. János Henriknek (megh. 1861) és August Borsignak (1804-1854), a hatalmas vasművek alapítójának szobra.

²³¹ Radziwill herceg palotájában 1875-ben a birodalmi kancellár, tehát Bismarck hivatalát helyezték el.

²³² Poroszország latin neve.

²³³ Schiller híres balladája.

úgyszintén válogatósnak sem, semmiben, ellenkezőleg, frères cochons, igazi malacfiak, de mulatságosak, ezt meg kell adni, és számomra ez a döntő. Mert hiszen a legtöbb állat - és ezt megint magasabb analógiákra kell érteni - halálosan unalmas, s hozzá még azok is milyen unalmasak, amelyeket egyébként sokra tartanak, és a többiekkel szemben, hogy úgy mondjam, állandó előnyben részesítenek. Vegyük például a kakast. Ki tudja, mi mindent nem képzel magáról, és valójában csupán felfújott hólyag. Mert hivatali kötelességén kívül - bár erről a témáról ilyen korai órában igazán nem szívesen értekezem -, de mégis mondja meg őszintén, mi említésre méltó művel? Semmit. Nyáron három órától van szolgálatban. Szerintem azonban ez mind édeskevés. Vessen egy pillantást ezzel szemben a verébre: mindig jókedvű, mindig beszédes és vidám. Bekukucskál mindenhová, mert neki mindig mindent kell tudni, mindent be akar begyelni, valóságos porosza a madarak világtörténelmének! Jaj, csak hogy én itten elfecsegem ám az időt, de hát ez az én vesszőparipám, ezek a verebek, na de nem is mindennapi látvány, nem? Na de tessék, parancsoljon, foglaljon már helyet... Cigaretta? Vagy talán egy pohárka konyakot éhomra?

S ahogy ezt mondta, felkelt, és addig jött-ment a szobában, míg egy doboz cigarettát, hamutartót és gyufát nem rakott a fiatal gróf elé; amikor pedig a nagy sürgés-forgásban végre megállt, s ő maga is helyet foglalt, szürke szemét - s olyan fifikusan, olyan jelentéktelenül tudott bámulni bele a világba! - barátságosan látogatójára emelte.

- Egy meglehetősen komplikált ügyben jöttem a... - kezdett volna mondókájába az ifjú gróf.
- Tehát pénz - vágott szavába Papageno, és megpróbált nevetni hozzá. Ugyanis nem a legjobban álltak az ügyei.

- Nem, nem találta el, kedves báró úr. Sokkal inkább szívügy és rangkérdés. Szóval, hogy rövid legyek, elhatároztam, hogy megházasodom.

- Á, pompóz! Esküvő! Óriási! Higgye el, kedves Waldemar, ennél kedvesebbet nem is mondhatott volna nekem! Én magam ugyan elmulasztottam annak idején, és most nyakig ülök az aggregénységben, de valahányszor azt hallom, hogy másvalakinek van bátorsága belevágni, elfog mindig az irigység, s egyszerre orgonaszót, táncmuzsikát hallok, a szemem előtt csupacsupa virágcsokor és kicsi kis fehér atlaszcipő jelenik meg egyszerre. Valóságos szenvedélyem ez is, szinte még a verebeknél is hevesebb. És akkor aztán valamennyi kemencéből nagy kalácsokat húznak elő, este rakéták szállnak a parkból fel a fekete égbe, és a Krugban - mert azért minden egyéb közt ez mégis a legizgalmasabb - mást se lát az ember, mint fríz kabátkákat, zsabókat, cviklis harisnyákat...

- Az én menyegzőm, báró úr, ha egyáltalán rákerülhet a sor, feltehetőleg egyszerűbben fog lezajlani. Választottam ugyanis nem az ország valamelyik grófnője, hanem, a mi szempontunkból nézve, jó nagyot léptem lefelé...

- Megvan annak is az előnye! Talán egy ifjú burzsoá hajadon?

- Nem, báró úr, még annál is egy fokkal lejjebb. Az a szándékom - feltéve természetesen, hogy a leány is beleegyezik -, hogy Pittelkowné húgát veszem el, Stinét.

A báró felugrott ültő helyéből, de rögtön észbe kapott, és visszaült.

- Bizonyára igen alapos oka van rá - mondta, miközben visszaereszkedett helyére -, azonkívül pedig számtalan tapasztalatom, hogy ne mondjam, saját élményem alapján bizonyíthatom, mennyi szeszélye van Ámor istenségnek, és micsoda kacskaringókra, ugrásokra képes. Azt lehetne szinte mondani, hogy főképpen a rendkívüli eseteket kedveli. Igen, de a kedves bácsikája? És a családja?

- Épp erről van szó, báró úr! Tisztában vagyok vele, hogy családom sohasem adja beleegyezését, és mi sem áll távolabb tőlem, mint hogy ezt megszerezni igyekezzem. Annál sokkal jobban tisztetem az uralkodó szemléletet. Azonban mégis megeshet, hogy az ember épp azzal kerül szembe, aminek az érvényét egyébként a legteljesebb mértékben elismeri. Ez az én esetem is. Családom soha jóvá nem hagyhatja ezt a lépésemet, de ne is hagyja jóvá, erre semmi szükség. Egyet azonban mégis megtehet: ne akadályozza, és bocsássa meg. Csak ezt a megbocsátást igénylem, semmi egyebet. Nem kívánom, hogy dicsérjenek érte, de ha lehet, ne is szidalmazzanak miatta. Én megelégednék azzal is, ha azt érezhetném, hogy lépésemet bizonyos részvétellel kísérik, mert hát végül is, ebben még mindig marad egy adag szeretet. És ennek a részvétnek az elnyeréséhez van szükségem szószólóra. Mit gondol, nagybátyám elvállalná ezt az ügyvédi szerepet? Ön jobban ismeri, mint én. Bizonyos szempontból büszke, szinte fennhéjázó, másrészt azonban láttam már olyan helyzetekben is, amelyek ennek épp az ellenkezőjét bizonyítják. Báró úr tudja, milyen helyzetekre gondolok. Nos hát, mondja meg, mi a véleménye: mit várhatok nagybátyámtól? Ha ugyanis az a véleménye, hogy heves, mindenféle szeretetlenséggel, sőt talán sértegetéssel teli jelenetre kell számítanom, akkor már eleve lemondok arról, hogy meglátogassam, és közbenjárónak kérjem meg a szüleimnél.

A báró maga elé bámult, és szürke, kissé ritkás bajuszát pödörgette. Végül is azonban, mint-hogy belátta, vagy így, vagy úgy, de valahogyan mégiscsak színt kell vallani, hanyatt vágta magát a hintaszékben, és mint ahogy az előbb egész idő alatt földre sütötte a tekintetét, most ugyanúgy a mennyezetre szegezte, aztán megszólalt.

- Kedves Haldern! Maga is tudja: ne szólj szám, nem fáj fejem. Más dolgába pedig éppenséggel nem szívesen avatkozom bele, senkiébe se! Maga azonban a véleményemet kéri, s nekem, félretéve az óvatosságot, felelnem kell. Nos hát, az én véleményem az, hogy nagybátyjával feltétlen beszélnie kell.

- Örülök, hogy ugyanarra a következtetésre jutott, mint én.

- Beszélnie kell vele, mondom, beszélnie kell mindenáron, annak ellenére, hogy nagybátyja teljességgel kiszámíthatatlan jellemű úriember, és csupa ellenvetésből vagy legalábbis annak látszó jellemvonásból van összetéve. Egyrészt - és az ügye szempontjából ez talán nem éppen a legkedvezőbb - csupa önhietség és osztály-előítélet a feje búbjáig, mégis, ugyanakkor az sincs kizárva, hogy keblére öleli, megcsókolja, és meghívhatja magát keresztkomának. Kutya legyek, ha nem így van.

Waldemar elmosolyodott, mosolyában azonban több kétely fejeződött ki, mint meggyőződés.

- Látom, Waldemar, maga mosolyog ezen, és ha nagybátyját megszokott átlagos mindennapi hangulatában képzelem magam elé, igazat is kell magának adnom abban, hogy elmosolyodik. Na de, ismétlem, nagybátyja homlokegyenest eltérő nézetek hangoztatására képes, s a klubban meg másutt hallottam én tőle olyan kijelentéseket, hogy a vér meghűlt az ereimben.

- Ehhez hasonló ügyekben is?

- De még mennyire! Éppenséggel az ilyen ügyekben. Magam sem tudom most már, hogy mikor, a háború előtt vagy utána, elég az hozzá, nincs még tíz éve annak, hogy a fiatal Schwilow a Duperrét - mert hát bizony mit szépítgessük a dolgot, olyan balerina volt, hogy jobb se kellett -, mondom, a Duperrét eljegyezte. Emlékszik rá, nem? Maga is hallott bizonyára annak idején az esetről. Na mármost, kedves Waldemar, hogyha azt mondom, hogy Duperré jó hírének egy kis hibája is volt, azzal még túlon túl keveset mondok, mert egyetlen bibi volt ez az egész hölgy a feje búbjától a lábujja hegyéig (amiben magától értetődőleg a lábujja hegye volt mégis a legeslegkiválóbb rajta), és mindenki magánkívül volt, és a klubból szegény Schwilowot kigolyózták, és Semmilownak, meg mit tudom én, mi mindennek nem

keresztelték el maguk között. És a szavazásban csupa-csupa fekete golyó! No és erre a maga nagybácsikája mit csinál? Tüntetőleg fehér golyóval szavaz! Amikor pedig hazafelé menet megkérdezem tőle, hogy mi készítette erre, szétveti a lábát odalent a cölöpsoroknál, már legalábbis ahol akkoriban a cölöpsorok voltak, és éppen György herceg kocsifeljárója előtt olyan hangosan kezdett el ágálni a Behren utcában, hogy az őrszem egészen a kocsifeljáró vasrácsáig jött ki, és lenézett, hogy mi az odalenn. És hogy miket mondott? Olyanokat, hogy az utolsó ötszáz évben ez a Schwilow család legelső egészséges tette. Az egyik Schwilow Kremmer-Dammnál, az újonnan megalapított nürnbergi grófságért²³⁴ esett el, az úgynevezett „első Hohenzollern-ütközetben”, és valami olyan nagyon okosnak már ezt magát sem lehet tekinteni, attól kezdve pedig hallgat róluk a krónika, s tegyük hozzá, óriási szerencséjükre, mert különben csupa idiótáról, vagy legjobb esetben is csak igen átlagos képességű egyénről, közepszerű, sivár eresztésről szólhatna, és legfeljebb arról tudósíthatná az utókort, hogy állandóan a szomszédságukban letelepedett Ihlowokkal házasodtak össze, hisz mondanom sem kell, tőlük ezek sem sokban különböztek, egyszóval folyton-folyvást csak egymással keveredtek, és legfőbb feladatuknak tartották őseik számát - mely már Medve Albert²³⁵ korában is tizenhatra rúgott - tizenhatról harminckettőre, harminckettőről hatvannégyre, és végül százhuszonnyolcra emelni. És hogy ezt a törekvésüket végül is természetesen siker koronázta, külön hangsúlyozni, azt hiszem, teljesen felesleges. Számuk már a nagy választófejedelem²³⁶ trónra lépése idején is teljes volt. Őseik számának növekedésével pedig Stultitia,²³⁷ törzsük egyetlen hitelesen kimutatható ősanja is óriási módon terebélyesedett. Most pedig figyelje meg jól, Papageno, mit mondok - fejezte be kirohanását akkor este a gróf -, igaz ugyan, hogy mi már azt nem érjük meg, és legfeljebb csak egy másik bolygóról (mondjuk a Venusról - nekem legalábbis az felelni meg legjobban) nézegethetünk lefelé, de ez a balerina, annyit mondhatok, még talpra állítja az egész nemzetséget, és ez a családfa, akármilyen kiszáradt is jelenleg a mi szemünkben - talán éppen azért, mert önmagának olyan csudamód zöldell és virít -, új és más dicsőséget szerez majd, s az eddigi állami tanácsosok és gátfelügyelők helyébe anno 1900-tól mindmegannyi ifjú zseni, államférfi, hadvezér fog lépni, és akkor akad majd valami firkász, és a sírfeliratok és születési bizonylatok alapján vastag könyvben győzi meg a világot arról, hogy ez a mi Duperrénk leánya vagy unokája annak a pompás, öreg gróf Duperré tengernagynak, aki 1830-ban Algirt bombázta, a tuniszi bejt foglyul ejtette, s előkelőségben szinte a Montmorencykkal vagy a Lusignanokkal²³⁸ versenyez. Higgye el, kedves gróf, nem egy családot és családi krónikát ismerek, úri becsületszavamra mondom, ha az ősi vér fel nem frissül, akár el is temetetheti magát mindenestül, egész nemzetségével együtt. Márpedig a vérfrissítésnek két törvényes lehetősége van: egyik a nem törvényes viszony, a másik a rangon aluli házasság. Mint szilárd erkölcsi alapon álló férfiú, azonban én természetesen csak a mésalliance²³⁹ pártján lehetek.

Waldemar egy ideig maga elé meredt, majd megszólalt:

- Mindebből bizakodást és vigasztalást meríthetnék, vagy legalábbis magában a lehetőségben reménykedhetnék, hogy nagybátyám kedvezően fogadja majd kérésemet. Hadd emlékez-

²³⁴ A porosz uralkodócsalád, a Hohenzollernek, a XV. századtól fogva próbálkoztak Nürnberg megszerzésével.

²³⁵ I. Albrecht brandenburgi örgróf (1100 körül-1170) népszerű neve.

²³⁶ Frigyes Vilmos brandenburgi választófejedelem (1620-1688).

²³⁷ Ostobaság.

²³⁸ Ősnemes francia családok.

²³⁹ Rangon aluli házasság.

tessem azonban, kedves báró úr, arra az egész nemességünk körében elterjedt mondásra, hogy „amit szabad Jupiternek...” Igen, amit megtehetnek a Schwilowok, azt nem tehetik meg a Haldernek. A másik - gondolja mindenki -, a másik tegyen csak, amit akar, ő maga azonban, azt nem, az már egészen más. Különös látvány azt a közömbösséget megfigyelni, ahogyan régi familiák kölcsönösen lenézik egymást, és a gúnynak valóságos áradatát zúdítják azokra a versengő hatalmasokra, akik magukat velük egyenrangúnak képzelik, csak hogy nevetségessé tegyék őket. Ez a gúny azonban, ismétlem, csak a „másikat” éri mindig, mindig csak a másikat. Mit is törődik az én nagybátyám a Schwilowokkal? Mentől több táncosnő, attól jobb, hiszen minden újabb táncosnő nemcsak új klubbeli pletykához szolgáltat friss anyagot, hanem kitűnő alkalom arra is, hogy egyre növekvő göggel lehessen megállapítani az elduperrésedett Schwilowok és a főpapi tisztaságukban érintetlen Sarastro-Haldernek között a felmérhetetlen óriási különbséget. Minden arisztokrata történetben meg lehet ezt figyelni, ez ismétlődik minden mágnáscsaládban: mennél szabadelvűbbek elméletben, annál tartózkodóbbak a gyakorlatban, s annál szűkebb látókörűek és aggályoskodóbbak, ha róluk magukról van szó.

- Teljesen egyetérték magával, Waldemar, és azért a nyakam én sem teszem rá, hogy nagybátyjával nem éppen így áll a dolog. Na de akár igen, akár nem, nagybátyja véleményét minden körülmények között ki kell kérnie. Ha más nem, a pusztán lehetőség akkor is megvan rá, hogy beleegyeznek. Ha pedig nem, nos, akkor is csupán a nagybátyja, és nem valami olyan személy, akinek engedelmességgel tartozik, sőt ezt a köteles tiszteletet, ha nagyon balul találja kiütni a dolog, még meg is lehet tagadni tőle. Mert hát végül a nagybácsi csak nagybácsi, nem pedig az édesapja. Ha az ember az apjával kerül szembe, akármilyen borzasztó dolgokat vág is a fejéhez, le kell nyelnie, és végig kell hallgatnia nyugodtan mindent, ezt már így kívánja a negyedik parancsolat, viszont nagyon világosan beszél, és legjobb tudomásom szerint további alpontja nincsen arról, hogy: „Tiszteld a te nagybácsikádat és a te nagynénikédet”. Szent isten, pont a nagynénikét, még ezer szerencse, hogy nincs. Volt nekem egy nagynéném, nem mindennapi asszony volt, annyi bizonyos, ez az idős hölgy a világon mindent megkövetelt tőlem, de azért azt az egyet, hogy tiszteljem, azt nem. Sőt, éppen ellenkezőleg! Nagybácsik, nagynénik - hors de concours, versenyen kívül. Nagybátyjával szemben még megvédheti bőre épségét az ember, és visszafelelhet neki, és legrosszabb esetben még pisztollyal a kezében, mint férfi a férfinak is ellentmondhat neki. Hát csak fel a fejjel, Waldemar! Csak rajta!

A fiatal gróf felemelkedett, a báró azonban hallani sem akart róla, hogy máris menjen, és gyengéden visszaerőszakolta a pamlagra.

- Ugyan, Waldemar, csak nem akar máris menni! Még meg sem kóstolta a Lafitte-emet! Nem sokra tartja, tudom, legalábbis ilyen korai órában nem, na de addig el nem engedem, míg legalább meg nem ízleli! Legalább a nyelve hegyét dugja bele! No, koccintsunk egyet, rajta, csak úgy nem hivatalosan, miután a hivatalos részt lezártuk, és végezzük be az egészet kedélyesen.

Mondókáját még be sem fejezte, faliszekrényének legalsó - borospinceképpen szolgáló - fiókjából két poharat és egy üveget vett elő, és az asztalhoz lépett vele. Magából abból, ahogyan a dugót kirántotta, rögtön lehetett látni, hogy szakember nyúl az üveghez. Töltött, és odakoccantotta poharát Waldemaréhoz.

- Hallja, micsoda hangot ad. Így, ilyen harmonikusan kell mindennek csengenie! Igen, harmonikusan, ez rá a helyes kifejezés. Most pedig a maga egészségére, Waldemar! Még csak öt percig, aztán nem tartóztatom tovább! Egy vallomással tartozom magának, és kérem, fogadja tőlem szívesen. Egy ilyen vieux-től, egy ilyen öregembertől, mint én, elfogadhatja nyugodtan. Nézze csak, magának olyan becsületes az arca, kissé talán melankolikus, igaz, na de ez is csak a vonzóerejét növeli, és az életembe mernék fogadni, hogy maga, mióta él, soha, soha még

nem ártott senkinek... Mindjárt a legelső este a szívembe zártam... Most pedig ürítem poharam valaki egészségére, valakiére - nem mondom ki a nevét! Minek is? A maga szívébe úgyis bele van írva... Látja, azóta csak még sokkal rokonszenvesebb nekem. Az első pillanatban, nem tagadom, meghökkenem egy kissé, és amikor a tetejébe még tanácsot kellett adnom, igen, hát az már - nem tagadom - egy kicsit sok is volt nekem. Na de miután a hivatalos diplomáciai részén szerencsésen átestünk, beszélhetek én is szívem szerint, és hát hadd mondjam meg magának azt is - persze szigorúan köztünk maradjon, és ne nagyon hivatkozzék énrám sehol -, én, kedves Waldemar, igazán őszintén örülök, ha akad olyan valaki, akiből nem hiányzik a kurázs, kitörni végre ebből az egész ócska lomtárból. Az egyenrangúságnak ezzel a törvényével is csak úgy vagyunk, mint minden más szabállyal: addig érvényes, ameddig a kivétel meg nem jelenik. Hála istennek, azonban vannak még merész kivételek. Éljenek a kivételek... Éljen... Még egy fél pohárral, Waldemar! Nomármost, amit búcsúzóba még el akarok mondani, amit még el kell mondanom: igaza lett a legifjabb Schwilownak, akiről beszéltem, és duplán lett igaza a nagybátyjának, a társaság pedig napirendre tért a Duperré-ügy fölött. Egy fertály éve sincsen még, hogy a mai Schwilow auf Tschatschkow bárónőt - majd beletörök az ember nyelve - a Francia Színházban viszontláttam, amikor a Freifraut Subra játszott. Elragadó volt, mármint a Schwilow bárónő (persze a Subra is gyönyörű volt), és mikor a szünetben hátravetette a fejcskáját, és fülcimpájában a briliánsok ide-oda himbálóztak, az egész előkelő társaságot egybeharangozta vele. Na és, mit gondol, ki csapta neki legjobban a szelet? A maga nagybácsija! Egyáltalán, a bácsikája úgy viselkedett, mintha ő maga akarná azt a bizonyos megjósolt könyvet a grófi tengernagy leányáról máris megírni. Igen bizony, kedves Waldemar, siker és bátorság. Vagy talán vegyük azért előre a bátorságot. Bátorság szüli a sikert. És most Isten megáldja!

Waldemar közben felemelkedett, s kezébe vette kalapját. Elköszönt a bárótól, és megkérte, hogy látogatását - ha valami komolyabb fordulat adódna - megismételhesse.

TIZENKETTEDIK FEJEZET

Waldemar kíváncsi volt ugyan rá, hogy Papageno báró mit szól ehhez a neki oly fontos üggyhez, ezért kereste fel, elsietni azonban semmiképpen sem akarta a dolgot. Ellenkezőleg, az volt a terve, hogy ha csak pár napot is, de vár vele, pihenteti az egészet - már a természetének is inkább ez felelt meg -, s csak azután látogatja meg nagybátyját, a báró azonban olyan bátorító hangon beszélt vele, hogy gondolt egyet, és tüstént elindult nagybátyjához, gyorsan, míg a jókedve tart. A Zieten térről a Mauer utcába kanyarodott, s amint a Königsmarck palota előtt elhaladt, felnézett a második emeleti kis ablakokra - de sok boldog órát töltött el ott fenn, egy éve, baráti beszélgetésben -, s ahogy az utca fordulóján túljutott, máris ott állott a régi-módi, de azért jó karban tartott tiszta épület előtt: itt lakott hosszú-hosszú évek óta nagybátyja.

Házmestere ugyan nem volt a háznak, de volt ehelyett olyan rácsosajtó-rendszere, hogyha az ember odalenn vagy - ami ezzel egyre megy - a számtalan s alig olvasható bádogg névtáblával díszített földszinti kapun becsöngetett, egyszerre, mint valami rejtélyes gombnyomásra, végig a ház tetejéig felnyílt mindenestül (már amikor csakugyan felnyílt a sok ajtó), és hogyha mégsem nyílt volna ki, akkor aztán lehetett csengetni újra, külön-külön minden emeleten, s erre öreg, bagolyforma szakácsnők jelentek meg valamennyi rácsnál, jól végigmustrálták az embert, és a legbántóbb, a legkínosabb épp az volt, hogy csupán a szemük kérdezett.

Waldemar régtől fogva jól ismerte ezt az óberlini lakó- és lépcsőházi rendszert, s általában nem is szokott fennakadni rajta. Ma azonban ez a bezárkózási rend mégis bizonyos jelentőséget kapott szemében, s valahányszor egy ilyen rácsos ajtón áthaladt, úgy érezte, mintha

figyelmeztetné valaki: „Jobban tenné, ha meg sem próbálná”. Bizakodó jókedve azonban nem fogyott el, s minden aggályoskodást félresöpört útjából, úgyhogy csak elérkezett végül is a harmadik, a legutolsó rácsos ajtóhoz. Morcos, vén (persze falusi) szolga engedte be, és bár ökelme úrias átalakulása korántsem fejeződött még be tökéletesen, a vendéget, azt kell mondani, meglepően barátságosan fogadta.

- Merthogy - azt mondja - az öreg gróf úrnak is éppen odahaza tetszik lenni, és igen örül majd satöbbi. Ott kotlik most is a rézmetszetein - fejezte be mondókáját -, márpedig ha odaát időz, akkor mindig jókedvében van.

A szolga megindult előtte, hogy bejelentse; Waldemar pedig mindjárt tapasztalhatta, hogy fogadtatása a lehető legkedvezőbb. Nagybátyja ízléses berendezése, dísz tárgyai különben is lakályossá tették a nappali szobát, ma azonban egyenesen kedélyesnek lehetett mondani. A nyitott ablakon egy őrsekváltásra vonuló zászlóalj indulója hallatszott be a „Hársak”²⁴⁰ felől, de ez még mind semmi: a falakról ide-oda cikáztak a fények, s az öreg gróf egy szétnyitott, elegáns, nagy mahagóni állványra hajolva, úgy látszott, egy rézmetszet-albumban lapozgat serényen, áhítatosan. Skót kockás pantallója, selyemkabátja, bojtos feze, és őszintén szólva, kissé különlegesen összeállított ruházata messziről hirdette viselőjének jelmondatát: az eklekticizmusé²⁴¹ a világ!

- Áh, Waldemar, soyez le bienvenu! Hozott isten, kedves fiam! Na, ülj le oda a székre, vagy tudod mit, inkább állj ide... Illetőleg tedd, ahogy jólesik. Éppen nagy izgalomban vagyok, ugyanis Amsler most küldött el egy csupa olasz metszetből álló mappát, és éppen emlékek hullámain ringatózom. Ide nézz...

- Mantegna...²⁴²

- Jól mondod, Waldemar, ez Mantegna! Bizonyára láttad az eredetijét a Brerában.²⁴³ Kolosszális! Igazán jólesik az embernek megértő lélekkel találkozni, mert művészetről ugyan papol az egész világ, de érteni senki nem ért hozzá semmit, az a néhány szakértő meg nem érzi, vagy legalábbis nem eléggé érzi a dolgot. Szeretném tudni, azaz dehogyis vagyok rá kíváncsi, hogy vajon a báró mit szólna ehhez a keresztre feszített s egyszersmind oly csodásan megrövidült Krisztushoz, ebben a csodálatos skurcban? Mantegna ugyanis egész kivételes passzióm - remélhetőleg megnézted a freskóit Mantuában, a Gonzaga-palotában! -, mondom, Mantegna a talpától kiindulva festette meg Krisztus holttestét. A rövidülésnek valóságos műremeke, hogy ilyent még soha nem látott a világ, ez valami, ez valami klasszikus, persze a maga nemében, és tízbe fogadok egy ellen, hogy a báró erre azt mondaná, olyan ez a Krisztus, mint egy felfújható játékbaba. Na de ha legalább ennyi kitelik tőle, már az is valami, mert meg kell adni, az egész figurában van valami törpeszerű. Nem olyan, mint egy kobold? És most, hogy erről beszélünk, egy másik hasonlat jut eszembe róla, majdnem olyan ez is, mint a játékbaba. Csakugyan. Ez a törpe Krisztus - tudod, mire? - az Ara Coeli fafaragásos Gyermekjézusára²⁴⁴ emlékeztet, a bambino-babára, nem? No, mit szólsz hozzá?

- Igen, csakugyan - helyeselt Waldemar -, arra emlékeztet. De úgy látom, kedves bácsikám...

²⁴⁰ Berlin előkelő főútvonala az Unter den Linden - magyarul: a hársak alatt.

²⁴¹ Minden rendszerből a neki tetszőt kiválasztó és egybefoglaló filozófiai-művészeti irány.

²⁴² Andrea Mantegna (1431-1506) festő, rézmetsző, a korai reneszánsz jelentős olasz mestere.

²⁴³ Palazzo di Brera - képtáráról nevezetes milánói palota.

²⁴⁴ Rómában, a Santa Maria Ara Coeli-templom sekrestyéjében őrzött, XVI. századi szobor.

- ...hogy megzavartalak. Dehogy zavarasz, dehogy zavarasz, Waldemar! Egy ilyen igazi Itália-járó, mint te, sose zavarhat engem, ha olaszországi emlékeim közt időzöm. Szó sincs róla. Hanem inkább téged zavar ez az egész. Ma legalábbis mintha zavarna. Szórakozott vagy, valami nyomja a szívedet. És még hozzá nem is lehet kis dolog, tessék, az arcod is mintha lázban égne! Egyáltalán nem tetszel nekem! Tudod, Waldemar, magadtól is nagyon jól, nem kell azt neked külön mondani, hogy egy hajszálon függ csak az életed! Hát ehhez tartsd magad! Járra mindenki, ahogy lehet, vagy ahogy tudja, de csak annyira, amennyire az erejéből telik, mert éjszakákat átmulatni nem mindenkinek tesz jót, legkevésbé neked. Na, azért semmi baj, semmi baj! Erkölc vagy nem erkölcs, én az egyszer aztán nem vagyok erkölcsbíró, és semmi sem áll éntőlem messzebb, mint hogy az Ifjúsági Egyletbe akarjalak beíratni, bár én azért fizetem nekik a tagsági díjat. Hanem az egészséged, Waldemar, az egészséged! Te bizony már egyszer s mindenkorra be vagy írva az erény könyvébe, vagy hogy világosabban, de nem kevésbé költőien fejezzem ki magam, neked úgy kell élned, mint egy befalazott apácának! Mert azok is, ha már egyszer nincsenek befalazva... akkor régen rossz. Na és most, egy-kettő, ki vele - ha ugyan el lehet mondani -, mitől ezek a vörös foltok?

- A korai reggeli kortyolgatástól - nevette el magát Waldemar. - Meglátogattam a bárót, és amikor el akartam jönni tőle, ott tartott egy pohár Lafitte-re.

- A szegény jó báró! - válaszolta nagybácsija, s ezúttal rajta volt a sor, hogy elnevesse magát. - Isten bocsássa meg neki, Lafitte-nek meri nevezni, és még azt képzei, hogy ért a borhoz! És miért hiszi magát borszakértőnek? Mert abból indul ki, hogy aki folyton pálinkával kezdi a napot, az idővel szükségképpen érteni is fog az italhoz. Velejéig hamis tétel, meg kell mondanom, és nagyon emlékeztet az olyan doktorokra, akik büszkén emlegetik ötvenéves praxisukat, mintha bizony a lehetőséghez képest meg nem halt volna minden betegük. Jól véd eszedbe, Waldemar, amit mondok, attól, hogy valaki folyton Dresselhez és Hillerhez²⁴⁵ jár, attól esetleg kifinomodhatik az ízlése, de az is előfordul, hogy egyáltalán nem. Mégpedig ez az utóbbi az általános eset. No de különben is, a bárónál, reggel tizenegykor? Mit jelentsen ez? Itt már történnie kellett valaminek! Na gyerünk, egy-kettő, ki vele!

- Azért mentem hozzá, hogy tanácsot kérjek tőle.

- Tanácsot? A bárótól? Na, akkor már mégiscsak inkább a Lafitte-jét, mert ezt még pepszinpasztillákkal valahogy ki lehet kúrálni, de a tanácsait aztán már igazán nem könnyen heveri ki az ember! Hát, Waldemar, őszintén szólva... az ember mégis azt gondolná, hogy... de tőle... tanácsot!... Nem mondom, én sem vagyok Göröghon hét bölcsének egyike, de azért a báróhoz képest... Avagy talán a derék Papageno csak afféle előszoba volt? Halljuk csak! Olyasmiről van szó, hogy én is meghallhatom, és jó szóval vagy tettel segíthetek?

- Igen, bácsikám, azért jöttem ide. Egész pontosan eltaláltad: a báró mindebben csak az első lépcsőfok volt.

- Tehát?

- Szóval, röviden, meg akarok házasodni.

Tenyere lapjával az öreg gróf az asztalra csapott.

- Úgy látom, megijedtél attól, amit...

- Nem, nem ijedtem meg! Nem ez a helyes kifejezés! Hogy pedig a tenyeremet odacsaptam, az is csupán érdeklődésemnek élénk, talán túlságosan is élénk jele. Idegesség, semmi egyéb.

²⁴⁵ Előkelő berlini éttermek.

Egyáltalán, te nagyon érdekelisz engem, Waldemar, gondolatban nagyon sokat foglalkozom veled, és ha magát a szót nem gyűlölném a sok visszaélés miatt, minden kertetelés nélkül a szeretetéről beszélnék most neked. Szavamra, te gyerek, minden eleven Haldern közül te érsz még a legtöbbet (egyébként azt hiszem, ide lehet nyugodtan számítani a halottakat is), és nem is tudom, mi mindent meg nem tennék érted! Hogy te vagy az örökösöm, magától értetődik, és minden földi jót kívánok neked szívből, na de egyetlenegy, ha minden egyebet is, egyet mégsem kívánhatok: a magadfajta férfi nem nőül meg. Ennyivel tartozol már csak magadnak is, az utódaidról nem is beszélve (mert beteges embereknek mindig van utódjuk), na és végül tartozol vele az ifjú dámának is.

- Az illető nem dáma.

Az öreg gróf elsápadt, s az agyán egy pillanat alatt vagy fél tucat lehetőség villant keresztül... s köztük egy... de nem, nem... Összeszedte hát ismét magát, és nyugalma visszanyerve, odafordult öccséhez:

- Hát ha nem dáma, akkor micsoda? Ki az?

- Stine.

Az idős gróf felugrott ültő helyéből, hogy széke ettől egy lépést csúszott hátrafelé.

- Elment az eszed, öcsém?

- Nem! Nagyon is jól tudom, mit beszélek, és csak azt szeretném tudni, hajlandó vagy-e meghallgatni, vagy nem?

A gróf erre nem szólt semmit, se igent, se nemet, csak visszaült a székébe, és kérdően nézett Waldemarra.

- Felteszem, hogy meg akarsz hallgatni - folytatta az ifjabbik -, és mihelyt első mondatomat végighallgatod, meg is fogsz nyugodni. Már koromnál fogva is abban a helyzetben vagyok, hogy önállóan cselekedhessem, és önállóan is fogok cselekedni. Mindezen nem lehet változtatni semmit; nyakassá tesz a betegség is, a Haldernek pedig már eleve, természetüknél fogva azok. Nem a család jóváhagyását jöttem kérni, hisz tudom, ha a törvény ezt lehetővé tenné nekik, meg is tagadnák tőlem a beleegyezést. Minthogy azonban erről szó sincs, az engedélykérésnek semmi értelme. Tehát még egyszer: én már határoztam. Nem kell ügyvédemnek lenned, legkevesbé pedig ebben a dologban, ilyesmivel nem is zavar nálak. Ha pedig mégis, ennek ellenére, azt kérem tőled, hogy legyen hozzám egy-két jó szavad, ez is csak ezért van, mert természetemtől minden gyűlölség idegen. A gyűlölet az én szememben gyűlöletes. Azért kérem, hogy légy jó szívvel hozzám, mert szeretek békében élni másokkal, s mert békében szeretnék ebből a régi világból eltávozni.

- Mit akarsz ezzel? Kérlek, Waldemar, csak nem akarsz itt mindnyájunk szeme láttára egy ilyen öngyilkossági komédiát eljátszani, s miután Stinédde - hogy még a szó is a torkomon akad - egybekeltél, vele egyetemben a vonat elé, vagy Jancsi és Juliska stílusában, valami falusi tóba vetni magad? Kérlek, Waldemar, legalább attól kímélj meg minket, hogy a rendőri jelentésekben szerepeljen a nevünk!

- Nem, nem erről van szó. Mindössze annyiról, hogy az Óvilággal kenyértörésre akarom vinni, és új életet akarok kezdeni odaát.

- És telepesként fejezni be az életedet. Csingacsuk lesz a szomszédod, avagy a Nagy Kígyó, legidősebb leányodat, Haldern grófnőt, valamelyik inkához adod feleségül, vagy egyenesen Börharisnya valamelyik ükunokájához? Jól mondom? Vagy hát jó, nem telepes, hanem cowboy vagy pincér valamelyik Mississippi-gőzösön. Nahát, ehhez gratulálok igazán!

Szavamra mondom, Waldemar, nem értelek! Hát belőled már az utolsó csepp Haldern-vér is kiveszett? Hát olyan mindegy a helyes szemlélet megszabott rendjéből csak úgy kilépni, és ott kezdeni újra Ádámnál és Évánál?

- Ez az, bátyám, igen, éppen erről van szó, Ádámnál-Évánál kezdeni újra előről, igen, ezt, éppen ezt akarom. Ami téged annyira elriaszt, az egyenesen vonz engem. Folyton azt hallom, minden az ellentmondás törvényszerűsége szerint zajlik, és hogy ez a nem tudom én, kicsoda elmélete szerint egyszersmind a kiegyenlítés törvénye is, de azt hiszem, még máig sincsen egészen tisztázva, hogy ki is mondta ezt ki először voltaképpen. No de mindegy, akárki is állította fel ezt az elméletet, tapasztalataim alapján, és amennyire csekély tudásom megengedi, el kell ismernem teljes helyességét. Az öreg Fritz ki nem állhatta az ótestamentumot, mert fiatal korában kegyetlenül kínozták vele, a kövér király²⁴⁶ pedig szerette és túlbecsülte a nőket, mert ötven évig nem tűrték őket az udvarban. Minden, ami lenn van, újra feljön egyszer, és az, amit életnek, történelemnek nevezünk, úgy forog, mint a kerék, la grandée roue de l'histoire,²⁴⁷ ahogy a francia mondja. És mindezt a példa nyelvére lefordítva: éppen elég hosszú ideig segédkeztek a feudális piramis felépítésében a Haldernek ahhoz, hogy végül is joggal kívánhassák ennek az ellentétét, vagy ha parancsolod, a kiegyenlítődést. És akkor fellép Waldemar Haldern gróf, és erős hajlamot érez arra, hogy Ádámnál és Évánál kezdje előről az egészet.

Ilyenféle okoskodásokkal szemben az öregúr távolról sem volt érzéketlen, és ha mindennek nem éppen egyik családtagjával kellett volna megtörténnie, bizony még tetszett volna is neki. Mosoly futott át az arcán, mintha azt mondaná vele, na nézd csak, egész jól csinálja, és még talán az is eszébe jutott, hogy nagyot mondó kedvében, borközi állapotban, nemegyszer tett maga is hasonló kijelentéseket. Valószínűleg ennek volt köszönhető, hogy sokkal nyugodtabb hangon folytatta:

- Waldemar - mondta -, beszéljünk értelmesen. Nem vagyok én sem olyan korhadtnak, mint gondolod. Érték nagyon jól mindent, amit mondasz, és nem képzelem az isteni világrendről, hogy az állami kalendáriummal meg a ranglistával pontosan egybevág. Sőt, továbbmegyek: nemegyszer szinte meg vagyok győződve magamban arról, hogy a kettő nem vág egybe. És az sincs kizárva, hogy egyszer, talán nem is sokára, eljönnek, mint mondod, ezek a szabályozó korszakok, és eljön talán még Ádám és Éva ideje is. És miért is ne jönnének, csak jöjjenek! Én soha Ádámtól meg nem ijedtem, Évától meg még annyira sem. No de hát éppen minekünk kell a történelem kerekét, ahogyan te idézted az előbb, mondom, nekünk kell éppen ezt a grande roue de l'histoire-t olyan erővel előre vagy esetleg éppen hátrafelé lendítenünk? Hagyjad ezt másokra! A jelen pillanatban mi vagyunk még egyelőre a boldog birtokosok, ahogy Horatius mondja, a beati possidentes. „Addig vagy úr, amíg te vagy a nyeregben” - ezt egyelőre még nekünk írták. Miért fosszuk meg magunkat valamitől, ami a mienk, minek kihívni magunk ellen a jövőt, csak úgy a magunk szakállára, mikor annak hasznát esetleg senki nem veszi, mi legalábbis egészen bizonyosan nem. Ádám, az emberiség újrakezdése, Rousseau, a Paradicsom, mind-mind igen csodás témák, de csak hadd lelkesedjenek in praxi²⁴⁸ olyanok érte, akik nyerhetnek is, nem pedig csak veszíthetnek rajta. A Haldernek azonban jobban teszük, ha mindezt meghagyják elméletnek, és a saját maguk személyében nem eszerint cselekszenek.

²⁴⁶ I. Frigyes Vilmos porosz király (1688-1740).

²⁴⁷ A történelem nagy kereke.

²⁴⁸ Gyakorlatban.

- Igen, bácsikám - mondta a fiatalabbik gróf, és elmosolyodott -, általában ez a mindennapi, tudom, tudom, ez az érvényes, egész bizonyosan. Úgy van, ahogy te mondod, ez a szabály. És hadd nyugtassalak meg, semmi sem áll éntőlem messzebb, mint hogy a világmegváltót vagy a társadalmi reformert akarjam játszani. Gyenge az én vállam ahhoz! Nem is ez az, hanem ami ebben a rendkívüli, az egészen rendkívüli...

- Micsoda rendkívülről beszélsz?

- Stinéről.

- Ah, ja persze - kapott észbe az öreg Haldern, mert közben minden jel szerint teljesen megfeledkezett arról, hogy honnét is indult ki a beszélgetés -, a Stine, persze, persze. Ó, ostoba beszéd! Ismerem az illet nagyon jól, mert ha valaki az ötvenediket tapossa és még mindig agglegény, az már nemegyszer került ilyen helyzetbe, hogy - no most, most - kitöri mindjárt a nyakát... mert hát ez is mi más, mint lázas állapot, roham, múló betegség, és ameddig ez rajta van az emberen, olyan erővel uralkodik felette, hogy kisdéd érzelmeihez igazodik tőle az egész világtörténelem, hanem akkor aztán alszik rá egyet, vagy ha éppenséggel a füle tövéig benne csücsül, hát akkor vár egy évet, s akkor már aztán nem a felizgatott képzelet csalóka üvegén át látja a dolgokat, hanem a szürke mindennapok ablaküvegén keresztül. Stine! Nem kell természetesen hirtelen szakítanod vele, járj csak el hozzá, amíg kedved tartja, és csak társalogj vele továbbra is nyugodtan, egyszer azonban csak eljön az a pillanat, amikor úgy érzed, kibeszélgetted magadat, és akkor belátod tévedésed. Egy szép napon aztán mintha hályog esnék le a szemedről, és szakadék nyílik meg egyszerre a lábad előtt.

- Milyen szakadék?

- Ezt nem merném előre megmondani, esetleg csak az unalomé, de az is lehet, hogy ennél is rosszabb. És akkor másnap írsz neki egy búcsúlevelet, és elindulsz harmadik római utadra. Róma különben is nagyon passzol a Haldernekhez: régihez a régi. De nem Amerika! A digginekbe vagy az ilyen aranyásói táborokba őszintén szólva még Stinéért is kár lenne! Stinének mellel Amerikából legfeljebb egy Singer-varrógépre volna szüksége!

- A magad nézőpontjából tekintve - emelkedett fel helyéről Waldemar - teljesen jogos így beszélned, bátyám, sőt még keményebben, még nyersebben is fejezhetnéd ki magadat. A szavaidból azonban érzem, hogy nem céloz bántani vele, s ezt köszönöm neked. Mindez azonban nem ingathat meg engem elhatározásomban, s így hát marad minden a régiben. Erőtellenül fejezem ki magam, ha azt mondom, hogy ez a kedves teremtés, ez a csupa egyenesség, természetesség és jóság vonz magához, nem, ennél is több, valósággal odabilincsel magához, és nélküle az életnek számomra semmi értelme sincs, s nem tudok vele mit kezdeni. Nem kell nekem Amerika, itt is jó lesz, csak akad valahol egy eldugott sarok...

- Amitől az Isten mentsen...

- Hát akkor odaát. Téged pedig csak arra kérlek, hogy Nagy-Haldernben, szüleimnél, ha mást nem, azt az egyet intézd el, hogy ne kerüljön sor valami felfűjt, gőgös tiltakozásra. El szeretném kerülni a családi kiátkozást, hacsak lehet, annak ellenére, hogy soha semmiféle kiátkozó és kiközösítő aktus nem ijesztett meg. Nem azt képzelem, hogy beleegyeznek, sem pedig hogy áldásukat adják. Lemondok róla, ha másért nem, már csak azért is, mert erről le kell mondanom. Mindössze annyit szeretnék csak hallani, hogy az elkerülhetetlenbe bele-törődtek, s megnyugszanak benne, mint a sors rendelésében, vagy nevezzék, aminek akarják, valami más jámbor kifejezéssel. A fiatal pap éppenséggel kitalálhat rá valami megfelelő

megjelölést. Hiszen ha az öreg Tarkaszakállú élne még, könnyebben menne sokkal a dolog! Birtokrészem öcsémre száll, bár Kis-Haldern és Nagy-Haldern primogenitura.²⁴⁹ Törvény előtt lemondok elsőszülotti jogomról, és csak a rám eső részt kérem, hogy legyen a legszükségesebbre. Na és most hadd kérdezzem meg még egyszer, leszel-e szószólóm, hogy legalább a legfájdalmasabb részét elhárítsd rólam ezzel, és a távoli, bármilyen messzi jövőben is a kibékülést lehetővé tedd nekem?

Az idősebb gróf megrázta fejét.

- Szóval nem! Hát jól van így is, ez legalább világos beszéd. Köszönöm, hogy meghallgattál; és az ilyenkor kötelező előírással szóvirágoktól, főképpen pedig a mi köreinkben erre az esetre tartogatott francia szótól megkíméltél. Most pedig Isten áldjon, többé nem találkozunk. Ami még hátravan, majd elmondják, megteszik mások.

Az öreg gróf is felemelkedett helyéről, és ide-oda járkált a szőnyegen, majd hirtelen megállt, és nem minden megindultság nélkül kitört belőle:

- És a tetejébe én vagyok a hibás... én... én!

- A hibás? Te? Hibás, amiért boldog vagyok? Nem, bátyám, csak köszönet jár érte, köszönet!

A kalapjáért nyúlt, hogy induljon, de közben megállt, mint aki nem tudja, hogy kezét nyújtsa-e nagybátyjának.

Az öreg gróf észrevette a tétovázását, és egy lépést hátralepett.

Unokaöccse így hát csak meghajolt, igen udvariasan, és elindult a folyosói ajtó felé.

Johann odakint hallgatózott, s a felöltőt már készen tartotta, hogy feladja, udvariasságban itt sem volt semmi hiba. Sokatmondó, konok némasága azonban, úgy látszott, mintha rosszállást fejezne ki. Hiszen, ami azt illeti, sokkal régebben szolgált már a Halderneknél, semhogy a mésalliance kérdésében gazdájánál is szigorúbb álláspontot ne foglaljon el.

TIZENHARMADIK FEJEZET

Csak amikor egyedül maradt, akkor értette meg teljes egészében az öreg gróf, amit az imént hallott. Az első pillanatban fejébe szállt a vér, annyi bizonyos, Waldemar nyugodt modora azonban, de talán még inkább az a mélyen természetében gyökerező hajlam a különlegesség és a kalandosság iránt megakadályozta, hogy kirobbanjon a haragja. Soká persze ez az állapot sem tarthatott, s azután, hogy a vitát erről a tüskés kérdéstről befejezték, majd Waldemar eltávozott, a felháborodás és rémület visszafojtott találkozása újra fellobbant benne.

Igen, csakugyan, a rémülete is! Hiszen ennek az egész felfordulásnak egyes-egyedül ő maga volt az oka, és a világon semmi nem történt volna, ha neki nem támad az a bolond ötlete, hogy Waldemart bemutassa Pittelkownénak. De akkor majd mit mond, ha szerencsétlen lépése bátyjának és Nagy-Haldern majoreszkójának a tudomására jut, és ha nyíltan vagy a háta mögött őt okolják érte? És hogyha bátyjának még ki is tud magyarázkodni, akkor a sógornő-jének, őneki, hogyan néz a szemébe? Messze földön nem akad még egy olyan gőgös teremtes, mint ez a pétervári emlékeiből élő kurlandi dáma, úgyhogy még a Haldernek is csak alig tudnak megállni előtte, hát akkor egy olyanféle leányt, amilyen Stine, hogy fogadhatna el

²⁴⁹ Elsőszülöttség, az elsőszülöttre szálló birtok.

menyének? Az ő szemében ez legalábbis halálos szégyen- és gyalázatszamba menne! Mit számít az, ha Waldemar el is hagyja az országot, és kivándorol örök időkre? Maga az a tény, hogy egy Haldern idáig „lezüllött”, továbbra is megmarad, s vele együtt a botrány, a blamázs, és mind között a legeslegrosszabb, a nevetség.

- Nem, azt aztán már nem! - szögezte le magában a gróf, s egyre idegesebben, indulatosabban sétálgatott a szobájában fel s alá. - Na, majd én közbelépek! Az egészről én tehetek, igenis, akárhogy is vesszük, én tehetek, és nem is tagadom! Na de a magam butasága egymagában azért még kevés lett volna hozzá, ellenben ez az én kedves barátném, a drágalátos Pittelkowné, ez a fekete istenátka, ez keveri itt a kását, hiszen lassanként már alig lehet bírni vele. Hiába van magához való esze, a nagyravágyás ördöge mégiscsak belébújt, és egyenesen azt hiszi, hogy amiért énvelem akármit csinálhat, most már azt az erénytől csöpögő, unalmas képű szőke hűgát is egyenesen a mi családunkba csempészheti. Na de majd én megmutatom a Pittelkow háznak és összes kapcsolt részeinek, hogy a számításukból azért kifelejtettek engem. A hálátlan teremtese! Én szedtem fel a szemétről, és a jószágomért ezzel fizet?!

Tekintete, miközben önmagával így vitatkozott, véletlenül a tükörrre esett. Odalépett, megigazította piros nyakkendőjét, és harsányan fölnevetett.

- Ez hát a becsület bajnoka, az árvák atyja, az özvegyek gyámolítója... mondhatom... A legmélyebb tisztelem - mondotta, és meghajolt önmaga képmása előtt. - Tudjuk, tudjuk, mindig csak a régi nóta: ha az ember egyszer nyakig ül a pácban, annak esik neki legjobban, aki az egészről a legeslegkevesebbet tehet, és szidja a bűntársait, pedig azok nála esetleg sokkal kevésbé bűnösök, és legszívesebben másokkal fizettetné meg a saját ostobaságai árát. Az én esetemben pedig, mindennek a tetejében, ezt a gyalázatos szerecsenmosdatást még *arisztokratikus gondolkozásmódnak* is nevezik, és toronymagasságból nézünk le az ilyen Pittelkowokra, pedig hát ezek legalább nem arra hivatkoznak, hogy *noblesse oblige!*²⁵⁰ Siralmas, siralmas! Csak szégyenkezik az ember, ahová néz. Valaminek azonban kell mégis történnie, még hogyha tízszer akkora hibát követtem is el!

S ahogy ezeket mondta, megrántotta a csengő zsinórját.

- Johann, egy konflist! - S mialatt inasa a legközelebbi bérkocsi-állomásra indult, az öreg gróf nagy gonddal, a régi katonaember gyorsaságával felöltözködött a tükör előtt.

Konflisa félórával később az Invalidusok parkja előtt megállott, az idős gróf kiszállott belőle, és a tűző, déli napsütésben szinte kihaltnak látszó utcán megindult a jól ismert ház felé. Pauline az ablakban állott, s rögtön megismerte a grófot, amint sietős lépteivel a ház felé közeledett.

- Édes istenem - szaladt ki a száján -, hogy most már fényes nappal is!

Gallérját azonban csak megigazította mégis, és konyhai kötőjét a kályha mögé lökte. Ekkor csöngettek.

- A mama idehaza van?

Olga „meg akarta nézni”, hogy otthon van-e, de a grófnak semmi kedve nem volt saját birtokterületén mindenféle nevetséges bejelentkezési formulának alávetni magát, úgyhogy Olga mögé szegődött, és minden további nélkül belépett a szobába.

- Adjon isten, szép özvegy.

²⁵⁰ A nemesség kötelez.

Látta rajta Pittelkowné rögtön, hogy nincsen jókedve, s éppen ezért meg se moccant az ablakból, hanem csak úgy, lehető legközömbösebb hangján jegyezte meg:

- Adj' isten, gróf úr. Gyalázatos meleg van.

Az öreg grófnak azonban most nemigen volt kedve az időjárás viszonyosságairól csevegni, és nem sokat teketóriázott, ledőlt a pamlagra, és zsebkendőjével legyezgette, hűsítgette magát.

- Komoly ügyben jöttem ma ide, Pauline. Mi van ezzel a Stinével?

- Stinével?

- Igen, vele. Kikezdett az unokaöccsével, ez meg teljesen megbolondult, és el akarja venni. És erről ki tehet? Te, Pauline, te egyedül! Ezt te főzted ki! Te, te, senki más! Nélküled Stine egy lépést se tesz, és még azt is megkérdi tőled, hogy az ablakhoz odamehet-e! Soha semmit Stine nem tett, hogyha nem te mondtad neki, vagy ha te nem tartottál valamit helyesnek! Tetőled van ez az egész skandalum! Hát megérdemlem én ezt a bánásmódot, mondd csak! Na, majd én megmutatom neked, hogy még ebből mi lesz! Csak csináld, amit a fejedbe vettél, de majd megteszem én is a magamét, annyit mondhatok! Ha meg is bolondult egészen a világ, ott azért talán mégsem tartunk, hogy a Haldern és Pittelkow házak kart karba öltve hívják ki párbajra az egész évszázadot! Kikérem magamnak az ilyen örültséget, és elvárom tőled, hogy azonnal véget vess ennek a gyerekségnek.

- Ha tudnék.

- Nem tudsz, mert nem akarsz.

- Ó, dehogyisnem akarom, dehogyisnem. Akartam volna én mindjárt, amint észrevettem, hogy mi akar ez lenni. Elég szerencsétlenség ez az én szegény Stinémnek.

- Mit beszélsz?

- Azt, azt, hogy épp elég szerencsétlenség ez Stinének. Igen, gróf úr! Vagy azt hiszi talán, olyan buta vagyok, hogy szerencsésnek tartsam az ilyet? Úgy beszél már megint, mint akit a bolondokházába szalajtottak. Na de oda is való, bizony isten! Odaát átellenben lakik egy lakatos, méghozzá mulakatos az illető, annak az unokaöccse igen helyes, rendes ember, a Maikáfereknél szolgált, a berlini lövészgárdánál, és most megint az üzletben dolgozik, na, szóval, ez a fiatalember ott sündörgött múlt nyáron Stine szoknyája körül, de hogyha ezt a jányt el találná venni, én rég nem voltam a templomban, de akkor vasárnap elmegyek a domba vagy a Büchselhez,²⁵¹ és amúgy istenigazában jól kisirom magam, és úgy adok hálát annak a jószágos Istennek azért a nagy jószágáért meg a kegyelmiért. Az ám, gróf úr! Így áll a dolog! Nem olyan jány az én kis Stine húgom, hogy ráakaszodik másra, és erőszakkal a nyakába varrja magát! Még ha gróf is az illető, akkor sem, mert talál az én húgom még magához való férjet, és nincsen arra rászorulva. Egészséges, rendes, takaros lány, és semmi olyat nem lehet rá mondani, meg hogy *hibás* volna, márpedig ezt sem mondhatják el magukról sokan! Hát úgy nézzen rá a gróf úr!

- Ugyan, hagyj már nekem békét az ilyenekkel! Ez mind csak hiábavaló fecsegés, mellébeszélés, csak hogy a kérdésre ne kelljen felelni. Nem arról van szó, hogy „hibás”! Mi az, hogy „hibás”? Nem mondtam én Stinére az égvilágon semmit, nagyon jól tudom, hogy rendes, becsületes gyermek, és csak azt szeretném tudni, hogy mit akarsz ezzel a „hibással”, meg hogy „sokan nem mondhatják el magukról”? Rám érted talán? Bánom is én. Én már az ilyeneken túl vagyok, és nekem aztán igazán nem számít sokat. Az azonban, hogy az

²⁵¹ Karl Büchsel (1803-1889) tekintélyes berlini pap, evangélikus püspök.

unokaöcsémről beszélsz így, kihoz a béketűrésből, és felháborít, mert ebből megint csak az derül ki, hogy milyen csúnya a jellemed. Vagy ha mondjuk, nem is a jellemed, de annyi bizonyos, hogy az igazi jószág hiányzik belőled, és olyan kemény vagy, mint a kő. Hova akarsz kilyukadni ezzel a folytonos célozgatással és szemrehányással, mihez vágsz olyan gúnyos arcot? Waldemar szegény, szerencsétlen ember, és senki se állítja róla, hogy valami vasgyúró volna, vagy hogy kibírja, ha kovácsüllőt raknak a mellére... Ha erről mondd, hogy „hibás”, hát csak tessék, csak fújjad! Annak a fiatalembernek azonban éppen betegsége és nyomorúsága miatt jár tisztelet Isten és emberek előtt. Mert ugyan honnét szerezte a baját? A háborúban. Igen, háborúban! Vékonydongájú, vézna zászlóska volt a dragonyosoknál, tejfölösszájú kölyök, igen, és még a tizenkilencediket sem töltötte be, de Halder volt! És mert Halder volt, elsőnek rontott neki svadronjából az ellenségnek, és ott az ellenséges négyszög előtt rogyott össze, amikor nekiugratott, hogy őket szétszórja, és a testét bajonett járta át, és két golyó fúródott belé, és lova maga alá temette. És ez már aztán sok volt túlságosan a fiatalembernek. Két évig nyomta az ágyat és sínylődött, és kezelték a doktorok, most pedig nyomorultul, betegen teng-leng a világban, és mert nem tudja, mihez kezdjen, Stinét látogatja, és el akarja venni. Márpedig ez örütség. Éppen ezért jobban tennéd, ha abbahagynád ezeket a célozgatásokat meg a piszkálódást, mert ez a szegény gyerek igazán nem érdemli. Vaskeresztje van, és elvárom, hogy tisztelettel beszélj róla.

- Édes istenem - nevette el magát Pauline -, ha valaki ezt így végighallgatja, biztosan azt gondolja, hogy kigúnyoltam, csak mert derék fiatalember. Na de ez is csak egy abból a sok hóbortjukból, hogy azt hiszik, magukon kívül nem is ért más semmihez a világon, és azt se tudja, mi a kurázszi meg a hazaszeretet! Hát mit képzelsz végtére! Az ördögbe is! Ha a hazáról vagy Vilmosról van szó, akkor én is ott vagyok! Hogyha pedig valaki a bőrét vitte vásárra, annak előttem is becsülete van, és nem kell nekem külön a számba rágni, hogy az ilyet tisztelni kell. Aztán meg ne jöjjön itt nekem mindig a Haldernekkel! Ismertem fiatalembert én is, nem is egyet, az se volt több, csak tizenkilenc éves, és mégse volt Halder, és lovon se ült, legfeljebb csak az apostolok lován, és mégis neki is előre kellett menni, mindig csak előre. És a végén aztán, mikor hegynek fölfelé kellett kapaszkodni, és már alig tudtak menni, akkor a fenyőtobozokba kapaszkodtak bele, hogy le ne guruljanak hátrafelé, és azok a megveszekedett izék ott úgy csikorogtak mindig körülöttük, és olyan hangot adtak, mint valami kávémasina. Más is volt ott, gróf úr, nemcsak Halder, és nemcsak fiatal gróf, kár olyan nagyra lenni vele. Na de teljesítette a kötelességét, igen, és ráment az egészsége, hát akkor hogyan mondhatnék én rá akármit is, isten őrizz, inkább a nyelvemet harapom le. Nem mondtam én mást az előbb se, csak hogy a Stine nem „hibás”, aminthogy nem is az. És ha már erről van szó, kimondom úgy, ahogy van, az efféle még előbb üt ki az ilyen grófokon, mint a magunkfajtán, nemhogy a Stinén! Nem tudom, a doktorok minek mondják, de azt nagyon jól tudom, van olyan, hogy már az öregapja is benne volt neki. Azt is tudjuk nagyon jól, hogy a kövér király idejében hogyan volt... Na, az ősök is megérik a pénzüket. Márpedig kötve hiszem, hogy a Haldernek akár ennyivel lettek volna jobbak a többinél, ni!

- Na, jól van akkor - mondta a gróf, fújt egyet s látszott rajta, hogy megnyugodott. - Az, amit az előbb mondtál a kovácsról odaát, meg az unokaöcséről, az itt a fő, az meggyőzőtt. Most már elhiszem, hogy nincs benne a kezed a dologban, de hát különben is tudom én, hogy nem csinálsz te ilyet. Sokkal okosabb és értelmesebb vagy annál, hogy ilyen bolondságot agyalj ki! Hiszen te magad is elismered, hogy örütség, és azonfelül még szerencsétlenség is. Még hozzá mind a kettőjüknek.

Pauline helyeslőleg bólintott.

- Szóval, szerencsétlenség. Most pedig gyere, inkább azon törjük a fejünket, hogy hogyan keveredhetünk ki belőle, és hogyan segítsük ezt az egészet vissza a rendes kerékvágásba. Waldemar önfejlő, mint a legtöbb beteg, és semmiképpen nem lehet eltéríteni a szándékától, erről meg vagyok győződve. Szóval, ha valamit tenni akarunk, azt csak a másik oldalon érhetjük el, vagyis ha a húgodat sikerül befolyásolni.

Pittelkowné vállat vont.

- Látom, azt gondolod, hogy konokságért Stine sem megy a szomszédba. El is hiszem. Azonkívül, amíg Stine láthatja Waldemart, és társaloghat vele, addig hiábavaló minden rábeszélés, mert rá úgyis jobban hallgat, mint miránk. Azt hallgatja mindenki szívesebben, ami hízeleg, vagy ami jólesik neki. Egyetlen lehetőséget látok: Stinének el kell tűnnie. Gondolkozz ezen, mindent megadok hozzá, amire csak szüksége lehet. Csak van neki valahol isten háta mögött, Priegnitzben vagy Uckermarkban valami rokona vagy barátnője, ha meg nincsen, majd kitalálunk neki valakit. Utazzon el oda. Csak innen tűnjön el mentől előbb. Aki időt nyer, életet nyer. Ha pedig már egyszer elváltak egymástól, és tizennégy napot egymás nélkül töltöttek, belátják maguktól is, hogy holdfényes esti csókolózás nélkül azért még ki lehet bírni az életet. Ez pedig, ha másnak nem, legalább kezdetnek elég. A többit meg majd meglátjuk azután.

Pittelkowné minden lényeges pontban egyetértett az öreg gróffal, amikor pedig Haldern azt is elmesélte neki, hogy Waldemar Amerikába akar kivándorolni, csakhamar újra megtalálta megszokott, mindennapi, kedélyes hangját.

- Én már az eleitől fogva mindig ellene voltam - mondta neki. - Most meg még ez is, hogy Amerikába akar kimenni! Édes istenem, de hát mit akar odaát csinálni, mert ott aztán meg kell fogni a dolog végét, és hét óra hosszat a tűző napon, na, attól úgyis felfordul. Éppen ma reggel vittek egyet erre az építkezéstől, egy olyan bajszos, katonasapkásat, aki a követ hordja, pedig azok a legerősebbek. Hát akkor meg mit akar egy ilyen szerencsétlen? Tudja mit, gróf úr, most mindjárt elmegyek a Wandához, és nyélbe ütöm valahogy ezt a dolgot, majd az helyrehazudja nekem ezt az egész históriát. Akkor azután fel lehet pakolni Stinét, hadd menjen át Landsbergbe vagy Bernauba, a gólyafészekek közé, vagy mit tudom én, hova, Fürstenwaldéba. Hiszen úgyis azon van mindig ez a lány, hogy jaj, kinek segíthet, kinek tehet valami szíveséget, hát majd kitalálunk neki valamit, hogy ennek meg ennek nagy szüksége van rá, hogy segítsen neki.

Ettől a beszélgetéstől a gróf egészen felderült, és elváltak egymástól.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET

Pittelkowné a gróf távozása után szépen felöltözött, karjára vette köpenyét, és elindult a Thieck utcába Wandához, hogy megtanácskozza vele, melyik brandenburgi fészekbe dugják el Stinét. Emlékezett rá, hogy van Wandának valahol Teupitzban egy idősebb féltestvére, odament férjhez egy hentesmesterhez. Hátha azt lehetne mondani, hogy megint kicsi lett náluk, és a férfinak meg a sok gyereknek nagy szüksége volna segítségre a háztartásban.

„Na, ez jó lesz. Ha pedig az ember egyszer Teupitzba kerül, onnét már nem olyan könnyű kiszabadulni. Majd az asszony visszatartja, ennyit csak megtesz Wandának, és nem engedi el mindjárt. Ha meg disznót ölnek, akkor meg éppenséggel lesz Stinének is látnivalója, és elszórakozik.”

Honnan gondolhatta volna Pittelkowné az efféle tervezgetésekbe merülve, hogy körülbelül ugyanebben az időben valahol erről már döntöttek is, s ezzel még a legokosabb számítását is keresztülhúzták?

Waldemar, már azután, hogy nagybátyjától elvált, lesétált a Bellevue kastélyig, majd onnét a víz sodrának irányában pár száz lépéssel lejjebb, a nyári vendéglőbe igyekezett. Idejárt minden délután, alkonyatkor, mielőtt Stinéhez indult. Itt, az öreg fák árnyékában szeretett üldögélni, gondolkozni, álmodozni. A vendéglős és felesége jól ismerte már, de jó barátja volt az ott tanyázó nagy csapat veréb is: alig ült le az asztalhoz, egyszerre odaszálltak, s ugrándozva szedegették a külön nekik odakészített kalács darabkáit, morzsalékait. Ma is úgy volt minden, mint máskor szokott lenni, csak éppen a pincérek dugták össze fejüket kíváncsian, s szemmel láthatóan azt találgatták, hogy késő délutáni vendégüket szokásától eltérően ugyan mi hozhatta ide ilyen korán. Mert mindössze két óra volt csupán. Kíváncsiságukat látva Waldemar csendben elmosolyodott, és a pincérek arckifejezéséből olyan biztosan olvasta ki, hogy a beszélgetés miről folyik, mintha csak ott a közelükben, egy fa mögül hallgatózott volna. Minden apróság érdekelte. Egy ideig az átellenben levő Borsig-féle vasmű felszálló gőzfelhőit figyelte, mint szállnak át a Jungfernheide felé, aztán oldalra tévedt pillantása, a híd pillérein tapadt meg, s a Spreen lesikló csónakokat számolgatta, amint a városból lefelé úsztak a folyón. Izgalomnak nyoma sem látszott rajta, és egyébként az már a természetéből fakadt, hogy nagybátyjával folytatott korábbi beszélgetése eszébe sem jutott. Ha a nyugalom nem is adatott meg neki, gondolta, azért az is sokat ér, hogy a békességet őszintén, becsületesen óhajtotta. Mert hát csakugyan szerette volna... Ha erre gondolt, vigasz és megnyugvás töltötte el, s ha ez a nyugalom nem is volt még az igazi, az áhítozott békéhez, lelke békéjéhez mégis ez állott legközelebb.

Egy órát üldögélt itt, aztán felkelt, és elindult a kijárat felé. Odakintről visszanézett még egyszer a palánk felett a kertbe. Ott állott a zenekar dobogója, rajta a sok rozzant kottaállvány, mögötte az egyszerű sötét összetákolts deszkái: mint megannyi kicsi címer, úgy lógott le róluk a sok sörkarika. Kicsit arrább ott állott az asztala, egy gömbakác félig eltakarta, ott mellette üldögélt az előbb: zöld lapján fények és árnyékok táncoltak. Szinte beléje hatolt mindez, annyira, hogy a szemét is alig tudta róla levenni; valami, valami titkos érzés azt súgta, hogy mindezt nem látja többé.

„Boldogság, boldogság. Ki tudja, hol vagy, és mi vagy? Sorren-tóban, Caprira néző szobámban nyomorult voltam és boldogtalan, itt pedig boldognak éreztem magam.”

A Moabiti-híd felé indult, lefelé a folyó mentén, s azt gondolta, a túlsó parton majd visszajön. Amint azonban átért, lassan, megállva, a Humboldt kikötő felé indult, s végül odaért az Invalidusok parkja elé. Felvetette a fejét, és a házra nézett. Stine az ablakban állt. Intett neki, és elindult fel, a szobájába.

A lány már az ajtóban várta, boldogan, hogy újra láthatja, de hangjában aggodalom érződött: nem értette, mit jelent korai látogatása.

- Mi történt? - kérdezte. - Úgy megváltoztál.

- Igen? Lehet, nem tesz semmit. Nyugodt vagyok, teljesen nyugodt vagyok.

- Jaj, csak azt ne mondd. Ha már az ember *mondja*, hogy nyugodt, akkor úgysem az.

- Honnét tudod?

- Hát, az ilyet előbb-utóbb megtanulja az ember, nem? Megtanítja rá az élet. De meg azonkívül Paulinétól is tudom, mert ha azt mondja nekem: „Stine, most már megint nyugodt vagyok”, akkor még mindig elég a baj. És most mondd meg, hogy mi bajod?

- Hogy mi? Kis semmiség, majdnem semmi. Egész életemben mindig magányosan éltem az enyéim között, mostantól fogva még magányosabb vagyok. Csak egy pillanat, nem tart soká az egész...

- Beszélj! Valamit elhallgatsz előlem.

- Beszélek, persze, hisz azért vagyok itt. Hát figyelj ide. Felkerestem nagybátyámat, hogy megmondjam neki - igen, Stine, mit is? -, hogy szeretlek...

Szavaira Stine reszketni kezdett.

- ...és hogy el akarlak venni... Igen, hogy elveszlek, nem hogy Haldern grófné legyen belőled, hanem csak Haldern Stine, az én kedves kicsi feleségem, és hogy utána elutazunk Amerikába. A beleegyezését kértem, vagy hogy legalább szüleimnél legyen közbenjáróm.

- És?

- Visszautasította a kérésemet.

- Jaj, mit tettél, mit tettél!

- Nem kellett volna?

- Mit tettél, mit tettél? - ismételte Stine. - És még én, szerencsétlen, még én vagyok az oka. Én tehetek róla, mert csak hagytam, hogy legyen minden úgy, ahogy jön. És sohasem néztem szembe azzal, hogy azután mi lesz. És valahányszor eszembe jutott, elnyomtam a kérdést magamban, és nem akartam meghallani, és csak azt gondoltam: „Addig örülj, ameddig örülhetsz”. De rosszul tettem! Tudtam, hogy nem tarthat örökké, persze hogy tudtam, de bíztam benne, hogy azért még eltart egy kis ideig. És most vége az egésznek, oda a boldogságunk, eltűnik, még hozzá hamarabb, sokkal hamarabb, mint ahogy kellett volna, csak mert azt akartad, hogy tovább tartson, mint szabad.

Waldemar tiltakozni próbált, Stine azonban nem engedte közbeszólni, és egyre csengőbb, könyörgőbb hangon folytatta:

- Amerikába akarsz menni, mert itt ez nem élet. De hidd el, nem fog odaát sem sikerülni. Egy darabig még megy, megy, egy évig, kettőig, de aztán vége van odaát is. Ne képzeld, hogy én nem látom a különbséget! Nézd, én büszke voltam rá, hogy szerethetlek, hogy olyan becsületes, jó szívet szerethetek, mint a tied. Az pedig, hogy te is szerettél engemet, életem legnagyobb boldogsága. Ostobának látszanék azonban és gyermekesnek még a magam szemében is, ha arról képzelegnék, hogy Haldern grófné leszek. Igen, Waldemar, az, hogy te ennyire akartad, az tette tönkre ilyen hirtelen az egészet. Még gyermekkoromban, jó néhány éve, egyszer valami tündérvideket láttam: két boldog emberről szólt, de boldogságuk a tündér parancsára csak addig tarthatott, amíg egy nevet, egy bizonyos szót ki nem ejtenek. Látod, ez történt velünk is. Kimondtad azt a szót, és most vége, vége az egésznek, mert már más is tudja. Felejsd el; el fogsz felejteni. És ha nem is tudsz elfelejteni, nem akarok bilincsed lenni, hogy hozzám kötözve kelljen vonszolódnod az életben. Neked szabadnak kell lenned. Ha valakinek, hát neked...

- Kedves Stiném, kedves Stiném, hogy félreismersz engem! Bilincsről beszélsz, és arról, hogy szabad vagyok. Szabadság... Nos, igen, szabad voltam egész életemben, már amit szabadságnak neveznek, attól a naptól kezdve, hogy eljöttem a szüleim házából, sőt, bizonyos dolgokban már korábban is. No de hogy telt ez az én életem? Mi volt az életem fiatalságomtól kezdve? Beszéltünk erről nemegyszer, és elmeséltem neked, hogy milyen volt a gyermekkorom; elmeséltem, hogy az unalmas házitanítómnak mímelnie kellett, hogy milyen jámbor ember, mert megparancsolták neki, meg hogy bibliai idézetekkel és a tízparancsolattal meg a

hitvallással kínzott, és örökké azt kérdezte: „Mi az? Mi az?” Közben pedig az egészről éppen annyit értett, mint én. Szegény, szerencsétlen ember (és nem is teszem jól, hogy csúfolkodom rajta), mindig náthával meg szerelmi ügyekkel volt tele, de még nem is ez a legrosszabb. A szüleim körében, saját otthonomban voltam idegen. És miért? Később, mikor jobban megfigyeltem, láttam, hogy egyik-másik családban milyen keményen bánnak szüleik gyermekükkel, ha nem töltik be reményüket és várakozásukat.

Stine saját egyszerű környezetén is tapasztalhatott hasonlót, mert bólintott rá, Waldemar pedig, helyeslésétől felbátorodva, tovább folytatta:

- Bizonyára mindenütt így van. Nálunk legalábbis így volt. Mindehhez pedig még egy asszony lehangoltsága és szeszélyeskedése, mert életében egyszer egy valóságos nagyherceg írt neki levelet - majdnem szerelmes levelet! És emiatt arról is meg volt győződve, hogy rangján alul ment férjhez, íme: nevelőanyám arcképe. Nyáron az unalmas vidéki életet unta, és a szomszédság hölgyein utálkozott, mert szerinte azokat már hölgyeknek sem lehetett tekinteni, télen pedig, amikor felköltöztek az udvarba, még sokkal inkább unatkozott és utálkozott, mert szebbek és előkelőbbek voltak önála a dámák, s a rangját elhomályosították. Nekem kellett azután lehangoltságának, szeszélyes rosszkedvének az árát megfizetni. Hiszen már kezdettől fogva sem voltam soha rokonszenves neki. Később pedig, hogy felcseperedtem, és azt is értésére adtam, hogy nincsen minden az ínyemre, attól kezdve aztán csakugyan nem volt rózsás a helyzetem, így folyt az életem egészen, míg tizenkilenc éves nem lettem, akkor, mint ahogy elmondtam már, háborúba mentem, és golyót, pontosabban két golyót lőttek egyszerre belém. Akkor egy időre megjavult a sorsom, és egy negyedévre én lettem a család hőse és középpontja, különösen attól fogva, hogy a táviratokban a fejedelmi udvarból érdeklődtek hogylétem felől. Igen bizony, Stine, ez volt az én „boldog” korszakom. Meg kellett volna halnom, vagy gyorsan meggyógyulnom és kiügyeskednem valami jó karriert, de mikor kiderült, hogy sem ez, sem az nem telik ki tőlem, és csak éppen hogy élek, terhére másnak, senkinek sem öröme, attól kezdve aztán vége szakadt a dicsőségnek. Apám segíthetett volna ugyan rajtam, ha lett volna benne elég bátorság, hogy a sarkára álljon, és ha a családi békéjét nem tartotta volna többre az én boldogságomnál. De hát atyám sem tudta magát összeszedni, én meg csak éltem, éltem, hosszú-hosszú éveken át, anélkül, hogy megérezhettem volna, mi a szív, a jóság és a szeretet. Most azonban már tudom. Most pedig, hogy tudom már, mi az, és két kézzel szeretném megragadni, most kell eleresztenem, méghozzá azért, mert te arról beszélsz, hogy nekem milyen magasak az igényeim, és talán magad is elhiszed, hogy születésemmel együtt járó igényeim vannak, s minthogy a véremben vannak, tőlük soha meg nem szabadulhatok. De kedves Stiném, hát tulajdonképpen mitől kell megválnom? Semmitől, hidd el, a világon semmitől. Nem kívánok én mást, csak hogy fát ültethessek, elnézegethessem a tyúkokat, amikor elülnek, vagy a méheimet lássam, amint kirajzanak.

- Hogy félreismered magadat - szólt Stine, amikor Waldemar elhallgatott, s kezét a kezébe fogta. - Egy napszámosgyerek a falutokban élhet így, és még boldog is lehet, de nem te! Attól, hogy igénytelen akar lenni, attól még nem igénytelen az ember. Nagyon is más az, szegénynek lenni, vagy csak úgy kiszínezni a szegény ember egyszerű életét, és ha valami hiányzik belőle, azt jó szívvel pótolni. Csakhogy ez nem megy, és egyszerre csak majd te is megérzed: én milyen kicsi és milyen szegény vagyok. Istenem, talán már maga az, ahogyan itt most veled beszélek, talán már ez maga is gyöngeség és kishitűség. De én meg sem próbálok szembe szállni vele, mert azt hiszem, hogy minden tervezgetésedből úgyis csak baj származhatik, csalódás és nyomorúság. Ellene van az öreg gróf is, ellene vannak a szüleid is - te magad mondtad az előbb, márpedig az ilyenből soha semmi jó nem származik, mert nincsen rajta áldás. És ellenem szól a negyedik parancsolat is, márpedig aki azt nem teljesíti, annak egy nyugodt órája sem lesz, és csak boldogtalanság jár a nyomában.

- Jaj, kedves Stiném, már magad is elhiszed, amit mondasz, és a végén még a negyedik parancsolattal is előhozakodol, pedig a negyedik parancsolatnak is megvan a korlátja, mert apánk és anyánk nemcsak apa és anya, hanem gyarló emberek is, és ők is tévedhetnek, éppúgy, mint akár te vagy én. Megmondom én neked mindjárt, hogy miért beszélsz így. Egy kicsikét én is értek az emberi szívhez, mert az úgy van, hogy aki sokáig fekszik betegen, annak sok az ideje, és sok mindenben gondolkodik, mert semmi sem olyan csábító, mint a magunk és mások szívének rejtett, kanyargós útjait követni. Szóval ide figyelj, megmondom én, mi az. A ti családokat olyan gögös, makacs és kihívó, hogy az elég volna három grófnak is, valami pedig kényszerít titeket, hogy az igazat kimondjátok, de többször még annál többet is. Különösen nővéredben van ez meg erősen, de azért tebenned is van ebből valami, és látod, éppen ezért egy pillanatra sem hihetem, hogy akár csak egyszer is megfordult a fejedben: mi lenne, ha Halderenné lennél? Az önérzeted tiltakozik ellene. Nem így van? Nincs igazam?

- Nincs igazad.

- Na jó. Elhiszem. Tudom, hogy igent mondtál volna, ha igent mondhattál volna. Hogy pedig ezzel a becsületes nemmel feleltél, igazán szép tőled, és megint csak azt bizonyítja, hogy jól választottam, amikor téged választottalak. És íme, most mégis pusztá képzelődés miatt zátonyra kell az egésznek futnia. Én túlléptem az előítéletek körét, és most te ragaszkodol hozzájuk. Kérlek, könyörögve kérlek, Stine, szabadítsd ki te is magadat belőlük, és főképpen hagyd el az aggodalmaskodást.

Stine a fejét rázta.

- Szóval, velünk kettőnkkel ne legyen semmi?

- Nem lehet.

- Mindez múltó játék volt csak?

- Az.

- És arra nem gondolsz, hogy az életembe kerülhet?

- Waldemar, az istenért!

- Ne szörnyülködj, hanem válaszolj. Mondd ki röviden, határozottan, hogy igen, aztán gyorsan, gyorsan el innét. Beszélj, Stine: tudod, hogy mit kérek tőled. Jössz?

- Nem.

S ahogy ezt mondta, zokogva felugrott. Waldemar azonban megszorította a kezét.

- Ne így váljunk el egymástól, Stine. Ne az legyen az utolsó szavad, hogy „nem”. Ül le szépen ide, velem szemben. Nézz rám, és felelj nekem: igazán szeretted engem?

- Szerettelek.

- Szívből?

- Teljes szívemből.

Szavai görcsös zokogásba fulladtak, és ájultan rogyott össze. Mire magához tért, nem volt a szobában senki.

TIZENÖTÖDIK FEJEZET

Waldemar elindult az Oranienburgi Kapu felé, hogy a Hársak és a Friedrich utca sarkán, az ottani bankházban elintézzék egy némely pénzügyletét. A Weidendamm-híd közelében azonban eszébe jutott, hogy úgy sincsenek már nyitva ilyenkor a hivatalok, nem ment hát be a városba, hanem befordult és hazaindult. A vezérkar épülete mögött, tehát Moltke²⁵² közvetlen szomszédságában lakott, és éppen ezért hol komolyan, hol tréfásan emlegette is, hogy „jobb helyre, ahol jobban vigyáznak rá, nem is kerülhetett volna, mert aki a nagy egész biztonságára úgy tud vigyázni, az az egyes kisemberekről is gondoskodik”.

A Dorotheen-városi templomban ötöt ütött éppen, amikor efféle szemlélődésekre igen hajlamos barátunk a Schiffbauerdammra bekanyarodott. Mielőtt még a toronyóra elütötte volna az ötöt, odaát, a gyárépület víz felőli és a hátsó oldalán is, rázendített a sok-sok kicsi óra. Számolta az ütések, elmélázva nézelődött a kikötőparton, és a mindenfelé serényen és mégis csendben zajló élet látványa egész bensőjét örömmel töltötte el. Semmi sem kerülte el a figyelmét; elnézegette a hajókon a sürgést-forgást, a kötélhágcsókra, kifeszített kötelekre, néha meg éppenséggel keresztbe rakott evezőrudakra teregetett száradó ruhákat, és csak mikor andalgása közben már a Graeff-klinika mellett is elhaladt, akkor hagyta abba a szemlélődést, s lépteit meggyorsítva az Unterbaum-hídnak tartott. A bronzkandeláberek előtt újra megállt szemlélődni, és elgyönyörködött benne, mint ragyog, csillog a ferdén ráeső, tündöklő napsugár patinátlan, fényes felületén.

„De szép is ez. Hát igen, jönnek még jobb napok... csak meg kell élni. Qui vivrà, verra”,²⁵³ s ezzel újra megindult. A híd íve alól letekintett a mélyen a part mentén húzódó fűzfasorra; a szürkészöld lombok alól kiálló száradt ágak úgy meredeztek, mint a söprűk. Kedvencei voltak ezek a fák: „Kiszáradtak már szinte, és zöldellnek mégis...”

Végül a Kronprinz-parttól és az Alsen utcától egész idáig nyúló, ligetekkel, virágágyakkal, közben-közben pedig márványszobrokkal és szökőkutakkal díszített bájos, négyszögű térre ért, oda, ahol ez a Königsplatzba torkollik, bár ugyanakkor el is válik tőle, de egy részét elfoglalja mégis. Üde kis szellő lengedezett, hűtötte a forró levegőt, a virágágyak felől pedig finom rezedaillat áramlott feléje. A Kroll-kertben megszólalt a zene. A beteg fiatalember mindezt tele tüdővel szívta magába, illatot s melódiát.

„Mikor voltam, mikor is voltam még ilyen szabad? *Királynőm, ó, mégiscsak szép az élet!*”²⁵⁴ Egy optimista márki mondja e halhatatlan szavakat, és egy pesszimista grófocska szajkózza utána.”

A zene odaát elhallgatott, s fel-alá sétálgatás közben Waldemar az őszirózsákból és vörös verbénákból formált alakzatokat figyelte a rondellák között a gyepen. Aztán leült egy padra: a fölébe hajló mindenféle cserje hús árnyékába. Ide telepedett le alájuk, hirtelen elfáradt. A sok jövés-menés a nagy hőségben elgyengítette, úgyhogy a szemét akaratlanul is lehunyta: álom és feledés ölelte körül. Mire újra magához tért, nem tudta volna megmondani, aludt-e, vagy ájultságból ébredt.

„A halál így éri el az embert...”

²⁵² Helmuth von Moltke gróf (1800-1891) porosz tábornagy. 1857 és 1888 között vezérkari főnök volt.

²⁵³ Aki megéri, meglátja.

²⁵⁴ Idézet Schiller *Don Carlos* című drámájából.

Lassanként magához tért, s akkor vette észre, hogy egy katicabogárka a kezére telepedett, s akárhogy rázogatta, fújta, csak nem akart elrepülni, hanem ide-oda mászogatótt.

„Milyen finom ösztönük van az állatoknak. Ez is tudja, hogy biztonságban van.”

De azután mégis elrepült, Waldemar pedig csak úgy a padon ültében előrehajolt, s anélkül, hogy tudná, mit csinál, mindenféle ábrákat rajzolt a homokba, és ahogy felriadt, azon kapta magát, hogy csizmája orra köré egyre nagyobb, távolibb félköröket rajzol.

„Napjaim önkéntelen szimbóluma!... Félkörök! A befejezés hiányzik, a lekerekítés, a beteljesülés... Csak fél, fél. Nem egész... S ha most itt keresztbe vonalat húzok (és meg is húzta csakugyan), vége van a félnek, de azért ez mégsem az igazi, kerek befejezés.”

Csupa ilyen gondolatba merülve ült helyén még egy darabig, aztán mégis felkelt, és elindult lakása felé.

A Zeiten utca elején lakott, a második emeleten, kétszobás lakásban. Utcai szobája a Kroll-kerti park fáira, a hátsó pedig egy egészen a Spreeig terjedő, füves építkezési területre nézett. A háttérben Moabit veres tetői, tovább, baloldalt, meg a Jungfernheide zöld szegélye látszott. Waldemar szerette ezt a kilátást, s így történt, hogy hálósobáját egyszersmind nappali és dolgozósobává is avatta, s régi német stílusú, kerek íróasztalát is ebben a szobában állította fel.

Első szobájában le sem ült, ahogy máskor sem szokott, s szűk utcai kabátját könnyű házikabátra cserélve, egyenesen hálósobája ablakához lépett. A nap éppen lenyugodott, s erről eszébe jutott, hogy egyszer Stine ablakából figyelte ugyanezt a képet, a naplementét...

- Akárcsak akkor... - mormolta magában, s az egyre veresebben parázsló égre bámult, amíg a nap korongja el nem tűnt, s teljesen be nem alkonyodott.

Íróasztalán csinos, elefántcsont betétes, kicsi revolver feküdt. A kezébe vette.

Játékszer... de a végén mégiscsak arra való. Kis jóakarát kell csak, és minden lehetséges. „A pusztá tő hegyével” - Hamlet is ezt mondja, és milyen igaza van. „De nem, ezt én nem tudom megtenni. Mintha fájna, és sebes volna itt minden, vagy éppen csupa gyógyuló seb mindenütt... Nem, nem, én ettől visszariadok, pedig hát tudom, haldernibb volna így, s illőbb rangunkhoz is. De mit számít ez már?... Ezt is megbocsátják a többivel együtt a Haldernek. Ahhoz már rövid az idő, hogy ilyeneken törjem a fejem.”

A revolvért visszarakta az asztalra.

- Nem, nem így kell hozzáfogni - folytatta kis idő múlva. - És miért is ne? Olyan óriási talán a blamázs? Nem hiszem. Ha jobban körülnézünk, igen jónevű kollégák közé kerülök. Kik is?... Sohasem volt a történelem erős oldalam (egyáltalán volt-e nekem valamiben is erős oldalam?), s lám, most nem jutnak eszembe a példák... Hannibál...²⁵⁵ Máris megakadok... Na de hát ez magában is elég. Van még más is, több is, bizonyosan.

Közben kihúzta íróasztalának egyik alsó fiókját, és egy dobozkat keresett benne. Amint megtalálta, újra elmerengett.

- Milyen kicsi ez is. Akárcsak az a kis játékszer ott. No de megteszi ez is. Tudtam, tudtam, mért gyűjtöm össze, diktálta valami ösztön: rakjam csak félre magamnak...

²⁵⁵ A híres karthágói hadvezér (i. e. 246-183) mérget vett be, hogy ellenségei kezére ne kerüljön.

Hogy ezt mondta, felállt, s Itáliából származó, kis, római lámpáját maga elé tette az asztalra, a négy kicsi lámpabelet meggyújtotta benne, kinyitotta a mappát, borítékot és levélpapírt vett ki belőle. Aztán írni kezdett.

Kedves Bácsikám!

Mire e sorok eljutnak hozzád, addigra már minden zavar elül. Kissé erőszakosan talán. Na de hát ez már mindegy. Rád vár a feladat, vagy legalábbis meg szeretnék kérni rá, hogy Nagy-Haldernben bejelentsd a történeteket. Elhatározásom oka - amint e levél kézhezvételekor, mindenesetre azonban hamarosan meg fogod tudni - elutasítás, mely merőben új és váratlan oldalról ért. Ezért történt, ami történt. Senkit sem vádolok. Ha valaki, én vagyok hibás. A kedves léleknek nagyon is jó oka volt rá, hogy elutasítson, nekem azonban nem futotta már erőmből ezt elviselni. Jegyzetfüzetem utolsó lapján anyai örökségemről intézkedem. Azt remélem, hogy intézkedésemmel nem sértem meg a Haldern ház iránti köteles tiszteletet. Juttasd el, kérlek, ezt a lapot Erbkamm jogtáncsosz kezéhez, és kérd meg, hogy ennek értelmében járjon el. Bizonyos vagyok benne egyébként, hogy az a valaki, akinek érdekében hálámat ezzel is kifejezve, így rendellezem, nem akar majd elfogadni semmit. Te azonban légy rajta, hogy a nagyon bizonyos részét akkor is megkapja, ha nem akarja elfogadni. Később még megmásíthatja ezt az elhatározását, és boldoggá tesz az a gondolat, hogy eljön még talán, lehet, hogy sok-sok év múlva, az idő, amikor jól tehetek, segíthetek azon, akinek a szívét a sors végzéséből, sajnos, csupán megszomorítani, keseríteni tudtam. Apámnak nem írok: el akarom kerülni a magyarázkodásokat.

Ügyemet a tiedénél jobb kezekbe nem tehetem, mert bármi történt is közöttünk, tudom jól, kim voltál Te nekem. Utolsó kívánságom, bármennyire kevésbé voltam is halderni, hogy a családi kriptában helyezzenek el. Ennyi az egész. Tudom, hogy baráti emlékezetedben megtartasz továbbra is.

Waldemarod

A levelet félretette, a tollat az asztalra rakta, s kezét végigsimította szemén és homlokán.

- Na és most még ezt, az utolsót.

Elővett egy másik levélpapírt, és újra írni kezdett.

Stiném, kedvesem!

Nem akartál velem hosszú útra jönni, hát megyek egyedül, még hosszabbra. Hiszem, hogy helyesen tetted, amit tettél, és bízom benne, hogy ez az én végső megoldásom is helyes. Sokszor egyetlen módja van csak az embernek arra, hogy mindent rendbe hozzon. Mindenekelőtt: magadat ne vádold. Együtt töltött óráink legelső naptól kezdve a lenyugvó nap órái voltak, életünk ennél tovább nem juthatott. De ezek az órák boldogok voltak. Szeretetedet és jó barátságodat köszönöm. Tartalmat ettől kapott az életem. Hogy „felejts el”, ezt mondanom sem szabad, nem a szívemből fakadna, és balgaság is volna, hiszen tudom, úgysem feledsz el, ha akarsz, sem felejthetsz. Hát akkor így kérem: gondold reám. De barátsággal gondold reám, s a boldogságról és főképpen a reményről ne mondj le, amiért engem elhagyott. Éljen boldogul. Minden jóért teneked tartozik hálával

Waldemarod

Mind a két levelet beletette a borítékba, hátradőlt a székében, s lelki szemei előtt mind elvonult a sok barátságos kép, az elmúlt nyár ajándékai, így kellett lennie, mert mosolygott. Felvette az asztalról a kis dobozt, s tokjából nagy nehezen kihúzta a beszorult fiókocskát, látszott rajta, régóta gyűjtögeti már: a régiékhöz mindig újabb altatókat gyömöszölt.

- Álompor! Tudtam, hogy eljön egyszer a ti órátok.

A csomagokat egyenként mind felbontotta, s tartalmukat lassan, nagy gonddal, egy félig vízzel telt, kicsi, rubinos pohárba töltötte.

- Hát íme, így... Ez az.

Felemelte a poharat, de újra az asztalra tette, az ablakhoz lépett, és kinézett rajta. A hold vézna sarlója fenn volt már az égen, fényét ráhintette a folyóra, rétekre, a mezőkre, s azokon is túl, a messzeségre.

- Ennyi világosság elég... Különben is, nem szeretem, ha ég a lámpa, és csak reggel felé alszik el, lassan elparázsolódik, mintha mámorban, mulatozásban végeztem volna be. Az én életem bacchanália!...

Eloltotta a lámpát, és kiitta a poharat. Visszaült újra a helyére, hanyatt dőlt, és behunyta a szemét.

TIZENHATODIK FEJEZET

Három nap múlva, a déli órákban, hangtalan, de serény munka folyt Kis-Haldern vasúti állomása udvarán. Az állomás épülete mellett fenyőfaágakkal díszítették a kaput, előtte pedig oleanderes babérfasor állott, a kapu keresztgerendáján nagy szalmavirág-koszorú függött, közepében a Haldern-címer. Az állomás épülete mögött urasági kocsik sorakoztak, a kocsisok kalapján gyászszalag, és a peron kertés végében számos feketébe öltözött férfi sétálgatott fel s alá, falubeliek mind, középkorúak, s csendesesen, komolyan beszélgettek.

Három óra harminckor befutott a vonat. „Haldern, Kis-Haldern!” - kiabálták a kalauzok, néhány kupét kinyitottak, többen kiszálltak. Legelőbb egy idős, igen tekintélyes papi férfiú, a többiek, látszott, korára és méltóságára való tekintettel maguk elé engedték, majd egy ezredes lépett le segéd tisztjével, utánuk pedig több, igen díszes, paszomántos ruhába öltözött úr, de ezeket még maga a kis-halderni állomásfőnök sem ismerte. Tollbóbitás kalapjuk, de még sokkal inkább a megkülönböztetett tisztelet, mellyel az ezredes is körülvette őket, kétség-telenül arra mutattak, hogyha nem is egyenesen főhercegi személyek, mindenesetre azonban udvari személyiségek, vagy pedig magas rangú minisztériumi hivatalnokok. Kifelé indultak mindannyian, s a kocsik azonnal odaálltak a kijárat elé; egy perc múlva már csak a porfelhőt lehetett látni belőlük, amint egyre gomolygóbban vonult a kavicsos út fölött a szomszédos falu felé.

Miközben az állomás épülete előtt ez a jelenet játszódott, lejjebb, a vonat végén, félretolták az utolsó vagon ajtaját, a belsejéből kiemeltek egy koporsót; hatan azok közül, akik eladdig a kertben sétáltak, vállukra vették, másik hat meg melléjük szegődött, hogy közben felváltsák társaikat, és mindnyájan elindultak, azok is, akik még rajtuk kívül az állomáson tartózkodtak. Amíg a menet a sínek mentén haladt a kis gyalogúton, néma csönd uralkodott, abban a pillanatban azonban, amint a halottvivők terhükkel bekanyarodtak a cseresznyefasorba (innét vezetett az út nyílegyenesen a vagy fél kilométernyire levő Kis-Haldernbe), megszólalt a kis-halderni iskola harangja, kicsit vékony hangú jószág, s kurta, éles és csöppet sem ünnepélyes kondulásai mégis nagyon jólestek, mert megtörték a nyomasztó hallgatást.

Nem is hallatszott más, mint az iskola harangja, míg csak Kis-Haldernbe be nem értek; mihelyt azonban a falu innenső végén elhaladtak a kovácsok mellett s odaértek, ahol a Kis-Haldernből Nagy-Haldernbe vezető, szinte lugasszerűen egybenőtt lombú szilfasor kezdődik, megkondult egyszerre a vidék minden harangja. A harangozást Nagy-Haldern kezdte, a török haranggal, ahogyan nevezték; Matthias von Haldern zsákmányolta a törökök elleni háborúban azokat az ágyúkat, amelyekből öntötték. Nem ütött azonban még ötöt sem, belevágtak Crampnitz és Wittelhagen, Ortwig és Nassenheide harangjai is. Úgy zengett-zúgott, mintha ég-föld egyszerre szólt volna.

A két falu között a határmezsgyén köhíd vezetett át. A híd túlsó felén kezdődött a nagy-halderni határ, s öregek, fiatalok díszsorfala állott ettől kezdve végig az úton. Iskolások álltak elöl, mögöttük háborús egyesületek következtek; a szomszéd kis garnizonból kijött egy fúvószenekar is, s valahányszor a halottvivők egy-egy szakasz előtt elhaladtak, öblösen belevágtak és rázendített arra, hogy „Jézus az én bizodalmam”. A végén pedig néhány tizenhármás veterán²⁵⁶ zárta be a menetet, mellükön háborús emlékérem, csupa nyolcvanas, fejüket rázták egyre, nem tudni, a kortól-e, vagy mert a világ folyása ilyen, így értek be Nagy-Haldernbe, elhaladtak a magas tetős várkastély alatt, s vonultak fel egyenest a termésköből épült templomba: a falunál magasabban feküdt, s a lépcsőzetesen emelkedő sírok rendje a pompázó évszak minden virágjával ölelte körül. A köríves templombejárat előtt a falu lelkipásztora és két presbitere állt, hogy a halottat fogadja a szentelt helyen. A halottvivők lerakták a koporsót, s mikor a tetejét pálmaágakkal befödtek, újra a vállukra vették, és a középső hajón át az oltárhoz vitték, és lerakták az öreg egyházi főfelügyelő elé. A főtiszteletű úr Berlinből utazott ide a gyászbeszéd megtartására. A nagy kandeláberek lobogtak, s vékony füstjük a félig már megfeketedett oltárkép előtt lobogott. A kép a tékozló fiút ábrázolta, de nem hazatérése pillanatában, hanem nyomorúságában és elhagyatottságában.

Mire a kriptamélyedés oldalán lerakták a koporsót, a templomban minden helyet elfoglaltak, még az uraság családi díszpadjában is ültek ezen a napon, pedig ez IV. Frigyes Vilmos halála óta legtöbbször üresen állott vasárnaponként. Elöl lehetett látni az öreg grófot, Waldemar apját, szürke parókájában, a Johannita-rend keresztjével, mellette a halott mostohaanyja állott, finom, egyszerű gyászruhában: látszott e még mindig szép asszonyon, hogy a „skandalum” szempontjából ítéli meg a történeteket, s a szomorúságot szinte nagyobb fenséggel hárítja el magától, mint amire rangja és méltósága kötelezi. Mögötte édesfia, Konstantin gróf állott, bátyja, mit tagadjuk, jóval reményén felül cselekedett, mikor helyét átadta neki. Rá se lehetett mondani semmit sem: anyjához hasonlóan, feltűnően keményen tartotta magát, bár ebben anyja mögött kissé elmaradt. Hosszú-hosszú dicséretet énekeltek arról - helyenként igen színes fordulatokban -, hogy lezárul minden földi vándorút. Utána az öreg egyházi főfelügyelő tartott szép, mélyen átérzett gyászbeszédet (átérezte mélyen, mert odahaza, saját családjában súlyos csapások érték), és amikor előlépett záróáldást mondani, és az ének befejeztével az orgona hangja még tovább reszketett egy kicsit, az utolsó szakasz után a koporsó a sok-sok rárakott koszorúval együtt a krypta mélyébe süllyedt.

Mély csend lett. Az idegen vendégek záróimába fogtak éppen, kalapjuk fölé hajolva, amikor egyik oszlop mögül heves, szinte görcsös zokogás hallatszott. A grófnő felháborodottan fordult arra, amerről a hang jött, de az oszlop eltakarta azt a valakit, aki elég merész volt még nála is mélyebben érezni át a gyászt.

²⁵⁶ A poroszok 1813. évi, Napóleon elleni szabadságharcában részt vett katona.

Stine már a délelőtti vonattal megérkezett Kis-Haldernbe; a közben levő időt, egy jó órát vagy még többet, a nagy-halderni park szélén és a vele határos legelőn töltötte, s azt figyelte, hogyan legelészik a nyáj. Most utolsónak hagyta el a templomot, egész idő alatt félrehúzódott, majd fel-alá járkált egy darabig a sírok között, és csak azután indult el a nagy-halderni állomásra vezető hosszú útra. Semmi nesz nem hallatszott, némák voltak a harangok is, és csak a kaszáló levágott rendjeiből fel-felröppenő pacsirták trillázását lehetett hallani köröskörül. Az egyik magasra szállt, elhagyva a társát; Stine utánuk nézett hosszasan, míg el nem tűntek az ég kékjében.

- Az égbe... az égbe... ha úgy lehetne, utána... Élni... hogy még tovább muszáj élni!...

Fájdalmas izgatottságában s túlfeszültségében szinte az ájuláshoz közel, leült egy út menti kőre, s homlokát tenyerébe hajtotta.

Mikor később felkelt, s az út közepén éppen neki akart indulni, háta mögül, Nagy-Haldern felől, gyors lódobogást hallott. Hátrafordult. A kocsiban ugyanazok ültek, akiket a gyászistentisztelet alatt az uraság templomi székeiben lehetett látni. Az utolsó hintóban, nyári felöltőjét széttárva, Waldemar nagybácsija ült: a Rend nagy, kék szalagját - a svéd Szerafín-rendét tudniillik - igen-igen jól lehetett látni a mellén. Stine nem akarta, hogy meglássák, s kissé oldalt fordult, az öreg gróf azonban már messziről megismerte, és hirtelen támadt zavarát legyőzve, felemelkedett a kocsiban, és lekötelezően barátságos kézmozdulattal a kocsiba invitálta Stinét. Stine arcán kis mosoly suhant át, mintegy elismerő köszönetéül annak, hogy az öreg gróf ilyen esetekben sohasem feledkezett meg az udvariasságról. Fejét azonban tagadólag megrázta, s hogy csak ennyivel is később érjen be Kis-Haldernbe, útközben meg-megállott, s a fővárosba robogó vonat fehér füstfelhőjét hamarosan megpillantotta a cseresznyesor fái alól. Tudta, van egy későbbi vonat is, s addig nem bánta, hogy egyedül kell az időt töltenie, sőt, valójában semmit annyira nem kívánt, mint éppen azt, hogy teljesen egyedül legyen.

A végén azért bizony csak sokallta a várakozást, az idő nem akart telni; egyre a hosszú sínpályára tekingetett, arrafelé, amerről a vonatot várta. De hát hiába, úgy látszott, már nem is jön. Halálos fáradtságot érzett a sok izgalomtól, megerőltetéstől, hideg borzongás rázta, és alig vonszolta magát. Végre aztán nagy nehezen csak felhúzták a jelzőt, s hamarosan fel is tűnt a mozdony nagy, tüzes szeme, egyre közelebb. És akkor egyszerre csak megállt. Kinyitották az egyik kupé ajtaját, s Stine gyorsan beszállt: köpenyét összefogta a vállán, és behúzódott az egyik sarokba, hogy ne fázzon annyira. De ez se sokat használt, csak úgy rázta a láz. A vonat közben Berlin felé robogott.

- Stine, szent isten! Édes gyerekem, mi van veled? Hiszen véged mindjárt... véged! - Ezekkel a szavakkal fogadta az ő kis Stinét Pittelkowné, mikor hosszas várakozás után hűgát, az első emeleten, a lépcsőházban újra viszontlátta, s nem is engedte fel tovább Polzinék lakásába.

- Gyere, kicsikém, feküdj ide az ágyba. Na de hát azért annyit mondok... Vagy olyan borzasztó volt? Vagy kidobtak? El akartak zavarni onnét? Ő mert talán?... Na de azt megkeserüli akkor, annyit mondhatok, mert akkor elküldöm én is a pokolba, hogy olyat még... Olga, kislányom, hol a fenébe vagy? Nem hallod? Ugorj, csinálj tüzet. Ha forr, szólsz mindjárt... Édes istenem, Stine! Csak úgy reszketsz. Mit csináltak veled, mit csináltak?!!

A ruháját eközben kigombolta rajta, párnát tett hűga feje alá, és két takarót terített rá.

Félóra múlva összeszedte már magát annyira Stine, hogy beszélni tudott.

- Na, meglátod, most már jobban leszel, meglátod - mondta Pauline -, ha a malom jár, akkor már fúj a szél is. Hanem, hallod, már szusz alig volt benned. Azt hittem már, hogy... na, mondom, ez is meghal itt mindjárt nekem.

Stine kezébe fogta nővére kezét, megveregette, simogatta.

- Bár meghaltam volna.

- Ugyan, Stine, miket beszélsz! Majd meglátod, rendbe jössz megint. Meg azért úgy van az, hogy jóra fordulhat minden, Istenkém, hát ennyiben azért egész jóra való ember volt, és tulajdonképpen rendes gyerek. Nem olyan, mint ez a vénember. Mert ennek is csak egyegyedül ő az oka! Minek is kellett neki idehozni? Na de hát azért én se néztem ki sokat belőle, amolyan gyengécske legény volt.

Nővérének az ápolása magához térítette Stinét, s megkönnyebbülésében folyni kezdett a könnye.

- Sírjál csak, kis Stiném! Csak jól sírd ki magad. Mert ha már csöpörög, akkor már majdnem el is múlik, akár az eső. Na, igyál még egy csészével... Olga, hol vagy már megint? Ez a buta liba már megint ráült a fülire... Jövő vasárnap Sedan,²⁵⁷ és akkor kirándulunk Finkenkrugba, felülünk a ringlispíltre, és kockázunk. Meglásd, tizenkettőt dobsz megint.

Polzinné fenn, a lépcsőfeljárat tetején, hegyezte a fülét, és gyakorlott hallása minden szót magába szívott abból, amit a folyosóajtóban Pittelkowné mondott a húgának. Mihelyt azonban bezárták odalenn az ajtót, ő is bement a lakásába, az ura éppen éjszakai öltözetébe készült belebújni. Nyugodtan lehet éjszakai öltözetéről beszélni Polzin esetében, mert védekezésül állandó száraz köhögése ellen, lefekvéshez kendővel bélelt, fekete katonai gallért kapcsolt a nyakára.

- No? - kérdezte feleségétől, amint a bőrszíjacskát belekapcsolta a csatba. - Na, megjött egészben?

- Egészben? Mi az, hogy egészben? Abból már soha nem lesz egész ember.

- Hát... tulajdonképpen kár érte.

- Mit, kár? Éppen hogy nem kár... Mert ez is csak mind azért van...

FORDÍTOTTA RÁKOSI ZOLTÁN

²⁵⁷ Szeptember elsején volt Sedan 1870. évi elfoglalásának, az 1870-71-es német-francia háború nagy győzelmének emléknapja.